ماستر انجنیر صفي الله فردوس

مهترلام، لغمان، افغانستان
د غويي ۰۴، ۱۴۰۳ لېږدی

لنډیو، ټپیو، ټکیو او مصریو
انګرېزي
خبرجوړونه

Ketabton.com

کورس: پاتېشوني پوهه   خبرونکی: د کوشنیوالي احساس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهرباني د پینی ږنځونکي ځښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ ځېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	درېیم ټوک له درې وو
لیکوال:.	ماستر اېنجینېر صفي الله فردوس
د محصول اوړدوالی،	
سوروالی او پیړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۲۴.۴۵ میلي مېتر.
د کښلې غټ ټکي:.	۲۳ ځپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۳۹۵ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۹۸۷ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابېځو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابېځو او نورو) پرانټ.،، :.	۴۲۳،۱۹۱.۰۰ داني
منشوره یې له وت سره:.	۵۴۸،۵۳۷.۰۰ داني
سرلیکه:.	۵،۹۷۱.۰۰
لینونه (خطه، کرښې له لیکي هړپې، لاندنی یادونې او پاینی یادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۵،۴۳۷.۰۰
وییزبرمه (پښتو په پښتو وی یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي) ګڼه:.	۱۱۶،۳۹۶.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په لې ,, ل ،، سره شوی دی.
ګڼه:.	اووم کتاب (لیکی یا کښلې)
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان
څېړندوی:.	مومند څېړندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختېځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختېخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختېځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر او اوډون (ترتیب) یې:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛ پسرلی، غویی ۰۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲٤ April ۲٤)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرېدو نېټه:.	پسرلی، غویی ۰۴، ۱۴۰۳ لیږدی (زیږدی ۲۰۲٤ April ۲٤)
چاپ نېټه:.	پسرلی، غویی ۰۴، ۱۴۰۳ لیږدی
چاپشمېر:.	۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار:.	لومړی
ډول:.	ادبیات او هنر (لیکنی ارت، ادبیات او فن، ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت، لیکنی او صنعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي یا ټنګټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛ لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګړنې پیېلې) ټولګه
ژبه:.	پښتو
ژباړونکی:.	هېڅ یوه
پوخ بڼه:.	اساسي
تړ:.	تازه
رپ ځای:.	A٤
یادونه:.	د ګډون کولو بېلګه
بیه:.	۵۰۰ افغانۍ
د لیکوال ګرځنده اړیکه:.	+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹
برېښنالیک:.	Safiullah_firdows@yahoo.com
له پاره:.	د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا مېلیونو وګړو له پاره.
کښلې د ګټنې ګور:.	زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د یوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.
ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده.
که مو ډېره ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې ځلور ستنې شاملې دي: خلاص ډیټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ ربښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تيسس ځرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته ځرګند نه دی.

د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ بېرته يې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړۍ؛ د نورو نويو جوړولو تکل يې؛ آړوتي غني کول او خپرول يې؛ موندل او د ولس له منځه يې ټولول؛ اوسمهال يې د ډېرولو تګلاره؛ دې پښتو کړنې پېيلو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل؛ ځای؛ آړوتی (شرط)؛ آر (اصل)؛ د پيل پېر، لرغون پېر، زوړ پېر او روان پېر پېخليک (تاريخ) د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو؛ پېر (وخت) يې؛ ستر تاثير لرونکی او وپشونکی لوری يې؛ د کره پښتو ليکلارې ابېځو غږېزليک (غږ) په سته لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ؛ د صفي الله فردوس په لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کې تشبې؛ د ختېځ لومړي ځېړونکي نمبر ځېړونکي په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې له بېلګو سره مشبه، مشبه به، تشبې وجه، د تشبې توري، تشبې پته، وتلې تشبې، نغاړلې تشبې، نادره تشبې، مبتزله تشبې، لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې)، ټينګاره تشبې (موکده تشبې)، ډېربښته ټينګاره تشبې (اضافي مؤکده تشبه)، ستاينوړه ټينګاره تشبې (توصيفي مؤکده تشبه)، مازې ټينګاره تشبې (مؤکده محض تشبه)، ګډېغونډلې، د پېيلو نګېرګډون ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری يې؛ ربښتنی وېش د دوی د منځپانګې او سکالو له مخې؛ د (ديني؛ بډايني؛ غنايي يا بزمي؛ حماسي يا رزمي؛ ښوونېزې يا تعليمي؛ مدحي او ستاين؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا ټوکيزې؛ ويرنه يا مرثيه، ساندې؛ مبارکۍ، هرکلي يا د تهنيت؛ د ګيلو، ګيله من او شکايتونو؛ وړتوب يا وصفي؛ هېوادپالنې؛ دوستي باورکولو؛ ځيرکې؛ پوهګړې؛ کورنۍ ته د غاړې ايښودنې؛ ورکړ د ډالۍ ورکولو؛ دندې کې د ټېټوالي؛ ټکرکولو مېړانې؛ د ژوند لارې لوړې ارزو؛ زړه سوی او ربښتي ټولوالي؛ ليدل او رهبرۍ؛ مېلمه پالنې؛ ژبۍ نښتېځونکې؛ وراشې يا وجيزې يا متل؛ ورمي او لوځې) لنډۍيو، ټپې، ټيکۍيو او مصرۍيو بوډول؛ ځرګندول، له پښتو يې په اېنګلېسي ژبه کې بوډول او د ځېړونکي ځرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ د دوی انګړ او يېبره (حاصل يا ثمره) يې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر يوه ځېړلو ته زما اوډدېېرې (اوډد پېراوی) او اوډدمنګی (اوډد عمری) ليد لوری.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. غټ ټکي

۱. پېښتۍ ۱
۲. لیکي پوهه ۲
۳. تیسس څرګندونه ۶
۴. غټ ټکي ۷
۵. بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ ۱۵
۶. د نورو نویو جوړولو تکل یې ۱۹
۷. آړوتي غني کول او خپرول یې ۲۲

۸. موندل او د ولس له منځه یې ټولول ۲۶
۸. ۱ ړې (ړ). پوهاند ډاکټر مجاوير احمد زیار داسې لیکلي دي لکه: ۲۷
۸. ۲ ړ. د یوې بې سروبوله انګېرنې له مخې د پوهاند ډاکټر مجاوير احمد زیار ,, پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ ،، په پورتنۍ ,۸. ۱، ګڼه څېرکي یا برخه کې د ړ (ړې) ابېڅې لیکنه کې عیبونه، تېروتنې او زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې: ۳۲
۹. آر ۳۸
۱۰. اوسمهال یې د ډېرولو تګ لاره ۴۰
۱۱. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل ۴۳

۱۲. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ځای ٤۸
۱۲. ۱ د ځای سیمه یزه ټاکنه ٤۹
۱۲. ۲ ارامي لیک څرنګوالی او لیکنې بڼه ٥٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۳ دلته باید د اسلام له تاریخه راوسپړم. یا د پیغمبرانو ص له پېخلیکه څخه ۵۵

۱۲. ٤ نینذر ګوټ: دیوان.. ۵۸

۱۲. ۵ په میوند جګړه کې ملاله میونواله انګلېسانو شهیده کړه او که اوسني پاکستانیانو!!! ۷۲

۱۲. ٦ میوند جګړې له ټولې کېسې څخه دا کره څرګندوم، چې دا څرګندول رونیوي کتنه داسې. ۸۲

۱۲. ۷ بل اړخ یې د سترو قعمتي جواهرو او کانو دی.. ۸۳

۱۲. ۸ موږ افغانان له خپلې خاورې سره هېڅ ربنتني او تلپاتې مینه نه لرو؛ له پوهو او هوښیارو دا له پلرو راپاتې ګران افغانستان په بېساري بنه وران وو؛ خپلواکتوب او مستقلتوب نه پېژنو، د واک ګډۍ له پاره له خپل سکه او ناسکه دښمن سره لاس یوه کوو. ۹۲

۱۳. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو پېخلیک.............................. ۹٦

۱۳. ۱ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو د پېخلیک بېلګې ۱۲۳

۱۳. ۱. ۱ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی لنډۍ بېلګه........................ ۱۲٤

۱۳. ۱. ۲ د پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې لنډۍ بېلګه........................... ۱۲۵

۱۳. ۱. ۳ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی ټپې بېلګه......................... ۱۲۷

۱۳. ۱. ٤ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې ټپې بېلګه......................... ۱۲۸

۱۳. ۱. ۵ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی ټیکۍ بېلګه ۱۲۹

۱۳. ۱. ٦ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې ټیکۍ بېلګه...................... ۱۳۰

۱۳. ۱. ۷ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی مصرۍ بېلګه ۱۳۱

۱۳. ۱. ۸ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې مصرۍ بېلګه ۱۳۵

۱۳. ۱. ۹ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی مصرۍ بېلګه ۱۳٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۰ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړۍ ټپې بېلګه ۱۳۷
۱۳. ۱. ۱۱ د لرغون پېر پېخلیک دوبیمې مصرۍ او لومړۍ لنډۍ بېلګه ۱۳۸
۱۳. ۱. ۱۲ د زوړ پېر پېخلیک لومړۍ مصرۍ بېلګه ۱۳۹
۱۳. ۱. ۱۳ د زوړ پېر پېخلیک لومړۍ لنډۍ بېلګه ۱۴۰
۱۳. ۱. ۱۴ د زوړ پېر پېخلیک لومړۍ ټپه او دوبیمې مصرۍ بېلګه ۱۴۱
۱۳. ۱. ۱۵ د زوړ پېر پېخلیک دوبیمې لنډۍ بېلګه ۱۴۲
۱۳. ۱. ۱۶ د زوړ پېر پېخلیک دوبیمې او دربیمې ټپې؛ دربیمې څخه تر اته لسمې لنډۍ او دربیمې او څلورمې مصرۍ بېلګې ۱۴۴
۱۳. ۱. ۱۷ د زوړ پېر پېخلیک نولسمې لنډۍ بېلګه............................ ۱۴۹
۱۳. ۱. ۱۸ د زوړ پېر پېخلیک شلمې او یوویشتمې لنډۍ بېلګه.............. ۱۵۰
۱۳. ۱. ۱۹ د زوړ پېر پېخلیک څلورمې او پینځمې ټپې بېلګه............... ۱۵۷
۱۳. ۱. ۲۰ د زوړ پېر پېخلیک دوېویشتمې لنډۍ او شپږمې ټپې بېلګه ۱۵۹
۱۳. ۱. ۲۱ د زوړ پېر پېخلیک پینځمې مصرۍ بېلګه.......................... ۱۶۱
۱۳. ۱. ۲۲ د زوړ پېر پېخلیک درېویشتمې لنډۍ او شپږمې مصرۍ بېلګه .. ۱۶۲
۱۳. ۱. ۲۳ د زوړ پېر پېخلیک څلورویشتمې او پینځه ویشتمې لنډۍ بېلګه .. ۱۶۵
۱۳. ۱. ۲۴ د زوړ پېر پېخلیک شپږویشتمې څخه تر یودیشمې لنډۍ بېلګه... ۱۶۶
۱۳. ۱. ۲۵ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ او دوبیمې لنډۍ بېلګه................. ۱۶۸
۱۳. ۱. ۲۶ د نوي پېر پېخلیک دربیمې څخه تر نهمې لنډۍ بېلګې ۱۷۰
۱۳. ۱. ۲۷ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ مصرۍ بېلګه ۱۷۶
۱۳. ۱. ۲۸ د نوي پېر پېخلیک لسمې، یولسمې لنډۍ او لومړۍ ټپې بېلګه ... ۱۷۷
۱۳. ۱. ۲۹ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ مصرۍ بېلګه ۱۷۸
۱۳. ۱. ۳۰ د نوي پېر پېخلیک دوبیمې څخه تر څوارلسمې ټپې بېلګه ۱۷۹
۱۳. ۱. ۳۱ د نوي پېر پېخلیک دولسمې څخه تر څوارلسمې لنډۍ بېلګه ۱۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۳۲ د نوي پېر پېخلیک دوېیمې مصرۍ بېلګه ۱۸۲

۱۳. ۱. ۳۳ د نوي پېر پېخلیک پېنځه لسمې څخه تر شپږ شپېتمې لنډۍ؛ پېنځه لسمې څخه تر درېپېنځوسمې ټپې؛ لومړۍ څخه تر شپږمې ټیکۍ او درېیمې څخه تر دوې دېرشمې مصرۍ بېلګه .. ۱۸۳

۱۴. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پېر ۱۹۷

۱۴. ۱ لومړۍ بڼه لنډۍ: اې ,, الف،،:... ۱۹۸

۱۴. ۲ دوېیمه بڼه لنډۍ: بې ,, ب،،:... ۲۰۰

۱۴. ۳ درېیمه بڼه لنډۍ: پې ,, پ،،:... ۲۰۲

۱۵. ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لورى ۲۰۳

۱۵. ۱ اې (ا، الف، آ):. کره پښتو لیکلارې ابېڅو غږېزلیک (غږ) په ستېه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ۲۰۹

۱۵. ۲ بې (ب):. د دوی تر منځ بېلونکې نخښې ۲۲۵

۱۵. ۳ پې (پ):. د کالب ډول یې ۲۲۹

۱۵. ٤ تې (ت):. ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې، ځپیزې او زورنې ټولواله ۲۳۰

۱۵. ٥ تې (ت):. د پېیلن یا پېیلنې او پېیلې پېژند په اړه پوښتنې ۲۳۳

۱۵. ٦ ټې (ټ):. د لیکوال ځرګندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لورى په لاندې ډول د لیکول پېیلې له پاره موږ ته په لاس راکوي ۲۳٤

۱۵. ۷ جې (ج):. د صفي الله فردوس په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې تشبې.. ۲٤۱

۱۵. ۷. ۱ د صفي الله فردوس په ټپې کې مشبه ۲٤۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۷. ۲ د صفي الله فردوس په ټپې کې مشبه به ۲۴۳

۱۵. ۷. ۳ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې تشبې وجه ۲۴۴

۱۵. ۷. ٤ د صفي الله فردوس په ټپې کې د تشبې توري ۲۴٤

۱۵. ۷. ۵ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې تشبې پټه ۲۴۵

۱۵. ۷. ٦ د صفي الله فردوس په لنډيو کې وتلې تشبې ۲۴٦

۱۵. ۷. ۷ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې نغاړلې تشبې ۲۴۷

۱۵. ۷. ۸ د صفي الله فردوس په لنډيو کې نادره تشبې ۲۴۷

۱۵. ۷. ۹ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې مبتزله تشبې........................ ۲۴۸

۱۵. ۷. ۱۰ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې لسپاڼی تشبې (مرسله تشبې) ۲۴۹

۱۵. ۷. ۱۱ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې ټینګاره تشبې (موکده تشبې) ۲۴۹

۱۵. ۷. ۱۲ د صفي الله فردوس په لنډۍ او ټيکۍ کې ډېرښته ټینګاره تشبې (اضافي مؤکده تشبه) ۲۵۰

۱۵. ۷. ۱۳ د صفي الله فردوس په ټپې او مصرۍ کې ستاینوړه ټینګاره تشبې (توصيفي مؤکده تشبه) ۲۵۱

۱۴. ۷. ۱۵ د صفي الله فردوس په ټپه کې مازې ټینګاره تشبې (مؤکده محض تشبه) ۲۵۲

۱۵. ۸ چې (چ):. د لنډۍ، ټپه، ټيکې او مصرۍ ګډې ګغونډلې ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری ۲۵۳

۱۵. ۹ ځې (ځ):. صفي الله فردوس د پېيلو نګېرګډون ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری ۲۵۷

۱٦. رښتنی وېش د دوی د منځپانګې او سکالو له مخې ۲٦۱

۱٦. ۱ ديني لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Religion Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲٦۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲ بډاینې، غنایي یا بزمي لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۶۵

۱۶. ۳ حماسي یا رزمي لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Epic Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۶۵

۱۶. ۴ ښوونېزې یا تعلیمي لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Academic or Educational Landay, Tapa, Tikay and Masray):... ۲۶۶

۱۶. ۵ مدحي او ستاین لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Praise Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۶۶

۱۶. ۶ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکيزې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۶۷

۱۶. ۷ ویرنه یا مرثیه، ساندې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Elegy or Wailings Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۶۸

۱۶. ۸ مبارکی، هرکلي یا د تهنیت لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Congratulation or Blessed, Happyness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۰

۱۶. ۹ د ګیلو، ګیله من او شکایتونو لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Complainant, Complaining or Complaint, Grievance Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۱

۱۶. ۱۰ وړتوب، وصفي لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Attributive, Qualificative, Adjectival Landay, Tapa, Tikay and Masray):.. ۲۷۳

۱۶. ۱۱ هېوادپالنې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری (Country Raising Landay, Tapa, Tikay and Masray):......................... ۲۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ .۱۶ دوستي باورکولو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Trust Friendship Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۶

۱۳ .۱۶ ځیرکي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Intelligence Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۷

۱۴ .۱۶ پوهګړې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Intellectual Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۸

۱۵ .۱۶ کورنۍ ته د غاړې ایښودنې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Submission Family Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۷۹

۱۶ .۱۶ ورکړې د ډالۍ ورکولو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Generosity Gift-Giving Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۰

۱۷ .۱۶ دندې کې د ټیټوالي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Humility Service Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۱

۱۸ .۱۶ ټکرکولو مېړانې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Courage Conflict Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۲

۱۹ .۱۶ د ژوند لارې لوړې ارزو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Ambition Career Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۳

۲۰ .۱۶ زړه سوی او رښتي ټولوالې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Mercy Legal System Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۵

۲۱ .۱۶ لیدل او رهبرۍ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Vision Leadership Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۸۷

۲۲ .۱۶ مېلمه پالنې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Hospitality Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲۳ ژبې نښتېځونکي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Tongue Twisters Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۱

۱۶. ۲۴ وراشې (وجیزې یا متل) لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۱

۱۶. ۲۵ ورمي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Admonition Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۲

۱۶. ۲۶ لوڅې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Nude, Naked, Bare or Sexy Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۳

۱۷. د انجینیر صفي الله فردوس او استاد عاشق الله فریاد پر یوې لرغونې لغمانۍ مصرۍ کېسه... ۳۰۷

۱۸. د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ انګړ ۳۱۶

۱۹. بیبره ۳۱۹

۲۰. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک: ۳۲٤

۲۱. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۳۲۶

۲۲. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۳۸۳

۲۳. پخښتۍ سټ .... Error! Bookmark not defined.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ

د دې پایله ساده برابر وي دا هر کله چې نوی پېیلن او سندرغاړی د نورو نویو جوړولو تکل کوي، د مخ په وړاندې د تګ بولنده ورکوي او وایي یې نو زما یادونې دې په پام کې روغې و نیسي:

۱. هر نوی پېیلن (شاېر یا شاعر)، پېیلنه (شاېره یا شاعره)، سندرغاړی او سندرغاړې چې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ لغړه یا بربنډه وي. تر ټولو غوره دا ده چې بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړي، چې په کومه بڼه کټ مټ وي، په همغه بڼه دې پرېږدي.

د دوی لغړول او بربنډول یا لوڅول (لوڅې، بربنډې، لغړې پېیلې نه) داسې دي، چې پېیلن، پېیلنه، سندرغاړی او سندرغاړې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ را واخلي؛ لکه ایزې، چې د یوې یا پیلنۍ مسرې او د دوې وو څخه نېولې تر لسو پورې پاینۍ مسرې سره وندې (ګردۍ یا حلقه) کړي او یوه ایزه ترې و بوړوي؛ یا نمکۍ، پام او سورکۍ چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ را واخلي یوه یا پیلنۍ یا پاینۍ مسره ور سره تکراري راولي سره وندي کوي او یوه نیمکۍ ترې و بوړوي؛ یا لکه بګتۍ، چې د یوې یا پیلنۍ مسرې او څلورو پاینۍ مسرې سره وندي کړي او یوه بګتۍ ترې و بوړوي؛ یا لکه انکۍ (چغیان)، چې د څلورو پیلنۍ مسرې سره وندي کړي او یوه شلخې یا بدله انکۍ ترې و بوړوي؛ یا لکه لنډکۍ، چې د درې وو پاینۍ مسرې سره وندي کړي او یوه شلخې یا بدله لنډکۍ ترې و بوړوي.

۲. په پورته لومړنۍ بڼه دنده، رغښت، کار د خپلې ګڼلې پښتو ژبې له پاره ګټور کار نه دی او نه روغ د نوې پښتو ادبي پیداوار دی. چې ګټنې او روغ نوي ادبي پیداوار (محصول د پېیلو) مو ګټوره زېرمه کړي؛ په رښت کې ناوړه ګټنې لاس ته راوړي.

په غوره او غوره، غوره بڼه پېیلن، پېیلنه، سندرغاړی او سندرغاړې داسې ګړ شي چې لرغوني کره او نوې کره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې، ډېرې و وایي؛ وې ژباړې، اتومات کولو یا د انساني ژباړونکي سره د میخانیکي مرستې له پاره تر ډېره پورې بېلابېلې بریالۍ هڅې و کړي؛ د انټرنیټي ژباړې خدمتونو له پاره د نړۍ په کچه بازار وغوړوي، د پښتو ژبې ځای کولو یا پښتو لوکلایزېشن یې اسانه کړي. علمي لیکل، لوستل او ویل یې چې تاسو یې د ټول پښتون پښت له پاره چې ۷۰ مېلیوه تنه دی کوئ یې؛ اړینه او ګڼلې ده چې نوموړي لیکل، لوستل او ویل تاسو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰۰۰۰۰۰۰ میلیون پښتنو مېرمنو او سړو له پاره کوئ، اړین باید روغ علمي ولوستل او و ویل شي، د نړیوال جال یا ویب لیکو کې زغرده، رېونده، لوی لیک، ووړلیک، لوی، وړوکی، کرښ باندې، کرښ لاندې، کمپیوټري کوډ، ډول جوړېدنه سپینول، تړنې، باندنی، تړنې، اتوماتیک، لاربښوونیز، بنسټیزه بڼې، بیا کرولې، لیډنیز سمون، سر زېرمې سمول، کور، کټنلړ، وندې، امستنې او مرسته و کړئ؛ چې په روان پېر، راتلونکي پېر کې د علمي لیکولو له پاره ګټور شي او په روغه بڼه ترې علمي ګټنې واخستل شي.

۳. هاغه پېلن او پېلنه چې نوې لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټیکۍ ایزې، مصرۍ ایزې (لنډییزې، ټپییزې، ټیکییزې، مصرییزې)، نیمکۍ لنډۍ، نیمکۍ ټپې، نیمکۍ ټیکۍ، نیمکۍ مصرۍ (سروکه لنډۍ، سروکه ټپې، سروکه ټیکۍ، سروکه مصرۍ یا پام لنډۍ، پام ټپې، پام ټیکۍ، پام مصرۍ)، بګټۍ لنډۍ، بګټۍ ټپه، بګټۍ ټیکۍ، بګټۍ مصرۍ، انکۍ لنډۍ، انکۍ ټپه، انکۍ ټیکۍ، انکۍ مصرۍ، لنډکۍ لنډۍ، لنډکۍ ټپه، لنډکۍ ټیکۍ، لنډکۍ مصرۍ، ... . رغوي لړ تر لړه هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې لرغونې دي او خوندي شوې دي په لیکلي بڼه او قلمي نخسو کې او له چاپه سلمتې تېرې شوې دي، یوازې د ، ه ، ابېڅې په پای کې وار په وار تړښتې راغلي. سندریزه، سازینه، یا اهنګینه کلیمه لري چې د دوی ټولو غړ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۷۵,۰۰۰ دوېسوه او نوولس زره او یوه سلو اووه پېنځوس عشاریه ټکی ټکی ټکی دانې سره ګډې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دي. دا ټولې به یې لوستې، لیدلې او ځینې یې یادې وي. چې هر ګوره خپلې جوړوي له دوی سره په ټکر کې نه وي؛ له دوی ټولو بېلې وي، د دوی ګډوله هېڅ نه وي، ان!؛ یوه ټکۍ؛ دانه، دانه سره او د نوي پېر باندې څورلېڅ وي.
د دې له پاره نوموړې غوره او غوره دي چې بېر ته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ.

۴. هر پښتون او بېل ژبی پېیلن (شاعر) چې پېیلی یا پېیله (پېیرن، شېر، اشلوک، شعر) او یا پېیلي یا پېیلې (شعرونه، اشعار) کښي (لیکي) په ځانګړي بڼه وګړنې پېیلې یا وګړنی پېیله لکه: نوې لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټیکۍ ایزې، مصرۍ ایزې (لنډییزې، ټپییزې، ټیکییزې، مصرییزې)، نیمکۍ لنډۍ، نیمکۍ ټپې، نیمکۍ ټیکۍ، نیمکۍ مصرۍ (سروکه لنډۍ، سروکه ټپې، سروکه ټیکۍ، سروکه مصرۍ یا پام لنډۍ، پام ټپې، پام ټیکۍ، پام مصرۍ)، بګټۍ لنډۍ، بګټۍ ټپه، بګټۍ ټیکۍ، بګټۍ مصرۍ، انکۍ لنډۍ، انکۍ ټپه، انکۍ ټیکۍ، انکۍ مصرۍ، لنډکۍ لنډۍ، لنډکۍ ټپه، لنډکۍ ټیکۍ، لنډکۍ مصرۍ، په ټوله کې غوره پېیلې هغه دي چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ له هرې یوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسرۍ سره ورته لړونه(ردیفونه)، پښیلې(کافیې یا قافیې)، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې و لرې، د دیفتنګونه، غبرګغږونو، بلنویکو او پارنویکو سره، خو کښې (شبې)، پاړکی، کاکړی، ناړې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتی، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې څپېزی، څلور څپېزی، پېنځه څپېزی، شپږ څپېزی، اووه څپېزی، اته څپېزی، نهه څپېزی، لس څپېزی، هایکویی، پتی (تي خورو اړوندې پېیلې)، مونډۍ (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښېلیزی، ناپېیلی او سلسلی. دې ټولو پښتو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی و لرې. د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره؛ نوموړو ټولو ته پام وې، پرې برلاسې او برلاسې وې، رڼ بېلوالی یا ګړندی پرک (فرق) یې وکولی شې، ورته ګڼلې وې او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی و شې.

لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ دې بېړ ته خپل د اصلې ځای استعمال ته راوړئ. کنه نو!! یوازې او یوازې خپلې دې و کښې (و لیکې)، کره دې و کښې، بې لورې د و کښې چې هېڅ تن پورې اړه و نه لرې، نړه دې و رغوې، چې کره وی، غونډ، غونډلې، غبرګغونډلې، ترښتې، بېلښتې، ترڼ، تاړې، کره وینګونه، پارنوییکې، بلن وییکې، اړیکوییکی، تشبېهې ګډې غونډلې، پرتوسنی ګډغونډلې، لومړۍ څرمه تړ غبرګغونډله، دوېیمه آره توسنی غبرګغونډله، ابښی، ابښونی، بې ابښی آر، لارغه، پټ ابښې سره آر، لنډۍ، ټپه، مصرۍ او ټیکی د غونډل پوهې یا نحوې له پلوه د شننې وړ وې.

ټول نوموړې پېیرن (شعرونه) اړین باید په کره پښویه او د پښویې په ټولیېز ګړدوددې، تشریحې، پېخلیکې، پرتلېز، ښوونیزې، اخځې (Reference)، روغاونیزې (Structural)، زېړندې (Gnerative)، جوله ونجې – زېړندې پښویې (Transformation-Generative Grammar) وندې وې.

۵. د نوې پېیلن (شاعر) او نوې پېیلنې (شاعرې) نوې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ اړین باید په ټولنیز ارمان، بډاینې، ودنې، سوکالۍینې، هوساینې ، ډاډمنې، خوښونې؛ انسانې پیغام یادونې؛ وتېز پرمختګ؛ ټیکنالوژیک سرغنویتوب؛ د لیکلو، لوستلو او یادولو ښونې او روزنې؛ د پوهې، ځواک او ځیرکتیا پنډونې او بسیا کونې؛ وتېز پرمختګ او هنرې ځانګړنې له پلوه د ارځولو وړ وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. د نوي پېيلن (شاعر) او نوې پېيلنې (شاعرې) نوې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ پښتونوالي اغېزه اړينه بايد د ننني ښکېللي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، بډاينې له پاره کټنې اخستلو وړ وي.

۷. د نوي پېيلن (شاعر) او نوې پېيلنې (شاعرې) نوې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ نه بايد په داسې بڼه شوې وي، چې د يوې لرغونې لنډۍ، ټپه، مصرۍ او ټيکۍ يوه برخه، يا يا وييکۍ، غونډ، يا يوه غونډله، يا يوه مسره لکه، نهه څپېزه لومړۍ برخه يا ديارلس څپېزه دوېيمه برخه، يا بې زورنې (ناخجنې) موزيکلې څپې (ترنمي څپه د لومړۍ مسرې پاينۍ څپه يا د دوېمې مسرې پاينۍ څپه) را واخلي.

خپلې نوې وۍ، غونډ او غونډلې په کې په زوره و منډي. ځينې برخې يې ګډوله (مکس ډيزان، بيا ورغوي يا ترکيبي) کړي او بيا يې په خپل نوم کړي چې دا زما پېيلې (شعرونه) لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ دي؛ او دعوه ګير يې شي.

د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی، بايد ترې ځان لرې و ساتئ!؛ اي! نوي پېيلنو؛ وا! پښتنو!؛ داسې کانې خپله تاسو ته تاوان دی؛ وه نټيالۍيو(منکرو)!؛ پلار، نيکه، غور نيکه! او ټول پښتون پښت ته تاوان دی. داسې مه کوئ نوموړې پښتو خوږلنې او منلې پېيلې ببر ته يې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. د نورو نویو جوړولو تکل يې

د دې پاېله ساده برابر وي دا هر کله چې نوی پېيلن او نوې پېيلنه (شاعره) د نورو نویو جوړولو تکل کوي نو زما یادونې دې په پام کې روغې و نیسې:

١. دغه پېيلن (شاعر) او پېيلنه (شاعره) چې پېيلی یا پېیله (شېر یا شعر) او یا پېيلي یا پېيلې (شعرونه، اشعار) کښي (لیکي) په ځانګړي بڼه وګړنی پېيلی یا وګړنۍ پېيله لکه: لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ. نو یوازې او یوازې خپلې دې و کښي؛ کره دې و کښي؛ بې لورې د و کښي چې هېڅ تن پورې اړه و نه لري.

نړه دې و رغوي چې کره وی، غونډ، غونډلې، غبرګغونډلي، ټرښتي، بېلښتي، ټرن، تاړي، کره وینګونه، پارنوییکي، بلن وییکي، اړیکوییکی، تشبیهې ګډې غونډلي، پرتوسنی ګډغونډلې، لومړۍ څرمه ټړ غبرګغونډله، دوېیمه آره توسنی غبرګغونډله، اېښی، اېښونی، بې اېښی آر، لارغه، پټ اېښې سره آر، لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ د غونډل پوهې یا نحوې له پلوه د شننې وړ وي؛ ټول نوموړي شعرونه اړین باید په کره پښویه او د پښویې په ټولېږ ګړدوددي، تشریحي، پېخلیکي، پرتلېز، ښوونیزې، اخځي (Reference)، روغاونیزې (Structural)، زېړندې (Gnerative)، جوله ونجي – زېږندې پښويې (Transformation-Generative Grammar) وندي وي.

٢. د نوي پېيلن (شاعر) او نوې پېيلنې (شاعرې) نوي لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ اړین باید په ټولنیز ارمان، بډاینې، ودنې، سوکالۍینې، هوساینې ، ډاډمنې، خوښونې؛ انساني پیغام یادونې؛ وتیز پرمختګ؛ ټیکنالوژیک سرغنویتوب؛ د لیکلو، لوستلو او یادولو ښونې او روزنې؛ د پوهې، ځواک او ځیرکتیا پنډونې او بسیا کونې؛ وتیز پرمختګ او هنري ځانګړنې له پلوه د ارځولو وړ وي.

٣. د نوي پېيلن (شاعر) او نوې پېيلنې (شاعرې) نوې لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ پښتونوالي اغېزه اړینه باید د ننني ښکېللي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، بډاینې له پاره کټنې اخستلو وړ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. د نوي پېیلن (شاعر) او نوې پېیلنې (شاعرې) نوې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ نه باید په داسې بڼه شوې وي، چې د یوې لرغونې لنډۍ، ټپه، مصرۍ او ټیکۍ یوه برخه، یا یا وییکی، غونډ، یا یوه غونډله، یا یوه مسره لکه، نهه څپېزه لومړۍ برخه یا دیارلس څپېزه دوېیمه برخه، یا بې زورنې (ناخجنې) موزیکلې څپې (ترنمي څپه د لومړۍ مسرې پاینۍ څپه یا د دوېمې مسرې پاینۍ څپه) را واخلي.

خپلې نوې وی، غونډ او غونډلې په کې په زوره و منډي. ځینې برخې یې ګډوله (مکس ډیزان، بیا ورغوي یا ترکیبي) کړي او بیا یې په خپل نوم کړي چې دا زما پېیلې (شعرونه) لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ دي؛ او دعوه ګیر یې شي.

د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی، باید ترې ځان لرې و ساتئ!؛ اي! نوي پېیلنو؛ وا! پښتنو!؛ داسې کانې خپله تاسو ته تاوان دی؛ وه نتیالیو(منکرو)!؛ پلار، نیکه، غور نیکه! او ټول پښتون پښت ته تاوان دی.

۵. هاغه پېیلن (شاعر) او پېیلنه (شاعره) چې نوې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ رغوي؛ لږ تر لږه هغه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ چې لرغونې دي او خوندي شوي دي؛ په لیکلي بڼه او قلمي نخسو کې او له چاپه سلمتې تېرې شوي دي؛ یوازې د ، ه ، ابېڅې په پای کې وار په وار تړښتې راځي. سندرپیزه، سازینه، یا اهنګینه کلیمه لرې چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۷۵،۰۰۰ دوېسوه او نوولس زره او یوه سلو اووه پېنځوس عشاریه ټکی ټکی دانې سره ګډې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ دي.

دا ټولې به یې لوستې، لیدلې، ځینې یې یادي وي چې هر ګوره خپلې جوړوي له دوی سره په ټکر کې نه وي. له دوی ټولو بېلې وي؛ د دوی ګډوله هېڅ نه وي؛ ان! یوه ټکی؛ دانه، دانه.

په ټولنیز ارمان، بداینې، ودنې، سوکالیینې، هوساینې، ډاډمنې، خوښونې؛ انساني پیغام یادونې؛ وتیز پرمختګ؛ ټیکنالوژیک سرغنویتوب؛ د لیکلو، لوستلو او یادولو ښونې او روزنې؛ د پوهې، ځواک او ځیرکتیا پنډونې او بسیا کونې؛ وتیز پرمختګ، هنري ځانګړنې او د نوي پېر باندې څورلېڅ وي.

په لاندې بڼه د لیکوال روغې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يار مې په لوبو کې ځـرو دی
ځکه لوبغالـي له په دنګـو ګامو ځمه

,, نومړي لنډی د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه کې مې کښلې وه؛ دا يې پېژند ګڼه، پېر او پيخليک دی؛ E۱۰۲, ٥:١٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥هـ شـ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۴۲ چوپړی)

▲ وطن تکړه شپه ميري غواړي
چې ملـک دبنـن له اوږدې شـپې شپـبې کوينه

,, نومړي ټپه د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه کې مې کښلې وه؛ دا يې پېژند ګڼه، پېر او پيخليک دی؛ E۱۰۲, ١١:٠٠ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥هـ شـ ،،(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲٥۲ چوپړی)

▲ ناوی لالی دي لاس نه نيسه
چې ننـواتـي سـتـا د زړه کور ته درځينه

,, نومړي ټيکی د کابل پولي تخنيک پوهنتون د زردالو باغ کې د لويې جرګې خيمې شنې جالی تر سيرمه زما د مطالعې ځای کې مې کښلې وه؛ دا يې پېر او پيخليک دی؛ ٤:٠٠, am ۲۳ /۰٥/ ۱۳۸٥هـ شـ ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲٥۲ چوپړی)

▲ سـوګند په تورو تکو کومـه
که د نامه په خـوله واخلـم سـرکوب به يمه

,, نومړي مصری د کابل پولي تخنيک پوهنتون، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه کې مې کښلې وه؛ دا يې پېر او پيخليک دی؛ ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ ١٠:٠٠, pm،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۴۹ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. اړوتي غني کول او خپرول يې

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو آړوتي غني کول او خپرولو له پاره زما ځېړنه داسې ښودل شوې، یا زما پلټنه داسې په ډاګه شوې یا زدهکړه داسې ښایي (په ګوته کوي):

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو آړوتي (شرطي) غني کول يې په دې بڼه کېږي چې خپله يې ګڼلې و ګڼو؛ یادې يې کړو؛ وې لوالو؛ وې لیکو؛ لورا لور او کور راکور؛ وه يې نازوو، په خبرو اترو، یادونو، خپرونو، لیکلو، تراڼې، سرلیک، سرلیکنه، سرلیکه، سرمخ، په ډېریو ځایونو کې ان په خپل سروېږدي باندې چې خپل سر ږدو لږ تر لږه لس دانې يې له یادو یادې کړو.

په دې سره موږ کابو موندلی شو چې د خپلې خوږې او منلې ژبې رښت مو ادا کړی وي. په همدو کې د پښتونوالي او خپلې ژبې ټول کوډونه شتون لري. لکه، درناوی، هڅه، اړي، مرسته، لاسنیوی، غیرت، ننګ، پت، پګړی، تړه، خپلوي، پالنه، لېوالتیا، ټولواکي، خپلواکي، لوړ د ټاټوبې پالنې حس، بډاینه، د ژوند د نیکمرغۍ شفر، مینه، مېنه، مېرانه، اتلولي، کرکېله، کرکه، ودنه، جغات، پرېکړه، جرګه، جګړه، سربښندنه، ولاړه، ننواتې، انشر، ورورولي، سوله ستاړه، سولېز، رښت، الله پاله، اسلاموالە، تر ټولو خوږمن يې خپله ژبه او په خپله ژبه ودرېدل؛ ځکه چې ژبه مو په خپله خوله کې ده، اوړي او را اوړي په کې؛ له همدې ژبې باندې خپل نوموړي خواږه توکي را باسټل او ویل خپل پښت مو زړو کلونو ته رسوي، لکه څنګه چې زموږ پښتون پښت له لرغونو پېره څخه موږ ته سینه په سینه او خوله په خوله رارسولي دي. زموږ له لورې مو زوزان خوله په خوله او سینه په سینه خپلو زوزات ته رسوي.

هغه برخې چې تر ټولو ستاسو ډېر په زړه پورې وي همغه يې له یادو یادې کړئ او خپلې شېبې مو پرې خوښمنې ساتئ درنو!؟.

د دې پایله ساده برابر وي دا د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو آړوتي غني کول لکه د باندنۍیو هېوادونو وګړي چې خپله ژبه درنه ګڼي؛ په خپله يې هم وایي او خپلو زوزان (وړو، کوشنیانو، زوزات) ته يې هم ورزده کوي.

دا د دې سبب کېږي چې په نوموړو زوزات باندې ښوونه او روزنه و کړي؛ غوره تربیه ترې اخلي؛ په علمي برخه، وتېزه برخه او نوې عصري برخه کې يې د زهن چابککېدو، هوښیارېدو او بلا کېدو ډېروالي جوګه ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داچې زموږ خوږ نبي محمد رسول الله ص به خپل ځینې ملګري نورو هېوادنو ته لیږل چې د پردیو او ان د بېدینو وګړو ژبې زده او یادې کړي؛ ببرته یې د لیکونو، یادونو او ځانګړو خدمتونو په برخه کې ترې ګټنې واخلي.

بل لوري ته یوازې موږ او زموږ پښتون پښت ,, زات او نسب،، دی چې خپله ژبه هغه چې په هره برخه کې وي په علمي بڼه نه زده کوي او زدهکړیال یې هم نه دي؛ لرغونی پښتو ارامي لیکدود خو یې پرېږده، اسلامي لیک لیکل یې هم تر شا غورځولي دي؛ په اسلام دین ټول سر ماتي یوه، خو په خپله ژبه مو یوه په کره پښتو لیکلي اسلامي کتابونه نه لرو. لکه الله ج د کتاب (کوران، قران پاک)، د رسول الله ص د خبرو او ویناوو، د فقې، اسلامي څېړنو او سپړنو علمي کتابونه، د مسلو کیاس (قیاس)، خپل د پښتونوالي دود، او د جرګې پرېکړې، په لاس نه لرو چې د ټولنیز ارمان، بداینې، ودنې، سوکالیینې، هوساینې، ډاډمنې، خوښونې؛ انساني پیغام یادونې؛ وتیز پرمختګ؛ ټیکنالوژیک سرغنویتوب؛ د لیکلو، لوستلو او یادولو ښونې او روزنې؛ د پوهې، څواک او ځیرکتیا پنډونې او بسیا کونې؛ وتیز پرمختګ، هونري ځانګړنې، د نوي پېر باندې ځورلښ وي او د دې جوګه کیږي؛ د ننني ښکېللي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، بداینې او کټنې اخستلو سبب کیږي.

لکه څنګه چې زما ښوونکي ویل، زما د قران د تفسیر او ژباړې استاد شیخ القران غلام الرحمن کونړي په ۱۹۹۹ زېږدي کې د پېښور شمشتو جامع جومات کې د قران د تفسیر او ژباړې درس په دوران کې و ویل: پخوا به زموږ انجونو او پېغلو چې په منګي کې اوبه راوړلې؛ زه وی هم کوشنی ومه، دوی به په منګي کې هرې یوې پېغلې خپل، خپل ګاټي واچول او بیا به یې تو راتو کړل په کي؛ هرې یوې به چې لاس په ګړې کې ور دننه کړه او یوه دانه ګاټي به یې را وباسته؛ بیا به هغه ګاټي چې کومې جلۍ پورې یې اړه در لوده او د هغې به وه، نو یوه، یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ یا مصرۍ به یې ویله. دې لوبې به په همدې بڼې دوران درلود، ډېري بلا وې دې دوی، یوې ویل اوس مې هم یاده، هغه لنډۍ داسې ده:

▲ ملا په خپله لور ډاربږي
مشکات را واخلي مسلې ورته کوینه

د لنډیو ، ټپو، ټیکیو او مصریو لیکل، یادول ډېر غوره دي خو پال نیول پرې ښه نه دي. ځکه ځنې پېغلې داسې وي او پام به یې کوه چې کومې جلۍ به چې خپله کومه یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ یا مصرۍ ورته ملګرې و ویله بیا به یې همغه پال نیوه ځانته چې وی!؛ ما سره به اوس په همدې بڼه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارکار کولو او انسان ته د ګټې او تاون روسولو کار د الله ج په خپل لاس کې دی، هغه یې چاته نه سپارې. بېځایه وېره او خوشحالي پرې د پال نیولو په بنه په هره بڼه سیالۍیو کې چې د نومړو وار پرې بړدي باکه لري، خو بې پال نیولو هېڅ باکه نه لري، له بل پلوه لنډۍ هم دي او ژر یادېږي.

▲ د الله داسي رضا و شوه
سترګې رنې شوې له ایمان سره څمه

لیکوال له کعبې شریفې، بیت الله شریف څخه د باندې روان وم د کوټې په لور له خولې مې یوه نا صافي دا پورتنۍ لنډۍ و وتله.

درې لرغونې لنډۍ را اخلم د اړوتي غني کولو له پاره:

▲ چې کبر نه کړي نه خوارېږي
خاونده! خدایه! موږ به کبر کړی وینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرځم څوک مې نه پخلا کوینه

▲ اوښکې مازي دي که بېلمازه
زما پر څېرې ګرېوان تل اوښکې راځینه

له ټولو نه وړاندې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو خپرول یې په هغه اسبابو، توکو، وسایلو، پوستکالو په سته کولی شو چې په نوي پېر کې ترې ګټنې اخلو. لکه: که چېرې مو پام وي د فیسبوک په پوستکالي کې چې یاونه کړې وي، پرې تت پیکه رنګ په اینګلیسي ژبه کښلي وي چې ستاسو په زهن کې څه دي چې خپرول یې غواړئ.

هر ګوره چې مو یوه، یوه له نوموړو څخه په لاس درغله او یا مو خوښه شوه نو چابک یې خپره کړئ په کره پېنتو بڼه، په دې سره تاسو هم ترې ګټنه اخستلی شئ؛ نور یې ترې هم ګټنه اخستلی شي او له بل لورې څخه خوندي کېږي هم او پېښت مو ترې څه یادوي هم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سر بېره اړین خپرول یې له اځځوکو څخه و کړۍ، په اځځوک کې ترې ګټنې واخلۍ؛ خپرول یې په مهالنۍیو کې (وړمه، کابل مجله، هېله، ځولی، رڼا، لیکوال، ژوندون، ښکلا، لېمه، لمبه، الفت، ښکار، ګربت، مهترلام ... .) او اوبیاڼو (سمسور، تاند، ټول افغان، تل افغان، بهېر، لر او بر، لومړیتوب، ویکیفیډیا، ... .). پر ځان پور و ګڼۍ او پورتنۍ یادونې اړینې بولم چې په ازد مټ مو د ژبې چارچ کېدو جوګه کېږي.

▲ پرېږده چې ښــې بـلا و کانـدي

ناداان بچي دې د دښمن په لمسون دینه

▲ ځان سـره تل پـه ژړا ژاړم

د یـهودي لمسـی د دین ټېکهدار شونه

,, د ازان غونډۍ په سر، د سنګین ولسوالی، هېلمند کې مې دا ټپې کښلې وې، په ۱۸/۰۱/۲۰۰۷ زېږدي کې له غرمنۍ ورسته ۳:۰۰ بجې ،، (صفي الله، ۱۳۸۸ ل، ۳۲۹ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. موندل او د ولس له منځه یې تړلول

د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ موندل او د ولس له منځه یې ټولول دا څېړنه داسې سپینې ته باسي.

د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ موندل او دولس له منځه یې ټولول یوازې په دې بنه شوني دي؛ چې په لرو پرتو سیمو؛ غرنۍیو لمنو؛ باندو؛ ټېټنګونو، درزنۍیو کلو او ترېلو کې چې کوم پښتون پښت ژونګړ وي. د هغو له خولې یا اوازونو چې مو واورېدلې او یا له خپلو مشرانو، ادې، انا، ترور، اپنګیندو، لوڼو، خویندو، میندو، نیکونو، اکاګانو، لویانو مو واورېدلې. نو ځان سره یې په چوپړو کې په لیکاڼي (کلم یا قلم) یا پینسل په کره پښتو ولیکۍ!!؛ په کومه بڼه چې وي په همغه بڼه یې خوندي کړۍ!!؛ یا یې د اطلاعاتو او کولتور برخو ته یې وسپارۍ؟
چې یا یې هغوی خپلو کتابتون کې ستاسو موندلې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ خوندي کړي یا یې د علومو اکاډمۍ کتابتون کې دوی خوندي کړي؛ یا یې خپله له سرغندو مهالنۍیو او یا سرغندو اوبپاڼو کې په خپله خپرې کړۍ؟

چې د ټولو مندل شوو کچه ان یوه دانه وي، چې د چا له لوري مو و موندله، له کوم وګړي څخه؛ په کوم ځای کې؛ په کوم پېښلیک او د کچې اندازې یې چې ښوداني دي. اړېنه دا ده چې د لومړي ټوک په ۶. ۷، ۷. ۷، ۸. ۷ او ۹. ۷ پراګراف په بڼه باید د دوی په بېلوالې غوره پوهاوی و لرۍ او ټولو یادونو سره یې ارځونه و کړی شۍ. چې همدا تاسو ته پر یوه کره پښتو لاسبری په لاس در کوي.

په دې بڼه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو موندل او د ولس له منځه یې ټولول په دوې رغنده بڼه ډېره اسانتیا مومي لکه:.

١. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو موندل؛ د ولس له منځه یې د ټولولو لښتیلیک (جدول).
٢. په لښتیلیک کې پلټنه داسې په ډاګه شوې یا څېړنه داسې ښودل شوې.

په دې بڼه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو موندل؛ د ولس له منځه یې ټولول؛ تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو خپلې موندنې او راټولونې و منۍ!
لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر څڼۍ؛ په وېره خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په ښکاره؛ په پټه؛ په ځغرده؛ په ډاګه؛ په ډانګ پیلې بڼه او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو(مسلې، موضوع) دوديزه کمبله را ونغاړۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱ ړېې (ړ). پوهاند ډاکتر مجاویر احمد زیار داسې لیکلي دي لکه:

,, لنډۍ د پښتني وګړني ادب یوه داسې شعري او سندریز څېل (ژانر) دی چې د ځومره والي، تولیزوالي، ګرانښت او منښت له پلوه ورسره بل هېڅ څېل سیالي نه شي کولی. بېلا بېل نومونه او ستاینومونه، لکه لنډۍ، ټیکۍ، مصرۍ، ټپه، اواز، بدله، سندره (لایق)، ټپۍ، ټپکۍ (یادویګا)، غریبۍ او غرنګۍ (رفیع) یې هم زموږ د خبرې پخلې کوي.

بل ارزښت یې په دې کې نغښتی چې د پښتو آر او رښتني شعري ,,ځپیز-خجیز،، سیستم یوه ټیپیکه مخبېلګه ګڼل کېږي. که د دغه تولیز (وزني) رغښت له پلوه د (ګړني او لیکني) قافیه وال او ازاد شعر رانغاړي، د مسره ییزې نابرابرۍ او ناقافیه والی له پلوه بیا په ځانګړي ډول د ازاد شعر له پاره یوه داسې پوخ بنسټ جوړوي چې پردۍیو پېښو، پلیونۍ ته د چا پلمه نه پاتې کېږي او نه ځوک پر اوسني پرله پسې رادوډېدونکو ازادو شاهکارونو دا ټاپه لګولی شي.

لنډۍ یوه داسې خپلواک دوې مسره ییز، په بله وینا، یوه بیته شعر دی. لومړۍ مسره یې نهه ځپیزه او دوېیمه یې دیارلس ځپیزه ده چې وروستۍ ناخجنه ځپه یې یوه موزیکال اهنګ رامنځته کوي. له خجیز پلوه یې له سره تر پایه پر هره څلورمه ځپه یوه غوره یا پیاوړی خج ټیکاو لري او تر څنګه یې نورې ځپې په اړوندو وییونو کې خپل، خپل خجونه هم ساتي. خو د هماغو غورو یا پیاوړو شعري خجونو تر اغېز لاندې کمزورتیا مومي، خو بیا یې هم که ویونکی یا بولونکی ښځي وغورځوي، په بله وینا، له تول او تاله یې بلهار کړي، نو د بل هر شعر په ځېر دغه تولمنلی وګړنی شعرهم له ژبنۍ او مانیزې نیمګړتیا سره مخامخېږي.

داهم د لنډۍ د بې کچه ګرانښت او منښت ښکارندویي کوي چې د بېنومه وګړنۍیو شعرونو او بدلو تر بل هر څېله یې پنځون او زېږون زیات دی. هېښنده یې لا دا چې پر نالوستو پرګنو سربېره په کې لوستي او بیا شاعران هم پټه او ښکاره برخه اخلي؛ رښتیا هم له ډېرو بېلګو څخه یې دا ځرک پوره لګېدی شي چې پنځګر یې باید هرو مرو لیکلوستوال او پاخه ویناوال اوسي؛ نه یوازې له هنري، بلکې ژبني پلوه هم لکه چې وایي:

▲ دیدن مې کور ته پسې یوورړ

پر کدردان اشنامې ځان بېکدره کنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا بله بېلګه خو لاځه کړې، څه کړې چې د حمید مومند د دېوان د کومې لاسکښنې (قلمي نسخې) پر دوتنه را پاتې ده او له سبکه یې هم دا پوره جوتېدی شي چې د همدغه نومیالي شاعر رغاونه اوسي:

سینه مې دېګ، زړګی مې غوښې
اوښکې اوبه دي، بېلتون اور پسې کوینه

د امیر شېرعلیخان (شاهي پېر۱۸٦۳-۱۸۷۸) په نامه هم د ځینو بېلګو یادونه کېږي، د یوې داسې بېلګې څرک یې لګول شوی چې د واکمنۍ او ژوند په وروستیو شېبو کې یې له ډېرې نهیلۍ نه پر خوله راغلې وه:

د غم لښکرې راپسې دي
د بادشاهۍ تاج مې پر سر له ملکه ځمه

د دې له پاره چې د دغه ولسي مرغلرو د ,,غلا ،، مخنیوی شوی وي او ورسره ورسره ,,ـــ←هایکو،، نه وي ننګولې؛ لیکوال یې تر څنګه له پېنځیزونې (تخمیس) سره ,,ـــ← ټپیزه،، نومې شعري لړۍ را نښلولې او نن سبا یې ښایسته ډېر دود موندلی دی.

ترنګتوک (Euphony) لکه پاس چې ورته نغوته و شوه، لنډۍ له ټاکلې ځپیز- خجیز انډول سره، سره پر یوه ناخجنه موزیکاله؛ په بله وینا پر یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ (دوې ویشتمې) څپې خوږ غږې د څپیز- خجیز انډول ترڅنګه د لنډۍ یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د شعر په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسکي پلوه (موزیکال) اهنګ له لاسه ورکوي. دغه توک یا توک ,,ترنمي څپه،، یې یا زور (a-) وي، یا (-مه) او یا هم (-نه) وي. په یوه مهال کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې (یوه ویشتمې) خجنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ته یوه خوږ غږې یا خوش آهنګې وربښي او پر همدې لاسوند له درو څخه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي؛ چې پېنتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کې دی شي.

دغه درېګونې څپې سره د خوږ غږې له پلوه پردرو پوړیو وېشنه مومې، (-نه) په لومړی پوړی (درجه) کې راځي، (-مه) په دویمه او زور(a-) کې ځینې کورنې او بهرنې داسې انګېرې چې یوازې همدغه درېیمه د لنډۍ پایڅپه رغوي؛ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
۲۹ چوپړی
ځېړنـــــــــچوپړي (ريســــــــرچ پاڼې)

داسې ترخ کې چې دا دومره ترنم نه لري او يوازې هله يې موزيکاله لوښه زياتېږي، چې ترې له مخه (م-) يا (ن-) راغلی وي؛ لکه په دې بېلګه کې:

▲ اخر به خاورې شې بدنه
که دې هرڅو پر وطنو و ګرځومه

(يا: ـساتمه، ـليکمه، ځمه، يمه، شمه، خېرومه...)
که نه په يوازېنې ځان دومره راکښون نه لري، ليکوال يې هم تراوسه متې دا يوه بېلګه، هغه هم د يوه دېوګلي (پښه يي) ملا پر حواله را يادښت کړې ده:

▲ په پېښور کې مې زړه تنګ شو
کله به درشمه پراخه ديوګله!

په هره توګه، (ـمه) او (ـنه) هم کې دی شي، د همدغه دربيم ډول په څېر عادي ژبني توکي اوسي او يا هم هسې د موزيکالو (ترنمي) توکو په توګه په پای کې سرباري شوي وي، د ړومبي ډول بېلګې، لکه:

▲ د خوشالی ياران مې ډېر وه
چې ښادي ولاړه، ټولو پورته کړل لاسونه

▲ د لېونی ارمان پوره شو
پر لاره ځي په کاڼو ولي زيارتونه

▲ برستن دې واغوسته ويده شوې
پر زړه دې نه شته د ياری سوي داغونه

▲ بس که چې مور دې کنځل و کړه
نامرې تا ته مناسب نه وه مينه

▲ بلبل د زړه په غم اخته شو
غوټی د زړه سودا کوي د زړه دننه

▲ ظالمه دا ظلم دې بس دی
چې يوه دې خوار کړم، بل دې ورک کړم له وطنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوېیم ډول بیلګې چې ترنمي توکي یې پر ژبنیو هغو ور سرباري شوي اوسي، ببخي ډېري دي او دلته یې پر یوه څو بسنه کوو:

د بېلتانه په کور کې راغلم
برخې قسمت شوې، زما غم په برخه شونه

څوک مې له حاله خبر نه شو
بېلتون مې بیا پر لمن اور و لګونه

څوک مې له حاله خبر نه دي
دننه زړه مې هجران ډرې، وړې کړنه

څه شو که ناسته مې دلې ده
اروا مې ستا پر کټ منګولې لګوینه

څله ودرېږې یارمې نه یې
یار مې هغه دی چې غونچې څنې ساتینه

باده پر باد مې سلام وایه
پر هغه باد چې د اشنا پر لورې ځینه

د لنډۍ بېلابېل کارونځایونه: لنډۍ تر هرڅه له مخه یوه شعري لوښه، وینګ او کاربډنګ لري. له آره د بې لیک لوستو پرګنو له پنځونو څخه ګڼل کېږي او په ورځني ژوند کې یې زیات کاربډنګ په همدوی اړه پیدا کوي. یوه خوا ترې په ورځني ګړني بهیر کې لکه وراشې (وجیزې) یا متل کار اخلي او بلخوا پرې د یوه هنري پیداوار په توګه خپل ښکلاییز ځوب (ذوق) او تولنیز ارمان خړوبوي، هغه دا چې په اواز کې یې انګازه کوي او بیا یې له سندریز پلوه له نورو سره هم شریکوي. سکالووې یې پر رزم او بزم، یا د یادویګا (۲۳٤مخ) په خبره پر مینه او جنګ جګړه راڅرخې. د مینې او رومانس بېلګه یې د خالو خان (د محمود غزنوي سرلښکر) د مینې (محبوبې) لنډۍ راوړې او د رزم یې د میوند د ملالۍ هغه. د دې له پاره چې د تولمنلې شعري او سندریز ځېل (ژانر) په توګه مو د لنډۍ کارونځایونه ښه ترا پېژندلي اوسي، داسې یې ور ډلبندي کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

الف ـ د وراشو او متلونو غونډې ترې په ورځني ګړني بهیر کې کار اخېستل کېږي.
ب- په څېرمه توګه سندریز ډګر ته ور ګډېږي، هغه هم، په خپلواک ډول:

(۲) په اواز کې انګازه کېږي، (۲) له ساز او اواز دواړو سره غاړه غړۍ کېږي او (۳) په ناخپلواک ډول له سروکیو سره د سندریز کمپوز په بشپړتیا او سمبالتیاکې کارنده ونډه اخلي.
په دغو درو سرو سندریزو ډګرو کې ډېرې رنګارنګۍ راخپلوي. د اواز له پلوه بېلابېل سیمه ییز او ټبرني؛ بیا بېلابېل وګړني رنګونه رانغاړي. د ساري په ډول، کندهاریان یې یو راز انګازه کوي، ننګرهاریان یې بل راز، په هغو کې بېلابېل ټبرونه، کوچیان، پوونده، سارایان بل راز، کلیوال او ښاریان یې پسې بل راز؛ همداسې یې له ساز او اواز، بیا یې په ناخپلواکه توګه له بېلابېلو غاړو سروکیو سره بېلابېل رنګونه او ځېلونه درواخله.

لنډه کې چې په منګلو او ځاځۍیو کې دود لري، د لنډۍیو تر څنګ په څه ناڅه ورته سندریزه توګه ځنې کار اخېستل کېږي. څوارلس څپې رانغاړي، پر لومړي خج پیل مومي او زیاتره یې په سمه نیمایي کې سا کښنل کېږي او تر پایه یې هره ځلورمه څپه خجنه راځي، لکه:

جونه په (پر) باغ ګډې شوې، تالا یې کړه ګلونه؛
ته په دا ډاول جوړه یې، که زه در مین شومه؛

په دغه درېیمه بېلګه کې یې شپږ څپې وروسته سا اېستل کېږي او ورپسې اته څپې راځي: وه باد شاګردي ده، ټول یاغي شول وطنونه (علي محمد منګل، فولکلوري ورمې).،، (مجاوير ، ۱۳۸۸ لېږدی، چوپړی ۱۵۹)

،، سترګې مې ستا | پر لور ځلور | شوې |
- - - -` | - - - -` |-| | |
ځلور اته |شوې اته شپا | ړس شوې مي |نه
- - - -` | - - - -` | - - - -` |-| | |،،
(مجاوير ، ۱۳۸۸ لېږدی، چوپړی ۱)

سترګې مې ستا په لور ځلور شوې
ځلور اته شوې اته شپاړس شوې مینه

۳۲ چوپیری	د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ ښېرنــــــــچوپیري (ریســــــــرچ پاڼې)

۱. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو موندل او دولس له منځه یې ټولولو لښتیلیک (جدول) بڼې ښېره.

ښېره ۲. ږ مجاویر احمد زیار ,, پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي؟ ،، په دې لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچه، ۱۳۸۸ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

کڼه.	راتولونکی / لیکونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری
۲۲	مجاویر احمد زیار	پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي؟	لیږدی ۱۳۸۸	۱۸

Related منسوبي	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ
Related منسوبي	۷	۷		۴
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۳	۲		۴
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۴	۵		
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱	۲		۲
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۵	۱		
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۳		
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.		۱		۱
زورکی , هـ ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لیږې شتون لري.				۱
ځرګنده , هـ ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لیږې شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice	ډیفتنګونه (غږګډون) ناټرویبکی، ټرویبکی، ستریل، (اوستریل، پاړوبیکی، بلټوبیکی، النبیښتی او هیبجی) جمي لګه: وی، وا، نو، الله، او، کرانه!، په کړیانه!	■ ګره شوي Action Req'ed	● خبرداري (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
		۱۳	۶	تول

۸. ۸۱ لښتیلیک :. په دې لښتیلیک کې پلټنه داسې په ډاګه شوې یا ښېړنه داسې ښودل شوې ده چې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ موندل او دولس له منځه یې ټولولو اوډون (ترتیب) وندي کوي.

۸. ۲ ږ. د یوې بې سروبوله انګېرني له مخې د پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار ,, پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي ؟ ،، په پورتنۍ ,۸. ۱، ګڼه ښېرکي یا برخه کې د ږ (ږي) ابېڅې لیکنه کې عیبونه، تېروتنې او زما ځرګندول چې رونوي کتنه داسې:

ښېره ۸. ۱ ږ پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار ,, پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي؟ ،، په دې لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو، او مصرۍیو کچه، ۱۳۸۸ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

زما پلټنه داسې په ډاګه شوې یا زما ښېړنه داسې ښودل شوې ده په ښېره ۸. ۱ ږ ې (ږ) کې:

1. ښېره ۸. ۱ ږ پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار ,, پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي؟ ،، په دې لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو، او مصرۍیو کچه، ۱۳۸۸ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)
2. ګڼه: ۱۸
3. راټولونکي / لیکونکي نوم: پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار
4. لیکی: پښتو بدلمبچ یا پښتو شعر ښنګه جوړیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. چاپ کال: ۱۳۸۸ لېږدي
۶. ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ: ۱۸
۷. لنډۍ Lánḍéy: ۷
۸. ټپې Ṭapé: ۷
۹. ټیکی Ṭikéy:
۱۰. مصرۍ Mésréy: ۴
۱۱. ▲ سړو ته منسوبې Related to men؛ لنډۍ Lánḍéy: ۴
۱۲. ▲ سړو ته منسوبې Related to men؛ ټپې Ṭapé: ۲
۱۳. ▲ سړو ته منسوبې Related to men؛ ټیکی Ṭikéy:
۱۴. ▲ سړو ته منسوبې Related to men؛ مصرۍ Mésréy: ۴
۱۵. ▲ ښځو ته منسوبې Related to women؛ لنډۍ Lánḍéy: ۴
۱۶. ▲ ښځو ته منسوبې Related to women؛ ټپې Ṭapé: ۵
۱۷. ▲ ښځو ته منسوبې Related to women؛ ټیکی Ṭikéy:
۱۸. ▲ ښځو ته منسوبې Related to women؛ مصرۍ Mésréy:
۱۹. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ونه - wanáː (څرګند واو یا وي ببواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy: ۱
۲۰. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ینه - ináː (څرګنده يې یا لنډه يې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه او ینه؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy: ۵
۲۱. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زوزکی - náː (نون زور ولري یا ربنتې پېنبلې هي ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy: ۱
۲۲. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy:
۲۳. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی , ه یا ــه ،: maγolə, xwalə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لړې شتون لري؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy:
۲۴. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زوروالله هې (زور) , ه یا ــه ،: kaftará, zargará, konatawará, baxtawará, ar, ará (کفتره، زرګره، کوناتوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لړې شتون لري؛ سره بشپړې شوې لنډۍ Lánḍéy:
۲۵. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ونه - wanáː (څرګند واو یا وي ببواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé: ۲
۲۶. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ینه - ináː (څرګنده يې یا لنډه يې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه او ینه ؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé: ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢٧. وروستاړي غږSuffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور و لري) نه؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé: ٣
٢٨. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé: ١
٢٩. وروستاړي غږSuffix Voice؛ زورکی , ه یا ــه ،: maɣolə, xwalə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé:
٣٠. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زوروالـه هې (زور) , ه یا ــه ،: konatawará, zargará, kaftará, ará, aṛ, baxtawará,(کفتره، زرګره، کوناتوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې ټپې Ṭapé:
٣١. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ونه - wanā: (ځرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٢. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ینه - iná: (ځرګنده يې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه او ینه؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٣. وروستاړي غږSuffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور ولري) نه؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٤. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٥. وروستاړي غږSuffix Voice؛ زورکی , ه یا ــه ،: maɣolə, xwalə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٦. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زوروالـه هې (زور) , ه یا ــه ،: konatawará, zargará, kaftar ará, aṛ, baxtawará,(کفتره، زرګره، کوناتوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې ټیکی Ṭikéy:
٣٧. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ونه - wanā: (ځرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy: ٢
٣٨. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ ینه - iná: (ځرګنده يې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه او ینه؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy:
٣٩. وروستاړي غږSuffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور ولري) نه؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy:
٤٠. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy: ١

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤١. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زورکی , ه یا ــه ،: maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، دړه) ډېري لړې شتون لري؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy: ۱

٤٢. وروستاړي غږ Suffix Voice؛ زوروالهٔ هي (زور) , ه یا ــه ،: kaftará, zargará, konatawará, baxtawará, aṛ, ará(کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېري لړې شتون لري؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy:

٤٣. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د مسرو (پټ، نیم بیتی، نیمه کړی، نیم بند یا مسره د پیېلي نیمه کړی، نیم بند یا نیم بیت) کچه: ۳۶

٤٤. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د لړونو (چې یکړ، یوون، مفرده وی یې لړ یا ردیف دی؛ د هي ,, ـــه ،، ابېځه) کچه: ۱۸

٤٥. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د نه ماتیدونکي پېنېله (حکمي قافیه) کچه: ۱۸

٤٦. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د ځپو (ځپیزو، ځپې، سپلابو، هجاوو ,, سیلیبلس Syllables،، د ابېځو شمېرلو) کچه: ۳۹۶

٤٧. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د زورنو(خجیزو، خجونو، اکسنټو ,, لفظ، د موسیقي نوټونه: د خج نښې: د توري په سرنښې , چې د تلفظ د جګوالي او ټیټوالي زور، او ږدوالی، کیفیت ښیي،: ټینګې , لهجې ،: تاکیدي: بیلوونکی نښې: د وینا , ځانګړي، خاص او بېل ، ډولونه. Accents, Morphemels: ،،) کچه: ۹۰

٤٨. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د ترنګټوک مېچې کچه: ۱۸

٤٩. ټول ټال د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د لوړ ترنګټوک (د پاینی مسری پاینی ځپه یا خوږه غږي اواز په لوړه وي چې ډېری یې په ینه، او نه سره راځي چارباغی لغمانی یې بولي یا د کیسو (داستاني) لنډی، ټپې، ټیکی او مصری یې بولي او پاتیشوني نورې چې وروستاړي غږ په ځوړ راځي دي) مېچې کچه: ۴

٥٠. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو د ځوړ ترنګټوک مېچې کچه: ۱۴

٥١. دیفتنګونه (غبرګغږون)، ناتروییکي، ترویيکي، سټربل، اوسټربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښني او هیبجاني چغي لکه: وی، وه!، وا، نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه! ... . چې له دوی سره سر باري، منځباري او بېخباري راځي:

٥٢. کره شوې Action Req'ed) ویار (عیبونه) او تېروتني سمې شوې) : ۱۳

٥٣. خبرداری (Caution) : ۶

٥٤. کنټرول کې (In control) : ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېړنــــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

په پورتنۍ ليکنه کې عيبونه او تېروتنې چې سمې شوې وې په ۵۳ ګڼه کې يا کړه شوې ۱۳ ځايه وې، چې کنټرول کې شوې يا په بله وينا روغې يا سمې يا سيې شوې دي او په سور رنګ سره په متن کې ښودل شوي دي.

شېږ (۶) ځايه خبرداری ورته په لاندې بڼه دی، په نوموړې ليکې کې چې يا به يې خپله ټيپ کړی وي او يا به يې کوم زده کړيال خو تېروتنې په کې وې:

١. يوه يې يو کښلی دی، په دې وينګ لکه you يا U چې په کار ده چې د يو پرځای يوه وکښي ځکه چې ګڼوييکی دی.
٢. او اړېکوييکي يې و کښلی دی، اړين بايد او و کښل شي، لکه د دری ژبو په شان ترې ګټنې اخلي. (لکه : مرغ و روبا. په پښتو کې کره بڼه لکه: چرګ او ګيدړ. يا تول و تال اړين داسې و کښل شي: تول او تال).
٣. دوې ,, ،، يې په دوې د را اخستنې نخښه، نقل، اقتباس بل تن خبرې يا وينا، يې په دوې ليندیو (( )) بڼه کښلې ده. ,, ،، بڼه روغه او کره راځي د اخځوک له پاره هم.
٤. نهه ۹ عدد يې نه، کښلی دی بايد نهه و کښل شي او روغ راځي.
٥. په کې يې پکې کښلې په دې بڼه ناسمه راځي (لکه : د دېرې پکې پېنځه پرې لري او يا د يوې پکې رنځورې جلی د سر په شان ښکارېږي) لکه وييې زورنه يې هم ورته ده، بايد سټربل په له ناټروييکي کې څخه يوه وت يا فاصله يا واټن و لري، ګډ را نه شي سره.
٦. ترنګتوک دغه ټوک يا توک ,,ترنمي څپه،، کې (م-) يا (ن-) کره و کښي په دې بڼه نا کره راځي (-م) يا (-ن) ځکه له نومورو ابېڅو څخه ورسته د هې ابېڅی راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. آر

د لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ آر (اصل) په ډانګ پېيلي وينا له آرياني پښت څخه دی چې پېنځه زره او اووه څلوېښت کاله پخوا په بلخ، بخدي کې د آمو سين، هرې، لمپاکا، کابل، هېلمند سين په غاړو او شا او خوا کې اوسېدل او پښتو د همدې خلکو ژبه وه.

اوس، اوس په روان پېر کې په ټوله پېنۍ (نړۍ) کې پښتون پښت کډوال شوی او استوګن شوي دي، په لومړي ځل په نړۍ وال فضايي تمځای (سټيشن) فضا يا مريخ کې په پښتو ژبه خبرې شوي؛ د غوږکي (ټيليفون) له لارې له ځمکې څخه پرې غورې او پلټنې شوي دي؛ په رښت کې پښتو دوېيمه نړۍواله ژبه ده چې په نړۍ وال فضايي تمځای (سټيشن) فضا يا مريخ کې پرې خبرې شوې دي له روسي ژبې څخه ورسته؛ د ډګروال عبدالاحد مومند له لوري د پښتو ژبي نوموړې پېيلې ويل شوي دي او په ټوله نړۍ کې پښتون پښت لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ لس دولس دانې په يادو يادې لري او په خبرو اترو کې يې وايي.

پښتو ژبې لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ له آره د پښتون او پښتنې له خولې وتلې وينګونه، غږونه او پېيلې دي چې د آرياني قوم يوه ځانګه ده. دا هغه آرياني پښت دی چې د ځمکې په سر پرې ۷۰۰۰۰۰۰۰ اوويا مېليونه ګڼه ګونه خبرې اترې کوي؛ د نړۍوالو د ژبې له ونې څخه هغه ښاخ دی چې تر ټولو ډېر د ژبو ونو ډډ ته نږدېوالی لري؛ هغه ښاخ دی چې د ګړېدونکي ژوي لاس ورته لومړی رسېږي؛ د ژبو له ډډ څخه ورته لومړی پل خوندي کېږي، چې نورو ژبو ته پرې پورته کېږي، لکه خوندي ژبنی پل پوړ؛ د ژبو د ونې له ځېړې پښتو هغه آرياني ژبې ښاخ دی چې د ژبو ونې ملې، ډنډر او ځمکې څخه لږ واټن لري؛ تر ټولو ژبو د ژبو ونې ملو يا رېښو ته ډېر نږدېوالی لري؛ تر ټولو زوړ ډنډر او ښاخ له ډډ څخه دی چې ځانګه يې زړې خو ټينګې او قوي پاڼې لري.

د نړۍ ټولې ۶۵۰۰ ژبې کې چې رېښې يې خروب کېږي، لومړی د همدې ژبې ښاخ دی او د لمر وړانګو روښنايي او اکسيجن يا هواويچه همدې ښاخ رېښو ته ورکړې ده، چې د ويکيو وينګونو رېښې يې تر ډېره له نړۍوالو ژبو سره نږدېوالی لري.

,, د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډايه او پرمختللې ژبه زموږ د ترېورانو ژبه ده چې زموږ څخه ورسته زوکړه شوې. ټول کال به يې يوازې سپينې وګري خوړلې زموږ ګاونډۍ ژبه ده چې ځواک يې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بیلیون او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره وییکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا (۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویوکو (وی یا لغاتونو) سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګڼلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې د پښتو ژبې خپل کره وی له منځ لاړې شي. ما ایله (۴۰،۰۰۰) وییکي نه دي زده کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهیږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې ,, پیلیزه، سریزه، مخکې وینا، مقدمه ،، ۷۲ چوپړی).

د ژبو له رېښو څخه ټول آریاني ویکیي د نورو ژبو ویکیي د ډېرو آرپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې په ټکرویي (تصادفي لغات) زباده شوي دي.

پښتو ژبه او د نومړې ژبې وګړني پېیلې لنډی، ټپه، ټیکی او مصری ډېر په حسن، ډول، ښایست، بډاینه، زېرمه او خوږلنتوب آراسته ده.

په آري رښت کې پیلنی د بشر پښت ډېرېدنه په ټوله نړی کې له بخدي څخه شوی؛ منځنی یا دوېیم له پنجاب د سیند غاړو هند څخه شوی او پاینی یا درېیم د چین له اغیور د سیند له غاړو څخه شوی. څومره چې د دوو ژبو تر منځ یا د دوو ژبو او درېیمې ژبې ترمنځ اړیکه او راکړه ورکړه ډېره وي، همغومره د دوی تر منځ په ژباړه کې د کارېدونکي مېټافریز او پارافرېز نسبت ډېر وي.

خو د غونډ د ایکولوژیکي مناسب ځای د بدلون له امله، ځیني پېر دودیزه آرپوهه (Etymology) په یوه او یا بله ژبه کې د شته مانا له پاره د یوه لارښود په توګه غلتوونکې وي. یوې وی غږ د بلې ژبې په بله او په بله ژبه کې په بله مانا وي. لکه:. کور وی د پښتو ژبې هستوګنځي ته وایي چې وګړي په کې ژوند ګړ وي. همدا د پښتو ,, کور،، وی په دري، تاجکي، فارسي ژبه کې د ړوند مانا ورکوي، هغه تن چې سترګې یې نه وي او یا یې سترګې کار نه کوي؛ په اېنګلېسي ژبه کې کور یا Core د هر شي منځ (هسته)، مرکز، منځ کبنل یا منځه یا هسته را اېستلو ته وایي. په چینایي، روسي، جرمني، فرانسه یي، پشه یي، بلوچي، اوزبېکي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

توركي، عربي او اېندي كې د كور وى بېله بېله مانا لري. ځاى، ځاى په لنډۍ، ټپه، ټيكۍ او مصرۍ كې ترې ګټنې اخستل شوې وي.

د لنډپېره تعريفونو له پاره اې (الف). لنډۍ، بې (ب). ټپه، پې (پ). ټيكي او تې (ت). مصرۍ پورې لكه څنګه چې لومړي ټوک۶.، ۷.، ۸.، او ۹. پراګراف وايي او پيله يې ساده برابروي داسې: د آر (اصل) له پاره و وينئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. اوسمهال یې د ډېرولو تګ لاره

د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ اوسمهال یې د ډېرولو تګ لاره دا څېړنه داسې سپېنې ته باسي.

د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ د ډېرولو تګ لاره په روان پېر کې یوازې په دې بڼه شونې ده:.

۱. هاغه پېلن او پیلنه چې په روان پېر کې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ ډېرولو تګ لاره باندې مزل کوي یا یې د تللو تکل لري، لږ تر لږه هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې لرغونې دي، خوندي شوې دي په لیکلې بڼه، قلمي نخسو کې او له چاپه سلمتې تېرې شوې دي. یوازې د ه ، ابېڅې په پای کې وار په وار ترېښتې راځي. سندرپېزه، سازینه، یا اهنګینه کلیمه لري چې د دوی ټولو غږ بشپړوي.

چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۷۵,۰۰۰ دوېسوه او نوولس زره او یوه سلو اووه پېنځوس عشاریه ټکی ټکی ټکی دانې سره ګډې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ دي. دا ټولې به یې لوستې، لیدلې، ځینې یې یادې وي چې هر ګوره خپلې جوړوي او یا یې ټولوي له دوی سره په ټکر کې نه وي. له دوی ټولو بېلې وي، د دوی ګډوله هېڅ نه وي، ان!؛ یوه ټکی ا دانه، دانه نوي پېر باندې څورلبځ وي.

۲. چې د لرو پرتو سیمو، غرنۍیو لمنو، بنډوو او ټېټنګونو، درزنۍیو کلو او ترېلو کې چې د پښتون پښت پېیلن او پېیلنې ژونکړ وي؛ د هغو له خولې یا اوازونو څخه مو چې واورېدلې او یا له خپلو مشرانو، ادې، انا، ترور، اېنګیندو، لوېو، خویندو، میندو، نېکونو، اکاګانو، لویانو مو واورېدلې، نو ځان سره یې په چوپړو کې په لیکانې (قلم) یا پنسل په کره پښتو ولیکۍ؛ په کومه بڼه چې وي په همغه بڼه یې خوندي کړۍ.

۳. خپله یې سرغندو مهالنۍیو او یا سرغندو اوبپانو کې په خپله خپرې کړۍ؟

۴. د اطلاعاتو او کولتور (فرهنګ) برخو ته یې و سپارۍ؟

۵. د ټاټوبي سترو ښارونو کتابتونو او د پښتون پښت سترو کتابتونو ته یې په کښلې او یا برېښنالیک یا له چاپه تېرې شوې بڼه و سپارۍ چې یا یې هغوۍ خپلو کتابتون کې ستاسو موندلې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ خوندي کړي یا یې د علومو اکاډمۍ کتابتون کې دوی خوندي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. چې د ټولو مندل شوو کچه ان یوه دانه وي، چې د چا له لوري مو و موندله، له کوم وګړي څخه، په کوم ځای کې، په کوم پېښلیک او د کچې اندازې یې چې ښودانې دي؛ په روان پېر کې یې د ډېرولو تګ لاره په لاس درکوي.

۷. اړېنه دا ده چې د ۶. ۷، ۷. ۷، ۸. ۷ او ۷.۹ پراګراف په بنه باید د دوی په بېلوالي غوره پوهاوی و لرئ او ټولو یادونو سره یې ارځونه و کړی شئ. چې همدا تاسو ته پر یوه کره پښتو لاسبرې په لاس در کوي.

۸. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو په روان پېر کې یې د ډېرولو او تګ لارې لښتیلیک (جدول)، چې په اې ابېڅې پېل او په پې ابېڅې پای شي.

پیلنۍ د نرمکالي کښلو (سندونو، لیکنو، کتاب شویو، متنونو، سرلیکنو) زېرمې ته ټولې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دننه کړل شي؛ چې سره ورته یې هغه خپله له منځه لاړې شي. یوازې اصلې بڼه یې ځای ونیسې، دو باره ټولې ترکیبي، چې د ځینو پیلنۍ مسره سره ورته والی لري او په ځینو کې پاینۍ مسره سره ورته والی لري. ترې چاڼ کړل شي، یوازې اصلې بڼه یې ځای ونیسي، پېښلیک یې د هغه لیکولو څخه وي چې لومړی یې له چاپ څخه په تېر پېر کې تېر کړې وي، لکه د لومړي ټوک په ۱۴. پراګراف په بڼه باید د دوی د کچې اندازې باندې غوره پوهاوی و لرئ او ټولو یادونو سره یې ارځونه و کړی شئ. په روان پېر کې یې د ډېرولو او تګ لارې لښتیلیک ورغوئ.

۹. پلټنه داسې په ډاګه شوې یا څېړنه داسې ښودل شوې ده په لښتیلیک کې په دې بڼه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو په روان پېر کې یې د ډېرولو تګ لارې، تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو خپلې موندنې او راټولونې ومنئ!

لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر ښنۍ؛ په وېړه خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په ښکاره؛ په پټه؛ په ځغرده؛ په ډاګه؛ په ډانګ پېلې بڼه او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو(مسلې، موضوع) دودیزه کمبله را و نغاړئ.

۱۰. څېړنه داسې ښودل شوې ده په لښتیلیک کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو په روان پېر کې یې د ډېرولو تګ لارې؛ تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو، په ټولو نړۍوالو ښلا، بېلو ټبرونو له خوږې پښتو ژبې څخه نورو ژبو ته په نومړو کوشنۍیو، کښلو، خوږو پېیلو علمي ژباړه خپلې موندنې او راټولونې ومنئ!. چې هغوی ور څخه په روان پېر کې په انټرنیټي میخانیکي اتوماتو ژباړو کې په چټکه بڼه لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر ښنۍ؛ په وېړه خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په ښکاره؛ په پټه؛ په ځغرده؛ په ډاګه؛ ډانګ پېلې؛ او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو(مسلې، موضوع) دودیزه کمبله را و نغاړئ.

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

څېره ۳. ۳ به روان پېر کې د لنډۍ، ټپه، ټیکي او مصرۍ د ډېرولو او ټک لارې لښتیلیک ،، جدول ،،

ګڼه		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
ژباړونکي / لیکوالګ نوم		انجینیر صفی الله فردوس	معلوم نه دي	معلوم نه دي	محمد عمر	زاهر	محمد ګل نوري	ګل پاچا الفت	محمد دین ژواک	عبدالروف بېنوا	عبدالروف بېنوا	معلوم نه دي
لیکی / لیکنه		ځلېر ګي د ددو دود	د پښتونخوا د شعر هار او بهار	سپورمیه کرنګ وهه راځېږه	متلونه او لنډۍ یا ذخیره لغات	غورشکه د لنډیو	ملي سندرې	پښتو سندرې	پښتنې سندرې	لنډۍ جان کوونګ او فارسي مترجم انګریزي ژباړه ي محمد ابراهیم شریفي کړې	لنډیو مجموعه	د مېنې جهان یا ملي موسیقي،د اتمان ټولونه قلمي نخسه ۱ -۳ ټوک
چاپ کال / نا چاپ لیږدی (زیږدی)		۱۳۸۸	معلوم نه دی	خطي نسخه ملي ارشیف	خطي نسخه ملي ارشیف	خطي نسخه ملي ارشیف	پښتو ټولني چاپ 1323	پښتو ټولني چاپ ۱۳۲۵	پښتو ټولني چاپ ۱۳۳۴	پښتو ټولني چاپ ۱۳۳۷	پښتو ټولني چاپ ۱۳۵۸	پښتو ټولني معلوم نه دی
ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ		۱۸۷	معلوم نه دي	معلوم نه دي	معلوم نه دي	معلوم نه دي		۱۱۶	۷۳۰۰	معلوم نه دي	معلوم نه دي	معلوم نه دي
(In control) کنټرول کې	✓	ټول	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	ټول	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
(Caution) خبرداري	●	۲	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱۰	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Action Req'ed کره شوي	■	۳	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۴۲۴	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
دیفتنګونه (غبرګغږون) ناتروبیکي، تروبیکي، ستربل، اوستربل، پارتوبیکي، بلتوبیکي، الدبېښ او هیبجاني جغي ټکه: وی، وا، نو، الله، او، ګرانه!، یه ګرانه!..			بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
څرګنده ، هـ ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ ، هـ ،: (ترله، خوله، مغوله، خبله) دېري لري شتون لري.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زوزګ - ana: (نون زور ولري) نه.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۸	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	Mésréy مصری – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۷	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to women ښځو ته منسوبې	Mésréy مصری – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۸	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to men سړو ته منسوبې	Mésréy مصری – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۹	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Mésréy مصری		۴۹	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱۷	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
څرګنده ، هـ ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ ، هـ ،: (ترله، خوله، مغوله، خبله) دېري لري شتون لري.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زوزګ - ana: (نون زور ولري) نه.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	Tikéy ټیکی – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to women ښځو ته منسوبې	Tikéy ټیکی – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to men سړو ته منسوبې	Tikéy ټیکی – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Tikéy ټیکی		۱۶	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
څرګنده ، هـ ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ ، هـ ،: (ترله، خوله، مغوله، خبله) دېري لري شتون لري.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۹	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زوزګ - ana: (نون زور ولري) نه.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱۰	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	Tapé ټپې – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۷	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to women ښځو ته منسوبې	Tapé ټپې – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱۴	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to men سړو ته منسوبې	Tapé ټپې – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱۰	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Tapé ټپې		۷۴	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲۶	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
څرګنده ، هـ ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ ، هـ ،: (ترله، خوله، مغوله، خبله) دېري لري شتون لري.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زورګ - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲۷	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
زوزګ - ana: (نون زور ولري) نه.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۱	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲۵	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	Lándéy لنډۍ – Suffix Voice وروستاړي غږ		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲۰	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to women ښځو ته منسوبې	Lándéy لنډۍ – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۵۱	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Related to men سړو ته منسوبې	Lándéy لنډۍ – منسوبې Related		بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۲۱	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی
Lándéy لنډۍ		۴۸	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	۷۳	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی	بدلون نه ده ورکول شوی

۱۰. ۱ لښتیلیک:. په روان پېر کې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ د ډېرولو او ټک لارې لښتیلیک (جدول) بڼې څېره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل

دښننو د ناوړو نیتونو جګړې په دې کې وي چې تل یې په زهن کې لري او د دې خاورې وګړو ته په سپکه ګوري. د دې ټاتوبي ژونګړو او د ژوند هره سته چې د دوی د راتولونکي ژوند او روان ژوند، د سوکالۍ او بډاینې چولېځ کېږي، ادبي ښکېلاکګر ورته ټېټ ارزښت ټاکي او ښکېلاکګر هر څه ته په سپکه ګورې.

زمونږ د ټاتوبي افغانستان ډېرۍ تاریخونه او ادبي کښلې د افغانستان دښانو لیکې دي چې له افغانستان سره لرغونې او تاریخي دښمنۍ لري.

زدهکړه دا سپیني ته را اوباسي چې د پښتنو دښمنانو لیکونکي او لیکوال له لرغون پېر څخه د پښتنو پښتونوالي او پښتونولي ننګ، پت، غیرت، مېړانه، سرښندنه، ګوندي، پور، بدلې، جرګې، حجرې، مرکې، کړه وړه، ولاړه، درانوي، اړي، مېلمپاله، ودنې، وتې، چابکتیا او ځیرکتیا روزنې او ښونې خپلو وګړو، ځواکونو او زدهکونکو ته ښودلې دي. ان الیګزندر (ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني) ۳۲۶ مخزېږدي پېر کې (۲۳۴۲ کاله وړاندې) د ده اوستاد ارسطو ښودلي وو او ارسطو ته د هغه اوستاد اپلاتون او اپلاتون ته د هغه اوستاد سقراط ښودلي وو. دوی زمونږ دښن وو؛ لکه څنګه چې مونږ پښتانه د دښن تعریف کوو ,, د دښن هر څه زمونږ دښن وي، ان کوشنۍ ماشوم یې نر وي او که ښځه په هر پېر کې په هر بڼه له منځه وېسۍ له شتو او توکو سره په ښه کلکه بڼه؛ چې ډګر ته دې په جګړه ډله راغله د ستر تن ځار یې کوه ترې له منځه وېسه یا په پیل کې ترې یوه تن له منځه وېسه چې په نورو کې ډار خپور شي، بیا هغه څه کوه چې زړه دې غوړي؛ چې توره دې لنډه شوه کدم پسې واخله او سر دې تل ساته د دښن سره اخله ،، دوی یې هم کوي، زمونږ لرغوني لیکني، کتابونه، اثار، لیکنې او چوپړي، چې د ژویو په پوستکو، د ونو په ښاخونو، ډبرو، څندو، ملو، پاڼو، کاغونو، چوپړو او ځادرو د روانې لړۍ په ډول شتون در لوده. ټول له کلو ښارونو، کورونو سره تالا او په اور و سوزول؛ اېره، اېره یې کړه؛ په انګېټۍیو (بخارۍیو) او وریاوو (شاورې یا حمامونه) یې پرې په میاشتو، میاشتو تودول. چې څه په سینه، سینه یوه له بله بل ته یادي ور رسولي همغه رارسیدلي دي، په ټوله نړۍ کې له پښتنو څخه زاړه کتابونه یوه هم نه لري چې مونږ یې نه لرو دوی یې هم نه لري.

په لغمان کې ډبرین ارامي پښتو لیک او مصري پښتو مېخي لیک، په غور کې مېخي لیک، د بخدي، ګندهارا، ارکوزیا، بامیان، تخار او عینک څمځو کې ډبرینې کښلې د ټاتوبي لرغون پېخلیک (تاریخ) ویاړ را ښه یي او راپېژني. په همدغو سېزونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

مونږ نورو ټبرونو ته ور پېژنو او ځان ور ته لرغون څرګندوو. د پښتنو ټولې لرغونې وینا وي، ورځنۍ خبرې، ویکیي، غوند، غونډلې، پیبلو، لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ته ادبي ښکېلاکګر ټېټ ارزښت ټاکي او ښکېلاکګر هر څه ته په سپکه ګوري د دې له پاره چې هغه دښن وي؛ دښن که هر تن وي دښن، دښن وي.

زما سره یوه تن د شکر درې و چې په اوزبېکېستان کې یې زه د پروژې امر وم، زما ځنګ ته راغی او وې ویل راته ,, انجینر صاحب این در زبان ما، دری چې معنی دارد کې همه ی تان این زیاد ارزش میدهید! برمن این را معنی کو؟،،

خدای دې زما کړه غونډې منډې
په سر به پنډې چلوم تا به ساتمه

ما ورته و ویل چې دا داسې مانا لري په درې ژبه کې:

خداوند تورا ازمن کند کلولهگک (بانوی چاق قد پس) **** بالای سرم خلتها (بوجی، عمته خویش) را میبرم شما را نیگاه میکنم.

هغه راته و ویل: این چی؟ کلولهگک، خداوند تورا ازمن کند کلولهگک **** بالای سرم خلتها (بوجی، عمته خویش) را میبرم شما را نیگاه میکنم.

هېچ مفهوم و معنی و شعریت، عشقیت، محبوبیت، لذت، لطافت، نزاکت و پسندیده گی نه دارد!!.

زه پرې پوی شوم چې د ده زما له ژبې له بداینو سره تربګني ده، او په ذهن کې ور سره د نیتونو جګړه کوي. نو سم د لاسه او رټ رټ مې ورته حاضر ځوابۍ کې و ویل : خی شما من به گوید که این چې معنی، شعریت، عشقیت، محبوبیت، لذت، لطافت، نزاکت و پسندیده گی و چې ماهیت دارند.

شاه محمد دګروال ++++ تکیه زده به دیوال
تر ډډه ډه ډه ډنګ، تر ډډه ډه ډه ډنګ.... پرده اول دراین چې وېژه گی ها است کې شما رقس میکنید، میخیزید بریش و ده، ده ۱۰، ۱۰ متر در رقس میرد، خود را بالا پاین میزنید، و اوستاده میشید چیغ میزنید، و میان همه مردوم گردن خود را پاره میکنید. (مکروریان ۶، بخارا، ازبکېستان. ۲۰۰۸میلادي.)

یوه بله بېلګه یې داسې ده چې، د کابل مکرویانو یوه لوفر محصل و، په لاره کې راته ویل چې : ما پشتو کون کلان را مګویم، زمان ایکه بالای دخترها پرزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میریم. میگویم که خوب پشتو داري!! مطلب مان کون کلان میباشد که خوش ما میبیاید.
ما ورته و ویل: خی، ما برایش میگویم که خوب دری داری!؟ مطلب ما ازین کون میده یا ریزه میباشد. (کارته پروان، سرک زیر باغ بال، کابل، افغانستان. ۲۰۰۳میلادي.)

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل په همدې او همدې بڼه وي. هېڅ یې ګڼي، نا ګڼلي یې بولي، ملنډې پرې وهي، ورک کوي یې، هغوی ته یوازې خپل ژبه او خپل شعرونه ګڼلي او غوره ښکاري.
د بشر ښکیلاک ګرو د حملو لړۍ چې پر دې سېمه تېرې شوي او په راتلونکي پېر کې تېرېږي؛ په پېنځي بڼه دا د ښکېلاک ګرو په ژونکو کې شتون لري چې پر کومه سېمه ښکېلاک ګر حملې را وړي، هغه سېمه له خپلې ولکې لاندې راولي، هر هغه څخه چې د دوی ولکه را تنګ وي، له منځه یې وړي او یا ورته د هغو له لورې خنډ په روان او لرلید پېر کې زوکړه کوي، ښکېلاک ګر له هغو سره بدي لري او له منځه یې وړي.

له دښننو (میرځمنو یا دښمنانو) یوازې او یوازې د دښمنۍ یا میرځمنۍ تمه کېږي. ښکېلاک ګر، دښن، میرځمن خلکو ته خوښي، هوساینه، ودنه، ژمنه، بډاینه او خواره نه ورکوي. که ورکوي یې نو په خوښی، هوساینه، ودنه، ژمنه، بډاینه او خواړو کې ورته زهر ور کوي. ټول ګڼلي شیان چې موږ ته ګڼلي وي، لوړ ځای ده لېوالتیا او درناوي لري او ټولو وګړو ته ټول منلي وي.

لکه خاوره؛ د سیمې کرښې؛ د ژبو پولې؛ تورې او سپرې؛ توپونه او ټانکونه؛ وسلې او الوتکې؛ بېړۍ او سابېرۍ؛ نخښې او پندې؛ سیندونه او اوبه؛ واورېژونه او غرونه؛ ونې او ګلونه؛ دوبیانۍ او لسپانۍ؛ نښتر او څېړۍ؛ انار او انګور؛ منې او زردالو؛ پټي او پولې؛ کروندې او کرکېلې؛ څټکۍ او ژرندې؛ پیداوار او پیداوره ونکي (چارځاي، فابریکې)؛ جوړونې رغونې؛ بندونه او ټېټنګونه؛ لارې او ګودرې؛ ورونه او زنځېرونه؛ کښلې او ساتلې؛ لیکي، سرلیکي او سترلیکي؛ دیوان او کلیات؛ حجره؛ دېره؛ جرګه؛ پګړۍ؛ ښتې (څادر، واځکټ، کمیس، پرتوړ، ټیکرۍ، شال)، ځواک؛ وټه؛ لاسلیک؛ ټاپنې؛ لیک؛ اتڼ؛ ترې؛ ژبه؛ بیرغ؛ سندرې؛ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ټول ټولمنلي توکي (ملي ناموسونه) دي؛ ټول ملي ناموسونه دي.

اړین باید هر پېر کې هر تن ټولمنلو توکو باندې ملا وتړي، هر ناګڼلي تن او وګړي چې ورسره ناګڼلتوب کوي، پر وړاندې یې یوازې او یوازې چټک او چمتو ولاړ شي، د ټولمنولو څېزونو له پاره ودرېږو او ولاړېږو. پورتني څېزونه چې ټول ټولمنلي توکي دي یا ملي ناموسونه دي، هېڅ څوک یې په ښکېلاک ګرو، دښنو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميرڅمنو نه پلوري او نه يې ورکوي. که چېرې هغه وګړی ليونی هم وي داسې کانې نه کوي، له ټول منلو څېزونو (ملي ناموسونه) سره، څکه ملي ناموسونه، ناموس دی يا مور ده، مور هېڅ کله کوم تن يا ليونی تن هم نه بربنډوي او نه يې ښکېلاک ګرو، دښنو، ميرڅمنو ته سپاري، نه يې ورکوي او نه يې پرې بې پته کوي.

له لرغون پېره زدهکړه دا سپينې ته را اوباسي چې راغلي ښکېلاک ګرو علمي وګړي، چې زموږ دوديز شته يې تر شنې لاندې نيول او سپړل، څېړل يې يوازې د دې له پاره وو، چې په پيل کې د وګړو تر منځ د دوی دنده زموږ سره د لاسنوي، او بډاينې په چار او پار وي. خو رښت کې يوازې، زموږ په زکاوت، چابکتيا او ګڼې ځان ګړندی پوی کول وو؛ دود کمتون کول؛ دودېزې پښتوالې ژونکې کړو وړو تم او ډبکول وو. ورسته يې زموږ لرغوني ډبرين ليکونه؛ کښلې تاړاک، و سوزولې او يا يې له ځان سره وړلې چې د اليګزندر يا ماکيدانسکي يا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزيږدي پېر څخه له پښتنو او پښتو سره دښمنې روانه ده.

څنګه چې ستا په نوم مو وژني

موږ خو به داسې مرګ ته غاړه ورکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ځای

د يونانيانو، ايتاليوانو او سالويکي ژبو لرونکو له پيېخليک څخه په پيړيو، پيړيو وړاندې وړاندې د لمپاکا د سيند غاړو په اوراو پرتو سيمو کې پښتون پښت ژونګړ وو او د لمک واکمنی په پير ۵۹۶۰ کاله واړندې يا ۳۹۴۳ مخبېړدي کې دې وګړو دا پيلې ويلې، بوړولې او دا يې ځای دی.

,, الکزاندر ذه ګريټ (Alexeander the Great) يا اسکندر مقدوني د حملو په لړی کې يوه ځای ته لاړو چې نوم يې لمپاکا (Lampaka) وو، او ارامي ليک په کې په درز کې روان وو.

په اوومه پيړی کې Xuan Zang خون زانګ لغمان (لمپاکا) ته په اسپ سره سفر و کړه، دا رپور يې ور کړه چې ,, ډېر لږ،، اوسېدونکي د بوديزم (Buddhism) او هندوايزم (Hinduism) پالي په لغمان کې دي.

لغمان د مهايانېسټ بودايانو(Mahayanist) او هيون تسانګ (Huen Tsang) دا ثبت کړه چې د لمپاکا په هېواد کې د بودايانو روحانيانو استوګنځي يا صومعه د بودايانو ماڼۍ چې روحانيان په کې اوسي يوازې ۱۰ داني وې.
,, د ابوالبشر، شيش، نوح او ابراهيم د دينپالي په کې ډېر وو.،،

د الله ج د حق دين اسلام د پرمختيا نه ورسته چې دلته ربښت يا حق دين وګرځيد، غزنويانو Ghaznavids چې رهبري کېده د ابوالمنصور سبکتګين Sebük Tigin په نوم، چې له سترو جګړو څخه يې و ګټله په لغمان کې، په سرغړونه او مخلفت د هندو شاهي واکمن يا امير د جاياپالا Jayapala څخه، درلودونکی د ۱۰۰،۰۰۰ راټول کړل شويو ځواکونوو په دې جګړه کې.

ورسته بيا د مغولو په زمانه کې لغمان، د وخت مغولو په رسميت و پيژند او د متکي، بسيا يا هيله ناکې ولسوالی په بڼه يې د کابل ولايت پورې و تړه.

افغانستان د کابل ميوزيم کې د ارامیک ليکنه چې په لغمان کې پيدا شوي وو، ميندل شوي اراميک ليکنه (کېندنه کتيبه، نقش يا ثبت.) لرغونی (۴۷۶ ميلادي: د پخواني زمانې سړی) خوارو خلکو تجارت له هند څخه د پالميرا ته څرګندوي. د اراميک ليک Aramaic اداري يا دولتي لاسي ژبه د اچيمينيډز Achaemenids وه، نوموړي ژبې په لغمان کې ډير فصاحت درلود،(روانه وه) چې ډېره خپوره او لوړه شوې وه په لغمان کې.،، (وېکيپېډيا، ذه فري اينسيکلوپيډيا، لغمان ولايت، سېمه يز وخت ۱۲:۰۰ بجې، د جنوري ۳۱ د ۲۰۱۱ ليږدی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, پوښتنه: درنه اوستاده! په ځينو پخوانيو اثارو او متونو کې د ننګرهار له پاره د ننګرهار، ګندهارا او ننګر نومونه هم ذکر شوي دي، ستاسې په اند ولې ننګرهار په دې نومونو ياد شوی دی؟

ځواب: ننګرهار په مختلفو کتابونو کې په بېلابېلو نومونو ضبط شوی دی، چينايانو په يوه شکل او جاپانيانو په بل شکل ضبط کړی دی. چينايان، چې دي په خپل تلفظ کې ,, ر ،، توری نه لري او جاپانيان بيا ,, ل ،، نه لري. خو د ,, ر ،، توری يې په تلفظ کې شته او هر لام يې په ,, ر،، باندې اړولی دی. چينايانو بيا هره ,, ر،، په ,, ل ،، بدله کړې او ,, ناګالو ،، يې ليکلی دی.
يونانيان، چې دې سيمې ته راغلي دي، له دې امله، چې هغوی ,, ش،، نه درلوده، د پښتيانه په ځای يې پکتيانه ليکلی دی، چې په دې ډول په مختلفو تلفظونو کې بېلابېل تصرفات شوي دي.

مثلا د باګرام په کلمه کې، په ځينو ځايونو کې ,, ر،، يې ,, ل ،، شوی دی او په ځينو ځايونو کې يې ,, ګ،، لوېدلی دی، په لغمان کې لامونه خو را ډېر دي. پلانی لام، پلانی لام ... حتی لامك، چې د کلي ملك ته وايي، مهترلامك صاحب يې د نوح (ع) پلار جوړ کړی دی. دلته د کلي له ملك نه مهترلامك جوړ کړی دی، لنډه دا، چې په تلفظونو کې خورا ډېر تصرفات شته.،، (د صديق الله بدر مرکه، له اکاډميسين عبدالشکور رشاد سره، ۲۰۱۱ م کال).

زه د دې له پاره د اکاډميسين عبدالشکور رشاد خبره ناسمه بولم چې هغه لامک کې عيبونه لري، ژبه يې هم پرېوتې ده، زما په پام چې د اسلامي معلوماتو پوهه يې دومره ښه نه ده. که د قران پاک ژباړه هم وکړي له تفسېر سره خو دا برخه يې په پام کې نه ده تېره شوي. د دې له پاره چې په اسلامي نړۍ او تاريخ کې يا په بله ژبه کې، د پيغمبرانو پېژليک کې د حضرت نوح ع چې نور نومونه يې عبدالغفار، عبدالملک، عبدالسلام او لقب يې: شيخ الانبياء دی. همدوکی يې: نوح د لمک متوشلښ (متوشلخ) زوی، اښنوښ (اخنوخ) مسی، يارد (يرد) کړوسی، مهلائيل کودی، قينان اودی، انوش خندی دی. انوش د شيث (هېبت الله) ع زوی، او شيث د ادم ع زوی دی.

حضرت نوح ع د پلار نوم يې لمک دی نه لامک، له ل (لې) ابېڅې نه ورسته ا يا (اې يا الف) ابېڅی نه شته دی، په وی پوهنه کې يوه ټکی هم د وی مانا اړوي لکه: نر سره چې يوه ټکی ګډ شي نو تر ترې جوړ وي، عرب باندې چې يوه ټکی کيږدي نو غرب کيږي. الف خو پرېږده. دا به سمه وي چې لامک د کلي ملك ته په ويدي ژبې نوم وي خو لمک بيا د کلي ملک ته نه وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکاډمیسین عبدالشکور رشاد په وینا ,, په زړه پښتو کې، چې موږ کوم یوه اثر لرو، هغه ملنډا پاڼو ده، چې د هغه له لیکلو ځخه ۲۱۰۰ کال کېږي. په خبره یې:. زه چې کله جاپان ته په ۱۳۶۴ لېږدي کال تللی وم، ما ته دا ځرك معلوم و، چې د توکیو په کتابخانه کې ملنډا پاڼو شته، ملنډا پاڼو د پېښور او ګندهارا په سیمه کې کښل (لیکل) شوې ده.،، په وینا یې چې هغه سره د کابل کاله کې یې شته دی.

ښاغلی اوستاد ډېر زیات له جاپانی ژبې تر تاثېر لاندې راغلی، هغې پرې اثر کړی دی او له پلټنې یې ځرګندېږي. بل لوري ته یونانیان چې مهترلام ته راغلي وو، چې تر ټولو ډېر زموږ په غرونو کې په جګړو کې له خنډ سره مخ شول؛ د یوناني مهندسۍ ډېری شکلونه له لرغون ځخه دلته دود او شتون لري؛ یونانیان په یوناني ژبه کې د خې ,, خ ،، ابېځی لري، پښتینیا ته پختینیا وايي، ځکه په پښتو وۍ کې شې ,, ش ،، ابېځی یانې پشتو نه ده، پښتو ده؛ له شې ,, ش ،، سره هېڅ ارشه درشه نه لري؛ له لرغون پېر ځخه لا چین خلکو نه وه پېژندلی، ۴۰۰ کاله وړاندې له میلاد ځخه خو زموږ سیمه لمپاکا، پکتیانا، ګندهار، ارکوزیا او بخدي شتون در لود او د وګړو ګڼه ګونه په کې وه.

۱۲. ۱ د ځای سیمه یزه ټاکنه

لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ د ځای منځه (هسته) په ډانګ پېیلې وینا لمپکا (لغمان) دی؛ دوېیمه دورې ځای یې له امو تر اباسینه؛ درېیمه دوره یې ټوله پینۍ او پاینۍ دوره یې نړۍ وال فضایي ستېشن دی. چې له ټولو وړاندې عبدالاحد مومند په کې ویلې دي. ارکوزیا (لوی کندهار) وګړي متل کوي چې ,, کندهاري اصلي هېلمندي دي، هېلمندي اصلي لغماني دي او لغماني اصلي بخدي دي.،،
چې پېنځه زره او اووه ځلوېښت کاله پخوا په بلخ، بخدي او آمو سین، لمپاکا سین، هرې سین، کابل سین، هېلمند سین په غاړو، شا او خوا کې اوسېدل او پښتو د همدې خلکو ژبه وه.
په آري رښت کې پیلنی د بشر پښت ډېرېدنه په ټوله نړۍ کې له بخدي امو سیند له غاړو ځخه شوې؛ دوېیم له پنجاب د سیند غاړو هند ځخه شوې، درېیم د سوریي بابل ښار د فرات سیند له غاړو ځخه شوې او پاینی ځلورم د چین اغیور د سیند له غاړو ځخه شوې ده.
چې ادم ع له هند سرندیف اوسنی سریلنکا ځخه د لمپاکا له لارې تېر بخدي له لارې تورکېستان او مکي ته تللی و؛ په عرفات میدان کې له خپلې بي بي حوا سره یوه ځای شوی و؛ له ګرمو دښتو ځخه مصر ته لاړه او په ابراک (عراق) راغی، بېرته د غوره اورو ځمکو د منو کرلو او د غنمو کرکېلې له پاره بخدي ته راغی؛ د زوزان په ډېرېدو د ښه ځنګلونو (خدایي له میوې ډک ځنګلو) او میوو؛ لکه منو، انګور، انار، امونو، هندوانو له پاره بېرته له لمپاکا تېر شو هند ته لاړه؛ ځای، ځای یې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوزانو کورنی پرېښنودل، بېرته دوباره را وګرځیده او سوریې ته لاړه؛ چې ډېر بچیان یې له امو سیند څخه ور تېر شو او تر اوسنی اروپا یې ځانونه و رسول؛ له سوریې څخه هم اروپا ته ورسېدل، له هند څخه افریقا او امریکا او استرلیا ته ورسیدل؛ له بخدي څخه اغیور ته تللي تر منګولیا، پیلپین، او ژاپن ته خپاره شول. د پېر په چورلېځ سره ژبې هم بدلون او اوړون و کړه.

اوس، اوس په روان پېر کې په ټوله پېنی (نړۍ) کې پښتون پښت کډوال شوی او استوګن شوي دي، پښتو ژبې لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری له آره د پښتون او پښتنې له خولې وتلې وینګونه، غږونه او پېیلې دي چې د آریاني قوم یوه څانګه ده. دا هغه آریاني پښت دی چې د ځمکې په سر پرې ۷۰۰۰۰۰۰۰ اوویا مېلیونه ګڼه ګونه خبرې اترې کوي؛ د نړۍ والو د ژبې له ونې څخه هغه ښاخ دی چې تر ټولو ډېر د ژبو ونو ډډ ته نږدېوالی لري؛ هغه ښاخ دی چې د ګړېدونکي ژوي لاس ورته لومړی رسیږي؛ د ژبو له ډډ څخه ورته لومړی پل خوندې کیږي، چې نورو ژبو ته پرې پورته کیږي. لکه خوندي ژبنی پل پوړ؛ د ژبو د ونې له څېرې پښتو هغه آریاني ژبې ښاخ دی چې د ژبو ونې ملې، ډنډر او ځمکې څخه لږ واټن لري؛ تر ټولو ژبو د ژبو ونې ملو یا رېښو ته ډېر نږدېوالی لري؛ تر ټولو زوړ ډنډر؛ ښاخ له ډډ څخه دی چې څانګه یې زړې خو ټینګې او قوي پاڼې لري.

له نیمې څخه ډېره ځمکه مو د هومالیا د غرونو لړۍ چې ۴۰۰۰ متره له بحر څخه لوړوالی لري. دغو غرونو نېولې یا نیمه غرونو لوړو غونډیو سېمه ده چې له سلو ۵۵.۵ ٪ کیږي، له سلو ۴۰.۹۰ ٪ مو اواره سېمه ده، په لښتیلیک (جدول) کې یې د نخښې ځای کې غرونه داسې ځای پرځای کوو، یوه لین ګوتۍ غرونه له سلو ۴۰.۹ ٪ ، نیمه غرونه له سلو ۴۲.۲ ٪، نیمه یوه لین ګوتۍ غرونه له سلو ۱۳.۲، ځیګې له سلو ۳.۲ ٪، غونډۍ له سلو ۰.۵ ٪ چې ټول ټال له سلو۱۰۰٪ ترې جوړېږي. له شپږو ولسوالیو څخه جوړ دی؛ پیلنی ولسوالی یې مهترلام دی (مرکزي ولسوالۍ)، الینګار ولسوالی، الیشنګ ولسوالی، قرغه یي ولسوالی، دولت شاه ولسوالی، بادپخت ولسوالی. د لغمان ولایت مرکز مهترلام ولسوالی دی، زموږ په ولایت کې ۶۱,۰۰۰ کورونه دي، په منځنۍ کچه په هر کور کې ۶ تنه وګړي ژونګړ دي، چې ټوله ګڼه ګونه یې ۳۸۲,۲۸۰ ده، د وګړو ګڼه ګونه یې د ولسوالی په کچه په لښتیلیک کې داسې راځي.
مهترلام ۱۱۲,۸۵۶ تنه، الینګار ۵۷,۹۲۰ تنه، الیشنګ ۵۴,۹۳۶ تنه، قرغه یي ۷۰,۶۸۸ تنه، دولت شاه ۳۶,۱۲۰ تنه، بادپخت ۳۴,۵۴۸ تنه دي. د لغمان ولایت د پرمختیا پلان ، د سیمې پېژندنې څېره. لکه له لاندې لنډۍ څخه ځرګندېږي چې:.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي وطن مو لغمان جان دی
دې ښکته پور ته ګډوډی را وستي يونه

ترټولو پخوانی دوبیم لیک چیناییي لیک دی، چي د هرې نښې د رښتي (حقيقي) مانا پر ځای يې د , کيلي ، په نامه د فکري ليک له علايمو څخه ګټه پورته کړه او هرې , کيلي ، د يوه فکر ځرګندونه کوله. چينايان پوهان ورسته پردې بريالي شول چې يوه ډول چټک ليک رامنځته کړي چې د جاپاني ليک له پاره بېلګه شو.

د شعر او شاعرۍ د ځرنګوالي په باب د يونان نامتو عالم ارسطو خورا مهم اثر ليکلی و، پويټکس بوطيقا يا کتاب شعر، شعر هنر ,, ارسطو چې تر ميلاد وړاندې پر ۳۸۴ کال زيږېدلی او تر ميلاد وړاندې په ۳۲۲ کال مړ شوی، ۱ له د وړاندې هم په منظمه، هدفمنه او ټولواله بڼه اثر نه دی ترې ځرګند شوی؛ ارسطو د خپل وخت او له هغه څخه وړاندې اکثراً اثارو د مطالعې په پيله کې د همدغو په متن د ادب تيورۍ پويټکس بوطيقا په نامه کتاب وليکه.

دا ځکه چې دغه اثر تر اوسه په خپله يوناني ژبه نه شته او په دا له يوناني، سرياني، عربي، انګليسي، اردو، پښتو ته ,, چې ډېره برخه يې له اردو، فارسي، انګليسي او عربې نه پښتو ته ژباړل شوی مولوي محمد اسراييل ۱۹۵۸ کښلی،،

ارسطو زموږ د عامو طبايعو څخه معيار هم اخستی دی په اثارو کې شتون لري.
له خپل زده کونکي اسکندر مقدوني سره د ښوونکي او پټو شفرونو ښوونې له پاره ور سره لمپاکا ته راغلی و. لکه څه رنګه چې ټول حمله کوونکي خپل لارښوونکي، پلټونکي مشران، جنرالان، پوهان له ځان سره نيول شويو او سختې جګړې ځای ته بيايي. ارسطو چې ۶۲ کاله عمر درلوده او ۴۴ څلويښت کلنی کې په پاښنه عقل سړی و، او ۱۸ کاله ورسته دی وفات شوی دی، له لمپاکا څخه يونان ته تلل و.
(ليکوال)

دا لرغوني غونډله په دې سيمه کې هم ډېره کارول کيږي، د الله په ازموينه کې چې بريالی شوې په لومړي ځای کې عمل نامه دې په ښې لاس واخلې، بيا نو لندی وله.
منتحا به يې د برزخت ژوند د پيل نتيجه ښه يې، چې مسلمان وي او نيک کارونه دې کړي وي. له الله ج سره دې شريک نه وي نيولی. نو بيا به د جنت دروازې درته خلاصې وي بيا خوشحالي کوه.

لکه څنګه چې ارسطو ويل ,, زما مقصد دا دی چې د شاعرۍ پر فن بحث

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، د هغې مختلف انواع معلوم کړو، په دې انوعو کې د هر یوه کار او مقصد و ټاکو، شعر صحیح تجزیه، اشعارو تعداد، قطعاتو کیفیات او د هغې د اجزاوو په باره کې خیال اظهار کړو.،، , زما د بحث موضوع شاعري او د هغې مختلف قسمونه دي ،، (محمد اسرئیل ۱۹۵۸زیږدی، ۱ چوپړی) .

جنګي شاعری Epic، بیا د درد شاعري تراژیدي Tragedy، بیا د خوشحالی شاعري Comedy همدا د هغه د وېش دی. د خپلې زماني او تر هغې وړانې زمانې نظمونه یې له فني پلوه ارزولي دي.

,, تراژیدي د یوه داسې عمل , کردار، نقل او پېښې دي چې هغه اهم او مکمل وي، یوه مناسب عظمت او اوږدوالی ولري، په داسې ښکلي ژبه لیکل شوې وي چې خوند کوي. دا ځکه چې د دې په بېلابېلو برخو کې په بېلابېلو ذریعو سره د وېرې، وحشت او دهشت د بیان له امله اغېزه پیدا کېږي؛ له همدې وجې د پیدا شویو جذباتو، هیجاناتو صحت او اصلاح هم کوي. (پېښې، څېرې، ژبه، تاثرات، سینګار او موسیقي، یې عناصر او ډولونه یې : پېچلې، دردونکې، اخلاقي او ساده)،،

په کوټلې، سپېڅلې او په تول برابرې شاعرۍ کې , هومر، د شاعر د لقب مستحق ګڼلی، ځکه چې دی د ده په نکلونو کې , پېښو، کې د ډرامې , حقیقي روح، موجود دی.

خوشحالونکي شاعري د بدو خصلتونو نقل یا , پېښې، دي.
په لومړیو کې شاعري په , داستاني او ډراماتیکه، وېشي، د دوی توپیر په هم دې کې دی چې تراژیکو داستانونه اوږده او تراژیکي ډرامې لنډې وي. د ډرامو له پاره بیا د زمان، عمل او مکان اړین واحد بللی دی.

,, د ارسطو دا عقیده ده، چې د بنیادم هغه فطري ذوق، چې کوم د شعر موجد او باعث دی، له دوې چینو نه خړوبېږي، یوه تفاخر او لویی خیال دی، ,, د یوې پېغلې د لویی خیال:

له خپل نصیبه را رسېږي
ما خو پر داسې خلکو چرګ نه خرسونه،،

یوه د یوه چرګ تجارتي اړیکه ډېره باریکه او هېڅ په حساب ده، پلورل او پېرودل یې وټیزه ده، دا اړیکه د هېڅ په حساب شماري، دغه پېغله خو په اصل کې بډایه د ژویو معلومېږي چې اسونه، اوښان، سخوندر، غواګانې، وري، مرغومي او ګډان

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې لرل چې د چرګ مثال يې راوړی ورته، چرګ که ګيدړ هم وېسي يا مړ هم شي نو پروا د هېڅ انسان پرې نه راځي او جنګي چرګان خو څوک نه پلوري. ،،
هغه چې د پلار نيکه د لويې او عظمت د تاثر نتيجه ده، دا د فخريه او رزميه اشعارو متحرک دی.

دوېيم : د بل عيب لټولو او نکته چيني کولو ته د بنيادم هغه طبعي ميلان دی، چې ترې نه هجو پيدا کېږي، رزميه اشعارونه غم لړلي منئومات , تراژيدي، وجود ته راځي.

هجويه اشعارونه خندوونکي اشعار , کاميډي، پيدا کيږي. چې له رزميه نه هغه جلا کوي، هغه کارې چې د زمانې په حيثيت غمجنوونکي منظومات، په فخريه او هجويه اشعارو فوقيت لري،، (محمد اسرئيل ۱۹۵۸م کال،۳۰چوپړی).

تر ډېرې څېړنې، سپړنې او ځېرنې د مورخ او شاعر توپير په همدې کې دی چې , مورخ، دا څرګندوي چې څه پېښ شول او ,شاعر، دا څرګندوي چې څه پېښېدی شي؛ په دې خاطر شاعري د پېخليک په پرتله ډېره فلسفيانه او زيات غوره څيز دی، شاعري عام څخه خبريدل دي او تاريخ خاص حقيقت څخه.

مصري هيرو ګليف ليک؛ مصري هيروګليف ليک د فکر ليک په بهير کې رامنځته شو. د هغه پراختيا زياتره په مصر کې وه او د کاهنانو په لاس کې وه. دا نوم ورته يونانيانو ځکه ورکړ چې په يوناني ژبه کې د (سپېڅلو ليکند) په مانا وو. هغو دا ليک د مصر د کاهنانو له پټو رازونو او عجايبو څخه ډک ليک ګانه.

د دې ليک لرغونتيا تر ميلاد وړاندې څلورمې زريزې ته رسېږي. هيروګليف ليک يې د , پاپيروس، پر پاڼو باندې ليکه. دا ليک معمولاً افقي له ښي خوا څخه کيڼې خوا ته او ډېر کم له کيڼې خوا څخه ښي او کله، کله هم له پورته څخه کښته خواته ليکل کېده.
هيرو ګليف بشپړ فکري ليک نه دی، په هغه کې زياتره غړيز او الفبايي عناصر شته، همدارنګه په دې ليک کې د انسانانو او حيواناتو د انځورونو شتوالی څپه اټکليز ډول د دې ليک د پيل پړاوونه ښه يي.

د , پاپيروس، په رامنځته کېدو سره په مصر کې د , هيروګليف، ليک بدلون مومي، اسانه او ساده کېږي، او هيراتيک , ديني، با صلابته ليک ورڅخه رامنځته کېږي، چې يوه بل سره پيوستون او تړښت يې يوه ډول چټک ليک، چې د , دمو تيک ، يا , ولسي، ليک په نامه يادېږي، رامنځته کړ. (محمد اسمعيل ،۱۳۹۴ ل ل کال، ۲۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

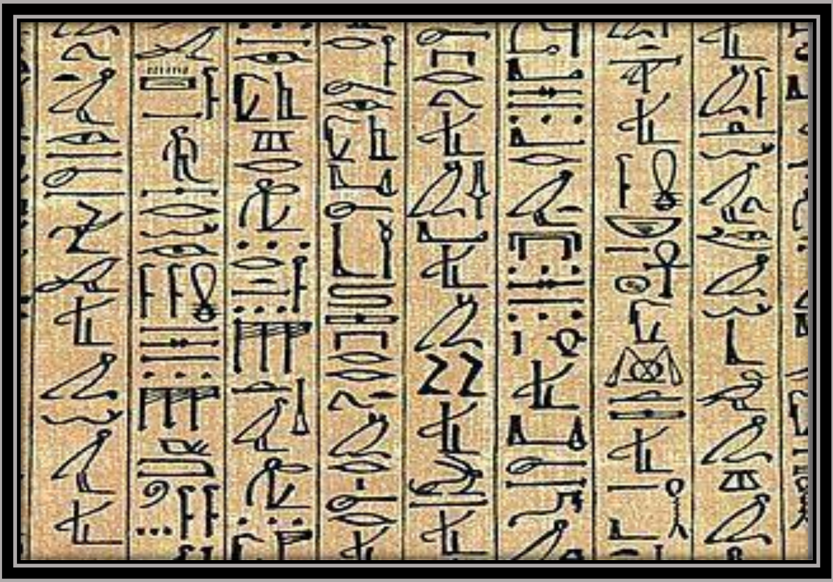

۱:. د مصري هیروګلیف لیک بڼه چې په لغمان ولایت مهترلام ولسوالۍ ګټې څنګ او غور ولایت فیروز غرونو کې هم په لرغونو ځاینو کې په ډبرو کې شتون لري. شپږ سوه لیکلي شیان وو ۶۰۰ د مصري هیروګلیف لیک بڼه دي ,, سړی او ملت ، ۲۳ مخ،، چې زموږ د ټاټوبي پیخلیک په ډاګه کوي. انځور (# ۵۴ انځور)

۱۲. ۲ ارامي لیک څرنګوالی او لیکنې بڼه

زموږ وګړو هم په پیل کې د شیانو انځورونه کارول. ,, کله چې حضرت ادم ع پر ځمکه مېشت شو، نو لیک یې هم پیل کړ، تر ادم صفی الله وروسته د هغه اولاد هم په خپلو منځو کې لیک کارولی دی او پرله پسې ډول تر اوسه رارسېدلی دی، اسلامپوهان په دې نظر دي چې ادم ع په خپلو ګوتو لیکنې کړې دي. ترهغو ورسته د شیث ع اودی اښنوښ (اخنوخ یا ادریس ع)، چې د ادم ع پردی کیږي، د لیکانې په وسیله په خپلو ګوتو د پښتو ژبې لیکنې کړي دي. ...،،

تاریخپوهان وایي: ,, شا او خوا دوه ویشت زره کاله وړاندې انسانانو د , لاسکو، په غار کې پر دیوالونو انځورونه وکارول او تقریباً د لیک لومړی نښې نښانې ګڼل کیږي ،، (زرغونه زېور، ۱۳۹۳ لیږدیز، بېلابېل مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته شا او خوا دوه وېښت زره کاله سل سلنه ناکره او ناسم دی، یوازې له نن ۲۰۱۷ زېږدی څخه ۷۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر او د هغه مېرمن بي بي حوا په ځمکه کې هم دوی دوې تنو انسانانو شتون درلود. په ځمځو، ډبرو او چوپړو باندې په نړۍ کې ۲۵ ډوله خط لیکل کیږي، د ټولو لرغونوالی په ربښت کې له ۷۶۰۱ کلونو څخه نه اوړي.

د مېخي، خروشي، یوناني ارامي، ابراهیمي، دیوانګري، سانسکریت، سخدي، پهلوي ,, پوهاند عبدالحی حبیبي، تاریخ خط و نوشته های کهن افغانستان، انجمن تاریخ و ادب افغانستان، اکادیمي، ۱۳۵۰ بېلابېل مخونه.،،

تر انځوري لیک ورسته مېخي خط تر میلاده ۲۵۰۰-۳۰۰۰ کاله وړاندې رامنځته شو. انسانانو چې غوښتل خپل د فکر بیان او پیلې انتقال کړي، لومړي ګام کې ربښتني انځورونه د لیکلو اړیکو له پاره و کښل، په دې ډول انځوري لیک، کار پیل شو. ورو، ورو انځورونه ساده او اسانه شول؛ د عاطفي مفاهیمو د لېږدول له پاره د اړیکو نښې وضع شوې. ورسته بیا په همدې بهیر کې په مصر کې ,,هیرو ګلیف لیک،، را منځته شو چې ترې مو پورته یادونه و کړه.

۲:. ارامي لیک بڼه په لښتیلیک کې درېیم ګڼه کې شتون لري، ځیني اوسنې پښتو ابېڅې دي خو بېلوالی یې پر دې کې دی چې هېڅ ټکي نه لري. (# ۵۵ انځور)

۱۲. ۳ دلته باید د اسلام له تاریخه راوسپړم. یا د پیغمبرانو ص له پېښلیکه څخه

الله ج حضرت ادم صفي الله د ځمکې له خاورې څخه پیدا کړه، او عیسی ,, مسیح، روح الله ،، ص الله ج د مریمي بي بي چې د عمران لور وه او د ماتان مسی او د ۲۷ هډوکو په لړۍ، یهود د یعقوب زوی او یعقوب د اسحاق او اسحاق د ابراهیم خلیل الله زوی و. د الله ج کتاب قرانکریم کې په بقره، ال عمران، نساء، مایده، انعام، توبه، مریم، مومنون، احزاب، شوری، زخرف، حدید او صف سورت کې نوم راغلی دی. او ۵۵۸۵ کاله ورسته د ادم ع یا ابوالبشر چې په سراندیب په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرونو سرلنکا کې له اسمانه راښکته شو، الله ج عیسا (عیسی) په خپل قدرت پرته له پلاره د بي بي مریم له رحم څخه پیداکړ په فلسطین کې.

د ده له پیدایښت سره د میلادي کال (زېږدي) هم له همدغه وخته پیل کېږي، چې ځیني کلونه چې د ده له زوکړې څخه پخوا وو، هغه ته له میلاده وړاندې وایي یا مخزېږدی او ورسته ته یې عیسویز میلادي کال , میلادي، یا زېږدی کال وایي.

چې اوسمهال ۲۰۱۷ میلادي کال دی، زموږ اخیرین پیغمبر حبیب الله یا محمد رسول الله ۶۱۶۳ کاله د حضرت ادم ع له اسمانه ځمکې ته د راښکته کې له وخته ورسته، د بي بي امنه له نسه څخه د سعدي عربستان په مکه مکرمه کې پیدا شوی، دلته داسې څه سپیني ته او باسم چې ۵،۵۸۵ کاله له میلاد وړاندې په ټوله ځمکه کې دوې تنه وو، یوه د ټولو انسانانو پلار حضرت ادم ع او بله یې مېرمن بي بي حوا وه.

او موسی ع، ۳,۷۴۸ کاله د ادام ع له ځمکې ته له راکوزېدو مودې څخه ورسته زوکړه شوی، او ۱۲۰ کاله یې عمر وو، ۱,۸۳۷ کاله له میلاده وړاندې زېږدلی دی.

نوح ع د لمک زوی ۳,۹۴۳ کاله له میلاده وړاندې زوکړه شوی یا د ادم ع له اسمان څخه د کوزېدو وخت څخه ۱,۶۴۲ کاله وړاندې پیداشوی.

د انسانانو دوباره ژوند چې هغه کسان او جوړې چې په کښتۍ سره وي، د الله عذاب چې ټول کافران هلاک کړه او ټول دنیا له اوبو لاندې شوه، کښتۍ د الله ج په حکمت باندې چې ټولې اوبه کېناستې نو د جودي یا تورات، برکوه ارارات یا اغاري باندې په وچه کېناستله.

دا چې زه انجینیر صفي الله فردوس خان (لیکوال) نن ۳۰ کلن یم او په ۱۹۸۶م کال کې زوکړه شوی یم. نو ۱۹۸۶+۳۰+ ۵۵۸۵ = ۷۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفي الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی له اسمانه او په دې ۷۶۰۱ کلونو کې نن په ټوله ځمکه کې ۷,۱۵۵,۷۰۰,۰۰۰ تنه انسانان ګڼه ګونه لري. پیداشوي له یوه پلاره. (د ۲۰۰۲-۱۰ پورې د نړۍ د نفوس اندازه ۷.۱۵۵۷ میلیارده وه).

د ذوالکفل ع له وفات څخه ۱۱۷ کاله ورسته بودا پیداشوی دی. ۵۶۳ کاله له میلاده وړاندې. د بودا له پیدا کېدونه ورسته. هغه پیغمبر چې قران کریم کې نوم دی ۴۷۸ کاله ورسته پیداشوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ج زکريا ع پيغمبر راولېږه په فلسطين کې ۱۱۵ کاله يې عمر و او وکړي يې د حق دين ته بلل چې د يوه الله عبادت و کړي.

,, د زړو تېرو عمر: وختي وختونه يا وړاندې وختونه ۲،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ دوې مېلیارده کاله له ميلاد وړاندې دی.

د ځمکې د پيدابښت , مبدا يا سرچينه، وخت دی؛ ۱،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ يوه مېليارد کاله له ميلاد وړاندې دی.

د بڼې , شکل يا ترتيب، وخت دی؛ ۵،۰۰۰،۰۰۰ پينځه ميلونه کاله له ميلاد وړاندې دی.

د خزنده , ډيناسور سمڅارې، مار، نهنګ يا چرمښکی، عمر؛ ۱،۰۰۰،۰۰۰ يوه ميلون کاله له ميلاد وړاندې دی.

د لمړي کنګل شوې، يخې شوې عمر , جاوا دانو – پيکيګ دانو: ګوټ، ؛ ۵۰۰،۰۰۰ پينځه سوه زره کاله له ميلاد وړاندې دی.

د دوېيم کنګل شوې، يخې شوې عمر , هيډيل بيرګ دانو: ګوټ ، ؛ ۴۰۰،۰۰۰ څلور سوه زره کاله له ميلاد وړاندې دی.
د زړو تېرو عمر؛ ۳۰۰،۰۰۰ درې سو زره کاله له ميلاد وړاندې دی.

د درېيم کنګل شوې، يخې شوې عمر؛ ۵۰،۰۰۰ پينځوس زره کاله له ميلاد وړاندې دی.

د نينډرذال ګوټ ,هيډيل بيرګ دانو: ګوټ، ؛ ۱۰،۰۰۰- ۲۵،۰۰۰ له لسو زرو څخه تر پينځوېښت زرو کاله له ميلاد وړاندې دی.
د څلورم کنګل شوې، يخې شوې عمر, کرو- ماګنن ګوټ؛ ۸،۰۰۰ اته زره کاله له ميلاد وړاندې دی.

د نوييو تېرو عمر , د نيوليذيک عمر، ؛ ۴،۰۰۰ څلور زره کاله له ميلاد وړاندې دی.

د ميسو عمر؛ ۲،۰۰۰ دوې زره کاله له ميلاد وړاندې د ژېړ، برنجو يا برنزو عمر؛ ۱،۵۰۰ يوه زرو پينځه سوه کاله له ميلاد وړاندې د پخوانی اوسپنې عمر.،،
(ليوسي، ۱۹۶۲ زېږدی، ۱۳ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

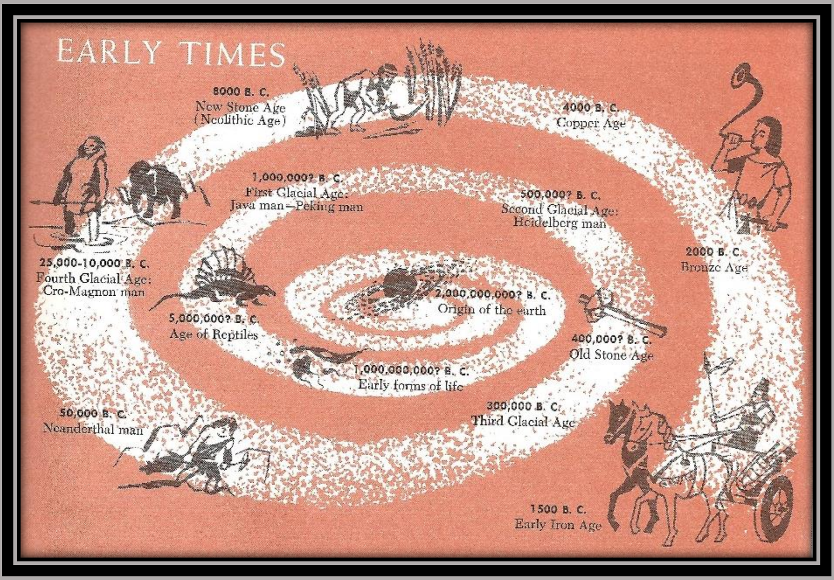

۳:. د پیل پېر (وختي وخت، د وخته وخت، مخکښې وخت، وړاندی وخت، مخکینی پېر، په سر کې پېر، پخوانی وخت، لرغونی پېر، نږدې پېر، را تلونکی وخت) ارابې دوران انځور.

د لیوسي یوسف هالي له کښلې ,, سړي او قومونو ،، له ۱۳ چوپړې څخه مې اخستی دی چې نوموړې کښلې په نړی کې تر ټولو منل شوي او ربښتي کښلې دي چې کښلې یې په امریکا کې تر ټولو ډېر پېرل شوي. او خپرې شوي دي، موږ ته د انسانانو د پیدابښت د پیل دوره هم کره په لاس راکوي چې یوازې د ۴۰۰۰ او ۸۰۰۰ مخزېږدي کلونه را ښه یي.

هغه پوهان او څېړونکي چې د اسبابو او توکو او لرغون پېژندني بېطرۍ چارچونه یې کمزوره وي، چې انسانانو پیدایښت میلونونه میلونونه کاله وړاندې څرګند وي ټول ناسم او دروغ وایي ځکه چې له ربښت څخه لرې او بې حسابه کلونه د ډبرو، نویو ډبرو، ډګوټ او یا دیوانو دورې څخه کره پرتلنه نه شي کولی.

* ما یې انځور باستلی دی، ۸ انچه په ۵ اېنچه کې دی، د پخښتی یې خړ ځکی تت خاکي، زرین او ژېړ رنګ لري. (#۵۶ انځور)

۱۲. ٤ نینذر ګوټ: دیوان

موږ وړاندې د زړو تېرو د پیدابښت وخت ته ځو (یا د پېلوالې دیک عمر) مخکې له دې چې راتلونکی کونج د انسانانو په پیدا کړو، نږدې نیمه یې میلونه کاله وخت تېرېږي د پیکي او د هیډل برګ ګوټ ترمنځ، تر ډېره حده پورې ډېری کلونه تېر شول چې د بل ګوټ هغه چې موږ یې غواړو نښه، بیلګه، شاهد، ثبوت، ښودونکی (شی) کړو، پاتېشوني یې وموندل شول په جرمني کې. د په کېوز کې د نیندر سیند

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دره (ټرانګه) کې، په جرمني ژبه کې د قريې (کلي) له پاره دال وی کاروي، نو د دې له پاره يې ورته نينډيردال ګوټ کېښود، هغه په اټکلي ډول په ۵۰،۰۰۰ کاله وړاني له ميلاد څخه ژوند کوو، تر څه وخته پورې له ۲۵،۰۰۰ کاله له ميلاده وړاندې، هغه لنډ او زورور پيدا شوی وو، ليندی ته ورته پخښې، درنده ژامه، پنډ يا تتې وروځې او اوږده پوزه يې لرله.

نينډيردال ګوټ ډېر پرمخ ويړه دود يا تعامل له خلکو څخه چې هغه يې دود و لره، هغه ډېر ښه ابزار يا اسباب جوړ کړل. هغه په کېوز کې ژوند کوه او د حيواناتو پوستکی به يې اغوسته. هغه دا زده کړي وو چې کله يوازې وي، په کومه ښه اور بل کړي. دا ځکه يوه ښه پای و د لېږدولو له پاره!

نينډيردال ګوټ له پخواني انسانانو څخه. بېخې جلا:- بل ډول: هغه خپل مړی ښخ کړه، نور نو څه شی وي، هغه له دوی سره يې اسباب هم ښخ کړل، وسلې، تر خوړو پورې، هغه بايد منلي وی چې له مونږ غوښتنه و کړي چې زموږ غوندې شئ ورسته، په بله ښه، هغه دا منله چې د ژوند لوړو ژورو کالبونو څخه ورسته مرګ دی، موږ په دې نه پوهېږو چې هغه په څه باور درلود، خو هغه په ډاډه ښه کوم دين درلوده. لکه د پخواني انسان غوندې، نينډيردال له نظره پټ شو، موږ نه پوهېږو چې ولې.
سړوبی (يخچال، د يخې لوې ټوټې) د ګنګل سترې ټوټې چې د غرو له سرو څخه ورو، ورو راښوييږی، د يخې لويې ټوټې.،، (ليوسي، ۱۹۶۲ زېږدی، ۱۳ چوپړی)

دا بيا بل اصل دی چې په مصرۍيو کې موږ ته په ګوته شوی، ,, اقتصادي خنډونو معلومات، د ښمنانو له جرمنيانو سره څه و کړل: په بېلګه کې درته کاږم چې په ۱۹۱۳ م کال وړاندې له جګړې څخه، يوه جرمنی مارک، غوره او لوړه بيعه درلودله، له ۲۵ سنټو د امريکايي هاميانۍيو سره برابر وو. ياني څلور جرمني مارک = له يوه ۱ امريکايي هاميانۍيو (پيسو) ډالر سره.
په ۱۹۲۳م کال يا په ۱۹۲۰ کې سره برابر وو، بيا همدغه ۲۵ سنټو د امريکايي هاميانۍيو له غوره او ډېر ښه بيعه له يوه ۱ ټريليون د جرمنی مارکو لرله.

ياني د نيمې نيم ډالر بيا يوه ټريليون مارکه کېدل ,, لکه د يوه ا مخې ته چې يوه درجن صفرونه کېږدي، يا ۱۲ داني ټکي (صفره): ۱،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ زر مېليون؛
په روانو کلونو کې بيا جرمني خبرتيا ورکړه چې زاړه مارک مو واړوئ او نوي مارک واخلئ؛ له ټاکلي مودي ورسته بيا زاړه مارک هېڅ ارزښت نه لري، جرمنيانو بايد خپلې پيسي يوه ټريليون په يوه نوي مارک اړولې وی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه زوړ جرمن مارک انځور دا دی.،، (لیوسي، ۱۹۶۲ زېږدی، ۶۰۵ چوپړی)

٤:. په ۱۹۲۰ زېږدي کې د جرمني بانک نوټ یا جرمني مارک هامیانیو یوه بېلیون جرمني مارک (۱۰۰۰ مېلیونه)
(# ۵۷ انځور)

په ټوله کې ښکېلاکګر تل غواړي چې د نړۍ پر ټول مخ مشري په یوه نه یوه ټاټوبي و لري، چې نور ټاټوبي له خپل سرۍ او سویي ربښت (غیرقانونی) څخه لرې و ساتي، خو ډېری پېر له وژونکو شخړو وړلو ورسته د ښکېلاکګرو پیسې ټېټوالی نه مومي.
د هغو ټاټوبو پیسې ټېټوالی نه مومي چې له هغو سره د ساتنې او پیسو خپل جوړونې ماشینونه وي، چې د نړۍوال بانک یې رغولی وي، او پرې غوښنه ونده لري.

زه مې د خپل ښووند عزیز هوتک، پوهنتون د تاریخ اوستاد کېسه مې کوم، پلار یې دی ولېږه. چې په مصر کې لوړې زده کړې و کړي، له څو کلونو څنډ ورسته چې ټاټوبي ته بېرته راستنېدو، پلار یې د ښه راغلاست له پاره د کابل هوایي ډګر ته د لیدو له پاره ورغی.
پلار یې چې له ښه راغلاست خلاص شو، په روان پېر کې یې روغبړ کې ورته و ویل. بچه کومه رشته دې ولوستله!؟،
نو هغه ورته و ویل تاریخ،
نو پلار یې سر له واره په هوایي ډګر کې په لغته و وهه، ته ما مصر ته د تاریخ لوستلو ته لېږلی وې، ما پام کوه ته به اېنجینېر شې او یا ډاکټر، تاریخ نو رشته ده چې تا لوستلې، ... .
د ده پلار قاضي و.
په هر حال دا یوازې د دې له پاره مې نکل کړه، موږ تېر ته ډېر پام نه کوو، تېر داسې تېر ګڼو چې هېڅ پام ورته نه کوو، که ښکیلاکګر میرځمن پر موږ نن پېر کې ژورې نادرې کانې و کړي، سبا مو له پامه وېستلې وي، ټول ربښت راته هغه تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهان کښې چې موږ سره تاریخي تربګنۍ او دښمنۍ لري، اړین باید لږ زره غوره درناوی ورته و لرو. واکمن دې دا په غوره په پام کې و نیسي، هغه چې د دې ټاټوبې خپل وي پردي نه.

لکه څنګه چې افغانستان له پایله په بېلا بېلو لړۍیو کې، ټېټې او لوړې لیدلي دي، د زماني له خوا یې کلکې څپېړې په مخ خوړلې دي، د پردو تر لاس لاندې راغلی دی؛ وګړو یې د دې له پاره د دوی زوروړو مقابله نه شوه کولی.
خپلې انګړې، پټي، هټۍ، بازارونه، ښارونه، ځمکې، باغونه، له ننګه او غیرته پردو ته پرېښې دي.
غرونو، درځنۍیو سیمو، ترانګو او شوبلو ته تللي، دومره پېچلو ځاینو ته تللي چې، پردي یرغلګر په اسانۍ ورتلی نه شي او خنډ نه دي شوي ورته، له لرې او پېچلو ځاینو یې سرونه پرې تت تیت کړي.

څې ورته به ورځ برابره شوه، نو د انساني مادې هوسنا کې طبعي سره سم خپل پرې ښودل شوي ځایونه ببرته نېولې، یا به یې پرته له خپلې لرغونې سیمې څخه، د پردو پر سیمو؛ لکه د نورو غوندې د جنګونو برېدونه وړې دي یا د مرهم برېدونه کړي. دا د همدې سیمې لمپاکا پېخلیک دی، د مهترلام د ترانګو د ډکو سیندونو په غاړه له لږې ځمکې او لږې غونډۍیو، د غرونو لړۍیو، لړۍیو پیل، پیل کېږي، چې د نړۍ اسمان(هندو کش هسکو) پورې تللې دي.

د الینګار او الیشنګ سیند د یوه ځای کېدو منځي ځي کې پرته ده، د کځور شمټي سیمه ده، چې مهترلام، لمپاکا یا لغمان زړه- د کابل سیمه (ګندهار زړه) افغانستان دی. ,, د مغولو باچا ضهیر الدین بابر د لغمانۍ څخه په خپل یاداښتونو کې د لغمانۍ یادونه کړي ده ،،(نزک، ۱۹۴۴م کال، ۸۱ چوپړی).

په ټوله پښتنه سیمه کې چې، کله موسیکۍ پارچې ښې ګرمې شي یا د پښتو سندرې ګرمې شي، نو بیا وربانډې غږ و کړي چې لغمانۍ ته یې که!،
یا هغه پښتو وګړني پېیلې چې خوږ ساز او اواز او تر ټولو غوره ترنګټوک لري.
لکه:. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ، نو بیا سندر غاړۍ دومره لویه غړانګه کړي، ته به وایې چې ټول تللي اریاني له ګوره راپاسوي، اواز یې دومره تاثیر کوي؛
څلور څېپړه پارنویکي د پښتو ژبې د څېپز خجیز ټولوالې سته وایي:-
یه کربانه!!!!!!! او ګرمې تبلې به له ارمونې سره د پای ځایونه و کړنګه وي.
او بیا په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو پیل و کړي.
په تېرلید کې دغو پښتنو غرځۍیو په ولاړه او روانه د سیند تر غاړو، کروندو، پولو، غرونو، غونډۍیو، خوړونو، کښونو، ټیټنګونو، لارو او ګدرو کې له مرۍ څخه په اوږده ساه ویلې، چې د نوموړو پېیلو لرغون انګړ او د پیداوار ځای همدا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوانان په هر ځای کې لویږي
په لمپاکا کې څه زمریان لوی شوي دینه

د لمپاکا وګړي یا لغماني چې دي، ښځې او نر په ګډه سپک او درانده کارونه کوي، له غرو لرګي راوړل، په لوښو اوړ بلول، د لوښو څخه پړې جوړول، ښکاره کول، اوبه لګول، لو کول، غبلونه کول، ژرنده کول، دوې ځتکي کول، دروې څخه تولی جوړول، د شنډې توت څخه ډول او دیره جوړول، کوشني رباب او دوې تاره جوړول، بچو لوبول، ژوي روزل، د مخ پټول هېڅ شتون نه لري (د خپل ټاټوبي میلي ښتې، ټیکری، شال، پړونی او اوګی یې په تن کول؛ د عربانو کالي یې په خپل میلي ښتو نه پورته کول، د دې له پاره چې هغه په اسلامي دین کې نه راځې؛ ځکه چې د عربو په زندانو کې وژونکې، ورانې، شراب څښونکې او بېباکو انجونو هم عربي عجاب په تن وو)، نر او ښځو، پېغلو، زړې، غټان او واړه ازادانه له خلکو سره خبرې کولې، په ګډه ودونو ته تلل او راتلل، مېلمه پاله په کې ډېره وه، چې تر چرګی (د نغرې غاړه) به یې مېلمه سره ګډ ښناک کوه. له موسیکي، اتڼو او نڅا سره ډېره ډېره لري، اوښانو ساتنه، آسونو ساتنه، کبنپوني، ښکار، الوتونکو ساتنه، د سپو روزنه، د ښکار سپو روزنه، رمو ساتلو، ژغورلو له پاره؛ د تولی، سورنې، ډول، دیرا، وانج، توکو جوړول، د دې توکو استعمال؛ چړو، کلنګو، ښاخۍیو، چاکوانو، لور، رمبۍیو، ځتکو، میخونو، ژغو، موټو، ډنډو، بغرۍیو، تبۍیو، تنورو، سیخانو، نغرۍیو، نیمی یو، کورو، ټوټنو، ارو، مالو، غاښونو، څندانو جوړول؛ لغمانی بیا کله ګډې، کله یوازې، کله له ساز سره، وایي؛ ښځې یې اوږدې غاړې کوي، لوړې منځنۍ ونې، تورې سترګې، تور ویښتان، جېګې پزې، روڼ پوستکی، تورې ګڼې وریځې لري.

چې دا نښې بیا تر ټبرونو تللي دي. چې اریاني پښت همدا ځانګړنې لري.

همدا لغمانی پښت دی چې د پښتون ستر پیل سیمه ده، ځیني خبرې په کتابونو کې نه وي، چې پردو لیکلي وي په خپلو ګټو یې لیکلي.

هغه چا زموږ تاریخونه لیکلي چې موږ سره تاریخي دښمنۍ لري، د سلیمان ع د ویده کېدو مسجد چې د پولې خشتي مسجد شاته دی؛ له لرغون پیل څخه چې د ګندهاره پیل هم همدا لغمان د کابل ټېټه سېمه ده، چې ننګرهار پورې د هند له لوري د انسانانو د لرغوني سیولیزیشن پورې تړلې سیمه بللي وو.

د حضرت حشمت الله (سلیمان ع) چې ۴۳ لونې او ۲۷ زامن لرل، له نن څخه۳،۲۱۱ وړاندې کابل (دې سیمې ته) ته راتله، د غرمې ډوډۍ به یې خوړله او د ماسپښین مانځه نه ورسته به یې بیا پرواز کوه. (دا خبره تفسیري معارف هم راخستې) د پیغمبرانو په وخت کې تر ضهیرالدین بابره یې لغمان د کابل سیمه یا ولسوالی بلله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې به هر نوي سیوالیزیشن سر کاږه، سختې به پر دې پرې راتله چې د چپ لاس جب غوندې په وربېنمینه لاره شتون لري.
خوندي ځای د ټولو له پاره وو چې جګړه له اوارې لرې، تتې کړې او بیا یې مات کړي.

لوی سکندر مقدوني ۳۴۰ کاله له میلاده وړاندې یا له نن څخه ۲۳۵۷ کاله پخوا خپل د لښ تمځای همدلته کڅور شمتي لمپاکا ته راوړه؛ مکاره (چلبازه) تکتیکونه یې وخوړل، ډېر وګړي یې له منځه لاړل؛
تر سنګره سیمي پسې لاړل دوی، دا پښتون پښت یې ۱۸ کیلو مترو په واټن تیت کړه په غرونو کې، په همدې کولمان، سو، او کونړ کې د هندو کش غرونو کې پټ شول، دمه ورته په پېنځه کورې کې د مقدوني ځواک لښ د اوسپنې د ویلولو له پاره جوړه کړه؛
په پېنځه کوره (پنجکوړه) کې د اوسپنې د ویلي کولو او تورو، سپرو او زریي د وخت عصري جنګي اسبابو فابریکه د خپل لښ له پاره د سنګره په پنجکوړه کلي کې له نن څخه ۲,۳۵۷ کاله وړاندې جوړه کړې وه؛
۲۰۰۰ اسونه یې له سپرو سره و وژل شو، له میاشتو، میاشتو ځنډه ورسته چې بریالي نه شو؛
پېنځنی ورځ د غبرګولي میاشت په ۱۲ دوې لسمه (جون ۲ دوهیمه)، اېسکندر هڅه وکړه چې د بل اړښ نه دا پښت تړاک کړي؛ د ادېنې په شپې، په لاره یې د چټک آس ځغلونکو پښتنو له لورې یې د ملخ کلي سره د حملې کمین و خوړه او لړ ټپي شو؛ کابل کونړ سیند د یوه ځای کېدو ځای ته یې ځان ورسو او د لښ تم ځای څخه یې تازه دمي چابک نېزه وهوکي ځواک واخستنه؛ د اسمار له لارې په غرو راتله، اسمار کې همدې پښت مقدوني اسکندر د یونان د امپراتوری امپراتور ژور ټپي کړه؛ د یوه نی په مابښام د غبرګولي میاشت په ۱۴ څوار لسمه (جون ۴ څلورمه)، لښ یې له دردونو او کړو ډک ټپي حالت کې روم ته ورسو؛ چې له همدې ټپ څخه چې روم ته په ۲۷ ورځو کې د ایران له لارې ورساوو له دې ژورو ټپونو له لاسه د چنګاښ میاشت په ۱۰ لسمه (جون ۳۱ یوه دېشتمه) مردار (مړ) شو.
اسکندر په ځوانه دېرش کلنه ځوانۍ کې په درې کلونو موده کې هند، ډېره برخه د ټولې دونیا نیولي وه، په ۳ کلونو کې، تر څلورو میاشتو پورې په لغمان کڅور شمتي کې دمه وو، (له دې وخت څخه ۹۱۸ کاله ورسته الله ج محمد رسول الله زموږ پیغمبر پېدا کړه د بي بي امینې له نس څخه).

خو تړاکګر اسکندر خان له پښتنو نه بې دمې و او اسکندر ته پښتنو پټ ځانګړی نوم د خان ورکړی و.
بیا یې څو پېړۍ ورسته چنګېز خان ته هم د خان لقب (ټوبل شوی نوم) ورکړی و، دوی په پښت کې پښتانه نه و، خو ټومبوني نومونه او د جګړې پټ ځانګړي نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې پښتنو کېښودي وو، د ټاټوبي کې د ډېرو سختو جګړو او وګړو تر منځ د جګړو د یادونو په پېر د دوی دا ټومبوني نومونو سره سرغندوي شو. لکه څنګه چې راپور شوي ده خپله د اېسکندر له خولې. ,, د الګزاندر ذه ګریټ یا اسکندر مقدوني Alexeander the Great د حملو په لړۍ کې یوه ځای ته لاړو چې نوم یې لمپاکا Lampakaوو .،، (جیمي ویلس، لارې سنیګر د وېکیپیډیا د ادارې بنسټ ګر، ۲۰۰۱، بیا ځلې ۲۰۱۱م ، وېکیپیډیا، دایرت المعارف، هغه اثر چې د پوهې مختلفې څانګې څېړي، لغمان ولایت.)

زموږ سیمه د کابل تر ټولو ژوره سیمه وه او یا دېډله، د حضرت عثمان بن عفان د رسول الله ص زوم او درېیم یار د خلافت په دوران کې په ۲۳ لېږدي (۶۴۴ زېږدي) کې مسلمانانو پر کابل حملې راوړلې، لغمانیان پښتانه په ابراهیمي اسلامي دین پیروان وو؛ په هغه پېر کې یې د سلیمان د خوب ځای مسجد څخه خپل د جګړې لیکې ځای پر ځای کړې وې.
چې ښاغلی (حضرت) تمیم انصار رض او ښاغلی (حضرت) جابر رض او لیث بن قیس بن عباس رض وو؛ زموږ له وګړو سره په جګړو کې په ۳۶ لېږدي (۶۵۷ زېږدي) کې له منځه لاړه (شهیدان شو)، (دوې تورې لرونکی باچا لیث د قیس زوی او د ښاغلي (حضرت) عباس رض مسی، شاه دو شمشیره: چې سر ترې پرې شوی هم وو او توره به یې واروله تر لږ وخته) دې سیمه پلازمېنه کې شهیدان شوو. مسلمانانو د وېرې مونځ د کابل د ترټولو ژورې سیمې (لغمان چې په هغه پېر کې د کابل اړوند سیمه وه) د وګړو له لوري کړی دی.
عبدالرحمن بن سمره سره مسلمانان کابل ته راغلي وو، د وېرې مونځ ,, خصیف په خپل سند سره د دې روایت پشان روایت بیان کړی دی، په دې چې نبي علیه سلام تکبیر اووئیلو او دواړو ډلو د هغه سره یوه ځای تکبیر و ویلو، ابو داود وایي چې ثوري هم د خصیف نه، د دې په شان روایت نقل کړی دی او عبدالرحمن بن سمره هم دا مونځ ورکړی، پر دې سر بېره چې کومې ډلې په اخیر کې د هغه سره یوه رکعت کړی وو، هغوی د امام سلام نه پس، د دښمن مخې ته تلي وو، بیا اولنی ډله راغله او هغو ځانته یوه رکعت او کړه، هغه رکات چې پاتې وو بیا دا ډله د هغې بلې ډلې ځای ته لاړه او هغوی راغلل او یوه رکعت یې وکړه.
ابوداود وایي عبدالصمد بن حبیب د خپل پلار نه حدیث بیان کړی دی، دغه خلک د عبدالرحمن بن سمره سره کابل ته جهاد ته تللي وو او موږ ته یې دوېرې مونځ راکړی.،، (عبدالخالق، ۱۲۴۷ حدیث، ۵۴۰ چوپړی)

۱۳۶ لېږدي (۷۵۷ زېږدي) پورې جګړې رواني وې، یوازې د الکانو، پېغلو، مېرمنو او ځوانانو، شتو او ژویو څخه د هره بنه ګټنې اخستلو له اړخه له عربانو سره سختې جګړې کولې، چې کله سره دواړه لوري خبرو ته کېښناستل، د خبرو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې يې اسلام دين ومانه، تر سلو کلونو يې د عربانو لښکرو زور ته غاړه کې نه خودله، تر ۱۶ ورځو به استازي مدينې ته په اسونو تلل،
زموږ د چټکو اس ځغلونکو له لوري به د لارو په تنګو او غرونو کې شهيدان شو، په جګړه کې له هره بڼه لغمان چل (لغمان چيرکي لار) ډول ځخه ګټنې اخستل کېدلې.
ځای ځای به پېنځوس، پېنځوس، سل، سل چټکغبرګون اس ځلونکو د شپهنې او ورځنې حملو لاندې راتله؛ په يوه کوشنۍ حمله به يې په يوه ځای کې بوښت کړه، او په نورو ځاينو به يې وژونکې حملې وېوړلې؛ تر ډېره به پټو او بشپړونکو اس ځغلونکو ځواکونو د دوی مشران او ستر کسان تر سترګو کول او له منځه به يې وړل؛
تر ډېره به په خپلو کروندو کې تيت او ساده ښکارېدل له ځنډ ورسته به يوه دمې له زور ور ځواک سره يوه دمې پر دوی تړاک راوړه.
په خپلې خبرې به ولاړ وو، خبرو درناوی به يې کوه، د ناستې او ولاړې پام يې په ډاګ پېيلی وو؛ غلونکو اوخدعه (دوکه) کوونکو ته تر ټولو غولونکې او دوکه کوونکې وو، غوڅې پرېکړې به يې د ونو لاندې په ناسته او په ولاړه کولې؛
د خبرو له لارې يې د خبرو په پايله کې اسلام مبارک دين و مانه، داسې ټينګ يې و مانه چې له هغوي پرې ټينګ و درې دل، غوره اسلام منونکې مومنان شول، لورا لور په اسيا کې د اسلام خپورونکې او سرخندونکې شول.
د لوی الله پاله يې ډېره و پالله، د الله العظيم سره يې ټکی شی شريک نيولو ځخه ډډ و کړه، د الله العظيم (خدای پاک) دين يې د هغه رالېږلې استازي (پيغمبر) حضرت محمد رسول الله ص په کړنلاره پر ځمکه ځای وو، د الله کتاب (کوران کريم، قران مجيد) يې په لوړه و مانه او د الله ټولو کتاب يې له پيله تر پايه له ټولو کتابونو او نورو ټولو امرونو او خبرو لوړ مانه او نور يې ترې لاندې منه. د الله خبرې يې نه لاندې کولې د نورو ټولو خبرې يې د الله د خبرو لاندې او ټېټې ټېرولې لوړې يه هېڅ نه ترې منلې. نومړو به داسې لنډۍ، ټپې، ټيکی، مصری پېنتو پېيلې ويلې چې پېيلن او پېيلنه يې پېژندل شوي نه دي.

▲ خدای مو باچا قران مو پير دی
رسول الله به شفاعت زموږ کوينه

▲ کوښښ مې ډېر درېسې و کړه
لوح محفوظ کې يې جدا ليکلي وو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاونده ته مې نګاهبان شې
نفس شیطان مې په هر دم خطا کوینه

د نبي غاښ په دین شهید شو
امت ته یې ګوره، چې ملنډې پرې وهینه

د نبي غاښ په دین شهید شو
امت ته یې ګوره، چې ملنګ د پرې مینه

خاوند تعالی به پرې پوهیږي
چې د ازل په تخته څه لیکلي دینه

چې خدای کوي هغه به و شي
جانانه مه تره تقدیر ته تدبیرونه

په اخرت چې خدای قاضي شي
زه به دفتر د بې کسۍ و غوړومه

په دین محکم د پاک حضرت شه
چې شفاعت دې د قیامت په ورځ کوینه

رسول الله مو مخکې شته دی
د رب په امر به اومت فردوس ته وړینه

پل صراط به ورته نیسم
په مرسلانو کې سردار دی رابه شینه

اور د دوزخ وربانديې سوړ وي
که چا انکار د بېلتانه لیدلی وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ښايست دې ډېر له حده تېر دی
  د جنت حورې ليونی دې کړم مينه

- اخر به ټول جنت ته لاړ شي
  چې کلمه يې د حضرت ويلې وينه

- ملا ياسين راته شروع کړه
  په ماخولې د ځنکدن راغلې دينه

- جانان مې سور کفن اغوستی
  په استقبال يې پرښتې ولاړې دينه

- د آدم ختّه چې خمير شوه
  تولّه د غم سره لړلې ده مينه

- عزرائيل راغی روح مې اخلي
  ما د جانان تر غولي ژر يوسه چې مرمه

- ,, مرګی د غره څوکې ته راغی
  ما ويل سلام دی د ويل کور دې ورانه ومه،،

(پينده محمد، ١٣١٠ لېږدی، ١٠٠ چوپړی)

د ابو المنصور سبکتګين محمود (غزنوي) تورک تر ټولو لويه او خونړۍ جګړه له هندو شاهی واکمن يا امير د جاياپالا Jayapala څخه چې ١٠٠,٠٠٠ چمتو راټول کړل شويو هندو ځواکونو څخه د لغمانو په پند او سند په لغمان کې وګټله.

,, د مثال په بڼه کله چې غزنوي محمود د ٣٩٢ لېږدي نه تر ٤١٦ لېږديز ١٧ وارې، د هند په لويه وچې لوی او واړه بريدونه و کړ؛
لږ ولې له دېنه د مخه له ٣٩٠ لېږدي نه تر ٣٩٢ لېږدي پورې نومړي سلطان له جيپال سره په جګړه کې د لغمان، پېښور، د آټک دواړه غاړې او يوه شمېر نورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې لاندې کړې وې. په ۳۸۴ لیږدي (۱۰۰۶ زیږدي) کال یې د هند راجه ګانو ته په ویهند کې ماتې ورکړه.

دا چې ومو ویل محمود ۱۷ وارې په هند برېدونه و کړ؛ خو بشپړ بری یې تر لاسه نه کړ او یا لږ تر لږه، یوه واکمن و نه ګماره چې د ده د غوښتنو پخلی و کړي.
ویل کیږي یوه ورځ د سلطان مور له خپل زوی محمود نه و پوښتل چې ولې؟
پرلپسې توګه په هندستان بریودنه کوې او کوم د پام وړ بری نه ترلاسه کوې؟
سلطان بیا مور ته و ویل چې تاسو و وایئ څه و کړم؟
مور یې محمود ته و وېل چې د پښتنو په مشرانو او سردارانو غږ و کړه چې ستا ملاتړ و کړي.
په تاریخ مرصع کې افضل خان ختک د سلطان محمود یا دونه کوي او په اړه یې کاږي: ؛... . ,, اته کسه د سردارانو د افغانو چې نومونه د دوی په کتابونو کې مسطور دي، یوه ملک خانو، ملک عامون، ملک داود، ملک یحیی، ملک احمد، ملک محمود، ملک عارف او ملک غازي په ملازمت د سلطان محمود غازې ته راغلل.،، (افضل، ۱۸۸۵ زیږدی،۱۲۱ چوپړی)

د دغو مشرانو په اړه ویل کیږي، چې کله په ۴۱۶ لیږدیز کال سلطان محمود د سویلي هند د کاتیا وار پر سومنات برید وکړ نو دوی یو بل ته غږ و کړ چې تربورانو!!!؛ راځئ چې خپلې لمنې سره غوټه کړو... .
څنګه چې د دوی ګڼ، ګڼ کمیسونه په تن وو، یوه له بل سره یې لمنې و تړلې او بیا یې په سومنات برید و کړ.

کله چې د سومنات دروازه ماته کړه که ګوري چې د لمانځنې بوت پرته له کوم تړاوونه د کوټې په هوا کې ځوړند دی.

مسلمانان ټول اک پک شول؛ ان تر دې چې د دوی په عقیده یې اغېزه وښندله چې دا څنګه کیدلی شي، پرته له کومې ستنې بوت په هوا کې ځوړند پاتې دی.

سلطان هم ګوته په خوله وه. ولې کله چې د کوټې چت، دیوالونه وغورځول او ځمکه یې و کندله؛ وې لیدل چې په ډېر مهارت د وخت مهندس په ځمکه، دیوالونو او چت کې وسپنه کشونکي (مقناطیس، آهن روبا) داسې ځای پر ځای کړې وه، چې د بوت توله او توازن یې په هوا کې ساتلی و.

د دغو مشرانو په لړ کې د یوه تن نوم په یوه لنډۍ کې هم یاد شوی چې په هغه مهال کې د کومې پښتنې مېرمنې له خوا ویل شوې ده. لنډۍ داسې ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه،،

(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی)

:- له دې لنډۍ دا را سېږم چې دا اوس ۹۷۹ کلنه لنډۍ ده.
(۱۳۹۵ لیږدی – ۴۱۶ لیږدی = ۹۷۹ کاله.).

د ابوالمنصور سبوکتګین محمود (غزنوي تورک) تر ټولو لویې او خونړۍ جګړې چې د اېندو شاهي واکمن یا امیر د جایاپالا Jayapala څخه چې ۱۰۰,۰۰۰ چمتو راټول کړل شویو هندو ځواکونو څخه د لغمانو په پند او سند ۳۶۵ لیږدي (۹۸۷ زیږدي) په لغمان کې وګټله؛
سلطان محمود خوب و لیده چې یوه شپه د عبدالملک
(عبدالغفار، عبدالسلام، شیخ الانبیاء یا نوح ع) پلار مهترلمک (لمک، متوشلښ یا متوشلخ) د اښنوښ (اخنوخ) زوی؛ ، د یارد (یرد) مسی؛ د مهلائیل کړوسی؛ د قینان کودی؛ د انوش اودی؛ د شیث (هبت الله) ع خوندی؛ د ادم ع (صفي الله) پردی دی؛ او شیث د ادم ع زوی دی.)
په خوب کې ورغی چې زه د لغمان په لوی ټیټنګ (دښته) کې مې ګور اوبه نړوي، زما ګور له اوبو خوندي کړه.
لس پینځلس ورځې همغه ځای لټه و چې په دې لوی ټیټنګ کې یې په خوب کې لیدلی و پیدا نه کړ،
د پلټنې په پیر ډېر ستړی او ستومانه شوی و،
په یوه ځاي کې یې توره ښخه کړې وه او پرېشانۍ خوب وړی و؛ چې خوب کې یې بیا و لېده چې توره دې زما په نو ښخه کړې،
دی ګرندی را پاسېده، توره یې له ځمکې و کښله چې ګوري توره یې په وینو ده.
ژر، ژر یې د پیغمبر تنه را لوسه کړه، دوباره یې ښخه کړه او ګور یې ورته خوندي کړه.
په ادېره یې ورته په خپل لاس ودانۍ ودانه کړه او یوه، یوه ښخته یې لاس په لاس له کابله تر مهترلمک زیارته په ۲۴۲۰۰ ځواکونو و لیږدوله او زیارت یې پرې ودان کړه.

دا لاندې مصرۍ د لمک او محمود اړوند کښل شوې ده؛ نرانو ته منسوبه ده.

سلطان محمود دې وي غښتلی
چې د لمک پیغمبر ګور یې ودان که نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې محمود د خپل زوکړي ځای او خپلې کلا غزني څخه ځني لښکرې په لنډو اېند ته بېولې بیا به چټک د له غزني د ګومل سین پر غاړه له اوسني پکتیکا، د ګومل ولسوالۍ تېرېده، ګومل د پکتیکا (پکتیس او پکتیوس) هغه ولسوالۍ ده چې د اورګون ولسوالۍ (مرکز ولسوالۍ) سویل لورې ته پرته ده، دا نوم په ریګویدا کې د ګوماتي (ګومل) په نامه راغلې ده او یادونه یې هم د ریګویدا د ماروت (د باد ښښتن) په سندرو (سرود) کې شوې ده.
دا لاندې بله لرغونې (په رښت کې لرغونې تېر پېر ته وایي، په اوسني نوي اثارو کې لرغونې هغه لرغوني پاتېشونو ته وايي چې لږه تر لږه ۷۵ کاله وړاندې پېر پرې تېر شوی وي.) خو دا په زرګونو کلونو، کلونو زړه لنډۍ ده.

پر ګومل سر د کډو راغی
مستې کوچۍ پر دسملو اوښې وهینه

د برتانویانو (پرنګیانو، اېنګلېسانو) تر ټولو ډېر ځواکونه په یوه حمله کې د محمد شاه خان بابکر خیل له لوري ۱۷،۰۰۰ په اسونو او ګلتۍیو، ټوپکو سپاره ځواکونه له کابله تر جلال اباده کوتره، کوتره کړه .
ښه سابه یې ورته په مالګه کړه، چې یوازې یوه عسکر ترې ګوډ او ژوندی ګندومک ته د حاجي قدیر دي پلرو ځای ته وتښتېدو او له ټېښتې بریالی و وت.
محمد شاه خان بابکرخیل غازي خپل خوریه وزیر محمد اکبر خان له کوشنیوالي څخه خپله روزلی و، د دې له پاره چې یتیم ورته له لوګري پلار څخه یې پاتې و، د کره د غوریانو کلي کې لوی شو.
محمد اکبر خان په خپله لاسي تومانچه د اېنګلېسانو مشر مکناټن په سر و ویشته او مردار یې کړه. چې له ټاټوبي څخه یې د انګلېسانو بېرستن د تل له پاره ټوله کړه.

محمد شاه خان ته اېنګلیسانو د نه په خولا کېدونکي دښمن لقب ورکړه او تر مرګه په لغمان کې اوسېده. مهترلام کې یې کلا وو بدیع اباد کې د کافر کلا په نامه، ښه سرغندوي وه، منځه ګل یې هم بولي، کلی یې منجومه یا د غورایانو کلي په نامه یادیږي، لاندېنی مصری په کې ۱۸۸۰ زیږدي څخه وړاندې په درځ کې دود درلوده:.

د کتل څه اوبه ځړې دي
د منځګل پیغلې منګي ترې ډکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوټې، ټوټې په تورو راشي
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مینه

په تور ټوپک ويشتلی راشي
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مینه

زه ډېرى څه د ميوند له جګړې له خپلو پلټنو، ګرځيدلو، پوښتنو او ډېرون سربېره چې د هېلمند ولايت له موسى کلا، سنګين، کجکي، ګرشک، نهر سراج، لښکرګاه، نادالي، ناوې، د هرې ښادي، غونډۍ، زوړې، اوارې، دښتو، کشونو، ماندو څخه مې ليدنه کړې. په ۲۰۰۷ ليږدي کې د مخابراتي انجينېري خدمتونو دندې د کاري شپېو د کار له بشپړولو نه ورسته په پلټنه بوخت کې دلم.

ځايي مشرانو به ښه مېلمه پله هم راته کوله، له شلو وارو ډېر په ميوند تللی راغلی يم.
د ميوند په اړه به د خپل يوه ملګري او کوربه، د موسى کلا ولسوالی اوسيدونکي و کړم.
د ملا عارف اخند په نوم و، د موسى کلا د ملاباقي غونډۍ په سر يې راته و ويل انجينېر صيب! چې د انګرېزانو په وړاندې به غازيان له دغو درې خوړونو له لارو څخه د ايوب خان په وخت کې ميوند ته تلل،.
۱۶ شپې ورځې مو موسى کلا کې په ملاباقي غونډۍ کې تېرې کړې، چې ۱۲۰ متر له ټولې موسى کلا پورته ده.
د روښان مخابراتي ښادې مو ګټې اخستنې ته چمتو کولې او د دوه ډلو مشري راپر غاړه وه؛
ولسوالی په ۲۰۰۲ زېږدي کال کې اينګليسانو طالبانو ته پرې ايخښې وه، له کمپنۍ او حکومت څخه ځايي وګړو او طالبانوغوښتنه وه چې مخابراتي غوړکې ټولواله دې هلته چومتو شي، زمانت مو طالبانو کړی وو، چې تاسو ته به هېڅ څوک خنډ نه پيدا کوي.
مشر انجنير سيد جميل سعادات را ته يوه ځای لمونځی يا جانماز را کړی و، چې دا به ملا عارف اخند ته ورکړې، زما سلامونه به ورته و وايې، ورته به وايې چې له مزار څخه د زمروتو تسبح نه دې جوړې شوې، په لاس نه دې راغلې چې را وړې مې وی.

د لومړی شپې مېلمستيا يې هم په خپل کور کې راکړه، ښه خواړه، چرګان او وريځې،... . يې راباندې و خوړې، مشر وروړ ملا داود (ريحان) اخند يې په مېلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاله سترې نه و، موږ ته يې په ډېره مینه د خوب ځای له حجرې باندې انګړ کې دننه، د شنو غنمو په منځ کې تیار کړه.
ښه لوړ کوچیانی سپي يې هم د انګړ ساتلو له پاره يې زما د کټ خواکې و.
چې وېده کېدلو ډېرې الوتکې په هوا کې ګرځېدلې، هغه راته وويل چې پاس لاړ شو اېنجينېر صیب غوره به وي، دلته درباندې بم ونه غورځوي.
موږ هم له الوتکو مخابراتي ښادو ته لاړو.
دی نو ښه دین دوست او امانت ګر تن و، کوشني ورونه يې ملا عارف اخند او اکا زوی يې ملا تورجان اخند، لږ نه ښه ډېر پایښتي (ټینګ)، ګوټن (زاويه لرونکي) پښتانه وو، ملا عارف يې د ملا محمد عمر مرستيال و، په زاړه تحریک کې د شمال د جنګ مسئول مشر و، دغه بل يې د ملا داد الله مجاهد کاکړ مرستيال وو.

پر دغو سربېره چې زما ځېړنه دا سپيني ته را وباسي، د لاندې پوښتنو ځوابونه سپينې ته را وباسم، لکه:-

۱۲. ۵ په ميوند جګړه کې ملاله ميونواله اېنګلېسانو شهیده کړه او که اوسني پاکستانيانو!!!

۱. د میوند جنګ ملالۍ ګټلی؟ ولې؟ او ولې نه!؟

۲. دا افسانوي اړخ کره دی؟ ولې؟ او ولې نه!؟

۳. ملاله میونواله د کوم ځای وه ؟

٤. ملاله میونواله پېيلنه (شاعره) وه؟ چې لنډۍ پېيله يې و ويله او که د بل تن پېيلن یا پېيلنې پيېله (پېيرن، اشلوک، شېر) يې ويلی دی؟ ولې؟ او ولې نه!؟

٥. پښتانه مېرمنې جنګ ته بيايې؟ ولې؟ او ولې نه!؟

٦. له افغانانو کافران ډېر وو؟

۷. جنګ څو ورځې وو او که یوه ورځ وو؟

۸. ملالۍ په جګړه کې ګډون کړی؟

۹. څو ورځې ملالۍ په جګړه کې وه؟

۱۰. په پښتو ژبه کې د ملالۍ لنډۍ لمړۍ ده ؟ او تاريخي دروندوالی لري؟

۱۱. ایا کندهاريان به همدا خپل اصل ګڼي؟ ولې؟ او ولې نه!؟

۱۲. دا پر دې ارضې چې ټول ملاتړ او ستاينه دې د مېرمنې و شي؟ ولې؟ او یا ولې نه!؟

۱۳. میوند د جګړې رښتنولي همداسې ده چې نن سبا خلک ورته تعریف ورکوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. میوند کې جګړه ایوب خان و کړه او که یعقوب خان؟

۱۵. ملالۍ میوندواله روغمنه (ډاکتره) وه، چې د جګړې ټپیان یې تړل، که زړه وره پېغله وه، چې له وینو یې وېره نه درلودله او که لوړ د ټاټوبي پالنې حس یې درلوده ؟

۱۶. ملالۍ میوندۍ د کندهار د میوند ولسوالۍ د خوږ کلي اوسیدونکې وه او که د ننګرهار د خوږیانو ولسوالۍ خوږیانیواله کوچۍ پېغله وه؟

۱۷. ملالۍ میوندۍ (ملاله میوندواله یا ملالۍ میوندواله) بې دینه، بې حجابه، بې پښتو پېغله وه، چې څادري (چادري او بورقه)، یا له سر نه تر پښو پورې یې تک تور عربي عجاب نه اغوسته، په پردو سړو یې لاسونه وهل، ټپونه یې ګنډل، بیا له شین پرتوګ، سور کمېس، تور ټیکرۍ د لکړې په سر یې سپین بیرغ تړلی، خپلې رمې پیولو له پاره تلله؟ هغې دا پام کوه چې راتلونکی پېر را روان دی ماته به پښتانه بې پښتو، بې پته، بې غیرته، بې عزته، بې ابرو او بې حجابه پېغله وایي؟

۱۸. ملاله میوندواله مسلمانه پښتنه وه او که کافره؟ ولې یې غازیان د حضرت (ښاغلي) پنجاب پلار اېنګلېسانو په وړاندې جګړې ته لمسول او د غیرت انګېزه یې په کې زوکړه کوله او د ولاړېدو انګېزه یې ورکوله؟ دې ته چې اېنګلېسان او د هغې روزونکي ګوډاګیان بې حجابه، بې دینه او مخلوځې بې شرمه پېغله وایي دا سم کار دی؟ که دی ولې!؟ او که نه دی ولې!!؟

۱۹. بریتانوي بولندوی ډګر جنرال بوروز جګړه کې افغانانو ته ډېر وارېده او شین شړق (له غوصې او کینې ډک) و او وینې خوټېدلې او که د سند (اوسني پاکستانیانو) د آس سپرو ځواکونو بریدمن افسر وارنټ.؟ ولې او ولې نه؟

۲۰. بریتانوي بولندوی باروز د خیګ له لارې د وتلو لاره و مونډله خپل د سپرلۍ آس یې یوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند ,, اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرود یوه بریدمن افسر ,,وارنټ،، په لاس ژغورل کیږي، بولندوی نه پوهېده چې د هغه د پلې پوځ بنی اړخ د هغه تر شا د مرګ تر پولې پورې جګړه کوي.؟، د اېنګلېسانو مشر پاکستانیانو له افغانانو وژغوره او که اېنګلېسانو؟، ملالۍ میوندوالې په خیګ کې د اېنګلېسانو په وړاندې لنډۍ ویلې وه او که د هغوئ اجیرو، مزدورو کافرانو د سند ,, اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرو ځواکونو په وړاندې ویلې وه؟ ولې او ولې نه؟

۲۱. د دې له پاره زه پر دې باندې خپل د پام چورلیځ څرخوم چې خپلځوښي ترې ښېلښتي شي.

نو ځکه پر دغو له دې پښتو ژباړې را څرخوم چې خپله اېنګلېسانو لیکلي دي او کره یې خپلو ټبر ته پرې ایښي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, اميرمحمد ايوب خان وررور اميريعقوب خان له خپل لښکر سره د کندهار له شماله په تېرېدلو له هراته غزني ته د رسېدلو په حال کې وو،

د ميوند جګړه؛ جګړه: د افغان دوييمه جګړه؛ نېټه: ۲۷ جولای ۱۸۸۰زېږدی؛ سيمه: په سويلي افغانستان کې د کندهار لوېديځ ته؛ د جګړې ګډونوال: د بمبيي د پوځ بريتانوي او هندي سرتېري د افغان د سمبال شوي او توکميز پوځ د سرتېرو پرضد؛ جنرالان: ډګر جنرال بوروز د ايوب خان پرضد؛ د پوځونو شمير: ۲,۵۰۰ بريتانوي او هندي سرتېري له ۶ آر ايچ درندو توپونو او ۶ لنډ خولو سپکو توپونو سره، د افغان ۹,۰۰۰پلي او ۳,۰۰۰ سپاره سرتېري، ۶ د توپخانې بطريې (ټکونکي توپځای، دربونونکی توپځای، د لښ توپخانې يو نټ، د توپ د ټرلوځای، برقي بيټری لرونکي توپونه، يا حق نا حقه وهونکي توپونه.) له ,, ۳۶ توپونه،، سره؛

پوځي جامې، وسلې او توکي: بريتانوي او هندي ځواکونه په ټوليز ډول له بومي هندي لېواګانو ځخه جوړول چې له درېيو سترو لښکرو ځخه راټول شوي ول:

د بنګال لښکر، د بمبيي، مدراس لښکرونه او کوشني سيمه يز پوځونه لکه د حيدرآباد د سيمې نوي پوځونه او د پنجاب د پياوړي لښکر سرحدي ځواکونه.

هندي لېواګانې د بريتانوي لېواګانو له ځواکونو سره يوه ځای د جګړې ډګر ته پلې کېدل.

برېدمن هکترمک لين د شاهي پوځ د سپرو توپخانه لرونکی ډلګي ته د لويې تنګې درې په ځنډو کې لاربښوونه کوي. د بريتانيا په پليو پوځي ځواکونوکې هر سرتېري ۴۵.۰ مارتيني هنري يوه ډزی توپک درلود. (يعنې ۲۰ تنو کې ۹ تنو يې يوه ډزی مارتيني هنري ټوپک درلود، يا سرپوښ) د هندي لېواګانو سرتېرو سنايدر ټوپک درلودل، همدارنګه هغوی يوه ډزي ټوپک خو زاړه ډوله ټوپک درلودل او پليو منظمو قطعاتو له زړو وسلو ځخه په نوي ډول جوړ شوي ډک خولي ټوپک هم درلودل.
سپاره پوځونه په تورو، نيزو، کارابين ټوپکو، بريتانويان په مارتيني هنري او هنديان په سنايد ټوپکونو سمبال ول.

بريتانوي توپچي ځواکونو ډول، ډول توپونه درلودل. ګڼ شمير يې نرم خولي لنډ جاغور لرونکي سپک توپونه ول، خو په اغيزناک ډول نه ول، مګر که ځارواکو د اروپايي لښکرو د توپونو په شان پولادي جاغورلرونکي جوړ کړي وی، اغيزه به يې زياته وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توپخانې مرستندویه برخه اغېزمنه نه وه او په افغاني اړخ کې افغاني ځواکونو ځرګنده کړه چې هغوی د بریتانویانو په پرتله ښه پیاوړې توپخانه لري.

کله چې د ۱۸۷۹ کال د مارچ په مېاشت کې ډګر جنرال سر ډونالډ سټېوارټ له خپلې فرقې سره چې له بنګالي او بریتانوي لېواګانو څخه جوړې وې، شمال ته د کابل په لور وخوځېد، کندهار یې د هغه ښارافغان واکمن والي ته پرېښود، د بمبیي او بریتانوي د فرقې سرمشري یې تورن جنرال پرایمروز ته ورکړه.

د افغانستان په شمال کې د بنګال لېواګانې په ۱۸۸۰ کال کې له افغانستان څخه و وتلې او یوازې د کندهار ولایت د بریتانیا او هندستان تر ولکې لاندې پاتې شو.

په ۱۸۸۰ کال کې کندهار ته خبر راورسید چې د افغانستان د بې واکه شوي امیر، امیرمحمد ایوب خان ورور امیریعقوب خان له خپل لښکر سره د کندهار له شماله په تېرېدلو له هراته غزني ته د رسېدلو په حال کې دی.

له جګړې مخکې د شاهي آس سپرو - توپچي اې بي او پلې بیټرۍ یې (د لښ توپخانې یو نټ)، د کندهار والي پر بریتانوي پوځیانو ټینګار وکړ چې د هلمند د سیند په غاړه کې دې، د ګرشک په سیمې کې د ایوب خان مخه ونیسي که نه نو د هغه په دغه پوځي خوځښت به په ټول هیواد کې پاڅون رامنځ ته شي.

هندي دولت جنرال پرایمروز ته لاربښوونه و کړه چې ګرشک ته دې یوه غنډ واستوي او له احتیاطي یا زېرمي فرقي څخه دې څو لېواګانې د هغوی پرځای را وغواړي.

د ۱۸۸۰ کال د جولای په څلورمې نېټې د توپخانې دوه لېواګانې، د بمبیي درېیمه سپکه توپخانه او د سند د آس سپرو درېیمه لېوا له کندهاره و وتلې چې وریپسې په سبا یې پلې او د توپخانې ځواکونه له ښاره و وتل.
د جنرال باروز پوځونه د والي له پوځونو سره یوازې له دغه امله یوه ځای شول چې د والي د پوځونو په منځ کې پاڅون را پورته شوی و او ګڼ شمېر یې د ایوب خان پوځونو ته ور اووښتي ول، بریتانویانو د شپږو زړو لنډخولو سپکو توپونو کارونه بنده کړه او پرځای یې له ۶۶ فرقې د پلې سرتېرو بطریه (چارچي ځواک، یا تازه دمي ځواک) ځای پرځای کړه.

د ۱۸۸۰ کال د جولای په ۲۶ نېټه باروز ته د ښارکښو له خوا خبر راورسید چې د ایوب خان ځواکونه، د مالموند له غاښې څخه د تېرېدلو په حال کې دي او بله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ به د مېوند کلي ته راورسيږي، چې له هغه وروسته به د غزني پر لور و درومي.

که باروز د همدغه خبر په اورېدلو د خوځېدلو کومانده ورکړې وی نو له ايوب خان څخه به مخکې مېوند ته رسېدلی وی. د هغه په بدل کې د هغه ځواکونه د بلې ورځ پر سهار وختي و خوځېدل، دا ځنډ له دغه امله پېښ شو چې ځواکونو د بارتړلو له پاره وخت ته اړتيا لرله.

د ٦٦ پلې ځواک يوه سرتېری په سويلي افغانستان کې کله چې بريتانوي / هندي ځواکونه مېوند ته ورسېدل، د ايوب خان پوځ له ورايه ښکارېده چې د بوړ بوړکيو، دوړو په توپان کې تېرېده او دښته يې په دوړو کې پټه کړې وه.

باروز دغې ته په کتلو اتکل و کړ چې له افغانانو څخه مخکې مېوند ته رسېدلی شي، نو پوځ ته يې د مخ په وړاندې د تګ بولنده ورکړ. د باروز پوځ له مېوند څخه واوښت او د يوې تنګې درې د ۲۵ فټيزې ژورې برخې ته ورسېد چې دغه دره د هغه د مورچل له مخې تېرېدله. د دې پرځای چې په مېوند کې د درې په غاښې کې دفاعي ځنډې و نيسي، باروز خپلو پوځونو ته د ورځېرمه پراخې پرانستې دښتې مخې ته درې د غاښې په څنډه کې د ځای پرځای کېدلو امر ورکړ.

د ايوب (خان) ځواک د کابل او هرات له روزل شويو ليواکانو، له والي څخه تښتېدلي او قومي سرتېري ځواکونه ول، چې ټول ټال ۱۲،۰۰۰ تنه ول چې په منځ کې يې ۳،۰۰۰ سپاره هم ول. د ايوب خان د ځواکونو په پرتله، د جګړې د ډګر د کرښو له پاره، د باروز ځواکونه د بارتړلو او وړنې راوړنې ګارډ / لوژيستيکي له سرتېرو سره ۱،۵۰۰ پلې، ۳۵۰ سپاره ول.

د بريتانوي پوځونو توپونه له درې وا وښتل او داسې مورچل يې و نيو چې افغانان د هغوی توپونو د اور تر لمبو لاندې راغلل. د باروز له اټکل او موخې پورته د توپخانې اور لا اغېزناک وو، نو له همدې امله يې د پرمختګ له پاره پلې او سپاره ځواکونه په بيړه مرستې ته ور وليږل. شيرشپيتم ځواک يې ښی خوا ته، د جيکبزتوپ لرونکي يې د منځ له لوري او لومړي بمب اچوونکي يې کيڼې خواته د مرستې له پاره چمتو ول.

د جګړې لومړی لړی د توپخانې د ځواکونو په مردکيو پيل شوه، افغانانو د پياوړو او مـودرنو د سټيټ. ايف. ډي. آرټ آرمسترانګ توپونو په لرلو پر بريتانوي سرتېرو ډزې پيل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بمب غورځوونکو لومړي او سپاره ځواک ډېره درنده مرګ ژوبله و ليدله او د جيکبز توپ لرونکي ځواک د بمبارۍ له لاسه په پټن ځای کې پټ شو.

د توپخانې له دوه اړخيزه اور وروسته افغان پلي ځواکونه د هندي/ بريتانوي پوځ پر لومړي کرښې د برید له پاره ور ننوتل، لېکه يې ماته کړه. باروز د يوه بې ځايه او تش خوځښت په کولو لومړي بمب غورځوونکي پوځ ته د برید بولنده ورکړه، که څه هم د افغان پوځ پرمخ را روان و، باروز خپله بولنده بېرته واخستله ځکه چې بمب غورځوونکي ځواک د افغان ځواکونو د اور له امله ډېره مرګ ژوبه و ليدله.

د پرانستي دښتي پر لور د افغانانو پرمختګ، د بريتانوي / هندي ځواکونو کيڼه برخه تشه پرېښودله، دغې وېرې باروز اړ کړ چې د جيکبز د ټوپک لرونکي ځواک دوه کمپنۍ تشې خوا ته ور و لېږي او له کيڼې خوا څخه د بارتړلو د ګارډ / لوژيستيک د ټوپک لرونکو په منځ کې د دوه سپکو توپونو په مرستې يې ملا ور و تړي.

د بريتانوي بولندويانو پام دغې خبرې ته نه وو، چې د ځواکونو بلې تشې خوا ته يوه بله دره تېره شوې ده. چې ښی خوا ته له لويې درې سره يوه ځای کېږي.
د جګړې په وخت کې افغانانو دغه دره وکاروله چې د بريتانوي/ هندي پوځونو تشې ښی خوا ته ور ننوځي ترڅو د شيرشپيتم ځواک د سرتېرو مخه ځان ته ور واوړي، تر هغه مخ کې د دغه ځواک مخ د خپل ګاونډي ځواک د جيکبز د توپ لرونکو او د لومړی بمبيي د بمب غورځوونکو د ښي برخې زاويې ته وو.

په مېوند کې له توپونو څخه ساتنه: د شاهي توپخانې د آس سپرو بطريه چې نن (د مېوند بطريه يا بالتۍ يادېږي) اوس نو د باروز ځواک په کلکه د را غونډو شويو آسونو د لېکو په شان په يوه ټکي کې راټول شوي او پلي ځواکونه د بې ييرې يا بې ثمره پرمختګ په لومو کې رانښکيل شول. د افغان سپارو ځواکونو له سترګو څخه د کيڼې خوا تشه خطا شوه؛ قومي، پليو ځواکونو او د هغوی توپونو د بريتانوي پوځ ښي خوا ته د يوې ځنګيزې درې له لورې ورننوتل.

د همدغې ورځې په وختي ماسپښين کې (ټکنده غرمه کې)، د سپکو لنډ خولو توپونو مردکي پای ته ورسېدل او ځواکونه له مورچلونو را و وتل، دا داسې يو خوځښت و، چې د جيکبز د توپچي ځواک کيڼه خوا يې چې لا مخکې د افغان توپخانې او د سيمې د تودوخې له امله تاواني شوې وه، له ګډوډۍ سره مخامخ کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پانې)

کله چې د افغان ځواکونو اور زور اخلي د شاهي توپخانې د سپرو ځواکونو توپچيان هغه وخت خپل بې آسه ملګري راپور ته کوي چې غواړي په شا تېښته و کړي.

د سپکې توپخانې په شاته کېدلو افغان سپاره ځواکونه بريالي شول چې د بريتانوي /هندي ځواکونو پر مورچلونو، د کينې تشې له لورې د شا له خوا ورننوځي.
د جيکبز د توپخانې توپچيانو او ټوپک لرونکو هڅه و کړه چې د افغان د ځواکونو.
د دغه پرمختګ مخه و نيسي او ټولو په يوه وار پر افغانانو ډزې پيل کړې، خو د بريتانويانو اور اغېزه نه درلودله، کمپنۍ تجربه نه درلودله او بولنده يا کومانده يې د داسې بولنديانو يا کوماندانانو په لاس کې وه چې نوي پوځ ته راغلي ول او خپل سرتېري يې سم نه پيژندل.
افغانانو له څنګيزې درې څخه د بريتانوي / هندي ځواک زړه ته د ښۍ خوا له تشې ورننوتل.

د سند (اوسني پاکستانيانو) د آس سپرو ځواکونو يوه خوځښت و کړ چې د افغانانو د دغه پرمختللو د مخې خنډ شي خو آس سپاره بېرته شا تګ ته را و بلل شول.

د شپږ.شپيتمې پلې لېوا سرتېري په مېوند کې ايوب خان خپل دوې توپونه د څنګيزې درې غاښې ته راوړل او له لنډ واټن څخه يې ښايي له درې سوه متريز واټن څخه پر لومړی بمب غورځوونکې لېوا د اور بولنده ورکړه.
په نږدې ماسپښين کې د توپوخانې اور بند شو او افغان قومي ځواکونو د هندي / بريتانوي ځواکونو د کرښې په زړه کې د ننوتلو نوښت په لاس کې و نيو.
د جيکبز د توپخانې دوې کمپنۍيو کينه خوا په تېښتې پرېښودله او د لومړی بمب غورځوونکي لېوا خوا يې په بشپړ ډول تشه پرېښودله.

افغانانو د بمب غورځوونکو شمېره راټېټه کړه، داسې ښکارېدله چې هندي سرتېري ډېر ستړي ول او د وېرې له ډاره يې د مقاومت وسه له لاسه تللې وه.

د آر ايچ اې توپونو جګړې د کرښې په زړه کې مورچل و نيو او په بيړه يې افغان ځواکونو ته د سلامي کېدلو وروستنۍ ډز و کړ، افغانان د څو جريبو په واټن کې کيڼ خوا ته د بريتانيې د لار ورکې توپخانې د په شا کېدونکو توپچي ځواک لوري ته را نږدې کېدل.
هغوی په سترګو ليدل چې د جيکبز د توپخانې ځواک پاتې شوې توپونه د شپږ شپيتم پلې ځواک په کيڼ اړخ کې ويلې شوي ول او د کرښې ښې خوا يې په توره تياره کې پرې ايښې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په میوند کې د افغانانو پرضد د شیرډ شپیتمې لېوا وروستنۍ لاس او ګریوان کېدنه:
یوه لس تنه (۲ تنو افسرانو او نهو تنو سرتېرو) د خیګ له کلي څخه د باندې خپل خوړ ژوند له لاسه ورکړ.

د سپي نوم چې بوبي دی، د هغوی تر پښو لیدل کیږي. باروز، نټال ته بولنده ور و لیږله چې له خپلو سپرو سره دې د افغانانو مخه ونیسي، تر څو د دغې خونړۍ شیبې ولکه بېرته په خپل لاس کې واخلي.

هغه په ډېرو ستونزو یوازې یوه سلو پنځوس تنه سپاره راټول کړای شول، په نیمه او مړ ژواندي زړه هغو افغان ځواکونو ته ورنږدې شول چې تر بمب غورځوونکې لېوا راټول شوي، هغوی یې کلا بند کړي ول او کله چې هغوی ته نږدې شول بېرته په تېښته راغلل.
باروز پر خپل آس سپور شو او د جګړې ډګر تر کرښې نږدې ورغی، ترڅو له نورو سپرو سره یوه ځای یرغل و کړي خو برى ور په برخه نه شو.

بریتانوي توپخانې له یوه مورچله د پلیو ځواکونو تر شنګ پورې، د توپخانې اور کاوه او دلته وه چې د لویې درې له ښنګه پلي ځواکونه تېر شول او د نورو یرغلونو له پاره یې په ځو ځو ځله بېرته و دانګل.

پلي ځواکونه په دوه وو جلا ډلو کې ترشا شول، د کیڼ خوا ځواکونو د موند اباد خوا ته په شا شول چې د شیرډسپیتمې پلې لېوا، د مورچل، سمڅو کېندلو کندک او ماین پیژندونکي ول. د بمب غورځوونکو ځواک د خیګ کلي خوا ته په شا شول.
لویې درې ته د په شا کېدلو په وخت کې د بمب غورځوونکو ګڼ شمېر سرتېري و وژل شول.
شیرډشپیتمه پلې لېوا د دوې هندي لېواګانو د ملا تېر له ماتېدلو وروسته دړې وړې شوه، په څو ډلو و ویشل شوه او د شا تګ په حال کې په جګړه کولو شا ته کېدله.

د شیرډ شپیتمې لېوا او د بمب غورځوونکي لېوا شا ګڼ شمېر افغانانو نیولي وه.
له درې څخه په تېرېدلو د خیګ کلي ته وا وښتل، ټول ټال سلو تنو پاتې شویو بولندیو افسرانو د خیګ کلي په یوې ښندې کې په یوه بڼ کې خپل وروستنۍ تم ځای ونیو او جګړې ته و درېدل.
له هغوی څخه لاره او ګودر ورک وو، له دغې ډلې څخه ژوندي پاتې شوي د خیګ د کلي له لارې یوه بل دېوال لرونکي بڼ ته وا وښتل او دلته یې د دوېیم ځل له پاره خپل وروستنۍ مورچل ونیو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وروستنی مورچل او جګړې ته درېدل له کلي څخه د باندې له شېرشپیتمې پلې لېوا څخه یوه لس تنو ژوندي پاتې شویو و کړ، دوه تنو بولندیانو او نهو تنو سرتېرو.

د فوربوري په بڼ کې د یادښت ترټولو لوی د زمري ځلی. تر ځلي لاندې لېکنې د میوند د جګړې یادونه او د شېرشپیتمې پلې لېوا د له لاسه ورکولو یادونه تازه کوي.

د پوځ نور ژوندي پاتې شوي سرتېري بریالي شول چې د جګړې له ډګر څخه په شا شي، د افغان پوځ د پرمختګ مخه د بمب غورځوونکې لېوا د ژوندیو پاتې شویو ډلګیو له پلوه و نیول شوه، تر هغه دمه و جنګېدل چې مردکي یې خلاص شول او بیا افغان پوځونو ته سلامي شول.

بریتانوي بولندوی باروز د خیګ له لارې د وتلو لاره و موندله خپل د سپرلی آس یې یوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند ,, اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرود یوه بریدمن افسر ,,وارنټ،، په لاس ژغورل کېږي.
بولندوی نه پوهېده چې د هغه پلي پوځ ښی اړخ د هغه تر شا د مرګ تر پولې پورې جګړه کوي.

بریتانوي او هندي سرتېري او د پوځي پنډغالي چوپړ مار سرتېري، د افغان سپرو ځواکونو له لاسه په تېښته ول او د کندهار پر لور پر سړک باندې د تېښتې په حال کې په ځغاسته شول.
د دغې خورې ورې شا ته کېدلو په ترڅ کې چې د افغان پوځونو له خوا سرتېري مخې ته اچول شوي ول، که څه هم ګڼ شمېر یې ژوندي و نیول شول، و وژل شول او یا ټپیان ول خو بیا هم د افغان پرمخ تلونکي سپاره ځواک مخه، د سند ,, اوسني پاکستانیانو ،، د سپارو سرتېرو یوې ډلګې او د آر ایچ اې بطریه، د لوژیستکي (زېرمه یا تازه دمي او لېږد رالېږد) او ساتونکي ګارډ سرتېرو تر یوه وخت پورې و نېوله.

د پلي افغانانو مخه د یوه مقاومت په ترڅ کې په خیګ کې د بمب غورځوونکي ځواک له خوا خوره وره شوله خو هغوی ته داسې شېبه په لاس ورغله چې بریتانوي، هندي او لوژستېکي سرتېري یې لوټ کړل.

د غنډ پاتې ژوندي سرتېري تر کندهاره په خاپوړو په تېښته کې ول. مخې ته یې نابېره د افغان سپارو د ژغورنې یوه کوچنۍ ډله ورغله او ژوندي کسان یې را و ایستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیګ د کلي، ۹۶۶ و وژل شو او ۱۶۳ ټپیان وو. د بریتانوي او هندي ځواک ۲۱ افسران او ۹۴۸ تنه سرتېري و وژل شول. ۸ افسران او ۱۶۹ تنه سرتېري ټپیان شول.
بمب غورځوونکي ځواک ۶۴ په سلو کې خپل ځواک او ۶۶ پلي لېوا ۶۲ په سلو کې د ۱۲ تنو بولندویانو په ګډون خپل ځواک له لاسه ورکړ.
د سپاره ځواک تلفات ډېرلږ وو.

د افغان د ځواکونو د مرګ ژوبلې (تلفاتو) په اړه یوه د ډاډ وړ اټکل تر ۳۰۰۰ پورې ښه یې چې د جګړې د طبیعت، له ځانه تېرېدنې د غبرګون څرګندویه ده.. ،،
(ویکیپېډیا، د میوند جګړه، ۲۰۱۳ زیږدی کال)

په دې جګړه کې انګلېسان (سندیان، اېندیان او انګلسان سره ګډ) ۱۹۱۴ و وژل شو او ۳۱۲ ټپیان وو، ۱۲ جنرالان و وژل شو، ۸ جنرالان ټپیان، ټول ځواک کچه ۲۵۰۰ تنه وو.
افغانان ټول ۳۰۰۰ شهیدان شو ۵۱۰ او ټپیان وو، ۵ جنرالان شهیدان، ۵ جنرالان ټپیان، ټول ځواک کچه ۱۲۰۰۰ تنه وو.

د نومړې جګړې یوه یادونه داسې کوي:.
,, د جولی ۲۷، ۱۸۱۸ زیږدی چې انګریز ښکېلاک ګر، د کندهار په میوند دښته کې له افغانانو سره مخامخ شوی جنګ ښه تود روان و، ګرمي وه، لوږه وه خو انګرېزي لښکري ښې تازه دمې وې. خواړه، څښاک او وسله یې ښه ډېره وه، د عسکرو شمېر یې هم پر افغانانو ډېر و، داسې وخت راغی، چې افغانان ماتې و کړې، په دغه وخت کې د افغانانو مېرمنو په غازیانو پام شو، ګوري چې بیرغچي هم ټپي دی نو ملالې خوږیانۍ په نامه یوې پېغلې ورمنډه کړه او له منډې سره یې لاندې لنډۍ وویله:

,, که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،
(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتني، پېښور، یونیورسیټي بک اجنسي)

بیا یې ورپسې لاندې لنډۍ ورغبرګه کړه:

,, خال به د وړور په وینو کښېږدم
چې په شین باغ کې سور ګلاب و شرمومه،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتنې، پېښور، يونيورسيټي بک اجنسي).

او ورسره يې بېرغ په خپلو لاسونو پورته کړ او د توري په ګوزارو سره د انګرېزي ښکېلاکي لښکرو په منځ ورګډه شوه. کله چې غازيانو د دې پېغلې لنډۍ واورېدې، په مړه وجود کې يې ساه و چلېده او په دښمن يې داسي درنه حمله و کړه، چې هغه دم يې انګريزانو ته ماتې ورکړه، چې اوس د همدې پېښې له امله ميوند د هر افغان د وياړ نوم ګڼي.،، (محمد ابراهيم، ۱۳۹۳ ليږدی، ۱۷۴ چوپړی)

۱۲. ٦ ميوند جګړې له ټولې کېسې څخه دا کره څرګندوم، چې دا څرګندول روښوي کتنه داسې.

په رښت کې د اېنګلېسانو ميوند جګړې له ټولې کېسې څخه دا کره څرګندوم چې دا څرګندول روښوي کتنه داسې.
د ميوند جګړې په دوېيمه ورځ د زمري مياشت په ۷ د ۱۲۵۹ لېږدي کال (د جولی ۲۸، ۱۸۸۰ زيږدي) د افغانستان سويلې کندهار، د لوديځ لورې ته ميوند ولسوالی په خيګ کلي کې ملالۍ ميوندۍ ماسپښين يوه بجه لنډۍ يوه دمې ويلې وه او خپله پېيله يې وه.
کله يې چې خپل کلي خيګ کې په خپل بڼ کې اېنګلېسانو حملې وليدلې او پښتانه مېړني يې وژل. دې له حيبته يوه دمي و ويل:
که په ميوند کې شهيد نه شوې؛ خدايږو لاليه! بې ننګۍ ته دې ساتينه.

له زخمي بيرغچي څخه يې بيرغ پورته کړه او ودرېدله، د دې پېغور په اورېدلو پښتانه ټپيان ښه وکتېدل او يوه لس تنه يې په همدې بڼ کې اېنګلېسان له خپل سپي سره ګډ مردار کړه.

د خيګ بڼ يې ورته ادېرې کړې او تالا يې پرې واړوله.
پښتانه ځارکښي ځواکونه له ټوپکو او تورو سپرو سره بڼ په بڼ اېنګلېسانو په سې کرځيدل؛
يوه ساعت ورسته جګړې زور راوړه د سند آس سپرو ځواکونو له لورې له همغو اتلانو سره د دوی په بڼ کې په ۱۸ کلنۍ پېغلتوب کې شهيده شوه.
د شهادت په وخت يې چې په وينو کې لت پت وه ويل.
خال به د يار له وينو کې دم؛ چې شينکي باغ کې ګل ګلاب و شرموينه.
په همدغه ځای کې خاورو ته و سپارل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اېنګلېسانو بولندوی ډګر جنرال بوروز هم مېړنو له درنې جګړې ځخه خیګ کلي کې ګېر راغلی وو، خو د خیګ له لارې یې د وتلو لاره و موندله. خپل د سپرلی آس یې یوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند ,, اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرو د یوه بریدمن افسر وارنټ په لاس و ژغورل شو.
ټراکګر بوروز نه پوهېده چې د هغه د پلي پوځ بنی اړخ ټینګ کافران او سخت زړي منافقین پاکستانیان (سندیان) د هغه تر شا د مرګ تر پولې پورې جګړه کوي.
کله چې خیګ ته څلور بجې د اتلانو امیر یعقوب خان د امیرمحمد ایوب خان ورور راغلی، له اتلانو یې پوښتنه و کړه، زموږ بیرغ یې چې پورته کړی وه، دغه شهیده پېغله څوک وه؟
اتلانو ورته و ویل، د دې خیګ اوسیدونکي ده، نوم یې ملالۍ ده، په خټه نورزۍ ده، تر کشکنخود پورې به یې خپلې رمې پیولې.
امیر یعقوب خان ورته و ویل دا همدلته د شهیدانو خوا کې خاورو ته و سپارئ.

اوس هم په میوند کې د شهیدانو په ادېره کې یې قبر دی، ډېر مسلمانان یې اړین زیارت ته ورځي او ډېره دعا ورته کوي.

له دې لنډۍ دا را سپړم چې دا اوسمهال ۱۳۷ کلنه لنډۍ ده.
(۲۰۱۷ زیږدی – ۱۸۸۰ زیږدی = ۱۳۷ کاله).

د دې مثال په دې بڼه دی چې د ملالۍ میوندۍ لنډۍ (۱۰۳۷ زیږدی – ۱۸۸۰ زیږدی = ۸۴۳ کاله) ۸۴۳ کاله له دې لاندې لنډۍ ځخه کشره ده، مانا دا چې په هغه وخت کې به د ملالۍ اتمه نیا هم نه وه زوکړه شوې.

▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

۱۲. ۷ بل اړخ یې د سترو قعمتي جواهرو او کانو دی

لکه یاکوت یا یاقوت، تت مرږوی، پیکه، خپ (رنګ) پخ کانۍ مورۍ، هغه میخ چې په دیوال کې ټکویل کیږي او کالي پر راځروي دا ډول کرسټل: ګام بوریا پوزۍ، کریر ترل، شډل نښه کول، اودل شوی پای پاك د حدود ټاکلی غمی، نغاړکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېخ، ناليچکه کاڼي لکه د پهلوانی د لوبې توشکې په ډول، اودل مرږوی (د پوزې په ډول منرال)، پيرل چوکات منرال (د انځور په ډول قعمتي جواهر) دي.
چې په نيلو، ماوی، کورګل سېمه د لغمان کې شتون لري. ,, په ځانګړې ډول نيلو او ماوی رګوکونه چې له ۱۰ سانتي ميترو څخه تر ۴۰ ميترو په پنډوالي سره، له څو ميترو څخه تر څو کيلومترو مندل کېږي. چې ورته د پلوتونيم (يوه ريډايواکتيف کيمياوي عنصر دی، چې د اتومي انرژي د توليد د پاره استعماليږي)، ننه وتنه (په زور) د نيلو يې بولي.،، (فوچس، ۱۹۷۴ زېږدی، چوپړی ۹)، (پيرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۳چوپړی)

,, په ګرده نړۍ کې تر ټول غوره منرالونو زېرمې د روسي کان پېژندونکو (قيمتي ډبرو پېژندونکو، منرالوجستانو) په ۱۹۷۰ زېږدي کې لغمان کې په نخښه کړه، چې په پينۍ وال مارکيټ کې يې لوړ ځای د کرسټلونو، نغاړکی مېخ (ناليچکه کاڼي يا تت مرږوی، کاڼي) او پلوتونيم ،، د امريکا فينسټ مهالنۍ د منرالونو ټيکلی (ريکاټ) يا منرالوجيکل ريکارډ په نوم د ۱۹۷۸ زېډيږدي کال د ۱۰ مياشتي مهالنۍ ګڼه کې په ۳۰۱ چوپړي کې او ۱۱ مياشتي مهالنۍ ګڼه کې په ۳۰۸ چوپړي کې ټيکلی ټينګ کړی دی. (پيرر، ۱۹۵۹ زېږدی، چوپړی ۲)

۶:. د منرالونو ټيکلی (ريکاټ) يا منرالوجيکل ريکارډ په نوم د امريکا فينسټ مهالنۍ انځور. (# ۵۹ انځور)

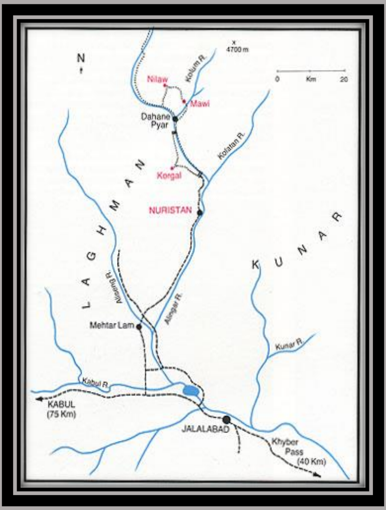

۵:. د ښارونو او د کافي ذخيره (امانت اينبودل، رسوب کول، پاسره اينبوول، ذخيره کول) پته د لغمان ساحه کې. (# ۵۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷:. ,, کونځیټ سپوډومین، ۲۰ سانتي لوړ، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټولشوي) انځور یي مېرمن نیلي بریندِ اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۵ چوپړی (# ۶۱ انځور)

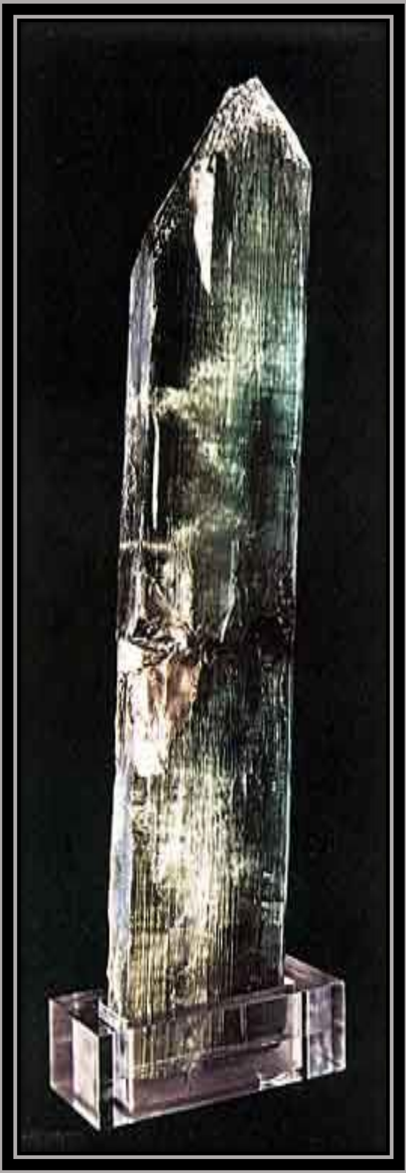

۸:. شین سپوډومین کرسټال، ۶۰ سانتي لوړ، تر ډېره پورې دا د فینسټ له لورې لاسته راوړل شوی کرسټل دی، یوه جوړه ده، دوې داني دي، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټول شوي) انځور یي مېرمن نیلي بریندِ اخستی دی. (# ۶۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي لوړ، له کورګل، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټول شوي) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۰ چوپړی (# ۶۳ انځور)

۱۰:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي لوړ، له کورګل، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټول شوي انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۱ چوپړی) (# ۶۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېرنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

۱۱:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي
پېږ ، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه
(راټولشوي د سوربونني) انځور یې
مېرمن نیلې برینډ اخستی دی.،،
(پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی
(# ۶۴ انځور)

۱۲:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۲۱ په ۱۵
کې، له کورګل، لغمان، افغانستان څخه
(د هیرب اوبډا راټول شوي) انځور یې
وینډیل اي. ویلسن اخستی دی.،،
(پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی)
(# ۶۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, د اپريل په مياشت کې د افغانستان حکومت ړنګ شو. په ۱۹۷۸ کې، د کيڼ اړخي انقلابي ډلې له خوا، بهرنيانو ته د افغانستان د کانونو د راتلونکي لاسرسي په اړه يوه څه شک څرګند کړ.

که څه هم نوی حکومت په ښکاره توګه د خپل مخکني حکومت په پرتله ډېر افراطي دی، خو د امريکا د بهرنيو چارو وزارت چارواکي چې له سيمې سره اشنا دي وايي، دا لا يقيني نه ده چې افغانستان به د شوروي سپوږمکۍ شي.

د راپورونو له مخې د نوي حکومت ګوند د مسکو له خوا د کمونيست ګوند په توګه نه دی منل شوی. د اپريل ۲۷ د پاڅون حسابونه چې د متحده ايالاتو چارواکو له خوا ترلاسه شوي، ښيي چې شوروي اتحاد د کودتا په چمتو کولو يا ترسره کولو کې برخه نه درلوده.

په واشنګټن کې ارزونه دا ده چې نوی حکومت به د پخواني رژيم په پرتله د شورويانو پر وراندې ډېره تکيه و کړي. په هرصورت، افغانستان په تاريخي توګه له خپل روسي ګاونډي سره نږدې اړيکې لري، په داسې حال کې چې خپل خپلواکي ته لوړ ارزښت ورکوي.

د کودتا چارواکو په بهرنيو چارو کې د "مثبت بې طرفۍ" خبره کړې، چې د نورو هېوادونو سره د دوی د سياسي او اقتصادي ملاتړ د کچې له مخې ټاکل کيږي. دغو چارواکو ويلي، چې افغانستان به د هيڅ هېواد له خوا په تارونو سره مرستې ونه مني.

مسکو سمدلاسه نوی حکومت په رسميت و پيژانده او د شا او خوا ۱۶ مېليون ډالرو ملکي مرستې وړانديز يې و کړ.

متحده ايالاتو هم نوی رژيم په رسميت پيژندلی او د اقتصادي مرستو د دوام وړانديز يې کړی چې په تېرو وختونو کې هر کال شا او خوا ۲۰ مېليون ډالر وو. تمه کيږي چې د کودتا په وخت کې په افغانستان کې د متحده ايالاتو د ۶۰ مشاورينو څخه ډېری پاتې شي او د لويديځ المانانو څخه غوښتل شوي چې د پوليسو د سلاکارانو په توګه پاتې شي.،، (اوبرډورف، ۱۹۷۸ زيږدی، اي ۱۲ چوپړی)
له همدې امله، د محتاط خوشبينۍ له پاره دليل شتون لري چې د معدني نمونو او جواهراتو صادرات ممکن دوام و مومي. (پيرر، ۱۹۵۹ زيږدی، ۱۴ چوپړی)

له تېر پېر څخه مو ښکيلاکګر په دې پام کې وي، دا خاوره سړې و لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه سرونه و نه لري، ټول ټاټوبی بې پلاره او بې مور بې وارثه ډول غوندې کړي.
لړ، لړ به زموږ د وګړو تر منځ د کینې او بېلوالي ز هن شندي.
التنه او دلته به لړ، لړ سره په ښکرو وي، کانونه او زېرمې، ټول لوړ ببیه یا قیعمتي کاڼي او منرالونه به یې دوی په خلاصو سترګو ترې په پټه او په ښکاره وړي.

دا چې ټاټوبی مو د مندلیف لښتیلیک له ټولو کیمیاوي عناصرو او توکو ډک دی، د الماسو، سرو زرو، یورانیمو، لیتیمو او نورو توکو په بوجۍ ناست یو او خیر ټولو.
د دې له پاره چې پوهګر وګړي به مو د لمسول شویو او غولول شویو، وګړو باندې له منځه وړي، د اسلام په دین به د اسلام په نوم ترې اسلامي جرړې او باسي؛
دوی به مشر لري، په رښت کې به ځان وګړو ته نه مخامخ کوي، چې وګړي ترې د بډاینې، سوکالۍ او زدهکړو غوښتنې و نه کړي؛
که یوه دوې میاشت کې په خپل مرګ هم مړ شي، نو د همدې پټ تن په نوم به یې همغه کارونه ښکیلاکګر پر مخ وړي، او دننه نۍیو وګړو ته به وایي چې دا د لویانو کړنې دي، په رښت کې به همدا وګړي چې ښکیلاکګر دي، لویان به وي او د دې ټاټوبي زېرمې به په بې سترګۍ تشوي.

دوی به زموږ د زېرمو شته په نورو نړۍوالو هېوادونو په ۵۰۰ چنده لوړه بیعه پولوري او له موږ ځخه به یې په لږو هامیانیو له سلو ۴۰ پیرودي.
د وتیزې ښه به یې داسې وي، که زموږ د ټاټوبي خپلواک تن ورته و وایي، چې موږ یې په نړۍ وال بازار کې په نورو نړدې او لرې ګاونډیانو پلورو نو د پلورلو خپلواکي به نه لري، په له سلو ۵ او ۴۰ چې هر د پانو په مخ کومه ګټه سپینې ته را وباسي، هغه ټوله ګټه به بېرته د ځلور میاشتې او کلنۍ زېرمه شوې مالیې او بانګ ځخه خپله د لویانو په نوم خپله کوي.
ځکه چې په رښت کې به دا ټاټوبي پلار او ځښتن نه لري، هر یوه به یې له یوه نه یوه ښکیلاکګر سره نېغې، پټې او ښکاره نه منونکې یا په سترګو کې خاورې شیندونکې اړېکې و لري، خپلواکتوب به هېڅ شتون نه لري.

په همدې ښه محیط ته زموږ لرغونو نیکونو او نیاګانو د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پښتو پېیلو ځخه لورا، لور او کورا، کور ګټنې اخستې دي. لکه لاندې لومړۍ لرغونې لغمانۍ لنډۍ، دوېیمه او درېیمه د لیکوال لنډۍ:.

▲ ځوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تالا شولو خاونده
ټولو کانونو مو تالا و لړېدنه

تن مو هړپۍ د مرغلرې
پرې بې حسابه ميرځمنو ټراکونه

جګړه دومره اسانه نه ده له افغانستان سره، د نړۍ لرغون پوهان وايي او همداسې زه پام کوم چې د اسکندر مقدوني (مکي دانسکي) له زماني څخه په افغانستان کې جګړه روانه ده او داسې کاڼي کوي.

چې د کلونه د شمارلو ګنه يې ناشوني نه ده، يوازې په خوله ويل کېږي ۲۳۳۴ کاله، يونانيان او اسکندر مقدوني له ميلاده لا مخکې په لمپاکا کې ماته خوړلې، د اسلام لښکري سل کاله جګړه کې دلته تېر کړه، هنديانو واکمنی له لمپاکا د پاي پيل شوه، ايرانيان د فارس واکمی د دې سيمې د ماليات نه ورکولو او قوانينو ته غاړه نه ايښودلو له لاسه له منځه لاړه. اينګليسان درې واري تر ټولو ډېرې خونړۍ ماتې د دې سيمي د تورو غورونو له ننګيالو څخه و خوړې او د دنيا واکمنۍ يې له منځه لاړه؛ شوروويانو يا (رسيا) پينځلسو هيوادونو واکمنی پر وړاندې زما پلار جان عظيم خان له ديارلسو ملګرو او لس ميله وسلو سره چې درې ګلتيه، پينځه شتنګنه، دوې ټوپکو سره د ملا محمد الله بيا مولوي زبير له امريت لاندې او د معلم قيس قومنداني لاندې د افغانستان سپيڅلی جهاد د لومړي ځل له پاره د نورستان له لارې شروع کړه.
د روسيانو تر ټولو ډېر ټانکونه او الوتکي په همدې سيمې کې د لمبو انګار شوې، ستره واکمني يې له منځه لاړه، امريکايان او دوه پنځوس هيوادونو سره دلته له منځه لاړه، تر ټولو ډېر ټانکونه يې دلته والوزځول شول، ډېرې وسلې ترې دلته و نيول شوي، د امريکا د پلازمينې او ولسمشرۍ سپيني ماڼۍ په خولې يې ولسمشر اوباما، مارک ته د ډېرې سختې ډارونکي جګړې څخه د ژوندي پاتي کيدو مډال ورکړه چې په قرغه يي ولسوالی کې عمليات کړی و، چې د امريکا په تاريخ کې دوې تنو ته يوازې داسې مډل ورکړل شوی، چې يوه مارک ته او يوه يې بل امريکايي ته د هغه د مرګ څخه ورسته ورکړی و چې په همدې بڼه جګړه کې په ويتنام کې جنګيدلی و، له دې ځای څخه د دوی د ځواک ټغر لمن ورټوله شوه.

پاکستان چې زموږ د باچايي ۶۰ کاله پخوا برخه وه، داسې فکر و کړي او افغانستان مات کړي دا خو امکان نه لري. بله دا ده که پاکستان داسې وايي دا خو د منلو وړ نه ده او کې دی هم نه شي. که داسې و شي نو بيا خو به زموږ د نيکونو تاريخونه دروغ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل اړخ ته داسې به وکړی شي لکه :- یوه تن دی یوه الک ته وایي چې ته قرآن پاک، حدیث، سلام دین او رسول الله ص منې،
له الله ج نه ډارېږي او الله منې!!؟
نو هغه الک به ورته ځواب کې و وایي الحمد الله منم یې او مومن مسلمان یم.!!
نو هغه به ورته و وایي چې راځه ما ته اوس کونه راکړه!؟.
نو تاسو او الله مو هغه به ورسره داسې و کړي، نه هېڅ کله نه، عزت، پت، ننګ، غیرت او ابرو هم د اسلام برخه ده.
هېڅ کله به ورته له دغو تېر نه شي، هېڅ کله به یې دا خبره و نه مني.
هوکې!! پاکستانیان او د دوی حکومت له موږ سره همداسې کوي، یاني په اسلام دین مو خراب وي. که خاوره عزت او مېنه ابرو ده، نو ټول منوکو باندې هم بریالي کې دی نه شي، یوه نه یوه بنه ترې ګرځېږي او پرې را اوړي.
خو په مستقیمه بڼه یرغال کول د پاکستان په افغانستان باندې ناشونې او امکان نه منونکې خبره ده.

موږ ټول باید پاکستانیانو ته د کمعقلو په سترګه و نه ګورو، دوی دې چې د اروپا او امریکا لوېې وچې څخه اسیا ته او د اسیا زړه افغانستان ته شخړې او بنګېلاکګر راولي.
زموږ ټاټوبی نارمه کوي او ښه ډېر مو پرې وژني، بیا د همغو په خولو زموږ له واکدارانو سره روغې ته لارې او چارې لټوي، یوازې او یوازې ځان او زموږ د دښمن په ګټنې ترې او پرېکړې، لکه د لاهور تړوون (معاهده) له شاه شجاع سره، د ګندمک تړوون (معاهده) له یعقوب خان سره، د ډیورن تړوون (معاهده) له عبدالرحمن خان سره، د راولپنډۍ تړوون (معاهده) له امان الله خان سره، د راولپنډۍ تړوون (معاهده) له جهادي مشرانو سره، د دوهې تړوون (معاهده) له محمدغني او له محمد اشرف سره (د جیو بیډن په امر).!!!
څکه دا په یاد و لرئ!؟ دا محضې یوه بېلګه ده زموږ د ناکراره نرمو کروندو، څلنۍ ورځ د چنګاښ یا د جولی میاشت ۸ تاریخ ۲۰۰۹ کال انځور مې په سترګو کې دی، لومړۍ لیوا، پېنځمه د امریکا د بحري ځواکونو ډله، ویده ده، هر ساتونکې خپل د خوب په جنګي سوري ځایونو کې په نوموړو سوریو کې خپلې شپې تېره وي، دا د نړۍ تر ټولو زورور هېواد امریکا زوره ور ځواکونه دي، چې په ژوندونې یې ځان ته قبرونه په بڼه ادیرې باستلي له خپلو وسلو سره سمبال په کې د جګړې له پاره چمتو پراته دي.
ترڅو په افغانستان کې ژوندي پاتې شي، له بل لورې څخه د ځمریانو په سیمه کې کرارې شپې تېر ول هم اسانه نه ده، هسې نه چې د هغو د ښکار خوراک نه شي.
دا جنګي سوري او د خوب ځایونه د دې له پاره وېستل چې کره پر دوی کوم مزایل راځي یا یې هوان را لوېږي، نو د لړېدو نه ورسته د هر انفجار شوي مرمۍ پرخچې د پېنځه څلویښتو درجو په اندازه له ځمکې لوړې د هوا لوري ورځي، چې که انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروت وي نو هغه ترې لوړې تېرېږي. د ډېرې ژغورنې له پاره داسې سوري يا په ژوندونې قبرونه په جګړه کې له ډېرو زيانونو ځان ژغورې او د نړۍ ترټولو زورو ځواکونه پرې په ډېرې سختۍ خپلې شپې شپېږې کولې.

خو موږ افغانانو له ترې ښه او سوکاله ورځ و نه ليدله، نه مو ژوند په ډاډمنه او خپلواکه توګه له ټولو ګاونډياو له پټو او ښکار خپلواکۍ مزه و څکله.

۱۲. ۸ موږ افغانان له خپلې خاورې سره هېڅ رښتنې او تلپاتې مينه نه لرو؛ له پوهو او هوښيارو دا له پلرو راپاتې ګران افغانستان په ببساري ښه وران وو؛ خپلواکتوب او مستقلتوب نه پېژنو، د واک ګډۍ له پاره له خپل سکه او ناسکه دښمن سره لاس يوه کوو.

۱. داودخان د مهندسۍ اينجينېر و؛ ورانۍ ته يې لار جوړه کړه، لږکي قومونو ته يې سرلوړي ورکړه، له پرمختګ سره، سره د وژنو او بدبختۍ لړۍ پيل شوه.

۲. حفيظ الله امين او نجيب الله ډاکټران وو؛ داخلي سياست يې صفر و، باندنۍ سياست يې غوره و، په خپل لاس يې ډېر افغانان و وژل، ډېر افغانان ډله، ډله له خاورو لاندې شو، شراب، قمار، زنا له اسلام اباد څخه لږ وو، په ټول هېواد کې جګړه وه او ډېرى خلک له هېواد وتښتېدل.

۳. صبغت الله او برهان الدين رباني پروفيسران وو؛ کور په کور جګړه وه، زورواکي وه، د دولت کارمندانو ته معاشونه يوه کال ورسته ورکول کې ده، فساد، بچه بازي، قمار، غلا، چپاول، له اسلام اباد څخه لږ وو، هر ولايت خپله د کتاتوري درلوده.

٤. محمد عمر ملا و؛ بې عزتي وه، وچکالي وه، بېوزلي وه، بې کاري وه، نادودې وې، د اپيمو ډېره کرکېله او مسلمانان په خپل منځو کې ډېر و وژل شول.

٥. حامد کرزی ماستر و؛ فساد، بچه بازي، بډې اخستل، لنډه غري، سړو تختوني، پښتانه له دندو او دريځ لري کول له اسلام اباد څخه لږ وو، د پښتنو ډېر کورونه د امريکايانو په بمونو وران شول، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو په سيمو کې ډېرې ډزې کېدل، ډېر د الوتکو بمونه غورځول، په مرمۍيو او بمونو ډېر خلک ويشتل، چې په ټوله نړۍ کې نړوال لومړی ځای لري، په ټولو ياد کړل شوو شيانو کې.

د يوه افغان پاچا پروفيسور برهان الدين رباني د بل افغان پاچا ماسټر حامد کرزي د پاچاهي د ګدۍ پر وخت له امريکايانو غوښتل چې زموږ په افغانستان کې ستر ستر يا غټ، غټ بمونه واچوئ په واړو، واړو بمونو کار نه کيږي... .

د امريکا بحري ځواکونو د دوبيم ايم اي بي (دوېيمه درجه عصري اېنجينېري بم) باندې ويشتلی، تاليبانو د مرکز ځای تر ځېرمه د پښتنو د ختو جوړ ځای باندې کروندو کې، د يوه نۍ ورځ د جون مياشت ۲۰ تاريخ ۲۰۰۹ کال کې زما د سترګو انځور، همداسې بمونه په ساعت کې يوه، يوه دانه په ټول افغانستان کې د پښتنو په سيمو کې ويشتل شوي. چې په ټوله نړيواله کچه به دومره بمونه په کوم بل هېواد کې نه وي ويشتل شوي، د الوتکو له اوزو او د بمونو له ناوړو اوزو هم دومرې په نړواله کچه کوم هيواد کې نوي شوي، تر ټول ډېرې ډزې تر ټولو ډېر په ډزو کې وژل شوي دا ټول لومړی لوړ ځای لري.

د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسيا کولو او وګړو د دولت رغښت له پاره دا کړنې کيږي.

محمد اشرف غني د وتې ډاکټر، متفکر پروفيسر و؛ ميوزيک، زنا، لواطت، بدې اخستل، شراب، شراب او قمار له اسلام اباد ځخه لر. وو؛ په يوه وخت دوې باچايان؛ بې کاري، نادرې ځان وژنې، په وينا وو کې چېغې وهل، هر کار په اوږده ځنډ کول؛ (لکه : ۲۴ مياشتو کې د وزيرانو ټاکل، ۲۴ مياشتو کې واليان او سفيرانو ټاکل)، د پارلمان ټاکنې هم ۲۴ مياشتې غواړي او بريښنايې تذکيرې له ۲۴ مياشتو ډېر وخت ته اړتيا لري، نېمه واکداري له سلو پنځوس، پنځوس واک او ځواک، د دايشيانو زوکړه کېدل، د هغو له کافرانو ور تېر د مسلمانانو وژل، د سرک له غاړو ډېرې وژنې، سړو تختونې، ناګڼلي، جنګونه، جګړې له لرې سيمو ښارونو ته راتلل، د قطر تړوون يا د دوهې تړوون (معاهده) له محمدغني او له محمد اشرف سره (د جيو بيډن په امر) چمتو کول.!!!
امريکا به د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسيا کولو او وګړو د دولت رغښت له پاره په دې کړنو کړ کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. د قطر تړوون په سته راوړونکی تن به پټ او ناڅرګند وي؛ د قطر دوهې تړوون چې د امریکانو، تالبانو او جمهوریت تر منځ پیلېږي چې جمهوریت به ټول واک او ځواک تالبانو ته سپاري، د افغانستان سیاسي رهبري به پاکستان مدیریت او اداره کوي، د تړوون د متن په سته به وسپارل شي. په یورانیمو، سروزرو، الماسو، لیتیمو په کېندنو، د چارپېریال په فضا، باندنی ډیپلوماسۍ او سیاست به دوی کار نه لري او په کورني سیاست به یې امریکایان کار نه لري.

د پولې په تېرېدونکو ورونو، په ټولو امنیي کومندانیو، د ځانګړو ځواکونو، بانک، ملي امنیت په ټولو ریاستونو او د پټې او غلې مشرۍ ناستي ځایونو کې پاکستاني ماهرینو سلاکارانو ته د نړیوال سټنډرډ معاش او کوټې په خدمت کې چمتو کول، ښوونځۍ ته انجوني نه پرېښودل، ټولګټونه حکومت نه جوړول، بشري رښتو ته درناوی نه کول، د مسلمانو ترمنځ خبرو اترو ته غاړه نه کېښودل، مېرمنې به ټول ځان پټوي مخ او لاسونه به نه ښکاره کول، له یادو شویو کانونو پرته د نورو کانونو او زېرمو پیداوار یوازې پاکستان باندې په ټیټه بیع ورکول، په ټوله بانکي او مالیاتي ځواک د پاکستان د ټولوالې او بانکونو لاندې کول، افغانستان د الوتکو د رادار ټولواله د پاکستان له پلازمینې څخه کنټرول، یوازې خپلو ملګرو ته دندې ورکول کول، باچا د باچایي په څوکۍ نه کېښناستل او نه د ټاټوبي وګړو ته ځان په ژوندۍ بڼه د هندارو له لارې ښکاره کول، په واکمنۍ کې وګړو ته ودنه نه چمتوکول، بېوزلي پېرسول، بې کاري پېرسول، نادودې پېرسول، د اپیمو کرکېله بندول، مسلمانان په خپل منځو کې ځای، ځای وژل او له منځه وړل، له ټولو اسلامي هېوادونو بېل او جلا خپله اسلامي ټولواله پرمخ وړل، د دولت وګړو له پاره رښت (قوانین) نه جوړول، د تالبانو ۱۰۰ تنو لوړپوړو څارواکو او د تړون غړو ته ۱۱۰۰۰ امریکایي ډالره د دندې معاش د دوست هېواد امریکا له لوري په اوږدمهاله ډول چمتو کول خپلې د دوستۍ مرستې چې له پخواني سلطانت له لوري دي روان ساتل. (دا ټول به په ټاټوبي کې د امنیت چمتوکولو په پار ورکول کېږي.)

امریکا به د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسیا کولو او وګړو د دولت رغښت له پاره په دې کړنو کړ کېږي.

زموږ د ټاټوبي څه بدبختی دی یا کمتون دی، چې وګړي لرو خو ښه وګړي نه لرو؛ سرونه لرو خو ښه سرونه نه لرو؛ د ښه سړو او ښه سرونو په منځ کې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پانې)

څه کمی دی چې ترمنځ يې بېلولی نه شو کولی، د دښن له پټو لاس وهنو پانګې له ربړونې څخه نه خلاصېږو، نه سره جوړېږو او نه خپلواک کېږي.

په ټوله کې همداسې پورتني د دې پېيلو ځای دی.

پـه را لوېدو دې يم خوشاله
هسکه! چې تا لاندې بې پټه خلک شينه

الله چې ستا په مخ شيدا کړم
غمو تالا کړم په صحرا ګرځم مينه

خدايه کوټې يې ګنوالې کړې
څې پر لېوال (عاشق) د ليونې ګمان کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو پېخلیک

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو پېخلیک له لرغون پېر څخه چې کله ژوی (انسان د شیث ع زوران) د ټاټوبي په ټټر کې زوکړه شوي.
تللي راغلي پرې دي، د شیث پښت (نسل) دی، ژبې ته یې د پېر په تېرېدو سره بېلوالی پیدا شوی دي، له یوې سیند غاړې څخه یې بلې سیند غاړې ته پېدغالي وړي، کوچونه یې کړي، ډله، ډله کله په یوه ټیټنګ او کله په بل ټیټنګ کې پاتې شوي. د غرنو هسکو، لوړو، ژورو او درځنۍیو سیمو کې ژوندګړ شوي دي.
زوزان (د شیث ع بچیان) ترې پاتې شوي، زوزات یې په لړ لرلید پېر کې ډېروالی مندلی دی.
اریانی هډ دی او په پښتو ژبه ګړېږي.
پښتو یې رښت دی، پښتون یې پښت دی، پښتانه او پښتنې یې وګړي دي او پښتو پېیلې وایي، پېیلن او پېلنې یې پښتو پېیلي بوږولې دي.

بل لور ته د دې پایله ساده برابر وي دا، چې د ابولبشر یا ادم ع ډېری وخت لمپاکا لورې تېر کړی دی، زوی یې شیث هم ډېری پېر په کې ژوندګړ و، مسی یې انوش، کړوسی یې یارد (یرد)، کودی یې مهلائیل، اودی یې قینان، پردی یې ادریس ع (اخنوخ یا اښنوښ)، د اښنوښ زوی متوشلخ (متوشلښ)، د متوشلښ زوی لمک دی چې د دې ځای ژوندګړ و همدلته وفات شوی لمک (مهترلمک یا مهترلام بابا) یې قبر دی، د لغمان ولایت په مرکز یا مهترلام ولسوالی کې شتون لري. بل ورور یې نورلام، خور یې بې بې حاجره ده.

د دوی غور، غور، غور نیکه ادم صفي الله ته الله عظیم ج د دنیا په هر شي پوهه (علم) ورکړه، د دنیا د هر شي (ځېز) د ګټې او تاوان پوهه هم ورکړه، د هر ځېر نوم د نیا په هره ژبه کې الله ج د ادم ع په سېنه کې القا کړه، له نن ۲۰۱۷ زېږدی څخه ۷۷۳۱ کاله وړاندې په اسمان کې، ,, بیا الله ج د خپل حکمت او مصلحت موافق د دنیا ځېزونه (شیان) ملائیکو ته وړاندې کړل، الله العظیم د دې ځېزونو نومونه او د دوی د ګټې او تاوان په اړه د فرښتو څخه پوښتنه وکړه، فرښتو یا ملائیکو په نه پوهېدو اقرار وکړه، ,, قالو سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم ،، ژباړه:. فرښتو و ویل پاکي ده تاته (پاک یې له هر ډول شرک څخه) ای الله موږ ته پوه نه شته مګر په هغه څه چې تا موږ ته پوهه راکړې ده، بې شکه ته لوی پوی او د لوی حمکت خاوند یې.

الله ج ادم ع ته حکم و کړه چې فرښتو ته د دنیا ځېزونو نومونه سره د ګټې (فایدې) او تاوان (نقصان) و ښایه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله العظیم و ویل په پټو شیانو علم (علم غیب) یوازې زما ستاین (صفت) دی، زه پوی وم چې ادم ع د ځمکې د خلافت لایق دی، دا ستاسو ستاین نه شي کېدلی، خلافت په تنظیم کېږي او تنظیم بې د پوهې نه نه شي کېدلی، ستاسو په ښکاره او پټه زه پوی (عالم) یم، زما پوهه په هر شي باندې شته.،، (سید روح الله ، ۳۰ چوپړی)

په دې پوښ (قضیه) کې دا ترمه چې پښتو ژبه الله العظیم له نورو ۱۰۰۰ ژبو (اوس پېر کې ۶۵۰۰ ټولې ژبې په پینی شتون لري.) سره چې ادم ع ته یې پرې پوهه ورکړې وه په اسمان کې، یادې وې او ملائیکو ته یې پرې روزنه ورکړې وه. ۷،۷۳۱ (اووه زره او اووه سوه او یوه دېرش) کاله وړاندې پېر کې د ادبني په ورځ د.
نوموړی پېیخلیک د پښتو ژبې د ژوی (انسان) ابوالبشر ادم ع په اسمان کې ګړېدلی نېټه ده.
د شیانو نومونه یې اخستې دي او د هغو ګټنې او د تاوان څخه یې فرښتو ته ښوونه کړې او نوموړی پېخلیک یې د پښتو ژبې په اسمان کې د زوکړې موده ده.

او زما څرګندول چې رونبوي کتنه داسې چې ۷،۶۰۱ (اووه زره او شپږ سوه او یوه) کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

ادم ع ,, ۵۰۰ کاله ،، (سید روح الله ، ۳۹ چوپړی) مجرده و او یوازې په یوازیتوب کې پر دغه ځمکه او سیمه ګرځېده، په دې پېر کې یوازې دوې تنه په پښتو ژبه او پښتو پوهېدل.

په عرفات غره (جبل نور) کې له ادم ع او حوا د یوه ځای کېدو څخه ورسته، ۴۳۶ کلونو کې د حوا له نس څخه,, ۱۲۰ ،، (حیات ادم، ۶۱ چوپړی)، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۹چوپړی) زوزان زوکړه شوي دي، چې د دوی له مرګ ورسته د دوی مسیان او کړوسیانو ګڼه ګونه ,, ۴۰،۰۰۰ ،، (ابن کثیر، ۷۵۱ لېږدی، ۹۶ چوپړی) ، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۸چوپړی) تنه وو ۷،۱۶۵ کاله وړاندې.

د ادم زوی شیث ع له پښت څخه یې پښتون پښت پیلېږي، د شیث ع رښتې اولاده ده، چې پښتو ژبه یې سینه په سینه خپل زوزان ته رسولې ده، غیرت، مېړانه، عزت، پت، ابرو، کمزوري ملاتړ، زوزور نه ملاتړ، کورنی ژوند، له یوې ناروغی پیداشویو جوړو نکاح نه کول، عدل، خلافت (مشري)، امانت ساتل او د یوه الله عبادت یې پښتو وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپل ښت ته به يې په لمپاکا لورې سېمه کې پښتو ژبه (پښتو ابېڅې، ويکي يا وی، غونډ او غونډلې) يادولې.

زموږ وګړو هم په پيل کې د شيانو انځورونه کارل.
کله چې حضرت ادم ع پر ځمکه مېشت شو، نو ليک يې هم پيل کړ، تر ادم صفي الله وروسته د هغه اولاد هم په خپلو منځو کې ليک کارولی دی او پرله پسې ډول تر اوسه رارسېدل دی.

اسلامپوهان په دې نظر دي چې ادم ع په خپلو ګوتو ليکنې کړې دي. تر هغو ورسته د شيث ع اودی ابښوښ (اخنوخ يا ادريس ع)، چې د ادم ع پردی کېږي، د ليکاڼي (قلم) په وسيله په خپلو ګوتو د پښتو ژبې ليکنې کړې.
په دې سېمه به چې کله ژوند کړ وو، زوزان ته به يې د پوهې علم زده کولو ۷،۴۵۳ کاله وړاندې، چې دی ۲۰ کلن و، له ۲۸۸ کاله ورسته بيا ادم ع مړ شو، او دی بيا ۵۷ کاله ورسته د ادم ع له مړينې څخه الله العظيم اسمان ته پورته کړی دی.

يوازې له نن ۲۰۱۷ زېږدی څخه ۷۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر او د هغه مېرمن بي بي حوا په ځمکه کې هم دوی دوې تنو انسانانو شتون درلود؛ دوی دواړه د پښتو ژبې په ابېڅو، ويکيو، غونډونو او غونډلو پوهه ياده کړې وه. په څمڅو، ډبرو او چوپړو باندې په نړۍ کې ۲۵ ډوله خط ليکل کېږي، د ټولو لرغونوالی په رښت کې له ۷۶۰۱ کلونو څخه نه اوړي.

پښتنو د شيث د پلار امانتي بکس له تورې څخه دېسې ښه تورې جوړولې او د پلار د تورې درناوی يې کوو، د بريا د بخت له پاره يې ترې ګټنې اخستلې، لورا لور به يې ځان سره ګرځوله، کله دلته، کله هند کې، سوريه کې او کله مصر کې.
۶،۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې يې مسو څخه ژويو ګټه پورته کړې وه. په لمپاکا کې د زيارت کلي بنګي ښګي (بنګي باغچې) سر ته خاورو لاندې ښار کې له ميسو ويلې کولو څخه چړې او سپين موتې او د کاله لوښې بوړول (جوړول).
ماران (لنډۍ)، ټپ (ټپي)، ټيک (ټيکۍ)، تورې (مصرۍ) يې پېژندلې.

په لرغون پېر کې ارامي ليک څرنګوالی او ليکنې ښه ښه په درځ کې له ۵۰۴۴ کاله پخوا څخه دغه ښه پښتو پېيلې بيخليک لري.
د بودا کتاب ۲۴۲۲ کاله وړاندې لومړی زوړ کتاب دی رکويدا چې ډېری برخه يې لمپاکا (لغمان) او باميانو کې بودا کښلی دی.
په زړه پښتو کې زموږ زوړ ليکی ملنډا پاڼو دي، چې د هغه له ليکلو څخه ۲۱۰۶ کال کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملنډا پاڼو ګندهارا (له کابله تر ګوادره) چې له سلو ۷۰٪ لمپاکا او له سلو ۳۰ ٪ پېښور سیمه کې لیکل شوی دی.
چې د پښتو ژبې ډېری ابېڅي، وی، غونډ او غونډلې په کې شتون لري.

د ټاټوبي تر پېژندل کېدو او بنسټ اېښخو دو پورې په لیکلي بنه ډېر کتابونه په ټوله نړۍ کې شتون نه لري، د میرڅمنو له لوري تری تم، سوځول شوي او وړل شوي دي.
په لیکلې بڼه هېڅ شتون نه لري، پرته له پورتنۍیو دوې وو لیکي څخه، د افغانستان ملي ارشف په ځینو لرغونو ورځ پاڼو کې چې ۱۲ یا دیار لس پاڼې کېږي، له دري ژبې سره ګډ مندل کېږي چې د عبدالرحمن خان واکمنۍ پورې یې پېخلیک غځېږي چې دوی دغه خوندي کړي دي.
نور په کښلې بڼه چې له لاسي کښلو څخه شتون لري او له پښتنو پېیلنو او پېیلنې، پښتنو او پښتنې ځلمو او پېغلو، وړو او زړو، کوشنیانو او لویانو له خولې څخه یې راټولې کړي او خوندي کړي دي.
چې د کښلو لړلیک یې په لومړي ټوک ۱۴. پراګراف د کچې اندازې کې پر له په سې په لیکه کړي دي.

ادم او حوا نومونه دې زموږ د پلار او مور، ادم (لومړی سړی، د لومړي سړي نوم دی) د پښتو ژبې رېښه داسې ده، د ابېڅي د څپو له مېچې څخه دوې څپې لري، لکه:. اه او بله یې دم (اه + دم)، چې اه یا آه رټ ځواب د منلو، حاضر ځواب ورکول، په سر سترګو، د سوبتیا غږ، لبیک:. زما پلار کاله کې ما ته غږ کوي. وایي: صفي الله!؟ زه ورته ځواب کې وایم: اه.)
د پښتو ژبې د غږ پوهنې له پامه یې تر ششنې لاندې په لاندې بڼه نیسو:.
ځکه دی زموږ پلار دی، په رښتنې مانا یې پېژنو، الله ورته زموږ ژبه، زموږ دود، د ژوند تګلار، غوره پام، لید، ژویتوب (انسانیت)، خلافت، مشري د زمکې ورکړې وه، ځکه دی لومړی سړی دی، یا پیلنی انسان یا د انسانانو پلار (ابوالبشر) دی.
زموږ د پښتنو پلار چې پښتو ژبه کې نوم ادم دی، هغه خپل جوړونکی (پیدا کوونکی، تخلیق کونکی، خالق، رازق، مالک، بر، الله ج) لیدلی دی.

ژبه، پام، اند، وند، انګېزه، ژوند، لید او د پالنې دود یې ترې زده کړی دی.
په ختا او ګناهونو یې ورته توبه کړې ده، په خپله ژبه یې ور ته ویلې:.
,, [قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ] و ویل دواړو (ادم او حوا): ای ربه زموږ! ظلم کړی دی موږ پر ځانونو (نفسونو) خپلو، او که ته بخښنه (مغفرت) و نه کړې ته او مهرباني (رحمت) و نه کړې ته پر موږ؛ خامخا شو به موږ هرو مرو (خامخا) له تاوناینو (زیانکارانو).،، (افغانستان د عالمانو علمي استازي، ۱۳۲۳ لیږدی، ۹۱۴ چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازي ۱۳۶۰، ۹۱۴چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۷۲، ۸۵۶ چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۶۰، ۴۶۲ چوپړی)

او الضحاك بن مزاحم په خبره چې دا
,, (ربنا ظلمنا أنفسنا وإن لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين)
دا هغه خبرې دي چې ادم پورې اړه لري او خپل رب ته يې ويلې دي.،،
(ابن کثير، ۷۵۱ لېږدی، ۱۵۳ چوپړی)
د اعراف اووم سورت دی، او په نزول کې نهه دېرشتم سورت دی، له ص سورت څخه ورسته نازل شوی، د ايت ګڼه يې ۲۳ دی. رسول الله ص ته دا جبرايل امين په مکه مکرمه کې ويلي دي، د کوران (قران) پاک په اتمه سيپاره کې شتون لري.

له دې څخه کره څرګنديږي چې انسان له ټولو څخه وړاندې، الله، ځان، ميوې، اوبه، ونې، بوټي، فرښتې، خواړه، کالي، ختې، جنت، ځاځ (ظلم)، ته، دا، هغه، دوی، مهرباني، بخښنه، مور، ويل، تاوانيان، ځمکه، او هغه شيان چې په نقلي او عقلي بڼه په پيل پېر کې د انسان ورته اړتيا وه دا ويکي زده او ياد وو.

ادم لومړی ښوونکی د ژبو او شيانو و چې فرښتو ته يې زدهکړه او پوهه ورکوله او ورکړې ده.
ادم او حوا ته په پښتو ژبه او د نړۍ په ټولو ژبو پوهه الله ورکړې وه، د ټولو ژويو د ژبې زېرمه له يوې ټاکلې القا شوي ذهن پوهې څخه سرچېنه اخلې، د دې له پاره د چې د ټول پنډوسکي ژوندګړو ژبې يوه تر بل سره ډېرې رېښې لري.
په ځانګړې بڼه زموږ ارياني ژبه پښتو له ټولو ژبو سره ډېرې نږدې رېښيزه تارونه او اړيکي سره لري.
هر ابېڅی، غونډ، غونډله، غبرګغږونه او غږونه يې سره په ټوله کې په علمي بڼه پرتلنه کړو دا به کره و مومو، زما خپله دا نظريه همداسې ده.

د ادم له اه + دم (اه : په دې بڼه و ويل ,, آ ،، شي لکه د عربي ژبې زور لورنکی الف، کوشنی مد، لږ ډېر اوږدول د ۳ الفو برابر، ,, اٰ،، اوږ مد چې اړين به يې اوږدوې تر ۶ الفو پورې ,, آ،، او اوږ مد چې نه اړين به وي ,, آ،، نه يادوم).
بويمه داسې هم نه لکه د پښتو اه! او اه پارنويکی لکه يا د غږلرونکو ابېڅو د تمرين.

۱. اه! بخته رابيداره شه کنه؛ اه! بخته راته نه بختي کېږي. يا د اېنګلېسي ژبې (Ah!).

۲. اه؟ د نه پوهېدلو کمتون (ته د چا اواز نه اوري چې هغه درته څه وايي، يا ته پام کوي چې په سمه بڼه دي وا نه ورېده، ورته وايې. اه؟)، (Huh?).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. اوه؟ هم نه لکه یوه سرغندوی، ډاکټر، انجینیر، شیخ، اتل، سندرغاړی، یا کوم سرغندوی تن چې ستاسو چارپېریال ته در شي په لیدلو یې تاسو و وایئ. اوه؟ دا دلته، (Oh?).

۴. اوه. هم نه لکه تاسو په یوه روښانه کېدونکي ځېز چې وړاندې د هغه له ساکټ اېخښو ځخه هغه روښانه شي او تاسو و وایئ، اوه. (Oh.).

۵. آه! هم نه لکه څوک چې په کوچ باندې یا چرچوبي باندې ډېر وخت ناست وي، چې ترې پاسېږي وايي آه. یا د انګلیسي ژبې (Ahh!).

۶. او. پارنویکی، چې د ډېر سله رحمۍ او خفګان څرګندولو له پاره یې وایو، لکه ښه سپی مردار شي چې وې وینی وایئ او. یا لکه د شوې ونې له ګړي ځخه مو د ښارو بچې ټول و خوري او مړي یې لاندې را وغورځوي، د ښارو د مړي بچو په لیدلو وایئ، او. یا د انګلیسي ژبې (Aw.).

۷. او! پارنویکی، چې د درد په وخت کې یې وایو، لکه د کوټې ور کې مو ګوتې ونښلې وایئ، او! یا د انګلیسي ژبې (Ow!).

۸. اه اوه. پارنویکی، چې د خنډ او د وېرې په وخت کې یې وایو، لکه په دې باندې موږ پوهېږو چې خنډ یا وېره کې و لوېدو، اه اوه. (Uh-oh.).

۹. اووه! پارنویکی، چې د اریانتیا په پېر کې یې وایو، لکه د ښنلو کاپي په پیله کې مو مچ و لوېږي، اوهه. (Ooh!)، له اووه (۷) سره زورنه کې توپیر لري، په اووه کې ډېره زورنه په دوېیم وې (و) ده او په اووه کې په هې (ه) زورنه ده.

۱۰. اووی!(اووپس!) پارنویکی، چې د خنډ پیدا کولو په پېر کې یې وایو، لکه له چای ځخه ډکه پیاله په غولي کې په پښه و وهو او ټول ټغر پرې ناولی کړو، اووی! (اووپس!) (Oops!).

۱۱. اه اوه. پارنویکی، چې د خنډ او د وېرې په وخت کې یې وایو، لکه په دې باندې موږ پوهېږو چې خنډ یا وېره کې ولوېدو، اه اوه. (Aha.).

۱۲. بو! پارنویکی، چې د کوم تن د وېرولو په پېر کې یې وایو، لکه د کوم تن شاته غلی کېږي پټ او یوه دمې ورباندې غږ کوي، بو! (Boo!).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. اا. پارنویکی، چې د نه (یه) ځواب له پاره یې وایو، لکه تر اوسه پورې دې دا لیکی لوستلی دی؟، اا. (Uh-uh.). په دې بڼه غږ لري، لکه په ډډ کې دوې د ډې (ډ) ابېڅې خوا په خوا راغلې، په اا (نه، یه) کې دوې د اې (ا) ابېڅې خوا په خوا راغلې د لومړې ټوله هوا په تالو کې ساتل کیږي او خوله ډېره وازیږي، او په دوېیم ا کې بیا هوا په خوله کې لږه خو په ستونې کې ویل کیږي او ژبکی لړزوي.

۱۴. اه هه پارنویکی، چې د ، آ، او، هوکې او هو له پاره یې وایو، لکه زه درته په غوږکې زنګ وهلی شم، اه هه. (Uh- huh).

په دې بڼه چې ,, ا ،، یوازې اې په بڼه د پښتو لومړي ابېڅې په بڼه غږ نه لکه ,, اې یا ا،، نه. هغه چې د هې ابېڅی ترې لرې شوی یا نرمه ,, ه ،، ترې لرې شوې وه. د دې له پاره اړېنه ده چې نرمه هې یا ,, ه،، توپیر چې کوم ځای کې ترې ګټنه اخستل کیږي، ابېڅو کې او په کوم ځای کې نه اخستل کیږي. تر شننې لاندې را ولو، لکه څنګه چې راپور شوي د زیار په زیار.

,, د ه (هې) ډولونه:. د واوېلې (غیر ملفوظه، نه لوستونکې) هې او کنسوننټې (ملفوظه) ,, ه ،، توپیرول په کار دي.
په دې ډول:. په (دویم) ډول کې د واوېل (فتحې، زور) په توګه غورځې.
په (نهم) کې د کانسوننټې (ملفوظه) هې په توګه پاتې کیږي.
د (نهم) بنسټ (نه-) دی، مانا دا چې ړومبی هې (ه) یوه کانسوننټ دی او دوېیمه هغه یوه واوېل.
(اووه- اووم، پېنځه- پېنځم ، یوه - یوم ... .) هم په همدې لړ کې راځي. د معیاري لیکلارې او لیکدود پر بنسټ، ,, دوه،، په ترکیبي شمېر نومونو کې هم واوېلې پایله هې (ه) له لاسه ورکوي، لکه: دولس، دوویشت، دودېرش، دوڅلوېښت، دوپېنځوس، دو شپېته، دواویا، دواتیا، دونوي، اوښتې یا مفیره بڼه یې هم هغه پایله له لاسه ورکوي (د دوو).
په دې لړ کې د ,, درې ،، هغه هم تر ,, درېو،، ,, درو،، کره راځي.
نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېر نومونه (- ي -) غواړي، لکه:
درې- درېیم، اویا- اویایم، اتیا- اتیایم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ ,, څویم،، هم تر ورته دوې یا قاعدې لاندې راځي.
کنسوننټ پای هغه خو په هر ډول، اړونده پایله (- م) سیده په ځان په سې نښلوي، لکه: څلورم، پېنځم، شپږم، اتم، لسم، شلم، دېرشم... سلم، زرم، مېلیونم... . پر کنسوننټې یا معدوله (و) پایته رسېدونکې شمېرې هم په دې لړ کې راځي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: یوم، سلم، یوسل یوم، دوه سوم، دوه سوه یوم... ، زرم، یوزر یوم، مېلیونم، یو مېلیون یوم... . ؛ که (سووم) او (یووم) هم وکښل شي، باکه نه شته، خو د اسانی او لنډون له آرونو سره ټکرېږي.
زور – پای ,, هي لکه:. اره، اړ ،، او زورکي پای ,, هي لکه:. زړه ،، شمېرې هم د دغو واوېلونو تر غورځوني ورسته تر ورته قانون لاندې راځي، لکه: دوه، دویم، پېنځه- پېنځم، اووه- اووم، نهه، نهم، دوه سوه، دوه سوم ... .
ځینې پښتو ښځینه نومونه چې له مهال تېرېدنې سره یې په ټولیز(عام) یا ګړدودي ډول لنډون دود لري، کې دی شي، د سپما یا نه سپما له پلوه لږ څېپېز او ډېر څېپېز و کارول شي،
لکه: لار (لاره) یا لیار (لیاره)، لوېشت (لوېشته)، څنګل (څنګله)، مټ(مټه)، منګول (منګوله)، لېڅ (لېچه)، خېر (خېره)، مېرمن (مېرمنه)، بن (بنه)، لمن (لمنه)، ستن (ستنه)، برستن (برستنه)، درغن (درغنه)، خبر (خبره)... . ،،
(مجاویر، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۸۱ چوپړی)

,, د یې ,, ی ،، ډولونه:. د کره لیکنې پښتو یې ,, ی ،، ګانې شپږ دي:. دوې یې (ې،ي)، خپلواکي یا کنسوننټي دي، دوې یې غبرګغږې یا دېفتانګي ,, ی، ئ،، او یوه یې نیمواکه یا سیمي سیمي واوېل ,, ي ـ ،، یا ,, ـ ي ـ ،، او شپږمه ,, ئ ،، له آره د ,, ی ،، تش یوه لیکیز ځېل یا ګرافیمي وارینټ دی او د لومړي ډېر ګړي کړ (جمع مخاطب) له پاره راځي.
همدې کبله ورته فعلي زورکیواله ,, ئ ،، وايي.
دغه شپږ واړه یېګانې (یاګانې) له اړوندو بېلګو سره په لاندې ډول ښوول کېږي:.

۱. اوږده یې (ې)، لکه: خدای دې ادې له هرې ناوړې پېښې لرې لري.
۲. لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني، وراني، خېښي، تربګني.
۳. نرمه یا زور واله یې (ی)، په بله وینا، هغه بې ټکو یې (ی) چې تر مخه یې زور (فتحه) - ,, لرګی،،؛ اې (ا، الف) ,, ځای ،،؛ اوږد واو(وې، و)- ,, ښارندوی،، یا لنډ واو (وې، و)- ,, بوی،، وي، نورې بېلګې یې لکه: نری، سړی، ځای، خدای، وری، لوی، ښکارندوی، خوی، بوی.
٤. درنه یا زورکیواله یې (ی، ئ)، لکه: نری، کری، ډوډی، څوکی؛
٥. په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډی و خورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.
٦. نیمواکه یا سیمي واولي یې ,, ي ـ ،، یا ,, ـ ي ـ ،،؛ لکه: یون، یاد، بیا، بېدیا، یو، یوه، یور، دویم... .،، (مجاویر،۱۳۸۸ لیږدی، ۲۸۱ چوپړی)

,, پښتو ژبه د عربي، پارسي، انګرېزي... . پر خلاف (پېښ، زېر او مد) هېڅ نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د پېښ پر ځای (و)، د زېر پر ځای (ې) او د (آ) پر ځای (ا) لیکل کېږي او په کار دي: بېلګې يې:

پارسي (پېښ):.
پل، ګمان، ګمارل، ارزګان، ارګون، کنر، کندز، کلتور، ترک، مغل، ترکمن، ترکیه، ازبک، رمان، ارګان... .
پښتو (و):.
پول، ګومان، ګومارل، ورزګان، اورګون، کونړ، کوندوز، کولتور، تورک، مغول، تورکمن، تورکیه، اوزبېک، رومان، اورګان... .

پښتو ژبه د عربي، پارسي، انګرېزي نا کره او کره ویکیي دي.
خو د عربي، پارسي، انګرېزي ژبې لیکلار کې چې په کومه بڼه دي، په همغه د عربي، پارسي، انګرېزي لیکلار دي لیکي، الته کره راځي، خو پښتو ژبه کې کښل ناکره راځي.

لڅ، لمړی، کچنی، کچنی، ګل، ګل، خم، خرما، تخم، ختن، وائې، وائي، البيت الله، رئيس، اروپائي،لائق، دګن، ډِموکریسي، خُله، آئین آسان، آرام، آزاد، آباد، آدم، ګله، هِلمند، دِموکراسی، تاجکستان، انګلستان، برلن، سک، ژورنالست؛ ,, ددهه، ددي، ددې، دده، ده، دهه، وه، وهه، ؤ،، نارینه ؤ، اړتیاؤ، یوه تن وو، ساه، ساګانې، څاه، څاګانې، ګیاه، دستګاه، دستګاګانې، بېګاه، ګازرګاه، خانقاه، تراه، تیراه، پناه، پوپناه، تنخاه... .

لوڅ، لومړی، کوچنی (کوچ نی)، کوشنی، ګول، ګول، خوم، خورما، توخم، خوتن، وایې، وایي، بیت الله، رییس، اروپایي، لایق، دکن، ډموکریسي، خله، ایین، اسان، ارام، ازاد، اباد، ادم، ګیله، هېلمند، دېموکراسی، تاجیکیستان، اېنګلیستان، برلین، سېک، ژورنالېست، ,, دده، ددې، د دي، د ده، د، ده، و، وه، وو، نارینه وو، اړتیا وو، یوه تن و، یوه تن وه،،؛ سا، ساوې، څا، څاوې، ګیا، دستګا، دستګاوې، بېګا، ګازرګا، خانقا، ترا، تیرا، پنا، پوپنا، تنخا... .،، (مجاویر،۱۳۸۸ لېږدی، ۲۸۱ چوپړی)

یوه ځای لیکل او جلا لیکل:. د ژبپوهنیزې قاعدې له مخې تول ژبني توکي یا واحدونه سره بېل بېل لیکل، په بله وینا، د اړوند لیک سېستم له شونتیا سره سم، تر وسې وسې جولیز یووالی (لفظي وحدت) له مانیز یووالی (معنایي وحدت) سره غاړه غړۍ کول په کار دي.
که هغه ازاد وییکي (پارتیکلونه (particles وي، لکه: سربلونه + وستربلونه (prepositions + ospositions): په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته...

(c) ketabton.com: The Digital Library

.؛ يا اړيکوييکي يا ارتباطي حروف (conjunctions): چې، که، او، هم... .؛ او يا ساده نومونه، صفتونه، شمېرنومونه او ضميرونه وي، لکه: کور، غر، لوی، سپين، يوه، دوه، زه، ته، دی، دا، هغه... .؛
يا فعلونه، لکه: تلل، خوړل، ځي، خوري... .؛ او يا ترکيبي او اشتقاقي وييونه (لغات) وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر يا هېوادمشر، تاوتريخوالی، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهګر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، بلوژنه، ځانوژنه، ځانمرګی، سرټکی(سرټکي)، منځټکی، پايټکی، ليکلړ، ليکلار، ليکلاربنود، ليکدود، پايليک، لمنليک، نومليک، برېليک، برخليک، برخوال، پازوال (موظف، مسوول)، پانګوال، پانګواکي (سرمايه سالاري، اېمپرياليزم)، ځمکوال، ځمکواکي (زمين سالاري، فيوډاليزم)، ځمکسمون (اصلاح ارضي)، سمونپال (اصلاح طلب)، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، ويپوهنه، لرغونپوهنه، وييپانګه، وييزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخبېلګه (ماډل، مودل)، مخورمند (پيشداوري)، مخنيوی، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسليک، لاسليکول ـ لاسليکېدل، لوستليکی (درسي کتاب)، مخامخول- مخامخېدل، وړانديز، وړاندوينه، وړاندېينه، ترينکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله، پايلوبه، پايينه... .

په دې لړکې له نومونو او کړونو سره د وړو توکيو يوه ځای ليکل سم نه دي، لکه: لخوا، لما، ندی، پدې توګه، لدې سره، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)... .، نخورم، نخوري، نکوم، نکوي، نلرم، نلري، نشم، نشي، شويدی، مخوره، مکوه. ...

پخوا (قبل، قبلا)، پخپله(شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک وييونه(قيدونه) دي، ځانته ـ ځان ته او مخکې- (په) مخ کې سره هم په ورته دليل توپيرېږي.

,, بلخوا،، له ,, يوه خوا،، سره د اړيکوييکو په توګه، لکه (له پاره، پکې، نشته...) همداسې يوه ځای دود مونډلی او کره ګڼل شوي دي.

يوه لړ وييکي سره په خپلو منځو کې يا له خپلواکو توکيو سره ځکه يوه ځای ليکل کېږي چې د يوه يوازېني چار يا مانا له پاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله، پرله پيېلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه يا همغه، همهاغه يا همهغه، همداسې، هماغسې يا همغسې، همدارنګه، منځته راوړل، منځته راتګ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پايته رسول، له پاره، نه شته، يا په (ستړي مشي، خدای مکړه يا خدای دې نکړي) غوندې ګړنو او څرګندنو کې وييکي (مه، نه) له کړونو سره يوه ځای ليکل هم همداسې دروا خله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه، د ټولیز دوی یا عمومي قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نښلول سم نه دي او باید جلا و لیکل شي، لکه: نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولی، یا کولی نه شم، و نه شم کولی، را به نه شم، وابه نه وړم... . دلته کې دی شي، د لیک اسانتیا له پاره یوه نیمه بېدویي یا استثناء و منو، لکه پاس په یادشویو، او یا په (وانخلم ، رانغلم ، رانغی، خدای مکړه) غوندې دودو بېلګو کې.

له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د ,, یوې- کره پښتولیکلارې ،، دننه د ټولمنلې کره پښتوابېڅې پر بنسټ له رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یوه یوه وت (Space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

دلته یوازې د نښلېدا یا نه نښلېدا خبره نه، بلکې د بېلابېلو لویو او وړو توکو ترمنځ هماغه یوه برابر وت (Space) په پام کې نیول په کار دي.
د ساري په ډول: د، او، خو، نو، نور، پر... . که سره نښلي هم نه، خو له هماغه لګولي عربي سېستم سره سم یې تر منځ ټاکلی وت یا واټن (Space) ورکول اړین دي، که نه، ژبپوهنیز اَر نه پرځای کېږي او ګډون (التباس) رامنځته کوي.
په دې توګه مخني توکي سره داسې و نه کښل شي، لکه: د،او،خو،نو،نور،پر...).
هرګوره تر لیکنښو وروسته (نه تر مخه) هم ټاکلی وت غوره ایسي، سره له دې چې ژبپوهنیزه اړتیا ورته نه شته.

د ده له نوموني سره سم ,, نوي کمپیوټري پښت،، دومره زغم او زړه غټاوی وربښلی چې د څلوېښت کلن غورځنګ ټولې ستونزې او ستومانۍ یې ځنې هېرې کړې دي.
کمپیوټري نومونې، لکه: برېښنالیک (د زیار په سمون (برېښلیک)، (ایمیل)، وېبپاڼه (د زیار په سمون ووبپاڼه)، (وېبسایټ)، ګورټپاڼه (وېبلاګ)، نړۍجال (انټرنېټ)، راکښته کول (ډاونلوډ)... . لاڅه چې زرکلن پارسي- عبري اونۍ نومونه (جمعه، شنبه، یکشنبه، دوشنبه، سه شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه...) یې هم پر(ادېنه، پیلنۍ، یوهنۍ، دوهنۍ، منځنۍ، څلنۍ، پینځنۍ) نۍ (هفته)، یوه اونۍ اووه ورځې ده، راواړول او رادود یې کړل.

خپلسرې رغاونې یوه خوا ټکر (Accident) رامنځ ته کوي او بلخوا بیاځلتیا یا تکرار .(Duplication) ټکر په دې مانا چې یوه رغاونه وار له مخه شوې او سمه ارزول شوې هم وي، له ناخبرۍ یا ناګارۍ څخه یې دوېیم او ان درېیم اندول یې هم رامنځته شي، لکه: پښویه (ګرامر) چې له څه له پاسه یوې پېړۍ راهیسې له راورتي او بېلیو رانیولې تر صالح محمد کندهاري را اخېستی او کارولې ده. خو یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیم اماتور، سرور وکیلي څو کاله مخکې ,, ژبدود ،، را اېستلی او زما خپل شاګرد محمد اغا شېرزاد همدا اوس، اوس تر سرلیک لاندې په یوه لیکنه کې ,, ګړدود ،، کارولی دی.
د دې بېلګې هم کمې نه دي چې ډېر خپلسري وییرغوونکي لا تراوسه د ,, - Logy ،، زباد شوې پښتو انډول ,, -پوهنه ،، د پارسي ,, -شناسی ،، په پېښنو پر ,, -پېژندنه ،، اړوي، لکه په ژبپېژندنه، ټولنپېژندنه، لرغونپېژندنه... . کې او له دې سره یوه ناکره دوپلېکېشن رامنځته کوي. په دې وروستیو کې چې افغان چاروا کو له لسیزو، لسیزو کره دود شوې ,, ښوونه او روزنه ،، پر ,, پوهنه ،، اړولې او د ښوونې او روزنې وزارت د پوهنې وزارت اړولی، یوه بېځایه دیني ریاکاري بلل کېږي، حال دا چې د لاتین (Education)عربي انډول ,, تعلیم و تربیه،، ده؛ پارسي ,, آموزش و پرورش،،... دی!

د ټکر(Accident)، لکه: ,, کالیزه ،، پر ,, کلیزه ،، بدلول، حال دا چې کلیزه نږدې یوه پېړۍ د ,, تقویم ،، له پاره رامنځته شوې چې له فونېتیکي دوی (قاعدې) سره سمه یې پایله غورځول شوې او کالیزه لږ تر لږه له نیمې پېړۍ راهیسې بره خوا رامنځته شوې ده او کوزه خوایې ترې (الف) غورځولی او یوه شمېر برنې یې هم نن سبا پېښنې کوي!.،،

په روان پېر کې د نوي او کره پښتو لیکلار له پاره تر ټولو غوره لاسته راوړل شوی، په نوي علمي څېړنو ولاړ، ګڼل شوی او منل شوی لیکدود او لیکلار غوره دی، نوی پېر پښت ورته له روان پېره اوږه ورکړې او پرمخ یې وې سي، زما په اند لکه څنګه چې زیار رونوي او د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې.

کره او روغ سپینې ته را و ځي. بل لوري ته په ځینې ځاینو کې که چېرې په یوازې او یوازې بڼه له پېنځه لورو څخه، د مخېلوری؛ د شالوری؛ کېنلوری؛ ښیلوری؛ منځلوری لید (ویژن) پام وند او اند و لري.
ټولې وی، غونډ او غونډلې مخې ته پر مېز کېښودل شي، لږ تر لږه ۱۰۰۰۰ زره چوپوړي.
بیا به نور هم نوي پېر ته د دې پیله ساده برابره کړې. چې ځینې شیان او ویکی ترېښتې او بېلېښتې، ګډ او بېل کمتونونه لري.
دا په دې مانا نه دي چې ټول ناسم دي، خو د دوی کېنل په تېروتنې سره د ابېڅو تر منځ په زورنه کې بېلوالی لري، دانو داسې نه ورته نه شو ویلی. د دې له پاره چې د کچې ګنه یې ډېره لږه ده چې په دې پوښ (قضیه) کې ځای کړم،
لکه :. د ددې، پکې، نشته، له پاره، وو، و، د، ده، زوروالـه هې ,, ه ،، او زورکی والې ,, ه ،، غورځول، له وت څخه ګټنه، غبرګغږې یې (ۍ) سیمیواوېل څخه روغه ګټنه نه اخستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:. پکه جلی، غټ پکه، پکي انجونې، غټې پکې، ځینې عیبونه په کې (پکې) کې شته؛
له پاره بڼه ده؛ شته، شته او نه شته، نه شته (نشته)، د دې، ددې (ځناورې ټولنوم)، سړي وو، سړی و، پېغله وه، د پېغلې پيلې؛ د ځلمي کار کار و کړ؛
دوې افغانی د بانګ په اوسپنېزو پیسو لیکو؛
هره يوه يې په شپاړس افغانۍ مصرف د وټيز چورليځ له پاره بوږ وو، له هر وييکي، غونډ او غونډلې په سې جوښت اړين کامه، ټکی او بله د ليکدود نخښه و کارول شي.
يوه وت واټن بايد و نه لري. د وت کارول بايد روغ وي.
لکه ناکره بڼې يې (ټولې غو نډلې ابېڅې ، غونډ ، و ييکي،او زورنې لري .)
داسې کره راځي (ټولې غونډلې ابېڅې، وييکي، غونډ او زورنې لري.)
سړی‌يه!، سپوږمی‌يه! نړی‌وال، پېنی‌ييره، غونډی‌ټال، نړی‌جال کې د غبرګغږې يې (ی) غبرګغږ و ساتل شي، ی ترې و نه غورځول شي.
داسې ناکره راځي:. سړيه! سپوږميه! نړيوال، پېنييبره، غونډيټال، نړيجال... .
ګڼه :. يوه، دوې، درې، څلور، پېنځه، شپږ، اووه، اته، نهه، لس ... .، که غورځېدلې زورواله او زورکی واله هې په لاتيني ابېڅو و کښو کله د کمپيوټر او نړی جال په ژبه نو سر در دی ببخې ډېره وي، چې په کمه بڼه له خولې څخه ويل کيږي په همغه بڼه يې بايد و ليکو.
لکه:. د (Dah, The)، و (Wah) اړ(Arah)، اووه او اووم (Owah and Owam)، نهم (نه هم، Naham) يا دويم، دوېيم (Dwayam, Dweyam) او لسم (Lasm) ، يوه لس (يـولس کې د هې په غوځيدو سره زور په وې ,, و ،، راشي يا زورنه په واو راوړل شي. زورنه په يې ,, ی ،، را نه شي، لکه لاتيني يو U) دوې لس يا دوه لس (دولس، د پارسي دو په بڼه و نه لوستل شي).
بله دا چې يو ده يوه ګڼې (شمېر يا حساب) تر منځ توپير و لري.
لکه: موږ ځانګړې دندې سرته رسولو ته چمتو يو. موږ دلته مهترلام کې يو.
يوه پېغله دنده کې شته. يوه لس تنه پوهګر نه شته. يوه کار دی او موږ ورته په کار يو.

که نوې باندني پنځونکي خپل د ژبې پنځي او لرغون ويکو باندې توکي، اسباب او اله باندې نوم ږدي، موږ يې هم خپلې ژبې څخه پرې پنځي ربښه لرونکی نوم کيږدو، لکه:.
(Blackbird, Oldelephant, Ameraicanhawk, Cloud, Roof, Floor, Stair, Cornice, Bellows, B۱۳, Sixtynine, Wind, Air, Weather, Catch, Throw, Droop, Ball, Water… .)
توره مرغی (سيوسيوی)، زوړهاتي، امريکايي باز، وريځ، بام، غولی، پلغاړی، بلی، بنی، رتی، بې ۱۳، نهه شپيته، باد، هوا، نيول ، غورځول، را لوېدل، پنډوس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه... . داسې ورته ونه وایو (بلکبرډ، اولډاپلېفنټ، امریکنهاوک، کلوډ، روپ، فلور، سټایر، کرنیس، بیلوز، بي ثرټین، ویندډ، اییر، ویذر، کیچ، ثرو، ډراپ، بال، واټر... .).

د غونډلو اند (فکر) نه تېرېدونکی زورنه. لکه یوه ورته غونډله دوې مانا وې ورکوي. لکه :. ولسمشر و ویل سړی دومره ځیرک نه و.
,, ولسمشر و ویل،، سړی دومره ځیرک نه و.
په پیلنۍ یقیني غونډلې زورنه کې د ډېر ځیرک مانا ښندي، او په پاینۍ یقیني غونډلې زورنه کې د سوي ځیرک (نه ځیرک) مانا ښندي.

چې په نوي برېښنايي منځې چې ابېڅې په ډیسیمل بڼه پېژنې ورته پېچلتیا او خنډ زوکړه کوي، د دې له پاره په مډرنه عصري یا نوي معلوماتي (ټیکنالوژیکي) پوستکالو کې باید په یوه، ټول منلي پښتو ښکاروندی شي.
په ټوله کې یوه ښکاروندی (سټنډرډ، کوډ) وي، ټول پښتون پښتۍ ترې په روان پېر کې ګټنې واخلي. زما څرګندول چې رونه وي کتنه داسې، د مجاویر احمد زیار، زیار له سلو ۹۸٪ اته نوي د کره لیکلار او لیکدود ښکاروندی دی.
هرګوره چې د پښت یوه وګړی لږ تر لږ لس کښلې د ده له پښتو لیکي زېرمو سره پرتله شي نو د دې پیله ساده برابروي دا چې د نوموړي کښلې د نوي پښتو یوه ټول منلی ښکاروندی دی.

د لغمان ژبنۍ ګړدودي وارینتونو څخه څرګندېږي لکه:. که د کړې په ځای، زور واله نه پای شوې دوېیمې مسرې، چې داستاني لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دي چې سازیان یې له رباعي په سې وایې. یا د کیسۍ په منځ کې وایي، یا نر ته منسوبې غونډلې ما و ویل، ما و لمبل او ښځو ته منسوبې غونډلې ما و ویلې، ما و لمبلې او داسې نور.

د ابېڅو، وۍ (ویکیو، وییکي)، غونډ، غونډلو، ناکره کارول، د لنډۍ، ټپې، ټیکی په پیخلیک (تاریخ) کې خنډ او کمی پیدا کوي، اړین باید ترې په ارزولو پلټنو (پله ټنې، پلټنې)، څېړنو او سپړنو کې بې لورې ګټنې واخستل شي، د نړه څېړنې پیله ساده برابر وي دا.

هغه پېخلیکونه څخه چې کړدودي او لیکلارې بڼه له لرغون پېر څخه دلته، دود لري، لکه د لغماني او شیطان (ابلیس) لیکني کیسې و لیکي، لغمانی او شیطان ورمونه او پندونه، د پیریانو او شیطانانو شتون. دا هغه څخه دي چې کره کوي زموږ ټول ربنت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه ژوي (انسان) دې سیمې لوري پاتي کېدل او استوګن کېدل او دوهیم ژوي (حیوان) ډېره ګڼه ګونه لکه:. اېږې، لېوه، لېوګی، زمري، کبلی، بېزو، اس، بیانکی، اوښان، جونګی، مېخې، مېږې، وزې، څېرلي، غواوې، پړانګ، پېشوپړانګ، خر، قچر، ګیدړ، سورلنډی، کاسه ګرب او داسې نور... .

د ادم (لومړی سړی، زموږ پلار، ابوالبشر)، اه- دم؛ د (ا) ۱. لومړۍ مانا:. لومړی غږ(د سوبتیا غږ). د (اه) ۲. دوهیمه مانا:. ټاټ، افسوس، ټاپ، ارمان، اوسوز، اوسوس افسوز، اوسوز.

د (دم) ۱. لومړۍ مانا:. کوپ، چوپ، کوپکولو، چوپکولو یا پوکولو ته وایي چې پو کړی شوی دی.
د (دم) ۲. دوهیمه مانا:. شیبه، ډېر لږ وخت، غوره والی، اهمیت یا (Moment Instant) شېبه، دغه (جاری)، میاشت، مدلاسه، فوري، جاری، ناڅاپه، اوس ته وایي. چې دم په دم (هره شیبه) ته وایو.

حوا:. مابنام، هغه ورځ یا شپه چې د یوې مهمې پېښې مقدمه وي (لکه داختر شپه) ، پیلنی مېرمن، لومړۍ ښځه (د انسانانو مور پرته له ادم څخه) یا (EVE).
چې پېژند یې موږ په راتلونکي پېر کې و کړو.

زه هېڅ ښاغمن (مغرور) نه یم، نه د ښاغمنتوب له پاره دا وایم چې لغمان د پښتنو، لومړی ټاټوبی دی، خو ټول اریاني لرغون پېر پښتپوهنه دا موږ ته کره په لاس را کوي، چې د پښتنو ژوند، دمې، استوګنې او ځواک ځای دی. په هغه پېر کې موږ شتون درلود، چې د هند او ایران سرحدي سېمه او نورې سترې واکمنۍ شتون نه درلود، د کوشنیو واکمنۍ تلونکي راتلونکي مېنه وه.
د دې له پاره نه وایم چې دا زموږ د قوم ستاین شي، او نه زموږ پښت له پاینې استازي د الله ج څخه ورسته زوکړه شوی وي. له هغې وړاندې هم زموږ پښت او نور پښت په ګرده ځمکه شتون در لود. لکه څنګه چې لوی الله ج وایي.

,, يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ، ژباړه:. ای! خلکو یقینا ما پیدا کړي استئ تاسو له یوه نارینه او یوې ښځې نه او ګرځولي مې یئ تاسې کورنۍ او قبیلې (واړه واړه او لوی لوی) چې یوه بل و پېژنئ، یقینا زیات عزتمن په تاسو کې په نزد د الله باندې زیات تقوا والا دی (چې په چا کې تقوا ډېره ده)، الله دی پوهه او خبردار.
،، (زما د اوستاد شیخ غلام الرحمن ترجمه، ۱۹۹۹ زېږدی، حجرات سورت، ۱۳ ایت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, دوېیمه ژباړه ای! خلکو موږ پیدا کړي یئ، تاسو (ټول) له یوه سړي چې (ادم) او یوې ښځې چې (حوا) ده او ګرځولي یئ موږ تاسې څانګې او قبیلې قبیلې (ټبر، قبیله، توکم، کهول، خېل، کورنۍ (لکه د ژوو)) له پاره د دې چې و پېژنئ یوه له بل سره، بې شکه چې ډېر ګڼلی او منلی له تاسو څخه په نزد د الله ډېر متقي ادب لرونکی (له الله ج څخه په پټه او ښکاره وېرېدونکی) ستاسې دی، بې شکه چې الله ښه عالم ډېر خبردار دی. ،، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۷۲، ۱۲۱۵ چوپړی)

,, درېیمه ژباړه:. ای! خلکو: یقینا موږ پیدا کړي یئ تاسو د یوه نارینه او د یوه زنانه نه او جوړ کړې یئ موږ تاسو خاندانونه او قبیلې د دې له پاره چې یوه بل و پېژنئ، یقینا ډېر عزتمند ستاسو نه د الله په نزد ډېر تقوا دار دی، یقینا الله تعالی علم والا دی خبرلرونکی. ،، (عبدالسلام، ۲۰۰۲ زېږدی، ۱۳۳۳ چوپړی)

په ترمېذي کې حدیث دی چې رسول الله ص ویلې دي پښت دومره زده کړئ چې زړه سوی (صله رحمي پرې و کړئ).

زموږ پښتون پښت له قابیل (د هابیل په سې ورور) نیولې تر روان پېره یې شخړې وړي راوړې دي.
چې تر د پښتین یا پښتون (چې زړه لاتیني کې ورته پښتین PAXTEN، لاتیني ژبه کې پختین PAKHTEN، پکتین PAKTEN دی، چې د ایچ ابېڅی یې ترې غورځوي) نر او پښتینا PAXTENA، پختیناPAKHTENA پښتیانا PAKTYANA (ښځې) زوزان یا زوات دی.
د ادم او حوا زوزوان (زوی او لور یا لونی او لونۍ یا لونه) دي، زدکړه او د لمپاکا کې د لمک پېخلیک داسې سپیني ته اوباسي چې د شیث زوزان او د پیلني سړي او پیلنۍ ښځې مسي دي، چې تر ډېره پورې دا مسله په همدې بڼه پوښ (قضیه) کې شوې ده.

په پندوسه کې د اریانا ژونګړ دي او اریانا یې ټاټوبی دی، هڅ یې اریانی دی، په دې سره د اوسني افغانستان ټول پوهګړ پوهان او پېخلیکپوهان او پښتپوهان ټول سره په یوه خوله دا خبره مني او په دې مسله یې له تېرو کلونو څخه د پوښ مزې ترلې دي. د هغوی پلټنه همداسې په ډاګه شوې ده یا د هغوی څېړنه همداسې ښودل شوې ده.

زموږ پښتون پښت د ادم ع له شیث زوی له پښت څخه پیلېږي او د هغه پېر اسلام دین منونکي وو، تر پاییني استازي د لوی الله ج محمد رسول الله پورې. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښت ژبه پښتو ده، د لوی الله پاینی استازي پرې پوهېده، ,, د خالد بن ولید پېخلیک ځخه او د هغوی په خوله،، پښتو خبرې یې کړي او اورېدلې دي.
پېیلن او پېیلنې د پښتو ژبې پېیلي بې کچې تاثیرات لري چې د پاځون، ربښتو منلو او ژوي د روغې لارو لورې ته هڅوي.
هېڅ کله باید محضې ستاین او دروغ نه وي، د اسلام دین مخالف په کې شتون و نه لري.
ځکه الله العظیم په کتاب الله (قران کریم) او رسول الله ص ویلې دي مشکات، بخاري، مسلم کې شتون لري.

الله العظیم د پېیلنو او پېیلنې (شاعر او شاعرې) د پېیلې (شعرونو) په اړه خپل استازي (پیغمبر) حضرت محمد رسول الله حبیب الله ص ته ډاډ ګېرنه او ډاډینه تسلي مکه مکرمه کې ورکوي، له منځه تللو د منکرینو، بری د مومنانو، ربښتینوالي د ده کوي، په اخیر د سورت او په دفع د اووه شبهاتو سره د هغه نه. ټول سورت د پېیلنو (شاعرانو) په سرلیک دی، په ترتیب کې ۲۶ سورت دی په نزول کې ۴۷ دی، ۲۲۷ ایتونه لري او په قران پاک په ۱۹ سیفاره کې شتون لري.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ (۲۲۴)ط اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِیْ كُلِّ وَادٍ يَّهِيْمُوْنَ (۲۲۵)لا
وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ(۲۲۶)لا اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوااللّٰهَ كَثِيْرًا
وَّانْتَصَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ط وَسَيَعْلَمُ الَّذِيْ نَ ظَلَمُوْٓا اَىَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ(۲۲۷)ع
ژباړه:. پېیلن او پېیلنې (شاعر او شاعره) په سې روان وي سرکشان وګړي(۲۲۴) ایا ته نه ګورې دوی چې په هره کنده کې ګډ وډ ګرځي(۲۲۵) او دوی وایي هغه چې دوی یې نه کوي (۲۲۶) پرته له هغه وګړو ځخه چې ایمان یې راوړی دی او عملونه کوي نیک (په تابعداریَ د سنتو کې) او یادوي الله تعالی ډېر او بدل یې واخستو د دې نه ورسته د هغې چې دوی باندې ظلم شوی وو او زر دی چې پوهه به شي هغه وګړي چې ظلم یې کړی دی چې کوم اړخ ته دوی اوړي (۲۲۷).

څرګندونه (تفسیر، جوتونه، تشریح):.

[۲۲۴] په دې ایت کې د دوېیمې شبهې ځواب دی. منکرینو ویل چې دا (محمد ص) شاعر دی او دا د الله کتاب د ده اشعار دي، منکرینو ته دا ښکاره وه چې پېیلن په دروغو په پېیلې سره یوه څه ښایسته کوي او وګړو باندې اثر کوي.
الله العظیم په درې ډولو سره ځواب ورکوي په دې ایت کې چې پېیلنو تابعدار او ملګري ګمراهان، بد معشان، فاسقان وي او د دې نبي ص ملګري سجده کوونکي ژړاکونکي، د دنیا سره محبت نه کوونکي دي (په همدې ډول په تفسیر سراج المنیر او د قران تفسیر او ترجمه کې دي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټنه: هر کله چې د خايسته ستاينو د رسوال الله ص د ملګرو باندې استدلال وکړی شي، نو دا پيله سپينې ته راوځي چې کوم وګړي د رسول الله ص ملګرو بد وايي او ناوړه نظر کوي نو هغوی رسول الله ص تکذيب کوي.

[۲۲۵] په دې کې دوېيمه بڼه د ځواب ده، پېيلن او پېيلنې هڅې (بې هوده) خبرې، مخالفت خبرې (مختته دريدنه خبرې، په لاره کې ورته ودرېدل خبرې يا خنډ خبرې، متضادې خبرې)، دنيا د ترلاسه کولو له اړخه نه د وګړو ستاينه (هجو) کوي. د (يَّهِيْمُوْنَ) په غونډ کې د دوی تشبيه ورکوي د اوښانو او ګوتګو سره چې هرې کندې او ټيټنګونو ته د خوړلو او څښلو په حرص کې ګرځي.
د الله کتاب او د رسول الله حال داسې دی چې د لارښوني او حکمت د خبرو ډک دی، د دنياپالنې او هواپالنې (پرستی) نه خالي دی.

[۲۲۶] په دې کې دريېمه بڼه د ځواب ده، چې د پېيلنو ويل (قول) او کړنه (عمل) مختلف وي. د رسول الله ص د ملګرو ويل او کول ټول يوه شان وي.
د دوی د ملګرو پېيلې داسې وي، د رسول الله ص د لېواتيا پېيلې وايي، کړنې، ښايست يې ستايي، وګړو ته د غوره عملونو، سخاوت، نيکۍيو ... . لارښونه کوي، په خپله پرې کړ کيږي، خو د هغوی له دې څخه مخالف وي.

[۲۲۷] په پېيلنو کې روغ يا سم مومنانو هم شته، لکه د رسول الله ص په ملګرو کې حسان رض د ثابت زوی او نور هم، د دې له پاره يې د هغوی بېلوالی کړی دی. څلور ځانګړنې د هغه پېيلنو په ډاګه کوي. ايمان، صالح عمل، د الله ډېر يادول (ذکر کثير)، وار او غچ اخيستل(کسات اخستل، بدله اخستل، کسات، غچ، بدله، کينه رخه).
د دوی په پېيلې کې په ژبه باندې د الله العظيم منلو يادونه کول او په زړه کې يې داسې منل چې ټکی شی ور سره نه ګډ (شريک) ول؛ غوره کارونو ته لارښونه کوي، د الله العظيم په ستاينه، ثنا، حمدونه کښنې او وايي؛ هر کله چې کافران پېيلن د رسول الله ص، يا د هغه د ملګرو، يا د مسلمانو سپکه وايي، نو دوی يې په ځواب کې ورته بڼه له هغوی نه کلکه سپکه وايي. ځکه چې دا هم جهاد دی، په ژبه باندې جهاد،
لکه د پښتو لنډۍ ده:

▲ د غشي زخم ژر رغېږي
د ژبې زخم تر کيامته پورې وينه

يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورې زخم ژر جوړيږي
د پېغور زخم تر کیامته پورې وینه

په اخير د سورت کې کله ويرونه ده ظالمانو پيیلنو ته او نورو منکرينو ته (وَسَيَعۡلَمُ) کې رټل (تهديد) دی، (الَّذِيۡ نَ ظَلَمُوۡا) کې تعميم زر دی چې پوهه به شي هغه وګړي چې ظلم يې کړی دی (اَیَّ) ابهام دی (مُنۡقَلَبٍ) کې د دوی نعمتونو او خوشحالۍيو پرځيدو (انقلاب، بدلون) ته نغوته ده، چې دا به په غمونو سره بدل شي، ځکه چې غونډ (لفظ) د مرجع اکثر ويل کيږي، بېرته ګرځيدل پيلنې حال ته او غونډ د مُنۡقَلَبٍ بېرته ګرځيدل دي بدل حال ته (يَّنۡقَلِبُوۡنَ) کې زورنه د پرځيدو (اوختلو، بدلون يا انقلاب) ته نغوته ده، چې حالت به يې نوي، نوي فساد او وراني لوري ته بدليږي.

,, ۴۵۷۶ وَعَنۡ اُبَيِّ بۡنِ كَعۡبٍ قَالَ قَالَ رَسُوۡلُ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ,, اِنَّ مِنَ الشِّعۡرِ حِكۡمَةً. ،، (مُتَفَقٌ عَلَيۡهِ)

مشکات څلورم ټوک، د پيیلې څېرکی د ۴۵۷۶ نمبر حديث ژباړه:. اوبی رض د کعب زوی ويلې (نه روايت) دي، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلې (فرمايلي) دي ,, ځينې پيیلې (شعرونو) حکمت دي. ،، (متفق عليه يا بخاري او موسليم دواړه منلې ده)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ ليږدی، چوپړی ۱۴)

,, ۴۵۷۷ وَعَنِ ابۡنِ مَسۡعُوۡدٍ قَالَ قَالَ رَسُوۡلُ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ,, هَلَكَ الۡمُتَنَطِّعُوۡنَ قَالَهَا ثَلَا ثًا. ،، (رَوَاهُ مُسۡلِمٌ)

د ۴۵۷۷ نمبر حديث ژباړه:. له ابن مسعود رض (عبدالله بن مسعود زموږ د فيقي لاربنود) ويلې دي، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم و ويلې ,, په خبرو کې مبالغه (له ځانه دروغ جوړول، هغه څه چې شتون و نلري د هغو ويل، سوی رښتې، ډېروالی د خبرو، په خبرو کی زياتی، افراق) کوونکی تبا (برباد، هلک) شول، دا خبره يې درې ځله وکړه. ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ ليږدی، چوپړی ۱۴)

,, ۴۵۷۸ وَعَنۡ اَبِیۡ هُرَيۡرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوۡلُ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ,, اَصۡدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةٍ لَبِيۡدٍ اَلَا كُلَّ شَیۡ ءٍ مَّا خَلَا اللهِ بَاطِلٌ. ،، (مُتَفَقٌ عَلَيۡهِ)

د ۴۵۷۸ نمبر حديث ژباړه:. له اوبوهوريره رض ويلې دي، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلې دي ,, ډېره رښتوني غونډله (جمله) چې شاعر ويلې ده، د لبيد پيیله (شېر، اشلوک، پيیرن، شعر) ده، له الله ج نه پرته نور ټول ځيزونه مري (فاني دی، د منلو وړ نه دي). ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ ليږدی، چوپړی ۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ۴۵۷۹ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيْدِ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ رَدِفْتُ رَسُوْلُ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ ,, هَلْ مَعَكَ مِنْ شِعْرِ اُمَيَّةَ بْنِ اَبِى الصَّلْتِ شَىْ ءٌ ،، قُلْتُ نَعَمْ، قَالَ ,, هِيْهِ ،، فَاَنْشَدْتُّه' بَيْتًا، فَقَالَ ,, هِيْهِ ،، ثُمَّ اَنْشَدْتُّه' بَيْتًا، فَقَالَ ,, هِيْهِ ،، حَتّٰى اَنْشَدْ تُّه' مِائَةَ بَيْتٍ. ،، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۷۹ نمبر حديث ژباړه:. عمرو رض د شريد زوی خپل د پلار د خولې خبره کوي، چې ويل يې، يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په سورلی هغه په سې ناست وم، هغه و ويل چې ,, د اوميه صلت د پلار زوی پېيلې (شعرونه) درته ياد دي،، ما و ويل هو، وې ويل ,, و وايه ،، ما هغه ته يوه بند پېله واوروله، وې ويل ,, بل و وايه ،، ما بل بند پېله واوروله، هغه و ويل ,, نور و وايه ،، تر دې چې ما لږ تر لږه سل بنده (کړی، دوې مسری، بيته، دوې نيمبيتی) پېيلې هغه ته واورولې. ،، (مسلم ويلې دي دا) (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۴)

,, ۴۵۸۱ وَعَنِ الْبَرَآءِ قَالَ قَالَ النَّبِىُّ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ قُرَيْظَةَ لِحَسَّانَ بْنَ ثَابَتٍ ,, اُهْجُ الْمُشْرِكِيْنَ فَاِنَّ جِبْرِيْلَ مَعَكَ ،، وَكَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ لِحَسَّانٍ ,, اَجِبْ عَنِّىْ أَللهُمَّ اَيِّدْهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ. ،، (مُتَفَقٌ عَلَيْهِ)

د ۴۵۸۱ نمبر حديث ژباړه:. له برا رض ويلې (نه روايت) دي، چې د قريظه په ورځ نبي صلی الله عليه وسلم حسان د ثابت زوی ته و ويل ,, د مشرکانو بد وايه، جبراييل ع ستا ملګری دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم به حسان ته ويل چې ,, زما له اړخه ځواب ورکوه، ای! الله قوي کړي دی په روح القدس سره.،، (بخاري او مسلم ويلې دي دا) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۵)

,, ۴۵۸۲ وَعَنْ عَائِشَةَ اَنَّ رَسُوْلَ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ,, اُهْجُوْا قُرَيْشًا فَاِنَّه' اَشَدُّ عَلَيْهِمْ مِنْ رَّشْقِ النَّبْلِ. ،، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۸۲ نمبر حديث ژباړه:. عايشه رض ويلې دي، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلې ,, د قوريشو سپکه وايئ، سپکه د هغوی له پاره د غشو ويشتلو نه سخت لګيږي. ،، (موسليم ويلې دي دا.) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۵)

,, ۴۵۸۳ وَعَنْهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ ,, لِحَسَّانٍ اِنَّ رُوْحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَا فَحْتَ عَنِ اللهِ وَرَسُوْلِـه. ،، وَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ ,, هَجَاهُمْ حَسَّانٌ فَشَفٰى وَاشْتَفٰى. ،، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۸۳ نمبر حديث ژباړه:. همدغه (عايشې رض) ويلې دي، ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه واورېدل ,, حسان ته يې و ويل، جبراييل ع ستا مرسته کوي، تر څو پورې چې ته د الله ج او د هغه د روسول له اړخه سيالی کوي.،، هغې بيا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه واورېدل چې ویل یې ,, حسان د کافرانو بد و ویل، مسلمانانو ته یې روغتیا (رمټتیا، سلامتي، شفا) ورکړه او په خپله یې هم روغتیا و مندله. ،، (موسلیم ویلي دي دا.) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۱۵)

,, ۴۵۸۶ وَعَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ للهِ صَلّــی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ,, لَاَنْ یَّمْتَلِئَ جَوْفُ رَجُلٍ قَیْحًا یَّرِیْهِ خَیْرٌ مِّنْ اَنْ یَّمْتَلِئَ شِعْرًا. ،، (مُتَفَقٌ عَلَیْهِ)

۴۵۸۶ نمبر حدیث ژباړه:. له اوبوهوریره رض ویلي (نه روایت) دي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ,, یوه سړی دې خپله خېټه د زوو نه ډکوي، د دې نه غوره ده چې خېټه د پېیلو (شعرونو) ډکه کړي،، (بخاري او موسلیم ویلي دي دا.) ،، (موسلیم ویلي دي دا.) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۱۶)

,, ۴۵۸۷:. وَعَنْ کَعْبِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّه' قَالَ لِلنَّبِیِّ صَلّــی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ، اِنَّ اللهَ تَعَالٰی قَدْ اَنْزَلَ فِی الشِّعْرِ مَآ اَنْزَلَ فَقَالَ النَّبِیُّ صَلّــی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ,, اِنَّ الْمُؤْ مِنَ یُجَاهِدُ بِسَیْفِهٖ وَ لِسَانِهٖ وَالَّذِیْ نَفْسِیْ بِیَدِهٖ لَکَاَنَّمَا تَرْمُوْنَهُمْ بِهٖ نَضْحَ النَّبْلِ. ،، (رواه فی شرح السنة)

۴۵۸۷ نمبر حدیث ژباړه:. کعب رض د مالک زوی ویلي دي، چې ما نبي الله صلی الله علیه وسلم ته و ویل چې الله تعالی د پېیلي په اړه څه شی رالیږلي دي، څه یې را لیږلي دي. نبي صلی الله علیه وسلم و ویل ,, چې مومن جهاد کوي په خپله ژبه او توره، په هغه څوګند کوم چې زما سا یې په لاس کې ده، تاسو کافران په پېیلو (شعرونو) داسې ولئ لکه په غشو یې چې ولئ. ،، (د سنتو شرحې ویلي دي) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۱۶)

,, ۴۵۸۸. وَعَنْ اَبِیْ اُمَامَتَه عَنِ النَّبِیِّ صَلّــی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ,, قَالَ اَلْحَیَآءُ وَالْعِیُّ شُعْبَتَانِ مِنَ الْاِیْمَانِ وَ الْبَذَآءُ وَالْبَیَانُ شُعْبَتَانِ مِنَ النِّفَاقِ.،، (رَوَاهُ التِّرْمِذِیُّ)

۴۵۸۸ نمبر حدیث ژباړه:. د اومامه پلار رض ویلي دي، چې ما نبي الله صلی الله علیه وسلم نه واورېدل چې نبي صلی الله علیه وسلم و ویل ,, حیا او ژبه تېنګ ساتل د ایمان دوې ښاخونه دي، سپکې سپوري (فحش وینا) او چټي خبرې (فضول خبري) د بېلتوب (نفاق) دوې ښاخونه دي.،، (ترمیذي ویلي دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۱۷)

,, ۴۵۸۹:. وَعَنْ اَبِیْ ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِیِّ اَنَّ رَسُوْلَ للهِ صَلّــی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ,, اِنَّ اَحَبَّکُمْ اِلَّــی وَاَقْرَبَکُمْ مِّنِّیْ یَوْمَ الْقِیٰمةِ اَحَاسِنُکُمْ اَخْلَاقًا وَّ اِنَّ اَبْغَضَکُمْ اِلَیَّ وَ اَبْعَدَکُمْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مِّنِّیۡ مَسَاوِیۡکُمۡ اَخۡلَاقًا اَلثَّرۡثَارُوۡنَ الۡمُتَشَدِّ قُوۡنَ الۡمُتَفَیۡهِقُوۡنَ.،، (رَوَاهُ الۡبَیۡهَقِیُّ فِیۡ شُعَبِ الۡاِیۡمَانِ وَ رَوَی التِّرۡمِذِیُّ) ،،

۴۵۸۹ نمبر حدیث ژباړه:. د ثعلبه پلار خشني رض ویلي دي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم و ویل ,, د کیامت په ورځ به تاسو ټولو کې ډېر نږدې او ډېر ګران (ګڼلی) ما ته هغه تن وي چې کړه وړه (ښه سلوک، اخلاق) یې ښه وي، د قیامت په ورځ به زما ناګڼلی او له مانه لرې هغه تن وي چې ناوړه کړه وړه (بد سلوم، بد اخلاق یا خراب خوی) و لرې، په خبرو کې ډېروالی کوونکی (چاپړوس)، خوله اوږدونکی په خبرو کې او لویي کوونکی دی.،، (بیهقي د ایمان په څپرکي کې ویلي دي او ترمیذي ویلې دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۱۷)

,, ۴۵۹۵:. وَعَنۡ صَخۡرِبۡنِ عَبۡدِاللهِ بِنۡ بُرَیۡدَةَ عَنۡ اَبِیۡهِ عَنۡ جَدِّهٖ قَالَ سَمِعۡتُ رَسُوۡلُ للهِ صَلّـی اللهُ عَلَیۡهِ وَسَلَّمَ یَقُوۡلُ ,, اِنَّ مِنَ الۡبَیَانِ سِحۡرًا وَّ اِنَّ مِنَ الۡعِلۡمِ جَهۡلاً وَّ اِنَّ مِنَ الشِّعۡرِ حُکۡمًا وَّ اِنَّ مِنَ الۡقَوۡلِ عِیَالاً.،، (رَوَاهُ اَبُوۡدَاوُدَ)

۴۵۹۵ نمبر حدیث ژباړه:. ضحر د عبدالله زوی د بوریده مسی هغه د خپل پلار او پلار یې د نیکه خبره کوي چې ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه اورېدلي دي چې ویل یې ,, ځینې سپړنه (بیان، تشریح، ډله، ډول: دغټوغټو ټکو څرګندونه، تعریف) سحر (جادو) وي؛ ځینې علم (پوهه) جهالت (جهل، بې خبرې، ناپوهي: په عربستان کې تر اسلام د مخه زمانه ته ورته په تېرو کې ډوبوالی، د الله العظیم نه بې خبري، د پوهي کمبختی) وي، ځینې ییلې (شېرونه، شعرونه، اشلوک، پییړن) حکمت (هوښیاري، ځیرکتیا، عقل، د تورات هغه برخه چې د سلیمان ع د هوښیاري په باب ده، د رسول الله ص پوهه او کړه وړه) وي او ځینې خبرې وبال (بوج) وي.،، (ابوداوود ویلې دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۲۱)

,, ۴۵۹۷:. وَعَنۡ اَنَسٍ قَالَ کَانَ لِلنَّبِیِّ صَلّـی اللهُ عَلَیۡهِ وَسَلَّمَ حَادٍ یُّقَالُ لَهٗ اَنۡجَشَةُ وَکَانَ حَسَنَ الصَّوۡتِ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صَلّـی اللهُ عَلَیۡهِ وَسَلَّمَ ,, رُوَیۡدَكَ یَآ اَنۡجَشَةُ لَا تَکۡسِرِ الۡقَوَارِیۡرَ قَال قَتَادَةُ یَعۡنِیۡ ضَعَفَةَ النِّسَآءَ.،، (مُتَفَقٌ عَلَیۡهِ)

۴۵۹۷ نمبر حدیث ژباړه:. انس رض ویلې دي، چې نبي صلی الله علیه وسلم یو ستاینغاړی (خوږغږی، د ترنم بلبل، مدح خوان) و، چې د هغه نوم انجاشه! و او ډېر خوږ غږ یې درلوده. نبي صلی الله علیه وسلم ورته و ویل ,, اې!؛ انجاشه!، اوښان په کلاره بیایه چې ښیښې ماتې نه کړې.،، قتاده رض ویلې دي چې هغه ص مرغللې له ښځو سره تشبع کړي دي.،، (بخاري او موسلیم ویلې دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لیږدی، چوپړی ۲۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ۴۵۹۸:. وَعَنْ عَاَئِشَةَ قَالَتْ ذُكِرَ عِنْدَ رَسُوْلِ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشِّعْرُ فَقَالَ رَسُوْلُ للهِ صَلّـى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ,, هُوَ كَلَامٌ فَحَسَنُهٗ حَسَنٌ وَ قَبِيْحُهٗ قَبِيْحٌ.،، (رَوَاهُ الدَّارَ قُطْنِىُّ وَ رَوَى الشَّافِعِىُّ)

۴۵۹۸ نمبر حدیث ژباړه:. عایشه رض ویلې دي، چې نبي صلی الله علیه وسلم ته د پېیلې یادونه و شوه، رسول الله صلی الله علیه وسلم داسې و ویل ,, چې پېیلې خبرې (شعر کلام) دي، ښه یې ښه دي او خراب یې خراب.،، (دارقطنیو ویلي دي او شافعي له عروه څخه د لېږد په ښه ویلې دي دا) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۲۱)

:. په شمتیو ساحه کې د اورنګ باغچه داسې د پېرانو استوګن ځای دی، چې الته هېڅ څوک ورتللی نه شي، چې پېنځه شپږ تکړه ځوانان نه وي هغې ساحه کې ترې د شپې تګ نه شته، د اورنګ باغچه کې په ډانګپیلې وینا د شپې تګ نه کېږي.

له لرغوني پېر څخه د پېرانو دور څخه د هندوکش په دې لړیو کې پېران تیت او خپاره وو، په لرغون پېر کې چې انسان په پنډوسی (پینی، نړی) له نه وو، د دوی ښېلا ښېلو ډلو د پینی پر مخ فسادونه او وژني کولې، تر منځ یې ډېرې شړې وې، یوه بل به یې په شخړو کې ربړول، تړل او بندي کول؛ ان خواړه به یې نه ورکوو.

تر څو چې له منځ لاړ شي، په همدغه موخو او کړنو څخه الله العظیم په خپل قدرت سره له پنډوسې ورک کړل او واکمني یې له منځه لاړه.

الله پرې ابوالبشر ادم ع را و لېږه، چې په کې ژوند و کړي، عدالت او خلافت کړنې پر چار کړي.

فرښتو ټول پېران تیت په ترک کړل څه یې و وژل او څه یې غرونو لورې و شړل. زموږ په غرونو، درځنیو سیمو، د الېنګار او الېشنګ لرغوني اریاني رښتې سیندونو غاړو ته یې په ځای ځای هډونه، کړې وړې پېښې، رېښه ژامې د خاورو لاندې په کراتو مندل شوې دی.

د وګړو له لورې او بیا یې له خاورو سره ګډ کړي، چې بېرته له خاورو سره خاورې شي.

اورنګ باغچه که پېنځه شپږ ښه تکړه او ښه زړه ور ځوانان نه وي، دوې خلور حتمن وېروي او ډاروي یې؛ د اوبو ساحه هم څاري، په لومړي وار په شګو وېشتل کوي، په شګه دې پوی کوي، بیا دې ورسته ډاروي.

دغسې معمېلې او کیسې دې دغه ځای کې.

په نوموړي ځای کې روتېغه غونډۍ ده، چې لاندې یې د تېږو غر دی او له پاسه پرې خاورې دي. دا یوه عجیبه خبره ده او دا یوه تاریخي ځای دی، ګوره ښه! داسې بویمه چې په سر یې خاورې دي او لاندې یې پرښې تېږې دي، تورې پرښې تېږې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ځای کې دغه پېریان سکونت لري او د دې ځای استوګن دي، ښه پرېمانه هم دي او همدغه ځای يې مرکز دی.
تر دې پورې چې هلته پوستې، د ځواکونو چوړګه مېنې وړي خو هغه ساحه کې استوګن یا پاتې کېدلی (سکونت) نه شي کولی.
بل لوري ته یوه د هغه سیمې د ساحې وګړي دي، چې هغه پېژني چې دغه وګړي د دې ساحې ژونګړ دي؛ ډېر نه په خنډ او وېره کې اچوي.
تېر پېر کې وګړو به د کرکېلې له پاره او به لړولې، یوه تاریخي کېسه ده چې هغه سپین ږېری کاکا اوس هم ژوندی دی، ګل فکېر (فقیر) کاکا نومېږي.
هغه ویلې چې د حبیب الله خان پېر و، زه مې له پلار سره د کروندې خړوبولو له پاره تللی وم، نیمنانی (نیمچه ژنکی) وم، ټوله کرونده مو اوبخښتې کړه؛ یو پټی پاتې و، هغه هم د دې پټي یو کونج.
پلار مې ماته و ویل بچیه! دغه کونج اوبه که او بیا اوبه و تړه چې د نورو وګړو کروندو ته لاړې شي؛ چې د هغوی پټي هم پرې خړوب شي، زه لاړم ته راځه را په سې، زه درنه لاړمه.
چې ګل فکېر کاکا اوبه وتړلې او راوان شو، چې دغه ځای ته رسېږي، یو ماشوم په زمکه پروت دی او ژاړي.
د سره دوې ښېلچې دي.
داسې چل یې کړی ده چې راځه دا ماشوم به په څادر کې و تړم شاته به یې واچوم، او زه به دا ښېلچې په اوږه کېږدم، چې د هر چا وي خو راځه د کوم لاروي څخه به لوېدلی وي.
ګڼلو له دې نه روستو چې سړي شی په شا کړی دی، یو پېر (وخت) کېږي چې له څادر څخه یوه لوري سر اوباسي او دېخوا پښې، او پښې اوږدېږي، یو حالت ته چې سړی رسېږي، چې سړی له سد نه اوړي زوپ کېږي.

زوپټیدو نه ورسته درې، درې نیم ساعته ورسته چې پلار یې کله خبرېږي چې زوی مې څنګه په دا نیمو اوبو ورک شو، چې کله راځي څادر یې همداسې تړلی، ښېلچې نه شته، ښېلچه یوه الته پرته ده یوه الته. له هغې نه ورسته یې له زوی نه پوښتنه وکړه چې ځویه! څنګه چل ده!؟. په تا باندې څه شوي دي!؟

وی پلاره ماشوم پروت و، ما ویل چې لاروي په لاره ځي راځي د چا نه به لوېدلی وي. ما ماشوم راواخسته، چې کله څادر کې مې واچوه، هغه داسې اوږدېدو په حالت کې وه چې داسې مې ورته و کتلې؛ وضیت مې تور او سپین شو. دغه سې کیسې دي دلته او دا ټولو خلکو ته معلوم او څرګند ځای دی.

لکه اوس دلته یوه سیمه ده، چې د دوې الېنایي سیندونه سره ګډېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمتۍیو پورې اړونده، لغمان کې، د سیند تر غاړې یوه جیګه ونه ده او جیګه ونه ورته وايي.
دا یوه زړه ونه ده، هغه داسې یوه ونه وه چې د ېېنځه تنو لاس ترې نه چارپېرېده، په دې کې هم ښه ډېر پېریان وو او اثري ځای وو؛ په جیګه ونه کې هم د پېریانو استوګنځای و.
د کوزې کلا کوم سړي ویل چې ما دوی په دې ځای کې داسې حالت لیدلی دی.
ما پټۍ اوبه کوه، دې ځای کې ښه ډول او سرنی غږېده، چې کله مې بېلچه په اولي کړله نو یا!؛ الکو!؛ دا لا څه حال دی، دا کوم د لیوني بچي دي چې راغلي دي دلته سیل کوي.
چې کله وړاندې شولم، خلک په کې ښه ګرم دي، ما اول کې و نه کتل چې پسته مې کتل او بجلکي مې و لیدلې. نو بسم الله مې کړل، پښې مې و لیدلې کږې، رېبه له وېښتو ډکې د اوښانو په ډول، هډوکې مې زیګه شوه، دې سره مې بسم الله کړه.
د بسم الله سره ګورم څه او پېلچه پاتې شو.
نه مې اریکین و لیده نه ګیسونه، نه مې سړي و لیدل.
ډېر ښه پروګرام یې روان کړی وو.
په همدې ښه ډېرې نخښې د استوګنځیو یې له دې سربېره په خزانې غونډۍ، اکبر غونډۍ او تور کمر کې شتون لري. ۱۰۳۳ لېږدي کې اورنګ او زوی یې اکبر مغول لغمان کې ژوندګړ وو، هغه هم د ژوند په دې زړو ځایونو کې کړی ځای پر ځای کړی وو او خپل ژوند یې تېروه دلته.

دا زموږ د سیمې لرغوني لنډۍ ده، ګل پاچا الفت راټوله کړې چې له دې ټولګې څخه وړاندې، په پښتو ژبه کې د نوموړو پېیلو له چاپه تېر شوي لیکي شتون نه درلود. چې د پېریانو په اړه یې کښلي دي، د دوی د تاثیر تشبه یې له ښځو سره کړی دی.

,, له پاسه سره لستوني راغله

د بام په سر ورته پېریانو و نیومه،،
(ګل باچا، ۱۳۲۵ لېږدی کال، ۱۱۷چوپړی)

محمد ګل ګلکی استاد، شمتۍیو ته راغلی وو، د حبیب الله پیر کې، یوه سړی ور په سې پاسېدلی وو. ګلکي ورته د سېل په منځ کې و ویل:.

خدای دې زموږ د کور تنور که

چې هر سهار دې په مورۍ کې لاس وهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه سړي ورته په خوب کې دا لنډۍ ویلې وه، دلته لیاز په پښتو وینګ کې او (لحاظ) په دري وینګ کې راغلی دی.

که د ځوانانو لیاز نه وی
په یوه څوک به دې و باسم اویا تیزونه

,, چې خدای به څه راسره و کړي
ما پر دنیا ځان ته اغزي کرلي دینه

چې خدای قاضي شي میزان راشي
ستا د جفا کاغذ به الته غوړومه

چې خدای کوي هغه به و شي
جانانه مه تره تقدیر ته تدبیرونه

چې خدای کوي هغه به و شي
کم بخته مه شکوه تنی په زیارتونه

چې خدای کوي هغه به و شي
ولې دې سر په زنګنو کېښود مینه

چې خدای کوي هغه به و شي
الکه مه بړده زیږی غوا په زیارتونه

چې خدای کوي هغه به و شي
زما د فکر ببړی غرکه شوه مینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۷۴ چوپړی)

,,خدایه په داسې لمبو و سوم
چې نه یې دود شته نه یې تاو چا و لیدنه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۹۵ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,,الله نرۍ، نرۍ باران کي
چي سالووالي د لونګۍ محتاجي شینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۹۶ چوپړی)

,,یار مي د تورو غرونو شپون دی
ما ته به راوړي سپیني ژاولي ژیړ کلونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۳۳۰ چوپړی)

,, د یوه پښت ذهني او روحي پېژندنه، د هغه پښت له دود او دستور سره ټینګه اړیکه لري. همدغه شی یو پښت له بل پښت څخه په مانوي او دودیز ډول بېلوي، د یوه پښت دودیز ارزښتونه بل ته پوره ورته نه وي او نه د هغوی ښېګني کټ مټ سره یوه بڼه وي؛ مګر ځیني برخې یې سره لړ. او ډېر سره ورته وي.

د انسان ناسته ولاړه، تګ راتګ، خندا او ژړا، غم او ښادي، دوستي او دښمني، په هر ځای کي یوه بڼه ځانګړي ادب او رواج لري، چي څوک ترینه سرغړونه نه شي کولی. ښه سړی یا بد سړی په همدغه هنداره کي لیدل کیږي.

که موږ و غواړو چي د یوه هېواد یا دننه په ټاټوبي کي د یوه ټاکلي ولایت ذهني حال مطالعه کړو او معنوي څېره یې ځانته څرګنده کړو، تر ټولو لومړی باید د هغه ملت یا د هغه ولایت په دودو او دستور، رسم، رواج کي یوه مطالعه پیل کړو او دغه شي ته په ډېر اهمیت و ګورو،، (عبدالجبار، ۱۳۷۰ لیږدی، وې چوپړی)

مینه د زړه خبره نه ده
مینه لګیږي د زړه وینه وچوینه

,, باهو په لاس ګوتې په ګوتو
زرګره ټوله دې یاری ته جوړه کړمه،،
(اطلاعات او کلتور وزارت، ۱۳۶۴ لیږدی، ۹۹ چوپړی)

یاری ته چمتو کول، ګوتې، باهو (له لرغون پېر څخه د بوټو، پوټکو، څنډو، دروو، ولې نرې تارونو، شنډې ملو، وربښمو او ګلانو غاړه کۍ؛ تبرې وسپیني، ژېړو، سپین زرو، سرو زرو غاړه کۍ؛ ګرانو مرۍیو، یاکوتو یا یاقوتو او منرالونو غاړه کۍ) ، سره زر، وسپنه، کیمیاوي توکي لکه مس، جستو پېژندل دلته او د وګړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود... . زرګران، منګړ، منګو، منګوړ، دې په علمي بنه و ځېړې لیا دې منګولیا ته پرېږ دي، چې ډیناسور او سمڅرو ته یې پېر رسېږي.
دلته دې خزنده په تېره ګونګټه، خسك، سمڅرې له تېر پېر ځخه و ځېړی بیا به دا کره و مومي.

لوکاټ کلی دې هم تر شنني لاندې و نیسي، تر هغه پورې چې له مخزېږدي کې لا چین نه و، چین کې لوکاټ میوه پېژندل شوي نه وه، خو لغمان کې نومورې کلي له اریاني پېره شتون درلود.

الېنګار او الېشنګ په سنسیګریت، ویدي، او اریاني ژبو کې و پلتي، په دې سیمو کې دې سالو درې او کلي د پېخلیک پایله سپیني ته راوباسي، چې له سالاوي ژبو یا سالاویکو ژبو د زوکړې منځه ده.

لمپاکا کې د ګټې ځنګ باندې د اس سپرو، نېزه لرونکو اتلانو ځېرې و ویني، چې زمونږ د پښتو ژبې لرغونی و ګړني پېیلې پېخلیک لرغون پېر ته رسېږي، له لرغون پېر ځخه خوله په خوله مونږ ته رسېدلي دي.
لکه دا لاندې زمونږ د سیمې ټیکی ده.

،،ټیک په تندي پېزوان په شونډو
اوګۍ په غاړه د جلۍ مزه کوینه،،

(د لیکوال پېژند څرګند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۹ چوپړی)

۱۳. ۱ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو د پېخلیک بېلګې

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو پېخلیک، د دې پایله ساده برابر وي، د پښتون پښت له زوکړې ځخه چې کله زوکړه شوي، په لرغون پېر کې یې په پنډوسه کې ژوند پیل کړي، ژبی شوی، پلار یې پښتینا، پښتون، مور یې پښتیانا (پښتیانه) پېژندلي، شیث پلار او ورور یې پېژندلی او خبرې یې کړي.
پښتو ابېخي، وی، غونډ، غونډلې، وینا، پېیلې یې ویلې، په اند، وند کې هر پېیلن او پېیلني دا وګړني پېیلي له لرغون پېر ځخه جوړي کړي، د نورو جوړولو تکل یې کړی دي. چې د پښتو پیلنی پېیلې لنډی، ټپه، ټیکی او مصرۍ پېخلیک په لاندې ډول دی:.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. د لنډۍ پېخلیک له لرغون پېر څخه دا کره سپینې ته را و باسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) ماران پېژندل، او له ژوي څخه وړاندې پېر کې چې د پېریانو او د هغوی بېلابېلو ډولونو په څمکه ژوند کوو، نو ماران او سمڅارې نورو ژویو (دوپیمه مانا یې حیواناتو) هم ژوند که وو.

د دې له پاره د پښتو له ټولو پېیلو څخه لومړی لرغونی پېخلیک لنډۍ پېیله لري، چې له لټکې یا مار سره څانګړې څانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. پښتون پښت خوله په خوله، سینه په سینه د لرغون پېر په اوږده کې یوه بل ته لېږدولې دی.
پېخلیک (تاریخ) یې له نن ۲۰۱۷ زېږدې څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۱ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی لنډۍ بېلګه

▲ مور یې د دربو سمڅاره ده
څکه یې لور په درې منی وېشتل کوینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: لرغونې لنډۍ.
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
تې. ځای: بغل، خزانې غونډۍ نه لاندې، شمټی، د لمک سین غاړه یا د لغمان سین غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمټې، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
جې. سندرغاړو ویلې: سرغندوې وګړنې سندرغاړې ملاجان ملاګې ۱۳۲۲ لېږدې شا او خوا کې ویلې.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، د ټاټوبې چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځې زېږنده ده.
څې. منسوبه: نر ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲ د پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې لنډۍ ببلګه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې ورونه

سپړنه (تشریح، د غبوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: لرغونې لنډۍ.
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زیږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
تې. ځای: زرکمر، سالو ته مخامخ، (هندوکش د غرونو لوړې لړۍ لاندې چې له لنډي کوتل څخه هم ښکارېږي) د ټیټنګونو، غونډۍ، کروندو او الپشنګ د سین تر منځ شتون لري)، الپشنګ د سین غاړه، اواره پرته سیمه، زرکمر، الپشنګ ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان (الېنا، ګندهارا، آریانا... . زمکه).
ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیله.
جې. سندرغاړو ویلې: سرغندوي وګړنې سندرغاړي ملاجان ملاګې او ګل محمد اوستاد ویلې ۱۳۲۲لېږدي شا او خوا کې ویلې.
چې. ښکالوه: د مېنې پالنې لوړ حس، د ټاټوبي چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځې زېږنده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۲.
خې. چوپړی: ۱۱۹.
دې. راټولونکې نوم: ګل پاچا الفت.
ډې. لیکی دی که لیکنه: پښتو سندرې.
رې. چاپ کال: ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۹ زېږدی).
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۲
زې. خبرداری (Caution):۲
ژې . کنټرول کې (In control): تول
ږې. الیده بسپنه ورکول:. هندوکش د غرونو لوړې لړۍ هسکه سوکه ده، چې تل پرې واورېورېږي، هواوېچه په کې ډېری وخت واورېژنه وي، واورېژونه یې په سینډونو غورځېږي او تول کال یې هسکه سوکه په واورو پټه وي. په ټاټوبي کې له ټولو نه وړاندې لومړی پېخلیکپوهېزه سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لوري د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتي جوايزو کې لومړی جايزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه.
چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نيولي تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نيولي وو، له منتخبو لنډیو او کاکړیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امر، په ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه؛ د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي، چې ۷۳ یې لنډۍ دي،۲۶ یې ټپې دي او ۱۷ یې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

چې ډېری یې زموږ د سيمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي او ځيني لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګين ورکړي وي، چې د هغو يادونه يې هم په کې کړې او ليکی يې له ما سره شته دی.

زه دا ده دې له پاره کره بوږم چې له لرغون پېر څخه يې پښتون پښت خوله په خوله، اند په اند، وند په وند او سينه په سينه لمپاکا کې وايي.

د نوموړي لنډۍ د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهني پنځي پېر د ليکوال څېړنه، د مينې پالنې لوړ حس، د لغمان زرغون چارپېريال او هواويچې د تاثير پنځي زېږنده ده. د دې له پاره کره بوږوم چې ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

۲. د ټپې پېخليک له لرغون پېر څخه دا کره سپيني ته راوباسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) شخړې، جګړې، بد نيتۍ، بخيلي، رنځ، درد او ټپ پېژندل، ژوي يوه تر بله د خبرو نه منلو په پيله کې زور لوري ته تللي دي، يو له بل سره خوابدي شوي، ناروغه شوي، په تن او په زړه يې ټپونه خوړلي دي، د رټلو دردونه، په کوروالي او زېږون کې دردونه ليدلي.

د دې له پاره د پښتو له ټولو پېيلو څخه دوېيم لرغونی پېخليک ټپه پېيله لري، چې له ټپ يا زخم سره ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. پېخليک (تاريخ) يې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۳ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی ټپې بېلګه

ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګریوان په اوښکو څه ته لمده ومه

سپړنه (تشریح، د غټوغټو ټکو څرګندونه):.
- اې. پېیله: لرغونې ټپه.
- بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
- پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تې. ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمتې، د لمک سین غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمتي، مهترلام ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ تاتوبی، افغانستان (الېنا، ګندهارا، آریانا... . زمکه).
- ټې. پېیلې بڼه: وګړني پېیله.
- جې. سندرغاړو ویلې: سرغندوي وګړني سندرغاړي ملاجان ملاګي او ګل محمد اوستاد ۱۳۲۲لېږدي شا او خوا کې ویلې.
- چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، د ناګنلتوب، ژوند رښت ته تن اېښودل او زور هواویچې د تاثیر پنځي زېږنده ده.
- ځې. منسوبه: ښځې ته.
- څې. ګڼه: ۳.
- خې. چوپړی: ۱۱۷.
- دې. راټولونکي نوم: ګل پاچا الفت.
- ډې. لیکی دی که لیکنه: پښتو سندرې.
- رې. چاپ کال: ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۹ زېږدی).
- ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۲
- زې. خبرداری (Caution):۲
- ژې . کنټرول کې (In control): تول
- ږې. الیده بسپنه ورکول:. د دننې سکالو، د پښتون پښت پښتپوهنه یې پنځه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ٤ د پيل پېر پېخليک (تاريخ) دوېيمې ټپې بېلګه

▲ تا چې پر مخ ځېږه راکړه
په ژړا ډکې سترګې چاته واړومه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پيپله: لرغوني ټپه.
بې. پيپلن يا پيپلنه: پيژند څرګند نه دی.
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
تې. ځای: بغل، خزانې غونډۍ نه لاندې، شمتی، د لمک سين غاړه، اوراه پرته سيمه، که څور شمتي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان (الپنا، ګندهارا، آريانا... . زمکه).
ټې. پيپلي بنه: وګړني پيپله.
جې. سندرغاړو ويلې: سرغندوي وګړني سندرغاړي ملاجان ملاکي ويلې ۱۳۲۲لېږدي شا او خوا کې ويلې.
چې. ښکالوه: مين څخه مينې پالنې لوړ حس تمه، د ناګنلتوب لوری، ژوند ربښت ته تن اېښودل او زور هواويچې د تاثير پنځې زېږنده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۴.
خې. چوپړی: ۹۱.
دې. راټولونکي نوم: پېنده محمد زهير.
ډې. ليکی دی که ليکنه: غوړشکه د لنډۍيو.
رې. چاپ کال: ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدی).
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۲
زې. خبرداری (Caution):۲
ژې . کنټرول کې (In control): ټول
ږې. اليده بسپنه ورکول:. د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهنه يې پنځه ده، دا نو داسې نه ورته نه شو ويلی چې دا په ۱۳۱۰ لېږدي کې په لاسي ليک په استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې او د ټاټوبي په ملي ارشف کې خوندي کړې. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لري، يا دې لرغونوالی و نه لري، د دې له پاره چې اوس له ټاپن شوې، لرغون کې يې شتون نه درلود، په لرغون پېر کې يې شتون درلود خو په اوس پېر کې خوندي شوې او کړه شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. ټيکی پيخليک له لرغون پير څخه دا کره سپيني ته راوباسي چې له لرغون پير څخه ژوي (انسان) په ازاده هواېچه، ارته ځمکه کې ژوند و کړي، ځانته د ژوند ملګري پيدا کړي، خپل پښت اوږدو کلونو ته رمټ و رسوي، په لوړه لېوالتيا رښتې مينه و کړي؛ مينه و پالي، د مينې درناوی و کړي، چې ښتن ترې خوښ شي، خپلې جوړې ته خوښې ورکړي، ودنه ورسره وکړي؛ په ښادې کې يې نورې وکړې ستاينه و کړي؛ ټيک يې په تندې کړي او برابرې پيپلې ورته و وايي. د دې له پاره د پښتو له ټولو پيپلو څخه دربيم لرغونی پيخليک ټيکی پيپله لري، چې چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. پيخليک (تاريخ) يې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پير ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۵ د پيل پير پيخليک (تاريخ) لومړی ټيکی بېلګه

▲ ټيک په تندي پېزوان په شونډو

اوګی په غاړه د جلی مزه کوينه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پيپله: لرغوني ټيکی.

بې. پيپلن يا پيپلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پيخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پير دی.

تې. ځای: بغل، خزانې غونډۍ نه لاندې، شمتې، الېنګار د سين غاړه، اوراه پرته سيمه، که څور شمتي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان (الېنا، ګندهارا، آريانا... . زمکه).

ټې. پيپلې بنه: وګړني پيپله.

جې. سندرغاړو ويلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: مينې پالنې لوړ حس، د ګېلتوب لوری، ژوند رښت، د ښادی شېبه، خوشحالی او ودنې هواويچې د تاثير پنځې زېرنده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته؛ ځې. ګڼه: ۵.؛ خې. چوپړی: ۹.

دې. راټولونکي نوم: د ليکوال پېژند څرګند نه دی.

ډې. ليکی دی که ليکنه: منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلي يا په قلم ليکلي) ملي ارشيف.

رې. چاپ کال: ۱۳۱۲ لېردی (۱۹۳۴ زېږدی).

ړې. کره شوې Action Req’ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۱

زې. خبرداری (Caution):۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژې . کنټرول کې (In control): ټول
ړې. الیده بسپنه ورکول:. د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهنه یې پنځه ده، دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دا په ۱۳۱۲ لېږدي کې په لاسي لیک کې کښلې، ۱۳۱۸ لیږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې او د ټاټوبې په ملي ارشف کې خوندي کړې. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لري، یا دې لرغونوالی و نه لري، د دې له پاره چې اوس ټاپن شوي، لرغون کې یې شتون نه درلود، په لرغون پېر کې یې شتون درلود خو په اوس پېر کې خوندي شوي او کړه شوي دي.

۱۳. ۱. ٦ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) دوېیمې ټیکی بپلګه

▲ د سپینو غابنو یې برېښنا شوه
چا ویل ږلی ده چا ویل واوره اوروینه

سپړنه (تشریح، د غټوغټو ټکو څرګندونه):.
اې. پېیله: لرغوني ټیکۍ.
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زیږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې ټېر پېر دی.
تې. ځای: بغل، خزانې غونډۍ نه لاندې، شمتۍ، الېنګار د سیند غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمتې، مهترلام ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بنه: وګړني پېیله.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: ودنپالنې لوړ حس، د ناوې ستاینه، د ښادۍ شیبه، په لرغون پېر کې به د هغه پېر اسلامي دود په ستېه ناوې او شا د ونې لاندې راوستل او بیا به د کهول مشر لاسونه یوه بل ته ورکول، د ګډ ژوند ورمونه او کړنلارې به یې ورته کولې، د ژوند او ټبر ډېرېدو دعا به یې ورته کوله.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
ښې. ګڼه: ۶.
خې. چوپړی: ۵۳.
دې. راټولونکي نوم: پېنده محمد زهیر.
ډې. لیکی دی که لیکنه: غورشکه د لنډیو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف.
رې. چاپ کال: ۱۳۱۰ لیږدی (۱۹۳۲ زیږدی).
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۲
زې. خبرداری (Caution):۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. د مصرۍ پېخلیک له لرغون پېر څخه دا کره سپیني ته راوباسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) یوه بل ته زور په ډاګه کړي، توري د ځان ساتلو او بېلا بېلاو غوښوني له پاره ترې ګټني واخلي، په جګړې کې یې په کار کړي، په ښه پام یې ورغوي، په غوره مېچه برابرې وي، ښکلې یې و ساتي، وار په وار یې تېرې کړي. د دې له پاره د پښتو له ټولو پېیلو څخه ځلورم لرغونی پېخلیک مصرۍ پېیله لري، هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. او پېخلیک (تاریخ) یې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۷ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی مصرۍ بېلګه

سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: لرغوني مصرۍ.
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
تې. ځای: بغل (هندوکش د غرونو لړۍ لاندې، د ټیټنګونو، غونډۍ، کروندو او لمک د سیند تر منځ شتون لري)، خزانې غونډۍ نه لاندې، شمتۍ، الینګار د سیند غاړه، اواره پرته سیمه، که څور شمتۍ، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیله.
جې. سندرغاړو ویلې: سرغندوي وګړنې سندرغاړې ملاجان ملاکې او ګل محمد اوستاد ویلې ۱۳۲۲لېږدي شا او خوا کې ویلې.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، د ټاټوبې چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځې زېږنده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.؛ څې. ګڼه: ۷.
خې. راټولونکې نوم: پېنده محمد، عبدالروف، مجاویر.ا، سلیمان لایق... .
دې. لیکی دی که لیکنه: ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
ډې. چاپ کال: پ. م. ۱۳۱۰، ع. ر ۱۳۳۷، م.ا ۱۳۵۸، س. ل او م.ا ۱۳۶۱
رې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۴
ړې. خبرداری (Caution):۴؛ زې. کنټرول کې (In control): تول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژې. الیده بسپنه ورکول:. د دې مصرۍ وګړني انګېرنه داسې ده، چې د پسرلي په موسم کې به د سوما؛ (هوما) بوټی د لته خازاني غونډۍ سره پاس ټيټنګ منځ کې هندوکش د غرو لمنو کې ټوليده. خو په داسې پېر کې به د شپې له پلوه دا کار کې ده، چې د ۱۴ او ۱۵ سپوږمۍ شپه به وه. ځوانانو به دا بوټي رېبه او پېغلو به ټولوو. کله به چې دا بوټي را ټول شو بيا به ترې زوخا تياره شوه او خلکو به ډېرو ګرانو، منلو مېلمنو ته په مېلمستيا ګانو کې د بړو پی (ژاولو) او له نورو خوړو سره يو ځای اينوده... . ويل کېږي چې دا مصرۍ يوې پېغلې خپل مين ته په داسې شېبه کې ويلې (اچولې) چې مين يې د اوما لو کاوو نو ځکه يې په سپوږمۍ غږ کړی چې ژر را خېږه، نه چې زما مين په تياره کې ګوتې پرې نه کړي.

لکه څنګه چې راپور شوي د دوی هر يوه په واسطه؛ هر يو د سترګو تور، د پښتو ژبې ستورو، درنو ښووندو او پوهانو نوموړې مصرۍ په خپلو ليکو او کښلي کې په لاندې بڼه کښلي ده.

۱:. پينده محمد زهير په خپل غوړشکه د لنډيو کښلې کې، داسې کښلې.

▲ سپوږمۍ يه! سر وهه، راخېږه

چې زما جانان د تورو غرو مزل کوينه

(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۴۵ چوېرۍ)

۲:. د سپوږميه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوې کښلې ليکوال د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر له کښلې ورسته کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ يه! کړنګ وهه، راخېږه

يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه،،

۳:. عبدالروف بېنوا په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ يه! سر وهه، راخېږه

زما لالی د لويو غرو مزل کوينه،،

(عبدالروف ، ۱۳۳۷ لېږدی، ۵۳ چوېرۍ)

۴:. پوهندوی دوکتور مجاور احمد زيار په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ يه! سر وهه، راخېږه

زما اشنا د تورو شپو مزل کوينه،،

(مجاوير، ۱۳۵۷ ل، ۱۱۶ چوېرۍ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند په خپل وار سره یوه له بل سره په ګډه داسې کښلې.

,, سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
جانان د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
زما لیلی د تورو غرو مزل کوینه،،

(لایق او مجاویر، ۱۳۶۱ لیږدی، پولس چوپړی)

۶:. پوهندوی ډاکټر محمد رحیم الهام په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

,, سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
زما لالی د لویو غرو مزل کوینه،،

(محمد رحیم،۱۳۷۹ لیږدی، ۱۰۲ چوپړی)

۷:. پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

,, سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
زما اشنا د تورو شپو مزل کوینه،،

(مجاویر، ۱۳۸۸ ل، ۱۷۱ چوپړی)

۸:. پوهاند د تاریخ پروفیسور شهسوار سنګروال داسې کښلې ده.

,, سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه،،

(شهسوار، ۱۳۹۰ لیږدی، ۵۹ چوپړی)

۹:. پوهندوی لال باچا ازمون په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

,, سپوږمۍ یه! سر وهه، راخېږه
زما لالی د لویو غرو مزل کوینه،،

(لال باچا، ۲۰۱۵ زیږدی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره بڼې:. سړیه!، سپوږمۍ یه!، شپونکی یه!، نړی وال، پېنې یېبره، غونډۍ ټال، نړۍ جال کې د غبرګغږې یې (ۍ) غبرګغږ وساتل شي، ۍ ترې و نه غورځول شي تر ټولو غوره او کره پښتو راځي. له وټېزي (اقتصادي) اړخه هم په بربښنايي ټولوالو کې غوره راځي چې ،ی، و نه غورځول شي، که و نه ځورځول شي د ,, - مۍ یه ،، غږ ور کوي او که وغورځول شي د ,, - میه، غږ ور کوي. لکه لاندې نا کره بڼې:. سپوږمیه!، شپونکیه!، نړیوال، پېنییبره، غونډیټال، نړیجال... .

د دې پیله ساده برابر وي دا؛ چې پارنویکی دلته دوې مانا خندي:.

لومړی:. یه (نه یا اا) (سپوږمۍ نه، سپوږمۍ اا یا داسې مه کو کوه سپوږمۍ) د نه ځواب له پاره یې وایو. لکه تر اوسه پورې دې دا لیکی لوستلی دی؟، یه (نه یا اا.Uh-uh). په دې بڼه غږ لري، لکه په ډډ کې دوې د ډې (ډ) ابېڅې خوا په خوا راغلې، په اا (نه، یه) کې دوې د اې (ا) ابېڅې خوا په خوا راغلي. د لومړې ټوله هوا په تالو کې ساتل کېږي او خوله ډېره وازېږي، او په دوېیم ا کې بیا هوا په خوله کې لږه خو په ستونې کې ویل کېږي او ژبکۍ لړزوي. بله دا چې اا (نه، یه) نه شمېر نوم ۱۱ شمېر ګڼه یوولس دی، نه ۱.۱ په بڼه د لومړي ځېرکي لومړی سرلیکه یا د مخګڼې سرلیک شمېر ګڼه دی او نه لنډوون دی لکه ا.ا (اسلامي افغانستان).

دوېیم:. بلنویکی:. یه د ای! سپوږمۍ په ډول مانا خندي.

لکه:. یه کربانه!، یه پښتیانه!، یه ځلمیه!، یه بچیه!

د پښتو ژبې د ځپېز خجیز ټولوالې په سټه خبره، وینا، ویکي غونډ او غونډله په ځلورګونو ځپو ځخه په هره یوه ځپه باندې تر پایه پورې ورته زورنه راځي. یا به په لومړی یا دوېیمه، یا دریېمه یا ځلورمه ځپه زورنه راځي. د ځپېز خجیز ټولوالې په سټه هم چې یې (ۍ) و نه غورځول شي، روغ راځي چې هره، هره خبره، وینا، ویکي غونډ او غونډله ویکیی د ځلور ګونو ځپو تابع ده. دا هم ځلور ځپېز غونډلې دي.

د هغوی ټولو درنو چې پر دې دنیا دي تر دې دمه او که په هغې دنیا دي، الله ج دې د دوی د زړه ارمانونه پوره کړي. د تللو ډېر درناوی کوو، خدمتونه ته یې درناوی کوو، خو لیکنې رمتې کوو او په نوي پېر کې یې روغې پیلې سپینې ته راوباسو او کره کوو یې، اوسني پېر سره اوږه ورکو او مخ په وړاندې ځو.

په ټولو کې تېروتنې کره شوي دي، چې (ناکره بڼه د چه) کارولې، اوږده ې (یې نرمه یې یا ی کارولې، کامه (،) او ندایه (!) یې نه ده کارولې، وت (سپیس یا واټن یې نه دی کښلی او ور سره ږې (ږ) یې ژې (ژ) ناکره بڼه کارولې چې کره شوي ابېڅې په سره رنګ کره شوي دي.

بل لورې ته نومړې پښتو پېیلې ځانګړې ځانګړنې مصری ته ورته دي، لنډۍ، ټپه او ټیکی ته ورته نه دي، نوموړې مصری د پښتو وګړني لرغونې پېیله مصرۍ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۸ د پیل پېر پېښلیک (تاریخ) دوېیمې مصرۍ بېلګه

▲ سپینه خولګۍ دې راته ژوې
که په چړو کې نرۍ لاړ وي در به شمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: لرغونې مصرۍ.

بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پېښلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي ځخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.

تې. ځای: شمتۍ، که څور شمتې، الینګار د سیند غاړه، اوراه پرته سیمه، مهترلام، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیله.

جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: لېوالتیا لوړ حس، له خپلې میرانه، په لرغون پېر کې به چې ژوې تر هغه یې ټاکلې نخښې د یارۍ نه وې پوره کړې، د ګډ ژوند موخو ته به نه رسېده. سپینه خولګۍ یا پېغلې تر لاسه کول داسې و لکه په تېرو چړو چې مزل کوې، نو اړینه وه چې له ډېر پام ځخه به لېوال پام اخسته.

ځې. منسوبه: ښځې ته. څې. ګڼه: ۸. خې. چوېرۍ: ۶۴.

دې. راټولونکې نوم: پینده محمد زهیر.

ډې. لیکی دی که لیکنه: غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف.

رې. چاپ کال: ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدی).

ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۲

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. الیده بسپینه ورکول:. د دننې سکالو، د پېغلې او ځلمې غوراوی، د چړو پېژند، د پښتون پښت پښتپوهنه یې پنځه ده، دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دا په ۱۳۱۰ لېږدي کې خوندي شوې. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لرې، یا دې لرغونوالی و نه لرې، د دې له پاره چې اوس ټاپن شوې، لرغون کې یې شتون نه درلود، په لرغون پېر کې یې شتون درلود خو په اوس پېر کې خوندي شوې او کره شوې ده، په ورته بنه د دې سیمې تر ۱۰۰۰۰ ډېرې داسې پېیلې دې چې د لرغون پېر دي. هر ابېځی، هر ویکیی، هر غونډ او هره غونډله یې د پښتو ژبې دی او لکه د نورو زړو ژبو په بنه لرغون پېر لرې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۹ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی مصری بېلګه

▲ دا الېنګار ځیرې! ځیرې ده

هرې ځیرې نه یې د وینو بوی راځینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېیله: لرغونې مصری.

بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند ځرګند نه دی.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندې تېر پېر دی.

تې. ځای: پنجکوره، سنګر، الېنګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېیلي بنه: وګړني پېیله.

جې. سندرغاړو ویلي: جمت الله.

چې. ښکالوه: د میني پالني لوړ حس، میرڅمن ته د ولاړېدلو، د لغمان زرغون چارپېریال او هواویچي د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته. څې. ګڼه: ۹.

خې. چوپړی: پېژند ځرګند نه دی.

دې. راټولونکي نوم: پېژند ځرګند نه دی.

ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند ځرګند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند ځرګند نه دی.

ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتني سمې شوې): ۰

زې. خبرداری (Caution): ۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. الیده بسپنه ورکول:. د الیګزندر یا ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزېږدي کې دوې میاشتي لمپاکا کې تړاکونه و کړه، دوې میاشتي یې د دې سیمې ډېری تېر تالا وا لا کړه، میرنو ورته کورونه پرېښنودل. غرونو او درځنۍیو سیمو د هندوکش (ساوو، کنده ګل، سوی مخ، واورو مخ، ځینګوړا، سالو، تګ، کاوون، تبۍ او درې) ته لاړه. چې په شخړو راوړلو کې د مقدوني میرڅمن ډېرې نېزې، تورې او سپرې ماتي شوې، دواړو لورو ته ډېر ژور ټپونه ورسېدل، ډېرې ځنکي څېرې یې ځیرې ځیرې کړلې، له یوه لوري د لمپاکا ټوله زوروره ګڼه ګوڼه له زورورو شخړو په پېله کې په شا تمبل کېدله، چې ټوله اواره سېمه یې په وینو وینخښتي کړه، په سنګره کې یې ورته د ځواک له پاره د وسپنې وېلې کولو پېنځه کورې و رغولې، چې خپلې نېزې تورې او سپرې ورغوي، له همغه پېره نومړې کلې ته پنجکوړه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۰ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی ټپې بېلګه

▲ جانان چې ته ماته یې ویلي
د پړوایي مشنګ چې ګل شو ری به شمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېیله: زړه ټپه.
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند ځرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زیږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندې تېر پېر دی.
تې. ځای: منجلام، پړوایي، اړوکی، الینګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بڼه: وګړني پېیله.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند ځرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مېنې او مینې پالنې لوړ حس، د لغمان زرغون چارپېریال او هواویچي د تاثیر پنځي زیږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۱۰.
خې. چوپړی: پېژند ځرګند نه دی.
دې. راټولونکي نوم: پېژند ځرګند نه دی.
ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند ځرګند نه دی.
رې. چاپ کال: پېژند ځرګند نه دی.
ړې. کره شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول
ږې. الیده بسپنه ورکول:. د الیګزندر یا ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزیږدي کې دوې میاشتې لمپاکا کې تراکونه وکړه، دوې میاشتې یې د دې سیمې ډېری ټبر او اسونه تالا کړه، میرنو ورته کورونه پرېښودل. غرونو او درځنۍیو سیمو د هندوکش (ساوو، کنده ګل، سوی مخ، واورو مخ، ځینګوړا، سالو، ټګ، کاوون، ټبی او درې) ته لاړه، چې په شخړو راوړلو کې د مقدوني میرځمن ډېرې نېزې، توري او سپرې ماتې شوې، دواړو لورو ته ډېر ژور ټپونه ورسیدل، ډېرې ځنګې ځبرې یې ځیرې ځیرې کړلې، له یوه لوري د لمپاکا ټوله زوروره ګنه ګونه له زورورو شخړو په پیله کې په شا تمبل کېدله، چې ټوله اواره سېمه یې په وینو وینځښتې کړه، په دې پېر کې د یوې پېغلې د ژوند ملګری د جګړې له پاره له خپل کاله څخه و وته او دې ته یې د بېرته راتلو ژمنه کړې وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۱ د لرغون پېر پېخلیک دوبیمې مصری او لومړی لنډی بېلګه

د پېغلو پېغور ورکولو يوه ترېله څوابونه.

▲ مه سیندغاړي کې مه يې نوم کې
نېزې يې نه شته اورلړونې ګرځوينه

▲ مه سنګره وال کې مه يې نوم کې
اوبه يې نه شته مخ په لاړو وچوينه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: لرغونې مصری.

بې. پېيلن يا پېيلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندې تېر پېر دی.

تې. ځای: ګرمکاچ، الېنګار سيند غاړه، الېنګار ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېيلې بڼه: وګړنې پېيله.

جې. سندرغاړو ويلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: پېغور افسانې، ميرڅمن ته د ولاړېدلو، د لغمان زرغون چارپېريال او هواويچې د تاثير پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوړ.وم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته. څې. ګڼه: ۱۱.

خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی.

دې. راټولونکي نوم: پېژند څرګند نه دی.

ډې. ليکی دی که ليکنه: پېژند څرګند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.

ړې. کره شوې Action Req’ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې): ۰

زې. خبرداری (Caution): ۰ ژې . کنترول کې (In control): ټول

ږې. اليده بسپنه ورکول:. د دې مصری او لنډی افسانه او وګړنې انګېرنه داسې ده، په ۳۲۶ مخزېږدي اسکندر په سنګر کې د شخړو په لړ پنډغاله و وهه له او دمې ځای يې ځانته جوړ کړه، په دې پېر کې به ښتانه اتلان د شپې په تيارو کې ګرځېدل، د ميرڅمنو څارکښې به وو، ځينې پېر به د ودنې له پاره پېغلې يوه بل کلې او سمې ته په پټه تللې، نو د خپلو څارکښو به چې د پېژند غږ کوو چې تاسو څوک يئ؟ دوی باندې يې د وېرې اثر شينده، دوی له سنګره کلې څخه سيند غاړې ته راغلې وې، او سيندغاړيو ته يې پېغور د ځيرې کونکو وسلو او سوی غوره سمبالتيا ور کوو، دا بل لوري هغوی ته د اوبو کمتون او لړې ګټه اخستنې پېغور ور کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۲ د زوړ پېر پېخلیک لومړۍ مصرۍ بېلګه

مینه روا که ناروا ده

په کومه مینه چې اخلاق ناولی شینه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېيله: زړه مصرۍ.

بې. پېيلن يا پېيلنه: پېژند ځرګند نه دی.

پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۶۱ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۳۷ لېږدې (۶۵۸ زېږدي).

تې. ځای: مندره وړ، وربېنم لار، زوړ کلی، قرغه یي ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېيلي بنه: وګړني پېيله.

جې. سندرغاړو ويلي: اوستاد ګل محمد ګلکي ۱۳۲۲ لېږدي کې ويلي.

چې. ښکالوه: د اسلام پالني لوړ حس، دينپوهني زده کړې د تاثير پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته. څې. ګڼه: ۱۲.

خې. چوپړی: پېژند ځرګند نه دی.

دې. راټولونکي نوم: پېژند ځرګند نه دی.

ډې. ليکی دی که ليکنه: پېژند ځرګند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند ځرګند نه دی.

ړې. کړه شوې Action Req’ed (عيبونه او تېروتني سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. اليده بسپنه ورکول:. اسلامي لښکرې چې ټاټوبي ته راغللي، له درنو او اوږدو جګړو ورسته، د خبرو او ناستې له لارې سره د محمد رسول الله اسلام دين منلو ته غاړه کېښوده، د نوي دين د زاړه اسلام دين له ارکانو سره بېلوالی شتون درلود، ځيني کړنو کچې په کې ډېرې او د ځينې کړنو کچې په کې کمې وې، د دې ټولو کچو پوهېدلو باندې چې د وګړي له ځاني پېژند سره اړېکه لري، چې په ټاکلو ارکانو ځان برابر او په روغه اسلامېچه ژوند پر مخ بوزي، اړتيا يې دي ته وه چې له عالم څخه چې کړ او ژبه يې يوه وه، پوښتنه وکړې، مينه کول روا دي که ناروا، هغه ورته وايي، هغه مينه نارو ده چې اخلاق خرابوي، سلوکو ته خنډ جوړ وي، په رښت کې مينه روا ده، مين له مينې سره د دې له پاره مينه کوي، چې نوی ژوند ځانته جوړ کړي او تر پايني ورځې سره ګډ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۳ د زوړ پېر پېخلیک لومړۍ لنډۍ بېلګه

▲ داسې چې ته وې داسې زه ومه

داسې به شې لکه دا څه چې داسې یمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ

بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۶۱ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۳۷ لیږدي (۶۵۸ زېږدی).

تې. ځای: نیم نانی، کلاټکه، سلینګار، الېنګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېیلي بڼه: وګړني پېیله.

جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: دین پالنې لوړ حس، منځني ژوند ته د وګړو هڅه ونه، د پنډوسي په سر د ښه کړو وړو سپارښتنه ده، ادیرې چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته.

څې. ګڼه: ۱۳.

خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی

دې. راټولونکي نوم: مولوي احمد خان لغمانی

ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.

ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول.

ږې. الیده بسپڼه ورکول:. زما د اسلامي فنونو استاد په ۱۳۷۴ل کې احمد خان د امیرخان زوی چې د ظاهر شا د پېر ستر عالم او د لغمان د ټالبانو امیر و، د کڅور شمتي شیخ او خطیب. وېل یې راته چې حبیب الرحمن مې شاګر و، چې ولایت باندې پېیلنی حمله و شوه، داود خان په امر لومړی بندي زه او زما زوی وو، د نور محمد پر ګدی له کډوالی ته اړ شوم. دیر کې مې شاګرد خطیب و، پېښور ته مې لیدو ته راغی؛ ویلې اوستاده راځه زموږ خطیب شه، دیر کوټکي میدان کې خطیب وم، زموږ د مذهب په سڼه وګړو ته په خپله ژبه ورم او لاربښونه ډېره ښه وي د هدایې په سڼه هم. خو مشکات په سڼه نېغه خطبه وایې، دا مې په ۱۳۵۹ التـه ویلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱٤ د زوړ پېر پېخليک لومړى ټپه او دوېيمې مصرى بېلګه

▲ جانان مې ټپ پر تېتر و خوړ

په جګ مغزى د کلو پېغلو کې ګرځمه

▲ له سپيني تورې نه دې ترپلود

په بېګانى درکړې خوله پښېمانه يمه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېيله: زړه ټپه او مصرى

بې. پېيلن يا پېيلنه: پېژند ځرګند نه دى.

پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي ځخه ۱۰۷۳ کاله وړاندې تېر پېر دى؛ ۳۲۲ لېږدي (۹۴۴ زېږدي).

تې. ځاى: بوست، کښکرګا، لښکرګا ولسوالى، هېلمند ولايت، کندهار زون، سويل ټاټوبى، افغانستان.

ټې. پېيلې بنه: وګړني پېيلې.

جې. سندرغاړو ويلې: پېژند ځرګند نه دى.

چې. ښکالوه: د ټاټوبې پالنې لوړ حس، زړورتيا، ځيرکتيا، پوهې، ځيګتوب او سرخندنې د تاثير پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته.

ښې. ګڼه: ۱۴.

خې. چوپړى: ۲۷۶.

دې. راټولونکي نوم: اوستاد عبدالحى حبيبي.

ډې. ليکى دى که ليکنه: تذکرة الشعراء ,, پټه خزانه،،.

رې. چاپ کال: ۱۳۳۹لېږدى (۱۹۶۱ زېږدى).

ړې. کړه شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۲

زې. خبردارى (Caution):۲

ژې . کنټرول کې (In control): ټول.

ږې. اليده بسپنه ورکول:. په ۱۳۲۲ لېږدي د محمود هوتک پټې خزانې يوه نخسه د پښتو ټولنې لاس ته راغله او هغه يې حبيبي ته د دېرې شننې او درى ژبې شرحې او ژباړې له پاره په لاس کې ورکړه، او نوموړى کار حبيبي په کابل، خوابګاه کې په ۱۳۲۳ لېږدي کې بشپړ کړه. دوېيم وار چاپ ته يې د درى ژبې شرحې او ژباړې سره چمتو کړ، دوېيم چاپ يې په ۱۳۳۹لېږدې کې د پوهنې وزارت د دارالتاليف رياست کې تذکرة الشعراء ,, پټه خزانه،، ۵۰۰۰ ټوکه له چاپ سالامت تېر کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۵ د زوړ پېر پېخلیک دوېیمې لنډی بېلګه

که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پیپله: زړه لنډی.
بې. پیپلن یا پیپلنه: ملک خانو خان مېرمن.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي ځخه ۹۷۹ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۴۱۶ لېږدې (۱۰۳۸ زېږدي).
تې. ځای: برمل، برمل ولسوالی، ښرینه، پکتیکا، پکتیا زون، افغانستان.
ټې. پیپلې بڼه: وګړني پیپله.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند ځرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، شخړې له بریا ځخه د میره برې راوړو د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوړوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۱۵.
خې. چوپړی: ۱۲۱.
دې. راټولونکي نوم: افضل خان خټک (APZAL KHAN KHATIK).
ډې. لیکی دی که لیکنه: تاریخ مرصع (TARIKH I MURASSA PASHTU) *(Britannia Musorienal 2893)*.
رې. چاپ کال: ۱۲۶۳ لېږدی (۱۸۸۵ زېږدی).
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):٠
زې. خبرداری (Caution):٠
ژې . کنټرول کې (In control): تول
ږې. الیده بسپنه ورکول:. الیده بسپنه ورکول:. د ابو المنصور سبکتګین محمود (غزنوي) تورک تر ټولو لویه او خونړی جګړه له هندو شاهي واکمن یا امیر د جایاپالا Jayapala ځخه چې ۱۰۰،۰۰۰ چمتو راټول کړل شویو هندو ځواکونو ځخه د لغمانو په پند او سند په لغمان کې وګټله. ,, د مثال په بڼه کله چې غزنوي محمود د ۳۹۲ لېږدي نه تر ۴۱۶ لېږدیز ۱۷ واره د هند په لویه وچې لوی او واړه بریدونه و کړ لړ ولې له دېنه د مخه له ۳۹۰ لېږدي نه تر ۳۹۲ لېږدي پورې نومړي سلطان له جایاپالا سره په جګړه کې د لغمان، پېښور، د آټک دواړه غاړې او یو شمېر نورې سیمې لاندې کړې وې. په ۴۹۷ ل- ۱۰۰۶ ز کال یې د هند راجه ګانو ته په ویهند کې ماتې ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې ومو ویل محمود ۱۷ واري په هند برېدونه وکړ خو بشپړ بری یې تر لاسه نه کړ او یا لږ تر لږه یو واکمن و نه ګماره چې د ده د غوښتنو پخلی و کړي. ویل کېږي یوه ورځ د سلطان مور له خپل زوی محمود نه و پوښتل چې ولې؟ پرلپسي توګه په هندستان بریودنه کوې او کوم د پام وړ بری نه ترلاسه کوې؟ (په چټک برید به له غزني په ګوملې ته) سلطان بیا مور ته و ویل چې تاسو و وایئ څه و کړم؟
مور یې محمود ته و وېل چې د پښتنو په مشرانو او سردارانو غږ و کړه چې ستا ملاتړ و کړي.
په تاریخ مرصع کې افضل خان خټک د سلطان محمود یا دونه کوي او په اړه یې کاږي: ؛... ,, اته کسه د سردارانو د افغانو چې نومونه د دوی په کتابونو کې مسطور دي، یوه ملک خانو، ملک عامون، ملک داود، ملک یحیی، ملک احمد، ملک محمود، ملک عارف او ملک غازي په ملازمت د سلطان محمود غازي ته راغلل.،، (افضل، ۱۸۸۵ زېږدی، ۱۲۱ چوپړی)
د دغو مشرانو په اړه ویل کېږي، چې کله په ۴۱۶ لېږدیز کال سلطان محمود د سویلي هند د کاتیا وار پر سومنات برید وکړ نو دوی یو بل ته غږ و کړ چې تربورانو راځئ چې خپلي لمنې سره غوټه کړو... . څنګه چې د دوی ګڼ کمیسونه په تن وو، یوه له بل سره یې لمنې و تړلې او بیا یې په سومنات برید و کړ. کله چې د سومنات دروازه ماته کړه که ګوري چې د لمانځنې بوت پرته له کوم تړاوونه د کوټې په هوا کې ځوړند دی.
مسلمانان ټول هک پک شول ان تر دې چې د دوی په عقیده یې اغېزه وښندله چې دا څنګه کیدلی شي، پرته له کومې ستنې بت په هوا کې ځوړند پاتې دی. سلطان هم ګوته په خوله وه. ولې کله چې د کوټې چت، دیوالونه وغورځول او ځمکه یې وکندله، وې لیدل چې په ډېر مهارت د وخت مهندس په ځمکه، دیوالونو او چت کې وسپنه کشونکي (مقناطیس، آهن روبا) داسې ځای پر ځای کړي وه، چې د بوت توله او توازن یې په هوا کې ساتلی و. د دغو مشرانو په لړ کې د یوه تن نوم په یوه لنډۍ کې هم یاد شوی چې په هغه مهال کې د کومې پښتنې مېرمنې ,, د خانو خان مېرمن وه، برمل کې ویلې وه، غوښته یې چې خپل اس باندې له برملې څخه کوز د ګوملې سیند ګودر ته شګین څخه انګور اډې لورې ستړې مشې ته ورشي. ،، له خوا ویل شویده. لنډۍ داسې ده:

که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه،،

(شهسوار، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۰چوپړی)، (شهسوار، ۱۳۹۰ لېږدی، ۶۱چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱٦ د زوړ پېر پېخلیک دوبیمې او دربیمې ټپې؛ دربیمې ځخه تر اته لسمې لنډۍ او دربیمې او څلورمې مصرۍ بېلګې

له مخې لرې شه دېواله

که چېرې باد د خراسان وي روغ به شمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ.

بې. پېیلن یا پېیلنه: مومن خان.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي ځخه ۸۱۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۵۷۸ لېږدې (۱۲۰۰ زېږدي).

تې. ځای: دکن، دکشینا، ستاپورا، کارناتاکا، بنګلور، د هندستان.

ټې. پېیلې بنه: وګړني پېیله.

جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: د ټاټوبي پالنې لوړ حس، مېرمن یادولو رنځ او درد د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته.

څې. ګڼه: ۱۶.

خې. چوپړی: ۶۲.

دې. راټولونکي نوم: پوهاند د تاریخ پروفیسور شهسوار سنګروال.

ډې. لیکی دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.

رې. چاپ کال: ۱۳۹۰ لېږدی (۲۰۱۱ زېږدی).

ړې. کره شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. الیده بسپنه ورکول:. د دې ټپې ته دکنی ټپه هم وایي، چې مومن خان دکن کې ویلې ده، افسانه او وګړني انګېرنه داسې ده، مومن خان د شیرینۍ کوژدهړن، چې د خویندۍ (مومن خان کلی) ژوند کړ و، چې د کابل سیند په لوړه کمرډاګه یې کلا ده چې ورته د مومن خان کلا وایي، ماهیپر له کوتل لاندې، د کابل جلال اباد په لوی واټ، د سروبي والسوالۍ اړوند پروت کلی د مومن خان کلي په نوم یادیږی. د دې کلا ختیځ ته خاورو پول او مانو کلی دی، لویدیځ ته یې د ماهیپر تنګی غارو، سر ته شمال ته د خویندی او باغیچړ غرونه دي، وړاند مخامخ یې سویل ته د ګوړا منده، ځمځې ښکاربړي، سلګۍ او د ملاعمر کلي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو په دې تړه و منله چې مومن خان به د پلار په پاتې میرات نه ودووي، په خپله ګټنه دې پورته او ولوار پرې کړي.

دوی سره و منله؛ مومن خان د هېندوستان ته لاړه ګټني په سې، دکن کې په یوه دښته کې، په اوښ سپره جلی سره مخ شو، چې د ښامار مړی ته د ځواکګدی وګړو پایني مېلمستا د انجونو چې د دولت اباد کاکتیا وړانګل واکمن باچا لوره یا د ستاپورا لور اناره چمتو کړې وه، له کلي به په ناتار یو ښامار انجوني داړلې او خوړلې. واکمنو ورته د ژوغورلو په پاره تړه و کړه چې یوه، یوه جلی به ورته ړدو چې د دوی خوراک شي. موږ به ترې خوندي شو.

وار د اناري (انارګوډې، ګلغوټی، انارګلې) راغلی وو، د مومن پرې د سفر په پېر پام شو، خوا ته یې ورغی، خبرې یې ورسره پیل کړې، هغه ورته و ویل تاسو لاړ شئ دلته ښامار راځي تاسو به و خوري. هغه ورسره پاتې کېږي، خبرې ورسره کوي، ستاپورا دښته کې څه نه شته بې له دې دواړو، مومن خان ستړی دی، خوب وړی دی، خوب یې وړي، اناره یې سر په خپل زنګون کوي، چې د ښامار پشهار او اواز اوري له سترګو یې اوښکې بهېږي چې اوس به دا ښکلی ځوان هم له ما سره ګډ وخوري، وند یې کوه چې پرېږده چې له خوبه یې تېر کړي او و یې خوري، چې اوښکې یې د مومن په ښکلي مخ غورځېږي او هغه راپا سېږي، ښامار سره جنګ کوي، مومن خان باندې چې حمله کوي، هغه یې رټ په کریچ ځېرې کوي، او په منځ دوې ځایه څرېږي، شاپټ یاره یې نخښه له ځان سره وړي، اناره په خپل پلار سپاري.

پلار یې همده ته په نکاح کوي، او د ده مېرمن کېږي، له کال ځنډ ورسته، د مومن خان دې شپون (ګنجه، پک)غواړي چې دی بېرته کاله ته راولي په سې پل و هي، ځان دکن ته رسوي، وینې یې ورته وایي مور دې رنځوره ده او شیرینی یاربازه شوې، ځانته یې یار نیوله.
مومن خان ښایي ۲۱ کلن وي له احساساتو نه ډینګېږي، ګړندی خپل سفر لنډوي، خپل اس باندې سپرېږي او سفر پیل وي. که هر څومره ورته اناره زاری کوي چې مه ځه پاتې شه، ما یوازې مه پرېږده، ده ورته مېرړانه دود او ژبه خودلې وي، په یوه خبر والاړ وي او ځان رارسوي، ۲۳۹۶.۹۵ کیلومتر نیغ مزل یا ۲۵۰۰ کیلومتر مزل په ۲۱ شپو او ورځو کې ځان له دکن، دکشینا، ستاپورا، کارناتاکا، بنګلور، د هندستان نه ځان، خویندی (مومن خان کلی)، کوګامنده، سروبي ولسوالی، کابل ولایت، افغانستان (خراسان) ته ځان رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اس له سپې لرې ترې او ځان د تره کلا ته رسوي، هغه د اووه ورونو په منځ کې کټ کې وېده ده، مومن خان ځان سره دوې اند کړی وي، لومړی:. دا چې د کلا ور شيرينۍ ترې، که زنځير يې نه و ترلی ور خلاص وو نو پوهېږم چې يار بازه شوې، دوېيم:. انګر ته به په سې ورشم او په ويدو به يې په سينه لاس کېږدم، که غږ يې و کړه خو ياربازه نه ده او که غږ يې ونه کړه نو زما شک به ربښت شي زه به يې غلې په چړې و وژنم.

دی چې کلا ته ورځي ور ترل شوی نه دی، يوه شک يې ربښت شو، نېغ ورځي له ورونو ښځه يې تېرېږي او د هغې کټ ته ځان رسوي، چې په سينه يې لاس ږدي. هغه کړېکه کوي چې اله! غله دي، ورونه يې را پاسېږي پرې د چړو وارونه کوي، اووه چړې يې وهي د ظفر خان په اخري چړې غږ کوي چې مړ مو کړم مومن خان يم.

ټول تره زامن يې اريانېږي، چې دا ښځه و شو، ظفر خان و ويل چې ماته به ټول وګړي تانه او پېغور راکوي چې په خور مو خپل ورور و واژه، هغه ځان په کرېچ و وهه عمر يې و بخښه.

مړی يې دې غاړې خپل کلي ته راوړه. سلګۍ، ملاعمر ته خانجان چيني ښځه يې مړی خاورو ته سپاره، چې کونډې مور يې ښايسته ځلمی زوی په وينو لت او ښېرې و ليده، په ليدو يې عمر وبخښه. انارې چې له شا يې ور په سې پل راختلی وو، چې دلته يې د دوی جنازه ولېدله، ډېره له زړه ژوره خفه شو، مونځ يې و کړه، ځنګون يې و وهه پرې، دې هم عمر و بخښه. شيرينۍ چې د دې ښځې دا حال وليده دې و ويل چې دا ځوک ده، چې ځان يې دا سې و بخښه، خپله يې دوې رکاته لمونځ و کړه دې هم خپل عمر و بخښه، دوی ټول مړه شو.

اوس يې همدله خانجان چېيني ښځه ادېره ده، دوی نږدې قبرونه، يوه لرې، ترې لس متره لرې د اس (دل دل) او سپې قبر هم خوا په خوا دی.

د مينې پالنې لوړ حس، سپېڅلې پښتيانه چارپېريال او هواويچې د تاثير پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوړوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
لاندېنۍ ۳ لنډۍ د مومن خان دي ، ۱۲ لنډۍ، ۱ ټپه او ۲ مصرۍ شيرينۍ او يوه لنډۍ د انارې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تا د سفر موزې په پښو کړې
د زېړو ګلو باغ په چا سپارې مینه

▲ ما د سفر موزې په پښو کړې
د زېړو ګلو باغ په خدای سپارم مینه

▲ یار مې سپرېږي روانېږي
په نارنجي مخ مې سیلاب د اوښکو ځینه

▲ چې الته ځې خال مې سیې که
د هندستان د نجونو نه شته شنه خالونه

▲ د هندستان ولور ته ځمه
د هندستان جوني زما خوېندې میندې دینه

▲ د هندستان ولور ته ځمه
د شیرینو ولور په خپل لاسو ګټمه

▲ چې مومن خان له ما جدا شو
بدن مې رېږدي زړه مې صبر نه کوینه

▲ په جدایي سره جدا شو
مومنه! کله به وصلت سره کوونه

▲ ما جدایي لیدلي نه ده
چې مومن خان رانه جدا شو وبه مرمه

▲ مومنه ځه الله دې مل شه
دا شینکی خال او زلفې تا لره ساتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري په پوره زړه کړه
خولګۍ مې ستا ده که زه خاورې شم مینه

دا لنډۍ د اناړې له لورې مومن خان ته ویل شوې، چې په هغه پېر کې به مومن ورته د ولور په اړه کیسې کولې، د هغه ځخه ورسته ورته په ځواب کې اناړې دا لنډۍ ویلې ده، دې ته دکنۍ لنډۍ هم وایي.

د هندستان ولور ته مه ځه
د شیرینو ولور له ما واخله مینه

د مومن خان عقل کوتاه و
په نیمو شپو ځوک د چا کور لره ورځینه؟

ادې راکېنه اور رابل کړه
د مومن خان په وینو رنګ شو بالښتونه

مومن خو اووه چړې خوړلې
د ظفرخان د چړې ډېر فریاد کوینه

د پاسه دوې جنازې راغلې
د مومن خان جنازه پېغلې جونې وړینه

کرنګه مات دې شه لاسونه
په نیمو شپو دې مومن خان راوړ له کومه

که زه خبر وای چې مومن دی
ما به خونې ولې ویښونه

جانان زما په خولګۍ مړ دی
عالمه مه یې لمبوځ چې شهید شونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۷ د زوړ پېر پېخلیک نولسمي لنډۍ بېلګه

د لته د هغو لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو یادونه کوو چې یوه ځانګړي مناسبت ته ویل شوي دي. نه یوازې تر شا يې یوه کېسه پرته ده، بلکې یو ټاکلی پېر هم په ګوته کوي او تاریخي ارزښت لري.

▲ تر مارګلې به در سره یم
په هندستان کې دې په خدای سپارم مینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ.

بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۸۰۰ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۵۹۵ لېږدې (۱۲۱۷ زېږدي).

تې. ځای: اټک، اباسیند ژۍ، پېښور، خیبر زون، پښتونخوا.

ټې. پېیلي بنه: وګړني پېیله.

جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: د مینې پالني لوړ حس، مړی مندلو ته مېره د لمسون د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته.

څې. ګڼه: ۱۷.   خې. چوپړی: ۶۰.

دې. راټولونکي نوم: د تاریخ پوهاند پروفیسور شهسوار سنګروال.

ډې. لیکی دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.

رې. چاپ کال: ۱۳۹۰ لېږدی (۲۰۱۱ زېږدی).

ړې. کره شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. الیده بسپنه ورکول:. مارګله د هغې سیمې او غر نوم دی چې د پېنډۍ او ټکسلا تر منځ لکه د یوې پولې په څېر اوږد غځېدلی دی. اټک نه آغاړې تر حسن ابدال او بیا تر ټکسلا؛ خان پور پورې پښتانه مېشت او ودان وو. خو له ټکسلا نه اخوا بیا ټول هندستان وو، له لنډۍ څخه جوتېږي چې هغه پېر ښایي انګرېزان هم لا هندستان ته نه وو راغلي، یانې هغه پښتون چې د غریبي له پاره هندستان ته روان و، نو مېرمنې يې ورته ویلې ده، چې تر مارګلې به زه ستاسو د درناوي له پاره درسره ملګرې یم خو په هندستان کې دې په خدای سپارم. له دې لنډۍ څخه د خلکو انګېرنه دا ده چې نومړې مېرمنې دغه لنډۍ په هغه پېر کې ویلې چې مېړه يې هندستان ته د سفر په نیت روان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۸ د زوړ پېر پېخلیک شلمې او یوویشتمې لنډۍ بېلګه

▲ اصیله وم کم اصله! وېوړم
کم اصل داسې مې ساتي لکه مغله

سپړنه (تشریح، د غټوغټو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷۹۶ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۵۹۹ لېږدي (۱۲۲۱ زېږدي).
تې. ځای: نوتندک، یکاولنګ ولسوالی، بامیان ولایت، مرکز زون، مرکز ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بنه: وګړني پېیلې.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د تاوتریخوالي، غلامي، په خپلو کې د جګړو، ربړ، بې پتې، بې ننګې چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۱۸.
خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی
دې. راټولونکي نوم: (سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۳۰ چوپړی)
ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.
رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. الیده بسپنه ورکول:. نوتندک یا د پستو ختو موړ، نو ته ورته څڅوبکی ځوړی، چې یوه څرځې پښتنه وګړې وه، د هغې له خولې خپل مغول بادار ته د هنتې لېږد په پېر ویلې وه، مغلو مشر چنګیز خان تموچین مغول، غوره دروزګر (پېش) و، په منګولیا ګوبې دښتې هنتې کې ۱۱۶۰ زېږدي کې زوکړه شوي و، د یسوګي خان زوی او د کبلی خان مسی و.
کوکوچو ملا وربانديې د چنګېز خان (چنګېزی، چنګیژی یا چنګ یژی یا تاولرګین کلم، برخلیک ټاکونکی، سخت لیک، پیاوړي خت، پربګړی بخت) لقب ورکړی و، د ډېر پیاوړی ځواک درلوده او هر یوه ته یې ویلې و، چې سل تنه ونه وژنئ!، تاسو باید مړه نه شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپنو د واک ساتنه باید و کړئ، ښه غېړنېوني شئ، ښې غېړې و نیسئ، د دښمنانو ښځې، میوې او سره زرو څخه ګټنې واخلئ، کورونه ته یې اور واچوئ، دښمن مو تړاک کړئ، د حاکمانو په خوله کې یې د هغوی سره سزر وېلې کړئ او خوله کې ورته وڅځوئ، د سر ځلمي یې ځان سره کړئ او د غشو مخې ته یې کړئ، غوره او تېزې تورې واروئ، ځان ژوندي و ساتئ، د دښمن زېرمې لومړی له منځه یوسئ بیا یې مشران پرې کړئ، دوکه ډېره کوئ، اس له شل اړخونو (سر، ملا، غاړه، لاس، ملا، ورنو، لکی، پښه، نس، د نس لاندې لور، د پښو له منځه یې، هر بند د غړي... .) څخه په منډه کې خپل دښمن په غشو په مری و لئ، څارکښې اس ځغولونکي خپل هرو سل تنو څخه سل متري کې خپاره کړئ.

مغولېستان د شپانه (کوچیانو) قامي مشر چنګیزخان په خپل جنګي واک د چین ولایتونه را لاندې کړ او ځینو ځایونو کې یې خپل ګستیان سخت و زپل اروپایي عیسویان وایي چې د په خپله زموږ زېرمې په نخښه کولې، زموږ سپاره به ورپسې و، د به د اس له شا څخه هم په اور ککړ غشي ویشتل او زېرمو به اور واخسته، دوه درې ورځې په ځنډ به یې خونړۍ حمله راوړه او بریالی به شو. هغه پېر د ده مشر یا د اسلامي ملکونو مشر د بغداد خلیفه النصر و چې خراج (ټیکس) به یې اخیسته. سلطان علاوالدین (اوزبېکېستان، تاجیکېستان، تورکمانېستان، کېرغېزستان، کزاکیستان او داغستان چې پلازمینه یې خوارزم اوزبېکېستان و؛ دی یې حاکم و، د دې سیمې د مصرف نه رسیدو، کمتون، تت خدمت له پاره) د خراج نه ډده کوله. خلیفه النصر چنګیز خان ته د شا خوارزم خلاف د حملې لمسون و کړو، د کره خوتن له ماتې وروسته د مغلو سلطنت نورهم پراخ او د دې پوله د خوارزم سره نږدې شوه.

چنګیزخان غوښتل چې ګاونډي ملکونو سره تجارت شروع کړي او په ۱۸۱۸ زېږدي کې یې د ۴۵۰ کسانو یوه وتیز کاروان خوارزم ته و لیږه، په لار د فاراب (اورتار) حاکم ایساره کړه. هغه شکمن و چې په کاروان کې د چنګیز جاسوسان وو نو د خوارزم شا په امر ټول یې و وژل. چنګیز درې سفیران (دوه مغل او یو مسلمان) خوارزم دربار ته ورولیږل نو هلته د مغلو سرونه یې و خرییل او مسلمان یې و وژلو، دا په ښکاره د مسلمانو خپل منځي جنګ ته بډې وهل وو. دوی پام کولو چې چنګېز خان له ژمي ورسته حمله راوړي، خو د چنګیز مشر زوی، جوچي او جنرل جبېي له ۳۰ زرو سپرو په اسونو او غوره ډالختو سمبال له واورو را تېر شو او ځواک یې په دوې برخو و وېشه، د سر دریا ښارونو ته یې اور واچو، فاراب کلا یې کلابنده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د التا له لارې خپله چنګېز خان را روان و له جنګ څخه یې ډډه کوله، چې سلطان علاوالدین د ده په لومه کې بند شي. له سمرکند را و وځي، هغه یې چې د راوتو په دوران ښار ته نږدې سپاره و لیدل فارات ته له تلو یې ډډه و کړه. د جوچي او جنرل جېبې ځواک د فاراب غشویشتونکو غشو لاندې ۵ میاشتې وو، اخر د هغه ځای یوه خاین قراچه چې د حاکم مخالف و، مغل پوځ ته د کلا یوه ور پرانسته. بیا هم د فاراب پوځ یوه میاشت نه زیاته موده د مغلو مقابله و کړه او اخر مات شول. اوګدی او چغتی د فاراب حاکم اورتار په خوله کې وېلې کړې سره زر و څڅول، له سرونو یې ورته څلی جوړ کړه او ښار ته یې اور واچو.

په بخارا د حملې له پاره چنګېزخان د کزلکوم (قزل قم) په دښته کې ۳۰۰ میله لویدیځ ته سفر و کړو او التہ هېڅ څوک د هغه په پلان خبر نه شو، چې له خلیفه النصر سره یې لیدل که له نورو استازو سره. ان تر دې چې مغل ورته په ور ودرېدل. د دې لرغوني ښار چاپېره دېوال او مخې ته یې د اوبو دفاعي خندق و. د کلابندۍ په درېیمه ورځ د دوی تکړه پوځیانو یوه ډله له ښاره باندې و وتله خو مغلو په جنګ کې ټول و وژل.
د ښار مشران اندېښمن او د چنګیز له خوا ورته داډ ورکړی شو، نو د سلامي کیدو پېکړه یې و کړه. پوځیانو ۱۲ ورځې نورهم مخدبی جنګ کوو تر څو ښار مات شو. چنګیز مسلکي خلک د غلامانو په شان منګولیا ته واستول، ځوانان په مغل پوځ کې واخېستل او ځینې پوځیان په خپله مغلو ته واوړېدل. بیا د بخارا ښکلې لرګینې ودانۍ په اور کې سکاره شول. بخارا د سرونو څلی (کله مینار) هم جوړ شو.

چنګیزخان ته جاسوسانو خبر را وړو چې د شا او د ده مور تر منځ خبره یوه نه ده او بېلوالی یې په منځ کې شتون لري. تورکان خاتون د ګورګنج (اورګانج) حاکمه، پوځ جنرالان او سپارو چټکغبګون ځواک د هغې سره و.

د مور او زوی خوارزم شا ځینې لیکو نه مغل جاسوسانو لاس ته ورغلل چې د لیکونو متن بدل کړی شو او په پلازمینه سمرکند کې ګډوډی پیدا شوه.
مغل سمرکند ته ۱۲۲۰ زېږدي په پسرلي کې ورسیدل چې د بخارا په پرتله دفاعي حالت یې ښه وو. دوی د پوځ ګڼه ۱۲ زرو شا او خوا وو. د مغلو د پوځ په لومړیو لیکو کې د بخارا بندي تورکان وو چې د کلا سر نه په غشو وژل کې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درېیمه ورځ د غشو په ناتار مغل پوځ ناڅاپه کلابندۍ بشپړه او په تیښته شول. د سمرکند ځواک ګڼله چې دښمن یې مات کړو نو له ښار بېرون شول. ناڅاپه مغل لښکر پرې بېرته تاو شو او نیم نه زیات یې و وژل.

محمد خوارزم د تازه چڼګغبرګون ځواک سره دوه وارې بیا حملې وکړې خو بریالی نه شو. ورو، ورو د خلکو اوصله ماته شوه او په پېنځمه ورځ د سمرکند زیات پوځ مغلو ته تسلیم شو. خوارزم شا د خپلو نوکرانو او زوی جلال الدین سره لویدیځ ته وتښتیدو. چنګیز په امر د سمرکند عام وګړي د ښار نه باندې په یو لوی میدان کې راټول او ډېری یې هم هلته و وژل. د لوټمار نه علاوه په زرګونو ښځې او ماشومان یې وتښتول او د وګړو له سرونو یې څلی لا ډېر هم لوړ کړه.

سلطان علاوالدین د کسپین بحیرې یوه وړوکي ټاپو ته پناه یوړه او هم هلته په ډیسمبر ۱۲۲۰ زېږدي کې مړ شو. تورکان خاتون د قیدي په توګه، منګولیا ته یې واستوله. د ګورګنج یوه جنرل خمارتګین سلطان شو.

چنګیزخان، جوچي، اوګدی او چغتی په ګډه د آمو سیند پر غاړه دا ښار کلابند کړ خو دلدل کې د منجنیق تېرې نه وې. چنګیزخان دغه ښار، جوچي ته د برې په ډالۍ کې د ورکولو لوظ شوی و نو ځکه هغه دا ویجاړول نه غوښتل. په دغه پرېکړه چغتی خوابدی (ناراضه) شو نو چنګیزخان اوګدی د اورګنچ کلابند کوونکي پوځ مشر وټاکه. د اووه میاشتو نه ډېر پېر ګورګنج خپله دفاع وکړه له پېچلو خنډونو سره، سره مغل کلا ته ورختل چې مرګ ژوبله یې ډېره وه. دلته یې هم د بخارا او سمرکند تاریخ تکرار کړ. ځوانې ښځې او ماشومان یې مغل جنګیالو ته ورکړل، د ښار د اوبو بندونه یې مات کړل چې دا ځای بشپړ ویجاړ شو.

د پلار له مړینې وروسته جلال الدین خوارزم د چنګیزخان مقابلې ته ملا و تړله. د خراسان په ښارونو کې ګڼګوسې خپرې شوې چې هغه د جنګ له پاره لښکر راټول وي. د چنګیز جنرال جبیي د سوبوتی په ملتیا خراسان ته روان شو. چنګیز ورپسې ۷ زره غوره چاړ پوځ د تولوی په مشرۍ او تورک قیدي پوځیان چې ګڼه یې ۲۵ زرو ته رسیده، ور واستول. په ترمیز کې ورسره ډېر مقامت ونه شو خو بلخ کې جلال الدین یوه مخډبی پوځ تیار کړی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بخارا او سمرکند نه تښتیدلي خلکو بلخ ته د مغلو د ورانی خبرونه راوړل چې په اورېدو یې هند او تورکي ښارونو ته د کډوالو بهیر روان شو. د امیر خسرو او د مولانا جلال الدین رومي پلار په دغو کډ والو کې و.

چنګیز خان پوځ په ۱۲۲۰ لېږدي کې د تاتوبي په بلخ ښار (د ښارونو مور، ام البلاد) بلخ کلا حمله و کړه، ښار ته یې اور واچو او لوټې لوټې کړ. په مرو کې ۱۲ زره پوځ نه بر سیره د ختیځ خراسان ګڼ شمېر کډوال هم شتون درلود. پوځ د بخارا او سمرکند حال نه خبر شو نو د ښار له دروازو بېرون جنګ ته را و وتل. مغلو شپږ ورځې د دوی جاج اخیستو او په اوومه ورځ یې یوه لویه حمله و کړه چې تورکانو (د سلطان محمود پښت، پښتنو پښت او ددک پښت د هغه پېر باچا) شا ته وتمبول او مغول ماته و خوړه.

تولوی مغول پوهېدو چې جنګ په حالت کې به ورته کلک او ټینګ ځاني تاوان ورسېږي، نو د مرو حاکم ته یې د روغې خبر ور واستاو. حاکم ورته د کلا ور پرانسته او د مغلو له خوا د انسان وژنې لړی پیل شوه. د مرو له ویجاړولو وروسته، تولوی نیشاپور په درې ورځو کې مات کړ. خو هلته د چنګیز یوه زوم توکوچار په یوه غشي و وژل شو. د چنګیز حامله لور په بدل کې مغلو د نیشاپور هر ژوي د وژلو امر و کړو. وایي چې د نیشاپور د سرونو څلی تر ټولو لوړ و.

هرات پرته له جنګ مغلو ته تسلیم شو او په ۱۲۲۱ زېږدي کې مغلو بامیان کلابند کړو چې د چنګیز مسي هلاکوخان په کې سر و خوړو. د غچ له پاره مغلو دومره وګړي و وژل چې تر اوسه هغه کنډوالې د غولغوله ښار په نوم یادېږي. د طوس په نیولو ۱۲۲۱ زېږدي کې ټول خراسان د چنګیز خان په لاس کې شو. چنګیزخان د جلال الدین خوارزم شا نیولې وه او نه یې پرېښوده، د نیولو له پاره هرې خوا ټولې، ټولي ور استول. د ۱۲۲۱زېږدي په پسرلي کې د دوی یوه ټولی په پروان کې ورسره مخ شوه. خوارزم مغل مات کړل د پښت پلازمینه غزني یې هم ورته لوټ، لوټ تالا او په اور سوزولی و، له ماتې ورسته د تګاب اوزبین په دښتو لغمان ته لاړه، د وریښمني لار پوځي کلا، کلا کوټ کې جلال الدین خوارزم دمه و کړله، په حیدرخانی کې یې د غشو، سپینموټو، تورمټو، تورو او زغرو د مخنوي پیداوار زېرمه کوټ کړه. چنګیزخان په خپله له خپل تکړه ځواک سره ورته زېرانیو کې دمه و وهله؛ دولس ورځې یې تر ځار لاندې پلټه خو کار یې پرې نه لره، لرې او نږدې به کلا څخه راته خو په څه به نه کړ کې د، اوږده غلې، غلې دمه یې وهله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیارلسمې ورځې مازیګر ناوخته یې پرې تر ټول ټینګ وژونکی برید و کړه، ټوله شپه یې جګړه و کړه. په زرګونو تورکي ځانګړي او د ده ساتونکي ځواکونه په کلا کې و وژل شول، چې کلا او سیمه له وینو ډنډ شو، جلال الدین خوارزم ډېر غمجن شو، که ګورې چې سپوږمۍ یې په وینو کې و لیدله، زړه ته یې ډېرې اندېښنې راغلې، ځمکې ته یې کتلې د خپلو ځانګړو ځواکونو په وینو کې یې سپوږمۍ ښکاره کې دله، تر کلا لاړه. د لغمان په سیند واوخته شمکټ ته، ګمبري باندې کوز کنړ ته، په مروره، ناړۍ، باجوړ جترال ته لاړ. په ۴:۳۰ بجې شا او خوا د کب په شپاړسمه د ۵۹۹ لېږدي (ورسته له وخته ۴:۳۰ بجې ۲، ۱۷، ۱۲۲۱ زېږدي) کې. جلال الدین خوارزم شا د هند په پوله د اباسین په سر کې خپل اس اباسین ته و غورځولو، چنګیز خان نور وړاندې تلو او د هغه له ځغولو نه ډډه و کړه.
دی ۱۸ اګست ۱۲۲۷م کې منګولیا کې مړ شو او قبر یې پټ ساتل شوی دی. جلال الدین څه موده هندستان کې د سند او ملتان سیمه ویجاړه کړه او بیا فارس او تورکیه کې د خپل وکمنۍ د بېرته اخېستو له پاره جنګیده. پای کې ۱۵ د اګست ۱۲۳۱م د تورکیې په دیارباکر کې و وژل شو.
چنګیز خان د لښکر ګنې په اړه تاریخونه د مبالغې نه کار اخلي ځکه منګولیا (مغولېستان) ښېرازه ځمکه نه ده او هلته ژوند سخت دی. د مغلو اصلي بریا د دوی په یووالي، خپل ټبر ته درناوي، خپل منځ کې یوه وندي، جنګي وسلې، پیاوړی ځواک، غبرګېوني، واک، د وژنې، تړاک، میوو، مېرمنو او زرو څخه د ګټنې فتوا وه. د خوارزم د تباهۍ پېره د ده په مغرور واکمنو په غاړه وه چې د چنګیزخان ملګرتیا ته یې د شک په سترګه کتل ځکه چې تنګ سترګي او پېرمخي ژونکي سره لرلې. وایې چې چګېزخان له مور څخه زېږون په پېر چې زوکړه شو په لاس کې یې وینه نیولې وه. له کوشنیوالي یې غچ اخسته، خپل اس، سپی او باز پرې ډېر ګران و، یوه وار ښکار ته تللی و، په بې خبرۍ کې تر خپل ورور په غشي سوری شو، بل وار یې په ځنګله کې یوازې ښکار کولو چې اوبه یې څښلې خپل باز به یې په وزر اوبه واړولې، په دریېم ځل یې چې پرې اړولې د په تورموتې و وهه او وېوژه، چې کله د لختي سر ته لاړ په کې مړ مار پروت و، هغه مار باز لیدلی وه، که د اوبه څښلې وی. د ژوند څکه به یې نه وی کړې، د دې له پاره د یې په یاد کې یوه ځلی د ده د څېرې څخه جوړ کړه، خپلو ځواکونو ته یې و ویل زما مړی به د هغه درې په منځ کې ښخ کړئ؛ اسونه به پرې ټبر را ټبر کړئ چې پټ پاتې شي، هېڅ تن یې و نه پېژني تاسو هم، که دښمن برى را وړي زه به خوندي یم او زما د مړي پټ به هم خوندي وي چې تر اوسه پټ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکالوه په اړه موږ دلته د دغې لنډۍ یادونه و کړه چې دغه ځانګړي مناسبت ته ویل شوي ده، پېغله بې پته شوې، کور یې وران او پلار په خوله کې زر ځڅول شو وي او دا دې منګولیا ته رټلي بیايي. د پټو مشرانو په پټو کښلو کې ډېرې نادودې وي، هغوی به د دارنګه وګړو او پېغلو له اه څه خبر شي... . نه یوازې تر شا یې یوه کېسه پرته ده، بلکې یو ټاکلی پېر هم په ګوته کوي او تاریخي ارزښت لري. چې د دې کیسې تر شا پټې وې لیکوال په سپړنه کې و ځېړله او د کیسو یادونه مو و کړه.

کومې انګېرنې لکه څنګه چې راپور شوي د دوی هر یوه په واسطه په خپلو کښلي کې په لاندې بڼه کښلې ده.

۱.: محمد دين ژواک په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ اصل نسب که په کار نه وی
زاغ په پیسه باز به په زر نه خرڅېدنه

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصل داسې مې ساتې لکه مغله
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی ، ۶ چوپړی)

۲.: سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصل داسې مې ساتې لکه مغله
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۹ چوپړی)

۳.: ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدی یا ۱۳۸۴ لېږدی)

۳.: محمد داود وفا په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟
(محمد داود، ۱۳۹۲ لېږدی، ۴۳ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۱۹ د زوړ پېر پېخليک ځلورمې او پېنځمې ټپې بېلګه

▲ سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله

زه خواره ناسته مرور په خلا کومه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: زړه ټپه.

بې. پېيلن يا پېيلنه: ګلبشره کندهارۍ.

پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۳۴۰ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۰۵۵ لېږدې (۱۷۷۷ زېږدي).

تې. ځای: غرګی، چارباغ، کندهار، سویل زون، افغانستان.

ټې. پېيلې بڼه: وګړنې پېيله.

جې. سندرغاړو ويلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: د مينې پالنې لوړ حس، زده کړې مندلو ته مين د لمسون د تاثير پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستي) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته.

څې. ګڼه: ۱۹.

خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی.

دې. راټولونکې نوم: محمد ګل نوري.

ډې. ليکی دی که ليکنه: ميلي (ملي) سندرې.

رې. چاپ کال: ۱۳۲۳ لېږدی (۱۹۴۵ زېږدی).

ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول

ږې. اليده بسپنه ورکول:. وايې:. ګلبشره چې د يوه شتمن سړي لور وه، په يوه غريب تالب ملاعباس مينه شوې وه، چې په پای کې د دواړو واده و کړ، خو يوه ورځ تالب جان د نهيلی له بابته له ګلبشرې نه خوابدی شو، غوښته يې چې کلی پرېږدي، ولې ګلبشرې ورته ډېرې عذرونه او زاری وکړې چې ما يوازې مه پرېږده. خو هغه نه منله. شپه ټوله په زاريیو تېره شوه، ښايي دغه پېر به د شپې نا وخته (نيمه شپه) وه، چې ګلبشرې په ډېره نا اميدي ياده شوې لنډۍ زمزمه کړې وه.

دا د ګل بشرې او ملاعباس سوال او ځواب دی (تالبه خدای که به ملا شې؛ په کتاب پروت يې يادوې شينکې خالونه. له ديوال دوې ګوتې سر جګ که؛ په ديواله دې زنې سر وسولو نه).

لکه څنګه چې راپور شوې د دوی هر يوه په واسطه؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړې لنډۍ په خپلو لیکو او کښلې کې په لاندې بڼه کښلې ده.
۱:. پینده محمد زهیر په خپل غوړشکه د لنډۍیو کښلې کې، داسې کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله
بې یاره خوب نه شته که ماله نه راځینه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۱۹ چوپړی)

۲:. محمد دین ژواک په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله؛ وا!
بې یاره خوب؛ وا! نه شته که ما له نه راځینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، هـ چوپړی)

۳:. عبدالروف بینوا په خپل کښلې کې سپوږمۍ داسې سپوږمیه کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله
بې یاره خوب نه شته که ما له نه راځینه،،
(عبدالروف ، ۱۳۳۷ لېږدی، ۵۸ چوپړی)

۴:. محمد سور وکیلي په خپل کښله کې، داسې کښلې.

▲ سپوږمۍ پر نیم د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه،،
(محمد سور وکیلي له المان څخه ۳ د کب ۱۳۷۸ لېږدی، ۲۱-۰۲-۲۰۰۹ زېږدی)

۵:. شاسوار (شهسوار) سنګروال په خپل کښله کې، داسې کښلې.

▲ ,, سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله
بې یاره خوب نه شته که ماله نه راځینه،،
(شهسوار، ۱۳۹۰ لېږدی، ۶۲چوپړی)

۳:. عبدالباري جهاني په خپل کښله کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه
(عبدالباري،۲۰۱۶ زېږدی (۱۳۹۵ زېږدی))

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۰ د زوړ پېر پېخليک دوېويشتمې لنډۍ او شيړمې ټپې بېلګه

▲ ياد سايه د پاره ياره!
له ډولۍ په تکيه کې ناسته خونخواره

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پپيله: زړه لنډۍ
بې. پپيلن يا پپيلنه: حميد مومند
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زيږدي ځخه ۳۲۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۰۶۸ لېږدي (۱۶۹۰ زيږدي).
تې. ځای: ماشو، ماشوګګر، بډه بېره، پېښور، خيبر زون، پښتونخوا.
ټې. پپيلي بڼه: وګړني پپيله.
جې. سندرغاړو ويلې: پېژند ځرګند نه دی.
چې. ښکالوه: مينې پالنې لوړ حس، منځني ژوند ته د وګړو هڅه ونه، د پنډوسۍ په سر د ښه کړو وړو سپارښتنه ده، ادبرې چارپېريال او هواويچې تاثير زيږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۲۰.
خې. چوپړی: ۵۸۲
دې. راټولونکې نوم: عبدالحی حبيبي
ډې. ليکی دی که ليکنه: افغانستان درعصر ګورګانيان هند.
رې. چاپ کال: ۱۳۴۱ لېږدی (۱۹۹۳ زيږدی).
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): تول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. مولوي عبدالحميد ماشوخېل وېښته چوونکی (موشګاف) سړبنی مومند د عبدالحق مومند زوی. د پېښور سويل لورې ته اته ميلې کې کوهاټ سړک او باړې روډ پر ښي غاړه پراته کلې ماشوګګر (ماشو) بډه بېرې ته نږدې په ۱۰۳۸ لېږدي (۱۶۶۰ زيږدي) کې زيږېدلی او په ۱۱۰۸ لېږدي (۱۷۳۰زيږدي) کې ژوند بخښلی، ماشوګګر د بهلول زو په ادبره کې خاورو ته سپارل شوی. ۷۰ کاله يې عمر و، حميد مومند په ۳۰ کلنۍ کې دا ټپه هم کښلې ده.

▲ سينه مې ډيګ، زړګی مې غوښې
اوښکې اوبه دي، بېلتون اور پسې کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې راپور شوي د دوی هر يوه په واسطه؛ هر يو د سترګو تور، د پښتو ژبې ستورو، درنو ښووندو او پوهانو نوموړې ټپه په خپلو ليکو او کښلو کې په لاندې بڼه کښلې ده.

۱.: پينده محمد زهير په خپل غوړشکه د لنډۍيو کښلې کې، داسې کښلې.

„ سينه مې ډېک زړګی مې غوښې

اوښکې اوبه دي بېلتون اور په سې کوينه ‟

(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸ چوپړی)

۲.: پوهندوی دوکتور مجاور احمد زيار په خپل کښلې کې، داسې کښلې.

„ سينه مې ډېک زړګی مې غوښې

اوښکې اوبه دي بېلتون اور په سې کوينه ‟

(مجاوير، ۱۳۵۷ لېږدی، ۱۰۳ چوپړی)، (سلېمان او مجاوير، ۱۳٦۳ لېږدی، ۳۳۰ چوپړی)

۳.: پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار په خپل کښلې کې، داسې کښلې. د حيمد مومند د ديوان د کومې لاسکښنې (قلمي نسخې) پر دوتنه را پاتې ده او له سبکه يې هم دا پوره جوتېدای شي، چې د همدغه نوميالي شاعر رغاونه اوسي.:

„سينه مې ډېک، زړګی مې غوښې

اوښکې اوبه دي، بېلتون اور پسې کوينه‟

(مجاوير، ۱۳۸۸ ل، ۱۵۷ چوپړی)

د بې سربوله انګېرنې له پاره د ۲ توک ۵. عيبونه او تېروتنې سرليک وګورئ.
د مولوي صيب عبدالحميد ماشوخېل وېښته چوونکی (موشګاف) سړبنی مومند يا حميد مومند د عبدالحق مومند زوی. ادبي ښوونځی د پښتو ادب د پېيلو نازکيالی، رومانوي (ناانډولې، ناول) ادبي ښوونځي بنسټ کړ دی، لوړ واند (تخيل، شېري خيال، د شعر پېيلی انځور)، نازکخيالي، هنري نوښت، نادرې تشبه، استعارې او ورمونه. د ده د ښوونځي بنسټيز ځانګړتيا دی. نوموړي تل د پښتو ژبې له پاره په چورلېځ پېر لورا لور مزل کړی دی او پېيلي يې تر موږ راسپېدلي دي، که نوموړي څه نه وی کړي، موږ به له کومه څه کړې وی. په څه کړ شوی دی چې موږ پرې اوس کړ کېږو، د دې له پاره د تېرو تېر مزل ته ملا ور کوو له روان پېره يې پرمخ بيايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۱ د زوړ پېر پېخلیک پېنځمې مصرۍ بېلګه

د غم لښکرې را په سې دي
د پاچا هي تخت مې په سر له ملکه ځمه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: زړه لنډۍ.
بې. پېيلن یا پېيلنه: امیر شېرعلي خان د افغانستان سلطان.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زیږدي څخه ۱۳۸ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۲ د کب ۱۲۵۷ لېږدې (۲۱ ۲ ۱۸۷۹ زیږدي).
تې. ځای: بلخ، بلخ ولسوالی، مزار شریف، بلخ، شمال زون، افغانستان.
ټې. پېیلې بڼه: وګړني پېيله.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د ټاټوبي پالنې لوړ حس، د ځواک، زور، باچاهي تخت، سلطانت د سویي وفا او ناځوانی د تاثیر پنځې زیږنده ده، د دې له پاره کړه بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۲۱.
خې. چوپړی: ۶۲.
دې. راټولونکي نوم: د پوهاند تاریخ پروفیسور شهسوار سنګروال.
ډې. لیکی دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.
رې. چاپ کال: ۱۳۹۰لېږدی (۲۰۱۱ زیږدی).
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰:
زې. خبرداری (Caution):۰:
ژې . کنټرول کې (In control): ټول
ږې. الیده بسپنه ورکول:. په ټاټوبي کې د نوي پرمختګ پېر پیل؛ چاپخونه هېواد ته راوړل؛ شمس النهار اخبار پیل؛ پوستي ډاګ غونډال چمتو کول؛ د پوست ټکټونه چاپ شولو؛ عصري لښکر یا پوځ جوړول چې ټولې پوځې اړتیاوې یې پوره کولې؛ لومړي ځل کابینه جوړول؛ د بېلا بېلو چارو له پاره د کار وېش، وزارتخونې جوړې او منځ ته راتلل؛ چارو د ښه والي، وګوړو ګڼلی امارت، ښې سمبالتیا له پاره د مسلکي کدرونو روزلو له پاره یو پوځي او یو ملکي ښوونځی پرانیستل. خدیجه بیګم پوپلزی او امیر دوست محمد خان د بارکزیو بنسټ ګر دریېم زوی امیر شېرعلي خان بداینه وه، خو د اېنګلېسانو له درغل یا مکاره پلانونو یې زړه کلم، کلم و چې په اخېر پېر کې یې پورتنۍ مصرۍ و ویله او مزار شریف کبود مسجد کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۲ د زوړ پېر پېخلیک درېویشتمې لنډۍ او شپږمې مصرۍ بېلګه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ.
بې. پېیلن یا پېیلنه: ملالۍ میوندۍ، نورزۍ.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۷ د ځمري ۱۲۵۹ لېږدي (۲۸ ۷ ۱۸۸۸ زېږدي).
تې. ځای: خیګ کلي، میوند د شهیدانو زیارت، میوند ولسوالی، کندهار ولایت، کندهار زون، سویل ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بڼه: وګړنې پېیله.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند ځرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د ټاټوبي پالنې لوړ حس، زړورتیا، ځیرکتیا، پوهې، ځیګټوب او سرخندنې د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۲۲.
خې. چوپړی: ۶۲.
دې. راټولونکي نوم: د تاریخ پوهاند پروفیسور شهسوار سنګروال.
ډې. لیکی دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.
رې. چاپ کال: ۱۳۹۰لیږدی (۲۰۱۱ زیږدی).
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. الیده بسپنه ورکول:.

په رښت کې د انګلېسانو میوند جګړې له ټولې کیسې څخه دا کره ځرګندوم، چې دا ځرګندول روڼوي کتنه داسې. د میوند جګړې په دوییمه ورځ د زمري میاشت په ۷ د ۱۲۵۹ لیږدي کال (د جولی ۲۸، ۱۸۸۰ زیږدي) د افغانستان سویل کندهار، د لودیځ لورې ته میوند ولسوالی په خیګ کلي کې ملالی میوندۍ ماسپښین یوه بجه لنډۍ یوه دمې ویلې وه او خپله پېیله یې وه.
کله یې چې خپل کلي خیګ کې په خپل بڼ کې انګلېسانو حملې ولیدلې او پښتانه میرنې یې وژل، دې له حیبته یوه دمې و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, که په ميوند کې شهيد نه شوې؛ خدايږو لاليه! بې ننګۍ ته دې ساتينه.،،

له زخمي بيرغچي څخه يې بيرغ پورته کړه او ودرېدله، د دې پېغور په اورېدلو پښتانه ټيپان ښه وکتېدل او يوه لس تنه يې په همدې بڼ کې اېنګلېسان له خپل سپي سره ګډ مردار کړه.

د خيګ بڼ يې ورته ادبرې کړ او تالا يې پرې واړوله، پښتانه ځارکښې ځواکونه له ټوپکو او تورو سپرو سره بڼ په بڼ اېنګلېسانو په سې ګرځيدل.

يوه ساعت ورسته جګړې زور راوړه د سند آس سپرو ځواکونو (د وخت فرنګيانو اجيرو ځواکونو اوسني پاکيستانيانو) له لورې له همغو اتلانو سره په ۱۸ کلنۍ پيغلتوب کې شهيده شوه، د شهادت په وخت يې چې په وينو کې لت پت وه ويل ,, خال به د يار له وينو کې دم؛ چې شينکي باغ کې ګل ګلاب و شرموينه.،،

په همدغه ځای کې خاورو ته و سپارل شوه، اېنګلېسانو بولندوی ډګر جنرال بوروز هم ميړنو له درنې جګړې څخه خيګ کلي کې ګېر راغلی وو، خو د خيګ له لارې يې د وتلو لاره و موندله، خپل د سپرلی آس يې يوه بل ټيپې افسر ته ورکړچې د سند ,, اوسني پاکستانيانو ،، د آس سپرو د يوه بريدمن افسر وارنټ په لاس وژغورل شو، تراکګر بوروز نه پوهېده چې د هغه د پلې پوځ ښی اړخ ټينګ کافران او سخت زړي منافقين پاکستانيان د هغه تر شا د مرګ تر پولې پورې جګړه کوي.

کله چې خيګ ته څلور بجې د اتلانو امير يعقوب خان د اميرمحمد ايوب خان ورور راغی له اتلانو يې پوښتنه و کړه، زموږ بيرغ يې چې پورته کړی وه، دغه شهيده پېغله څوک ده؟ اتلانو ورته و ويل، د دې خيګ اوسيدونکې ده، نوم يې ملالۍ ده، په ختـه نورزی ده، تر کشکنخود پورې به يې خپلې رمې پيولې. هغه ورته و ويل دا همدلته د شهيدانو خوا کې خاورو ته و سپارئ. اوس هم په ميوند کې د شهيدانو په ادېره کې يې قبر دی، ډېر مسلمانان يې اړين زيارت ته ورځي او ډېره دعا ورته کوي.

لکه څنګه چې راپور شوې د دوی هر يوه په واسطه؛
نوموړې لنډۍ په خپلو ليکو او کښلې کې په لاندې ښه کښلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱.: پینده محمد زهیر په خپل غوړشکه د لنډیو کښلې کې، داسې کښلې.

,, که ته پر سپینه خوله مړ نه شوې
سوګند په خدای دی بې ننګی ته دې ساتینه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۶۲ چوپړی)

۲.: عبدالروف بینوا په خپل کښلي کې داسې کښلې.

,, که په میوند کې شهید نه شوې
زما لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،

(عبدالروف ، ۱۳۳۷ لېږدی، ۳۵ چوپړی)

۳.: ځېرنوال دوست محمد دوست شینواری په خپل کښلي کې، داسې کښلې.

,, که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،

(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال یا ۱۳۸۴ لېږدی)

۴.: ولایت خان ځدراڼ په خپل کښله کې، د لنډی په بڼه داسې کښلې.

,, که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی یا ۱۳۸۶)

۵.: محمد سور وکیلي په خپل کښله کې، داسې کښلې.

که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،

(محمد سور وکیلي له المان ځخه ۳ د کب ۱۳۸۷ لېږدی، ۲۱-۰۲-۲۰۰۹ زیږدی)

۶.: پوهندوی محمد ابراهیم همکار په خپل کښله کې، داسې کښلې.

,, که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه،،

(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتنې، پېښور، یونیورسیټي بک اجنسي)، (محمد ابراهیم، ۱۳۹۳ لېږدی، ۱۷۴ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۳ د زوړ پېر پېخلیک څلورویشتمې او پېنځه ویشتمې لنډۍ بېلګه

▲ یوه واري غاړه غجی راشه
د تا دیدن په سې شیدا دي عالمونه
▲ په څو ځلي مې درته ویلې
چې د دیدن په ځای کې رو بړده قدمونه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.
اې. پېیله: زړې لنډۍ
بې. پېیلن یا پېیلنه: اروابناد محمد نور بابا.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۱۴ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۲۷۹ لېږدی (۱۹۰۱ زېږدی).
تې. ځای: د زیارت، لودیځ نوی ښار، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیلې.
جې. سندرغاړو ویلې: ګل محمد ګلکی او ملاجان ملاګی.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، ورم، ځیګتوب چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۲۳.
خې. چوپړی: ۱۳۹.
دې. راټولونکې نوم: پوهندوی لال باچا ازمون.
ډې. لیکی دی که لیکنه: د سپند غاړې ګلونه.
رې. چاپ کال: ۱۳۷۲ لېږدی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې. کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. الیده بسپنه ورکول:. د پورتنی لنډۍیو پېیلن اروابناد محمد نور بابا په مهترلام کې زموږ د کلي لویدیځ اړخ ته یې مېنه او زیارت دی، چې په ۱۲۴۳ لېږدي کې زوکړه شوی او په ۳۳۹ لېږدي کې په ۹۶ کلنی کې وفات شوی. نوموړې لنډۍ یې په ځوانی کې ویلې دي، د پېیلو له لړ، د شعر له سکالو او د ژوند له شېبو یې دا پېنتو وګړنی پېیله لږ تر لږه په ۱۲۷۹ لېږدي (۱۹۰۱ زېږدي) کې کښلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲٤ د زوړ پېر پېخليک شپږويشتمې څخه تر يوديشمې لنډۍ بېلګه

جانان ادبار که ځان مې خوار که
بې وفا يار په نيمه لار کې پرېښودمه

عمر په واړو، واړو تېر شو
که ته باچا وې زه ملنګ د دوهۍ ومه

جانانه ستا نصيب له لاسه
چېرې زه چېرې د کورمې کاروانونه

جانانه دومره په ما ګران
د خوړلن اور دې ځکه کونې لاندې ږدمه

ته خو کوچ وې کوچ دې وکه
د څرې اور دې په کوڅو کې و شندنه

اوړی دې پاس کابل کې تېر که
په ژمي راغلې غواړې سلامت خالونه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.
اې. پېيله: زړې لنډۍ
بې. پېيلن يا پېيلنه: بي بي ادې (د دروزګر دوست محمد اکا مور).
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدې څخه ۱۰۸ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۲۸۷ لېږدې (۱۹۰۹ زېږدې).
تې. ځای: منجلام، پېروايې، اړوکی، الينګار ولسوالۍ، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېيلې بنه: وګړنې پېيلې.
جې. سندرغاړو ويلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مينې پالنې لوړ حس، سپېڅلې پښتيانه چارپېريال او هواويچې، د دې له پاره کره بوړوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۲۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خې. چوپړی: پېژند ځرګند نه دی
دې. راټولونکي نوم: ليکوال.
ډې. ليکی دی که ليکنه: پېژند ځرګند نه دی.
رې. چاپ کال: پېژند ځرګند نه دی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. له خپلې نيا ځخه مې اورېدلي دي، له ۲۰۰۱ زېږدي ځخه نيولې تر ۲۰۱۴ پورې، راته به يې وينا او خبرو کې يوه، يوه دانه ويله، نيا مې بي بي زلقايده د مولوي صيب عبدالوهاب لور وه، ۹۵ کاله يې عمر وه، په ۱۳۰۱ لېږدي کې زوکړه شوې او په ۱۳۹۲ لېږدي کې وفات شوه. د اړوکو دا دود دی چې خپلې مشرې خور ته کوکی وايي، محمد سرور اوستاد، محمد نبي او نورو خويندو به ورته کوکۍ ويل.

بي بي کوکی يا انا به ويل راته چې مسيه ډېره صدقه به مې کوله، د الله ج له پاره، هر تن به مې چې کور ته راغی، يا به راغله ما به د ورته غله دانه ورکوله، هېڅ فکير او غريب مې نه دی پرېښی چې زما له انګړه دې بې غلې دانې تللي وي. اړي مې مېرمنو ته ورکوو.

بي بي ادې به د ډېره راتله، را سره به ناسته وه، خبرې اترې به يې راسره کولې، دمه به يې جوړه کړه، په غږېدلو، غږېدلو کې به يې يوه، يوه دانه لنډۍ يا مصرۍ اچوله. دا د دې له پاره نه وه چې زه دې د دې اړتيا پوره کوم او دا دې ماته ځه و وايي. ما به بې لورې د اړمنو اړې پوره کول، د الله شکر وو، ښه ډېره غله دانه به مو وه، ما پرې لاس نه تړه.

ويل يې يوه ورځ زموږ مزدور، د سره کمر له ژرندې ځخه درې بوجۍ وړه راوړه، برج کې يې کېښوده، موږ شېږ تنه وو، دا به زموږ يوه، دوه مياشتې کېدل، له هغې ځخه مې ډېر اړي ورکړي وه، دوې اونۍ ورسته وړه خلاص شو، ما اکا ته و ويل چې مزدور و لېږه چې غنم ژرنده کې وړه کړي او رايي وړي. هغه راته و ويل هغه د خو دا تېره اونۍ درې بوجۍ وړه کړي وه کنه!، ما ورته ويل ډېر مې خيرات کړه. هغه راته و ويل، چې نور له ما ځخه پوښتنه کوه بيا خيرات کوه!.

ما به خيرات ډېر کوه، غله دانه مې له بابا ځخه دې پټه ورکوله، خدای مې دې پرې غاړه نه بندوي، ما ويل په دې غله دانه کې زه هم ربنت لرم. چې په خپل لاس يې خوارو، فکېرانو، مسافرو، يتيمانو ته ورکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۵ د نوي پېر پېخلیک لومړی او دوېیمې لنډۍ بېلګه

▲ چې ګولزېړی پرې خوشحالیږي
د کروندې کدوان دې دوې نیسې ګلونه
▲ مزې خو تا وکړې هیکله
د ګولزېړی د سینې منځ دې و وهنه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ
بې. پېیلن یا پېیلنه: اېسکندر خان سدوزی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۹۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۰۳ لېږدي (۱۹۲۵ زېږدي).
تې. ځای: منجلام، پروايي، اړوکی، الېنګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیلې.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، سپېڅلې پښتیانه چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګنه: ۲۵.
خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی
دې. راټولونکې نوم: لیکوال.
ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.
رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې): ۰.
زې. خبرداری (Caution): ۰.
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. الیده بسېنه ورکول:. مور مې ویل چې مورږ ۳۰ شپې اوږ پلې مزل وکړه، درې ځایه راباندې الوتکو بمونه را خلاص کړه، الله ج ترې وساتلو، له الېنګار درې څخه په سرحد واوختو، کړنګل باندې چپې ته له چپې څخه مرورې ته او د مرورې په غاښې باجوړ ته وا وختو. یوه تن لار ښودې مې پلار ته و ویل:. اکا دا ده ډیورن کرښه ده او دغه ښنې کړې تیرې یې نخښې دې. اکا (ټلو وګړو به زما پلار ته اکا ویل مورږ هم ورته اکا وایه) مې اوږ اوسپلی وباسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېناسته سر يې ټيټ کړی وو، غلې، غلې يې ژړلې، بيا يې سر پورته کړه، موږ ته يې ويل تاسو ځئ لورې چې توپونه او الوتکې مو په نخښه نه کړي، زه پخښه نېولې تلم پلار مې مخ مرورې ته اړولی وه، او داسې يې لنډۍ واچوله. ,, ځوک په رضا له ملکه نه ځي؛ يا ډېر غريب شي يا د يار له غمه ځينه. ،، بيا مې اکا رنګه ور واړوله او دوباره داسې يې و ويل:. ,, ځوک په رضا له ملکه نه ځي؛ زه سکندر خان د شوروي له لاسه ځمه. ،، اېسکندر خان سدوزی د نياز محمد خان سدوزی زوی دوېيم زوی و، پښتو يې پاله، پښتو يې کوله، په پښتو ولاړ وګړی و، کهول يې ډيرای ستر اخوانيان وو، د لغمان، پنجشير، فيض اباد حملو باندې يې کورنی غړو غوښن لاس درلود. ځکه په لومړی لويه حمله کې په لرغړي کې نارې وهلې ,, سکندر خان! سر يې پرې!؛ کور يې چور!؛ مال يې تالا!!،،

د همدې له وېرې تګ ته لاړه او درې شپې او ورځې جوارو کې پټ و، ځان يې د ځيګيو پر سټ واړو د کندې په ګودر سنګره ته ځان ورسو، دوباره د کنده ګل له لورې بېرته درې ته راغی، موږ فنا لرې د دولت لوی تن د خور کاله ته وړې و، د لوي قوي په پېر، د هغه له غره موږ ته احوال را ولېږه، موږ خپل کالي د کډوالۍ په لور واخسته.

اکا مې ډېر ځيګ، په ونه دنګ او لويې اوصلې سړی وو، پاکې سپينې کالي به يې ډېر اغوستل، د دې ځای له مر مۍيو لاړه، التـه د سوات په سړک د جلالا ستر مسجد د ادېنې (جمعه، ۱۳۷۰ لېږدي کې) لمانځه ته تللی و، په دې ورځ د دوې پښتنو خانانو تر منځ دښمني وه، د ده ورته نومي سکندر خان ته غلې شوي وو، له لمانځه څخه مې اکا را وځي له قصاب څخه يې غوښه پېرودله، اکا (سکندر خان) څخه مې هغه سکندرخان راځي دښمنان يې پرې زربه کوي هغه ځان ګوښې کوي ګندې ته او زما اکا سکندر خان د کلاشين کوف په اووه مرمۍ ولي او شهيد کوي يې.

ډېری وګړي د سکندر خان يا اېسکندر خان په پېخليکونو کې غلتېږي. يو لرغون اېسنکدر خان (د اليګزندر يا ماکيدانسکي يا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزېږدي کې دلته شخړه را وړې وه،) کافر و، بل سکندر خان (۹۲۳ ل مړ شوی سلطان سکندر نظام الدين لودي د سلطان بهلول لودي زوی، چې د اګرې نسټ يې کېښوده او ۲۸ کاله او پينځه مياشتي يې عادلانه واکمني وکړه، چې ډېرې قصدي پرې کبنل شوي)؛ بل مې خپل اکا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲٦ د نوي پېر پېخلیک درېیمې څخه تر نهمې لنډۍ بېلګې

▲ چې فاکولته دې ویلې نه وي
و به دي نه کړم د لېسې کوناټوره

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ

بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷۴ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۲۱ لیږدې (۱۹۴۳ زېږدي).

تې. ځای: سالو، کچور، الینګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټې. پېیلې بنه: وګړنې پېیلې.

جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، زده کړې ته د وګړو هڅه ونه، د پرمختګ جغات، سپېڅلې پښتیانه چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: ښځې ته.

څې. ګڼه: ۲٦.

خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی.

دې. راټولونکي نوم: بي بي حاجي جان بیګم ضیاګل.

ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.

ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول.

ږې. الیده بسپنه ورکول:. زما مور بي بي جان بیګم ضیاګل د اپسکندرخان لور، د نیاز محمد خان سدوزي مسی، د مولوي محمد علم عظیم خان تره خېل مېرمن او د شیخ مولوي حبیب الله تره خېل اینګور. چې په دې کال ۱۹٦۸ زوکړه شوې او په ۱۷ کلنۍ کې ۱۹۸۵ لیږدې کې واده شوې ده، په عمر او رمټتیا یې برکت شه؛ هغې د ورم له پاره نوموړې پېیله په ۲۰۰۲ لیږدې کې راته ویلې وه، ویل یې چې زما مشر وررور محمد یوسف خان په ۱۹۵۱ زېږدي کې زوکړه شوی وو، په ۱۳۵۱ لیږدي یا ۱۹۷۳ زېږدي کوژدن وکړه، په ۱۳۵۳ زېږدي (۱۹۷۵ زېږدي) کې مې وررور، ورېندار او وراره (ارشاد الله خان) سره ګډ جالم ته مېلمستیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

تللې وو، ورېندار مې پلار کره تلله زه یې له ځان سره وړې وم.

په مېلمستیا کې مې د ورېندار بي بي شیرین ګل د ماما زوی د میرحاتم خان د سید ماما زوی ویلې و، نوموړی مو د اتبښي انې وراره (فقیر محمد د مور وراره) و، هغه له سالو کچور ښځه جالم او درین ته راغلی و، له لوې قوې ۵ کاله وړاندې، یا زموږ له کډوالی ښځه وړاندې، زه په هغه پېر کې اووه کلنه وم چې نوموړې پېیله مې واورېدله او یاده مې کړه.

ښایي چې هغه پېر ښځه لس کاله وړاندې مې وروړ روغمنی (ډاکټری) ته بریالی شوی و، خو پلار مې پرې و نه وایه چې سخته وه د روغتیا فاکولته، د وروړ مې سر ګرځیده او اولتې یې کوله.

وروړ مې د داودا خان په پېر بلخ شولګرې ولسوالی کې سر ښوونکی و، د میرهاتم موخه خپلې ماما لور ته دا وه چې تا غوره کار کړی دی، چې پوهګړ تن سره دې واده کړی دی، هغه ځوانانو ته ویار (عیب) او تانه ده چې لوړې زده کړې نه کوي، ټېټې زده کړو والا لټ او پټ وي.

نو د په ټاټوبي کې فاکولتې شتون درلود، ښایي په همغه پېر کې نوموړې لنډۍ کومې مېرمنې ویلې وي او میرهاتم خان ترې یاده کړې وي، چې موږ ته د نوموړې پېیلو د تېر پېر په لاس راکوي.

لاندې انګېرنې لکه ځنګه چې راپور شوي د دوی هر یوه په واسطه په خپلو کرارو ناستو کې په لاندې بڼه کښلې دي.

۱:. په همغه پېر کې د کرارې ناستې په پېر بلکېسې توری د مولوي صیف الرحمن مور بي بي داسې لنډۍ و ویله.

▲ عبدالاحمده دور دې غږېږي
رنګارنګ زومان دې وځي له انګړه

۲:. ما یې ځېره داسې واړوله، د دې ټولو پای کې هې ,, ه ،، راځي.

▲ عظیم خانه دور دې غږېږي
لاچي لونګ زامن دې وځي له انګړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳:. د کرارۍ ناستې په پېر کې یوې د هېر او بېرک له پاره داسې لنډۍ و ویله.

نه دې ونه شته او نه غنه
زه دې مین شوم په دا غټه مټه پزه

۴:. په همدې لړ لیکوال د نن ۲۰۱۷ زېږدي پېر لنډۍ ده.

لکه کوچی نوم دې بادرنګ دی
ماته په مینه باندې نوم ټاکې زردکه

۵:. په همغه پېر کې د کرارۍ ناستې په پېر ابۍ (تورۍ) دا لرغونې لنډۍ و ویله.

ستا د دیدن په تمه، تمه
لکه یعقوب پیغمبر وړوند در په سې شومه

۶:. په همغه پېر کې د کرارۍ ناستې په پېر دا لاندې لنډۍ په پېروایې کې ویل کېدله خو په منګو کې بله بڼه ویل کېدله چې تر ډېره الته چې یې ویله روغه نه برېښېدله، ځکه په تېر پېر کې به جلۍ د خوسر په شتو ودیدله، د خاوند په شتو به نه ودېدله، په دې دواړې کې خوسر او خاوند ته د برعکس ودولو هڅونه ده.

خوار تر ډېره د درې او پښتو ګډ ویکی دی او نېسمن (د درې نیست مند، سوېې بډایه، بې شتو، بې ماله، غریب، ګدا) ته وایې. خو ابلاغ تر ډېره یاره ته وې، خو په رښت کې په غوږ وهل د خوسر وې، چې د پرېکړې واک او پرېکوڼ تړه په لاس کې وندې لرې.

پېروایې والو به دا لرغونې لنډۍ داسې ویله:.

ور مې کړې واده مې مه کړې
خوسر مې خوار کړې چې کراره ناسته یمه

منګووالو به دا لرغونې لنډۍ داسې ویله:.

ور مې کړې واده مې مه کړې
یار مې نېسمن کړې چې کراره ناسته یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷:. د کډوالۍ په پېر ۱۳۵۹ لېږدي کې مې مشر ورور مدیر یوسف خان ورک (سدوزی) د مهاجرینو د درې کمپونو امر و، چې ډېری کډوال به راغله لومړی به مور ورته مېلمستیا کوله، یوه، دوې، درې شپې، بیا به مو ورته خېمې او د اړتیا د مرستې توکي ورکړه، بیا به هغوی خپلې پنډغلې جوړولې، په همغه پېر زموږ مېلمانه د توری کلا، ګرمه کاچ، نیازي، الینګار ولسوالی، لغمان، افغانستان ځخه راغلې وو، غلې موږ کره ناسته وه، دا يې له موره د بمبار په پېر په لویه کوه (قوه) کې له مور او پلار ځخه پاتې شوې وه. انا يې ماته و ویل ته دې ته و وایه چې مسرې دې و وایه، (یوه لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری دوې مسرې لري.) زه يې خواته ورغلمه ما ورته و ویل نوم دې څه شی دی؟، ورو يې و ویل لاله.
ما ورته و ویل ته دې هغه مسرې و وایه. ماته يې و ویل:.

▲ افغانستانه! په لالې ګرانه
علم جانه لاړه لاله به دې ساتینه

ما يې انا د عبدالحق مور ته و ویل نه، نه، دا به د دې نه وي، هغې و ویل هو د همدې لالې ده، الته يې ویلې، موږ ورته نه و ویلې، د مور د جلاوطنۍ په اند کې ویلې وه ځان سره موږ هم ورته اریان وو.

▲ خراسانه! په لالې ګرانه
علم جانه لاړه لاله به دې ساتینه

۸:. په همدې لړ لیکوال د نن ۲۰۱۷ زېږدي پېر په بې پامۍ کې یوه د میا عمر صیب چې احمد شا بابا يې هم د پېښور ځمکنو ته سلام او دعا ته تللی و لنډۍ ده.

▲ ,, په پېښور کې ولیان ډېر دي
کړې جنډې په میاعمر ولاړې دینه،،
(ځلمی، ۱۳۹۴ لېږدی کال، ۶چوپړی)

بي بي حاجي مور مې ویل: بچیه! دا چې تا و ویل دا د زوړ پېر پېخلیک لنډۍ ناکره ده، عیبونه لري او د دې ځېړه اړول شوې ده.
ما ورته و ویل دا خو سرمحقق ځلمی هېوادمل ویلې.
بي بي حاجي مور مې ویل: بچیه! له ما ځخه خو به وړاندې ځلمی هېوادمل ځمکنو ته نه وي کډوال شوی، زه الته واده شوې یم، زموږ کور هم الته و، ستاسو شیخ بابا شیخ مولوي حبیب الله تره خیل مو الته په همدې اډېره کې خاورو ته سپارلی، ستا د زوکړې ځلوېښتمه ورځ وه، بي بي وزېرې خاله خوابنې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امته ابی (د سید الرحمن لالا مور د ملک سعادات خان مېرمن) ۱۳۶۴ لېږدي کې په ۴۰ ځولوېښتي راغلي وو، بي بي وزېره خور مې میا عمر ته زیارت ته هم تللي وه. امتي ابی نوموړې زړه لنډۍ و ویله، ښایي چې ځمکنوالو مېرمنو ۲۵، ۶، ۱۱۵۵ لېږدی (۱۱۹۰ سپوږمیز لېږدي بزرګي میاشت په لومړی نېټه یا ۱۷۷۶، ۰۹، ۱۵) د میا عمر د ژوند بخښلو پېر ورسته ویلي وي.
همدا يې کره او روغه بڼه ده.
که ته پام کوې چې په دې کې دوې ویکي ورته تې خو داوړه بېلې مانا او بېل ابېځې لري، د ډېر او ډېرې تر منځ بېلوالی شتون لري، یوه یې د لږې ګڼې او بل یې د ډېرې ګڼې له پاره په دې د زوړ پېر پېخلیک لنډۍ کې را وړی دی، په ډېریو مسرو کې ورته ویکي هم ډېر راځي.

▲ په پېښور کې ولیان ډېر دي
ډېرې جنډې په میاعمر ولاړې دینه

۸:. رضاعی مور (بي بي راکیبه د ډګرول حاجي قیوم پرزند لور) مې چې زه يې پتی (تیخور کوشنی، چې ښځېینه ته یې پتی وایې تې ځښونکې) وم، راته ویل:.
ته یوه کلن وې، وچ له پېنو سپک وې او ژر ګرځېدلې.
پېښور، کوهاټ سړک، ماشوګر لورې عطامحمد ګړیَ کې د ډاکټر وکیل خان کور کې د سید الرحمن لال، ستا د خاله بي بي وزېرې کور و، موږ ته یې مېلمستیا کړې وه، د هغه یوه دوې کلن وراره بصیر خان و د ګل رحمن لالا زوی. هغه ماشوم ته ډېر تنګولې. بي بي او ما تاته و ویل:

▲ پیلو جانانه ګواښ که پې
خواته راغلی غلی ډېر دې تنګوینه

تا زما امر ومنه او هغه دې په ټېر ټېله، ټېله کړه او و دې غورځوه.
نو موږ ډېر وخندل چې ته خو په خبره پوهېږې، زړه ور هم یې، ټیک یوه کلن وې زویه!. پیلو(پیل ځغلونکی یا پیلوان) ته وایې.

د دې پېله ساده برابروي دا چې د دې ټولو پښتني درنې مېرمنو وګړنې لوړ د پښتو پالنې شته دي چې د پښتون پښت راتلونکي پېر ته يې د وند، اند، ورم، لاربښونې له پاره پاتیشونې پرېږدي، چې د پښتو ادب په پېړه لمن کې د لس پانۍیو په بڼه خوږې هواوېچې ښاندي.
زما د بي بي حاجي مور ځرګندول چې رونوي کتنه داسې، تر سلو ډېرې نوموړې ګړنې پېیلې مې یا دې دي، تاسو ته مې د خوبلو په پېر، چې ډېری پېر په کاله کې یوازې وم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر تن ببل، ببل خوندي کورونه لرل، د خوړو پخولو په پېر پخلنځي کې، د ختو او تو کو په پېر مو ويلې دي، لکه د نورو ټولو پښتنو په بڼه موږ هم د يوه بڼه ډوډۍ پخو وو، ټکرۍ کې يې خوندي که وو، مېلمنو ته يې ږدو، لومړۍ هغوی مړه وو، بيا يې خپله خاورو، په يوه بڼه په پېڅکو لمونځ که وو، په يوه بڼه الله تعالی ته ځځلې که وو، په اړتيا په وخت الله ج ته وايو چې را و رسېږي. ای! الله ته مو مل شي، ای! ژغورونکی شي، ای! را ورسېږي. پښتانې يو، پښتو مو ژبه ده، پښتو مو دود دی، په پښتو هر څه وايو او ياد وو يې. زه هرې وګړې ته دا ۳۰ کاله د هډ ببځايه کېدو، پخښه، لاس، پخښتی، غاړې، ملا اوږېدو ماتېدو وړيا در ملنه د فيزوتراپۍ په نويو اسبابو کاله کې کوم. ليکوال د روزنې ځانګو ده، چې روزنه يې ترې له کوشنيوالې ليدلې.
د بي بي حاجي لاندې کړه وړه او دا کښلې تر سل سلنې ورتېر د پښتون پښت د دوديزې ودې له پاره، د ژونکو هېښانده زورنه ده.

۱:. ادېنې ختم؛ ماسپخين لمانځه څخه ورسته ۲۱ وارې ياسين شريف وايي، بيا خيرات د کيک،حلوا کوي کورو کې وېشي، يا يې خپل کاله کې وېشي او دا ژر دعا قبلوي.
۲:. ۴۳ وارې ياسين شريف هر خنډ پرې الله لرې کوي.
۳:. قران پاک لږ تر لږه درې وارې اړين کال کې ختم وي.
۴:. الله اکبر ختم؛ ادېنې په سهار پيل کوي، اوله ورځ زر وارې، په دوېيمه ورځ دوې زره وارې، په څلورمه ورځ څلور زرره وارې ... . يوه څلوېښتم ورځ ۴۱ زره وارې وايي، دا ډېر بختي ختم دی. ټول ټال ۸۶۱۰۰۰ وارې الله اکبر (الله لوی دی) وايي.
۵:. الله صمد ختم؛ څلنۍ باندې پيل کوي، پېنځنۍ او ادېنه کې هم هره ورځ، ۱۱۰۰۰ وارې وايي. اووه اونۍ کې نومړی ختم کوي. زړه کې مې هر سوال مې وي الله يې قبلوي راته. ټول ټال ۲۳۱۰۰۰ وارې الله صمد (الله کوم تن ته اړتيا نه لري) وايي.
۶:. يا وهاب ختم، ادېنې په ورځ پيل کوي. اووه ادېنې ده، په يوه اونۍ په دې بڼه کوي:. پيلنۍ زر، يوه نۍ دوې زره، دونۍ درې زره، ... تر ادينې ورځ ۸۰۰۰ وارې کېږي، په پيلنۍ بيا له زرو پيل په ۸۰۰۰ وارې ويلو بشپړېږي. اووه اونۍيو کې ختم مېږي. ټول ټال ۲۵۲۰۰۰ وارې يا وهاب (له بدلې پرته ورکونکيه!) وايي.
۷:. لا اله الا انت سبحانک اني کنت من الظالمين :. ۱۲۵۰۰۰ يوسلو پېنځه زره وارې وايي، په منځ کې نور ذکرونه هم کوي. يوه ورځ کې د زړه په خوښه يې اته زره وارې، زر وارې يا لږ وايي، په خپله ياد ليک کې زېرمه کوي اوبيا يې حساب وي.
۸. د سننتو په سته واړه ختمونه هم کوي چې هر سهار او مازيګر قران وايي، په لس پېنځه چوپړو هر څومره چې يي. په پای کې پاينۍ سيفاره وايي بيا ياسين شريف وايي. اوبه دم وي، هرې ناروغۍ او شيطاني تاثيرات او جادو له منځه تللو له پاره ډېره ګټه کوي ورته.
۹. ماښام مانځه نه ورسته ۲ رکاته نفل، ۲ اړتيا، ۲ نفل مونځ، ماسختن لمونځ، سونتو څخه ورسته ۲ اړتيا بيا واجب مونځ، د شپې تهجت لمنځ ۲، ۲،۲، بيا ۲ اړتی لمونځ کوي.
د شپې ۲:۰۰ بجې ورته ودرېږي. تر اذانه يې وايي. کله، کله تر څلوېښت رکاتو پورې دوې، دوې، دوې رکاته... شل وارې کوي. په پيل کې ۲ اړتيا لمونځ کوي. د سهار لونځ ۲ سونت او دوې فرض کوي. قران شريف وايي بيا ياسين شريف وايي، بيا اشراق (چې لمر ښه وغوړېده ، ۲ مونځ کوي، بيا ۲ رکعته د اړتيا (حاجت)، . لس بجو کې د ساخت لمونځ کوم ۲، ۲، ۲ بيا ۲ اړتيا مونځ کوي. ماسپين لس رکعته کوي او مازيګر کې څلور رکعته کوي، نور نفلي لونځ نه کوي ور سره د نفلو او اړتيا لمونځونه يا نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ . ۱ . ۲۷ د نوي پېر پېخلیک لومړی مصری بېلګه

▲ کلي کې نوم د سمیني دی
ورانې کنډرې شاسوار خان ابد وینه

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه مصری
بې. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرګند نه دی.
پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۶۴ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۳۱ لېږدې (۱۹۵۳ زېږدي).
تې. ځای: ټیک لام، سباخېل، نیازی، کنده، الېنګار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېیلي بنه: وګړني پېیلي.
جې. سندرغاړو ویلي: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مېنې پالنې لوړ حس، ودانونې ته د وګړو هڅه ونه، د پرمختګ جغات، سپېڅلي پښتیانه چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: ښځې ته.
څې. ګڼه: ۲۷.
خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی
دې. راټولونکي نوم: بي بي نور بېګم
ډې. لیکی دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.
رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):٠
زې. خبرداری (Caution):٠
ژې . کنټرول کې (In control): تول.
ږې. الیده بسپنه ورکول:. زما مشره خله بي بي نور بېګم د ملک قلندرخان لور، د نیاز محمد خان سدوزي مسی، د ملک محمد طاهر خان نیازي مېرمن او د ملک ګل محمد خان نیازي اېنګور. چې په دې کال ۱۹۴۷ زوکړه شوې او په ۱۶ کې ۱۹۶۳ لېږدي کې واده شوې ده، په عمر او رمتیا یې برکت شه؛ هغې ویل چې زما له واده څخه مې ورسته دا مصری د یوې ښځې له خولې واورېدله.
ښایي چې زما له واده څخه لس یا اووه کاله وړاندې زما د لېور ملک شاسوار خان نیازي (شهسوار خان مشهور په باړې ابا) په ستاینه کې د کلا ودانونې په پېر کې ویلي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۸ د نوي پېر پېخليک لسمي، يولسمې لنډۍ او لومړۍ ټپې بېلګه

▲ په خوب کې ګرځم چپرهار کې
کله چې ويښ شم په کوډله کې پروت يمه

▲ خوب او خندا په بې غمې شي
د غمزده زړونو به څه خوبونه وينه

▲ سر مې پنجابه پورې لاړو
الله د خير کړي چې به نور کومه خوا ځمه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: پيلنى او پاينى زړه لنډۍ ده او منځنى يې ټپه ده.
بې. پيلن يا پيلنه: سيد صديق فکري.
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۶ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۶۹ لېږدی (۱۹۹۱ زېږدی).
تې. ځای: چپرهار، چپليار ولسوالی، ننګرهار ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېيلې بنه: وګړني پېيلې.
جې. سندرغاړو ويلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مينې پالنې لوړ حس، بداينې، د سوکاله چارپېريال او هواويچې تاثير زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۲۸.
خې. چوپړی: ۵۶.
دې. راټولونکي نوم: پوهنيار خان سلام.
ډې. ليکی دی که ليکنه: ادبي فنونو درسي ليکی
رې. چاپ کال: ۱۳۸۷ زېږدی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې): ۰
زې. خبرداری (Caution): ۰
ژې . کنترول کې (In control): ټول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. د کدوالی په پېر کې يې کښلې دي، د نوموړې له سيمې څخه د لرې والې له اړخه يې کښلې او همدا يې د پنځې منځه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۲۹ د نوي پېر پېخلیک لومړی مصرۍ بېلګه

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناڅاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

سپړنه (تشریح، د غټوغټو ټکو څرګندونه):.

اې. پېیله: زړه لنډۍ

بې. پېیلن یا پېیلنه: حبیب الله رفع.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳ لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).

ټې. ځای: ابدره، سید اباد ولسوالی، میدان وردګ ولایت، مرکز زون، مرکز ټاټوبی، افغانستان.

تې. پېیلي بڼه: وګړني پېیلي.

جې. سندرغاړو ویلي: پېژند څرګند نه دی.

چې. ښکالوه: د مېني پالني لوړ حس، د بېلتانه چارپېریال او هواویچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته.

څې. ګڼه: ۲۹.

خې. چوپړی: ۹.

دې. راټولونکي نوم: هارون حکیمي.

ډې. لیکی دی که لیکنه: حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکه.

رې. چاپ کال: ۲۰۱۰ زېږدی.

ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰

زې. خبرداری (Caution):۰

ژې . کنټرول کې (In control): ټول.

ږې. الیده بسپینه ورکول:.

دا چې حبیب الله رفع صیب د لنډۍیو، ټپو، ټکیېو او مصرۍیو لېوال پاتې شوی، له کوشنیوالې څخه یې وګړني پېیلې لیکي دي.

په کلي کې ستر شوی، لوېدلی دی.

له خپلې مېني او مېني سره لېوال پاتې شوی دی، له مصرۍ یې انګېرل کېږي چې په بشپړه بڼه له خپلې مېنې څخه بېل شوی دی.

هر ګوره چې د بېلتانه زېری پرې شوی دی، نو په کره منځه نخښه یې ویشتلی دی.

نور ترې مینه له لاس وتلې، د همدغه پېر د تاثیر پښتو وګړني پنځه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۳۰ د نوي پېر پېخلیک دوبیمې څخه تر څوارلسمې ټپې بېلګه

▲ د الله داسي رضا و شوه
سترګې ورندې شوې د بدن محتاجه شومه

▲ په اخرت به سترګې غواړم
په دې دنیا په روغمن نه شته علاجونه

▲ زما زخمي زخمي بدنه
هره ټوټه به دې الله ته وسپارمه

▲ دا د پردیس سرې ټپې دي
چې زخمي زړونه له خوبو را وېښنوینه

▲ زما کسمت په خوب ویده دی
د خلکو و ختل اسمان ته کسمتونه

▲ خلک ویده دي کړي خوبونه
زما د زړه زخمونه وېښ شو درد کوینه

▲ زړه مې د ډنډ خړه چکړی ده
نه یې کبان خوري نه یې کته اوبه وړینه

▲ د غرمنی په خوب ویده وم
بېلتون د غم څپېره راکړه وېښ یې کړمه

▲ په دنیا مه نازېګه یاره
دنیا د غم ټالونه خوري ورانه به شینه

▲ په دنیا ښه کوئ لمونځونه
لعین شیطان دی چې ایمان را ړنګوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نن خو دې داسې خوله نېولې
لکه يې ماړه سخوندر چې غر وتلې وينه

▲ سخوندر دې تاغوندې ماړه دي
پيږې لګۍ دې ببر سر درکې وهينه

▲ مرګيه دغه ځای ته رای نه شي
بيا خاورې کېږي غازي جان مامور بريتونه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو ځرګندونه):.

اې. پېيله: زړې ټپې
بې. پېيلن يا پېيلنه: بخت مير.
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پير دی؛ ۱۳۷۳ لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).
تې. ځای: سليمان خيل، اندړ ولسوالی، غزني ولايت، مرکز زون، مرکز ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېيلې بڼه: وګړني پېيلي.
جې. سندرغاړو ويلي: بخت مير.
چې. ښکالوه: د مينې پالنې لوړ حس، سويې بداينې، خواری، د ښېلتانه چارپېريال او هواويچې تاثير زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۳۰.
خې. چوپړی: پېژند ځرګند نه دی.
دې. راټولونکې نوم: ليکوال.
ډې. ليکی دی که ليکنه: ټپې دي د بخت مير د ناستې پير څخه.
رې. چاپ کال: ۱۹۹۵ زېږدی.
ړې. کره شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. بخت مير سره خپله غچکه وي، په هر ناسته کې ځوانان خوښ وي، تازه دلدل تل په ما پام کړي؛ زه نظر کم يم چې دواوي غره ومه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۳۱ د نوي پېر پېخليک دولسمې څخه تر څوارلسمې لنډۍ بېلګه

▲ البم را واخله راته ګوره
د تورو خاورو لاندې نه شته ديدنونه

▲ انځور مې کېده مخ دې پټ که
ستا د رخسار په ننداره کې فنا شومه

▲ که مې له سترګو نه فنا يې
نو ستا انځور ته په ژړا شم دعا کړمه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: زړې لنډۍ
بي. پېيلن يا پېيلنه: ډاکټر عبدالوکيل مخلص.
پي. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳ لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).
تې. ځای: منجلام، پېروايي، الينګار ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.
ټي. پېيلي بڼه: وګړني پېيلي.
جي. سندرغاړو ويلي: پېژند څرګند نه دی.
چي. ښکالوه: د ميني پالني لوړ حس، بدايني، د سوکاله چارپېريال او هواويچې تاثير زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۳۱.
خې. چوپړی: پېژند څرګند نه دی.
دې. راټولونکي نوم: ليکوال.
ډې. ليکی دی که ليکنه: پېژند څرګند نه دی
رې. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
ړې. کره شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. د کډوالی په پېر کې زما کوشني ماما د خپل کورني انځورونو البم په پخښتی کښلي دي او همدا يې د پنځې منځه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. ۱. ۳۲ د نوي پېر پېخليک دوبيمې مصرى بېلګه

پـه پېښور کې مې زړه تنګ شو
کله به درشمه پراخه دېوګله!

سپړنه (تشریح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.
اې. پيیله: زړه مصرى
بې. پيیلن يا پيیلنه: پشه يي ملا(ملامت تورن).
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زیږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳ لیږدی (۱۹۹۵ زیږدی).
تې. ځای: دېوګل دره، څوکی ولسوالی، کونړ ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پيیلې بنه: وګړني پيیلې.
جې. سندرغاړو ویلې: پېژند څرګند نه دی.
چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، بداینې، ودنې، د تازه چارپیریال او هواویچې تاثیر زیږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: نر ته.
څې. ګڼه: ۳۲.
خې. چوپړی: ۱۵۸.
دې. راټولونکي نوم: پوهاند مجاویر احمد زیار.
ډې. لیکی دی که لیکنه: پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړیږي؟.
رې. چاپ کال: ۱۳۸۸ زیږدی.
ړې. کړه شوې Action Req’ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰
ژې . کنټرول کې (In control): ټول.
ږې. الیده بسپنه ورکول:.
د یوه دېوګلي (پشه يي) ملا پر حواله را یادښت کړې ده: چې د کډوالی په پېر کې یې کښلې د، د نومړې له سېمې څخه د لرې والي له اړخه یې کښلې ده.
نومړې مصری ترګنوک په زورکی هې باندې شوی دی، دېوه ګله!
چې په نومړې هې په بنه ډېرې لرې په ټول ټاټوبي کې شتون لري،
نومړې مصرى لیکوال په پېښور کې کښلې ده، خو وند او ژبه یې ټوله ګونړی ده او همدا یې د پنځې منځه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ . ۱ . ۳۳ د نوي پېر پېخليک پېنځه لسمې څخه تر شپږ شپېتمې لنډۍ؛ پېنځه لسمې څخه تر درېپېنځوسمې ټپې؛ لومړۍ څخه تر شپږمې ټيکۍ او درېيمې څخه تر دوې دېرشمې مصرۍ بېلګه

▲ جانانه زه دې ساز خدړ کړم
چې خپله مور مې ټنده نه مچو کوينه

▲ جانانه پلار د دد ښکاريږي
د درکړې ږوږ ګورئ په هر مجلس کوينه

▲ ای خولګۍ زه د خدريوان کړم
ځکه ولس کې د هر مير کور له ورځمه

سپړنه (تشريح، د غتوغتو ټکو څرګندونه):.

اې. پېيله: زړې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ
بې. پېيلن يا پېيلنه: ليکوال (ډيپلوم اينجينېر صفی الله فردوس).
پې. پېخليک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۱ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۸۴ لېږدی (۲۰۰۶ زېږدی).
تې. ځای: ختيځ نوی ښار، مهترلام ولسوالی، لغمان ولايت، ننګرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.
ټې. پېيلې بنه: وګړني پېيلې.
جې. سندرغاړو ويلې: اوستاد باچا خان لغمانی.
چې. ښکالوه: د مينې او مينې پالنې لوړ حس، ورم، ودنې، ښداينې، وګړنې، ځيګتوب، سپېڅلي پښتيانه چارپېريال او هواويچې تاثير زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.
ځې. منسوبه: سړو او مېرمنو ته. څې. ګڼه: ۳۳.
خې. چوپړی: ۲۴۰، ۲۴۹، ۲۳۷، ۲۵۱، ۲۲۹ او ۲۲۴.
دې. راټولونکي نوم: څېړونکی (ډيپلوم اينجينېر صفی الله فردوس).
ډې. ليکی دی که ليکنه: څلېر کې د ددو دود.
رې. چاپ کال: ۱۳۸۸ لېږدی.
ړې. کړه شوې Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوې):۰
زې. خبرداری (Caution):۰ ژې . کنټرول کې (In control):ټول.
ږې. اليده بسپنه ورکول:. د لاندې لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو پېيلن ټولې د دندې په پېر ځای، ځای په ټول ټاټوبې کې پنځې بنه کښلې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, لنــډۍ

ربه له غيبو مې ثواب کړې
هغې دنيـا کــې مجردانـو د صف شومه

ربه د هغې دنيا مې خير کړې
چې مـجردانو صـف کـې زه ونه درېږمه

بيا به سرکوب غوندې ولاړ يم
د ټـول عـالم مخکې به زه مختورن يمه

ربه د هغې دنيا مې خير کړې
بې پټـه يار مې د يهودو نوکر کړمه

ښـبنتنـه! ژوند عمر مې خير کې
ړبـن جيويش مې د لالا ډډون کوينه

ژاخـو جانانه خداى دې واخله
نه دې ښايست شته نه دې سـم دي اندامونه

خداپېرو درکړ دې رانه جوړ کړ
چغځـۍ کوراک ومه ځـرمه د مـتاک شومه

يـاره زوزان ته ساډيزم شوم
د غم دردونه مې ړنجـې له منځه وړينه

دادا دې سم درسره پوى کړه
دا په دا داج به دې په دانـګ را له راوړينه

جانانـه مانـه ګيلـه مه کړه
د لغمان خلـک درغلـي نــه قبلوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ربه ربتینی مې سالار کړې
دا کوږ ربن به همیشه ژنل ومه

▲ زما پر تا د ستا پر مادي
چناک ګټلی داوړن زه نه درکومه

▲ په دوارو لاسو مې زیندي کړه
سادې سودې ملګرې څه دې و ستایمه

▲ یاره ساډو سابټ دې پلار دی
په ساړ پوکي دا سابیری راغور ځوینه

▲ نامه دې شته حضور دې نه شته
چرلنده یاره په بیدیا دې لټومه

▲ یار مې په لوبو کې څرو دی
ځکه لوبغالې له په دنګو ګامو ځمه

▲ غمونه نور دې رانه شړه
ما په شپه غاله کې سبق ته نه پرېږدینه

▲ ستا د دوستی کتاب مې جوړ کړه
په هر څپرکي کې جفا لیکلړ راځینه

▲ نا ځوانې دې پینی له ګوره
ژوي له ژوو سره خومره ښه کوینه

▲ فردوس پښتو ویوکي وایي
ځکه ژاپن رنګری په ژی ږغرله وینه

د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوییمه کوټه
5:14 pm ,09 /01/ لیږدی. ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۴۹ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, د شپه ميرو لنډۍ

▲ مورِ له قـوي پوليـس پـه کار دي
ږبـن پوليس خلک ميوزيک کنډک له ورېنه

▲ وطن تـکړه شپه ميري غواړي
چې ملک دښن له اوړدې شپې شيـبې کوينه

▲ خـداى شته دا ځـرنګه عسکر دى
چې ملک وردى کې د دښـن سوسيس راځينه

▲ د ستا ګناه نه ده ملګـريه
د اکاډمـى له ځـنګه پـټ تېر شوى يينه

▲ زه درتـه لنډ تـورم غږومه
ږبـن عسـکر راتــه کاږه ګامونـه ږدينه

▲ لاليه يو دوه راتــه وايـه
موزون قـدم ډولونـه زه درتـه وهمـه

▲ زه به د ستا لـوري له ګـور کړم
تعلـيم قـدم مې قبلوه چې خوښـه شمه

▲ که سترې مه شـي راتـه وايې
زه به ژوند، ژونـد درله ويم چې مير مې يينه

▲ تـه بريالى اوسـې فردوسه!
له درسـه وروستــه الله پامـان دي و واينه

▲ له خدمتي ځيني راسـتون شه
مور په خپې لوځو تيرګړو پلـه ته درځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه E۱۰۲, ۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لیږدی ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۵۱ چوپړی)

,, لنـډی

▲ وطـن تـم تول کافران راغله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونـه

▲ د بوست له ور به زه درتـپر شم
غاړه غـړی دې له کالـه راځـه مینه

▲ دا وطـن نـه جوړيږي ياره
غټ او واړه يې بلواګر جوړ شوي دينـه

▲ دا بـچـي څـه بـچـي دي ياره؟
لکه لړمې بچي خـپله مورکـی خورينـه

▲ مونږ به ګاډيلي جواري خوارکړو
چې پر وطـن مو کـراری حـالت راشـينه

▲ ای ګـنو ژنـو ميرڅمنو
ښـې له ښـنډو سـازوی خندا راځینه

بوست، د فکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، ۲۰۰۷/۱۲/۲۹ زیږدی
Roshan BTS site HLM ۰۳۰, ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۲۲ چوپړی)

▲ دښمن زمونږه پاکستان دی؛ خدايه!
نه انګلېسان نه امريکايان نه روسيان دينه

▲ د ډارنډکي زو ډارېږه
فرضي تواف ښې منډې نه غواړي ځرګنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځاځکي هوس ځارل ځاړي ده
ځپان، ځپان، ځپاڼ، ځپاڼ غواړي خوړلنه

ځاځل جوګر جلبنګ جنبان که
په لېوالتې مې جیجیونتې ترښتې شینه

چتې چتې چرلنډیه یاره
ځنځوونکې ځغونځونکې جیجری یمه

د شرمېدلې زو شرمېږه
د تخت سیالی کې مېړنې اور ځرمه وینه

په درنو غېږو ځربولېږه
په ځلورځنډو کې د غبرګو ځکل ځکه

چې ځه دې کښت که کښت بی تول کړې
زړه دې دنیا که کښمالی کړې خاونده

ته دې له ځپل مېرمن ډارېږې
ځلک پردو په سې کلا ته وا وځتنه

ما چې به اسپې ځرولې
زما مېړنی سور په اس سور راغلی ونه

الله تـــالا شــــــــولو مانعه!
تولو کانونو مو تالا و لړېدنه

تن مو هړپی د مرغلرې
تولو کانونو مو تالا و لړېدنه

لکه کوچې نوم دې بادرنګ دی
ماته په مینه باندې نوم ټاکې زردکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ټپې

▲ راځه جومات کې قسم و کړو
نور به په زړونو لوبې ژوند کې نه کوونه

▲ زما خښتن باندې سوګند دی
رسول الله له په پښتو درخواست ليږمه

▲ د تبۍ غره د سر ښاماره
زموږ بـديداره افساني دې غـرووونه

▲ مورې د ستا مې نه منله
د مهترلام اوبـه مې پاس طـرف ته وړينه

▲ زده کړياله ياره يوځل راشـه
چې دد وکـړي خواست ګاري راله راځينه

▲ زده کړياله ياره يوځل راشـه
چې ضدي پلار مې خدربوان له ورکوينه

▲ چې هر څه و راباندې تېر شو
ناځوانه خوب کې خو راځه چې خوالي کړونه

▲ ته الته داډ باندې اوسېږه
دلتـه زمـا لـه ډېره تــاو شـو کيبلونه

▲ پښتو پښتۍ کړې راته ماتې
ړبـن ړبـن سره مې خواکې نه پرېږدينه

▲ چې څه د زړه و پوره نه شو
که ژوند باقـــي و ننهواتې به درځمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا د کتو انداز را یاد شي
بې دریغه و ژاړم چې کله به مخ شونه!؟

▲ څښتن تعالی نه به دې غواړم
په دې دنیا دې خدړان نه را کوینه

▲ التـه به دواړه سره ګورو
ځوک وفادار څوک بې وفا په دنیا ونه

▲ کله په خیال کې ورسره یم
کله په خیال کې یې راوړم رانه تم یینه

▲ کله تقدیر راسره مل وي
کله بې رحمه توکې و کړي رانه ځینه

▲ فردوسه! ولې سودایي شوې؟
تقدیر سودا راسره کړي مختورنه

د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوېیمه کوټه E۱۰۲, ۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لیږدی. ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۳۷ چوپړی)

،، ټپې

▲ محضې په خوله ربتیني وایي
راځه د زړه خوالې و کاندو مرګ راځینه

▲ راځه وصال ته غاړه کیږدو
نور له هجرانه توبګاره شوم مینه

▲ مینه کې وصل تکی ورک شو
هجر کې و ګوره کلیات راغلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غیږ کې سمه را غورځیږه
ما برایي درپسې ډېر ژړلي دینه

ستا رنګ انار غوندې ښکاریږي
زما دې رنګ د مکیاندې واړه ونه

که یارانه نه کړې جانانه
داسې بیا مه وایه چې بیا له کلي ځمه

زه دې رمتـه لیونـی کړم
مینه دې واخله ما په خپل خیال کړه مینه

چې زه پخوا په خیال کې بیا شم
نور به په ژوند کې مینه نه کوم مینه

دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه

په ګناهو توبې و کاندو
د پاک ښتن ډېر ګناکاره یو مینه

له پاک الله به فردوس غواړو
مورږ ګناکار یې د ورتلو لایق نه یونه

د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هیلمند، ۲۰۰۷/۰۱/۱۶ زیږدی
,Roshan BTS site HLM ۰۱۲ ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۲۲ چوپړی)

,, لاس کې به غټ لرګی د ستا و
لکه د غره شپنه چې سمې ته راشینه

ځانه ښتن باندې دې سپارم
تودو ایرو باندې مې خپل یار ولړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د غم سیلۍ را باندې راغله
نمجنې سترګې مې له خاورو ډکه وینه

▲ ولې په اوښ باندې سوره یې؟
ماته معلوم شول ګولې ستا تول فریبونه

▲ ځان د پشان د کوم قمرۍ کړه!
د خلاصیدو ځواب په ستونې کې واینه

▲ بنګالۍ پیغله درنه ښه ده
کوډګرې زه دې له خندا په ژړا کړمه،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۸۷ چوپړی)

▲ پریږده چې ښې بلا وکاندې
نادان بچې دې د دښمن په لمسون دینه

▲ ځان سره تل په ژړا ژاړم
د یهودې لمسی د دین ټیکه دار شونه
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۳۲۹ چوپړی)

▲ په پټه، پټه غلی وران شې
پټ رنګیدو پروژې م ستا له کور راځینه

▲ له ملو رنک شې پاکستانه!
په زړه بدانه زړه مې وران تل له تا وینه

▲ کړیکې دې کوم شهید رایاد کړم
که تیمرشاه، که ملالۍ که نجیب کړمه

▲ د سلګۍ زړه پر دغه شین دی
سلګۍ، سلګۍ، سلګۍ، سلګۍ لیدلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ټیـکی

پـېـغلو چکچکـي کړئ حلقه شئ
د پیغمبـر اومتـی ښـوک نه نازوینه

ناوی لالـی دي لاس نه نیسـه
چي ننـواتـي ســتا د زړه کور ته درځینه

ناوی رو، رو قـدم اخـلـه
د ولـس پیغلـي په کتار درسـره ځینه

ناکی دنیا درتـه فردوس شـه
مونږ د الله نه درتـه دا غوښـتني کـړونه

بډی ملګـرې دي خوشحاله
واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کړینـه

که یي بوغان راباندې پلـوري
زه پیرودونکي د ابـی د ګسـټ ګل یمه

زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان ۱۳۸۵/۱/۱ لیږدی ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۲۲۲ چوپړی)

,, مصری

د تورو تکو برکت دی
تا غوندي خلـک ښـوک منبر کي نه پرېږدینه

سـوګند په تورو تکو کومـه
که د نامه په خوله واخلـم سـرکوب به یمه

موږ به دي هسـي خاطر و کـړو
کم اصل خلـک ښـوک په پوځ کي نه پرېږدینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په سپينه زيره کونيتوب کړي
ورانو کارو پسې د سپي په شانتې ځينه

▲ په سپينه زيره سودايي يي
جومات کي کېنه عبادت و کړه زبنه

▲ د اسلام رنګه دي کړه بده
سادى سودى امامه څه دي وستايمه

▲ اسلام بدنام خلکو بدنام کړه
ځکه يهودو باندې دين له منځه وړينه

▲ ګاونډ دي ورى ته چرګان خوره
داسې کارونه اسلام هېڅ نه قبلوينه

▲ اسلام د عدل انصاف دين دى
ځکه غريب غني يو ځاى ښځلي کوينه

د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړى پوړ، دوېيمه کوټه E۱۰۲, ۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ ليږدى ،، (صفى الله، ۱۳۸۸ ليږدى، ۲۴۹ چوپېرى)

,, مصرى

▲ په لغمانيانو کي مي خوښ کړي
راځه، پرديه زه دي خپله ومه

▲ رښچينه سمه په سر کيږده
چرلنډيه ياره ښوک به غږ درو کوينه

▲ ستا کوږ اوږ پاچ نه کربان شم
لکه جلغ زه درنه تاو راتاوه شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د وصال په خيال کې جوړ کړم
بېلتون ظالم مې سم دستي په منځ کې شينه

ستا له اوښتو سترګو ځار شم
په دا زرغونه سيمه يې سارى نه وينمه

ته په ښايسته ډمبر ګرځېږه
زه په خامه کشونو ځم لېونى شومه

پرېږده چې ستا تعليم پوره شي
مور مې خبره د کرارې مجلس کړنه

ښاګليه ياره مه ځورېږه
که قسمت و شو په هغه ځاى به يو شونه

په رېګستان کې مې رېدي ده
ربه زرغون يې لويه وه ترې لرې يمه

زمام کم اصلو ته سلام دى
څوک چې له ټېټه وره ځي سر ټيټه وينه

ربه د ستا په ازموينه
ما خو له پيغلو شوندو رنګ خوړلي دينه

ربه د ستا په ارزونه
ما يې په زنه د ستا نوم ليکلى ونه

بوست، د فکيرانو کلى، لښکرګاه، هيلمند، ۲۰۰۸/۰۱/۰۱ زېږدى
,Roshan BTS site HLM ۰۳۰ ،، (صفى الله، ۱۳۸۸ لېږدى، ۲۲۲ چوپړى)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به کړی ورځ را په شا وې
لکه چې کوتې ځوک په بار بلده وینه

ستا به لاسونه زما غوړونه
لکه ګاډی جلب دې هر وخت کش کونه

ښنګ ته مې راشې راته نه ګورې
لکه هندو چې کلیمه بده راځینه

اوس په لکسس باندې ګرد مه کړه!
ماته معلوم دې واړه لوښې لرګې دینه

ځانه د غټ ساګر جوړ کړی
ټول شیطانان دې دوې لاسې سلام کوینه

فردوس ته هغه وخت وریاد کې
چې د غوبله غوبل یې تا باندې کونه

ځانه د غټ ساګر جوړ کړی
ټول شیطانان دې دوې لاسې سلام کوینه

یه کربانه!؛ کربان وطنه زموږ کور یې
په سر او سترګو به دې موږ جوړو اړمنه

یه کربانه!؛ کربان وطنه ځومره خوږ یې
له ځانه ګرانه و خوږمن افغانستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پېر

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پېر يا د وخت موده يا وخت (وخت ټاکل، نېټه اينوډل: پرسور برابرول: وخت اندازه کول، وخت، دوران، نېټه: ټيك وخت، ټايم، وخت، بيدو، موده، موکې يا موقع: دم، وار، ځل: ګړۍ، ساعت، شيبه، غوټه: مهال: د موسيکي شېبه: پروخت، پرټاکلي وخت.):.
۰۰:۰۰:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دقيقې: ساعته) په وخت کې ويلو ښکاروندی وندی کوم.

پښتون پښت په لنډو، منځنۍيو او اوږدو ساوو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ په ناستو، خبرو اترو کې وګړي نوموړې ګړنۍ پيېلې په لنډ پېر کې وايي؛ په سندرو، ښادۍيو او غوره شېبو کې يې په منځني پېر کې وايي او په غرونو، دښتو، سر خلاصو ځايونو کې په اوږد پېر کې وايي.
نه يې ډېر لنډوالی خوند بې خونده کوي؛ نه يې منځنيوالی خوند بې خونده کوي او نه يې ډېر اوږدوالی خوند بې خونده کوي.
شپانه يې په نيمو شپو کې د مزلونو په لنډولو سره، په اوږده سا وايي غږ يې هم خوندور کېږي، په يوه شرط چې روغې يې و وايې.

په ديارلسومه پېړۍ کې د لنډپېر بنسټ ګل محمد ګلکي کېښوده؛ منځني پېر ملاجان ملاکي، احمد ظاهر، خان قره باغي، پينده محمد منګل، منور اوستاد، حسني اوستاد، ايوب اوستاد، شاولي اوستاد، خيال محمد اوستاد، پاچاخان لغماني، اشرف تيراوال، هارو باچا،... . او اوږ پېر بنسټ اوستاد ګلزمان، اوستاد حيات ګرديزي، اوستاد عبدالله مقري او اوستاد انجېنير سردار علي ټکر کېښوده.

د ټاټوبي سرغندوو سندر غاړو هر يوه اوستاد ګل محمد ګلکي او اوستاد ملاجان ملاکي د ظاهر شاه خان بابا د سلطانت په پېر کې دا لاندې لنډۍ د لغمان په ښادۍيو کې ثبت کړي دي.

ليکوال دا ناځانخبرې (زېرمې) په جوليز (شکلي) پېره وخته (پېر وخت) کالب کې سويې نټياليو (منونکو، سويې منکرو) وګړو ته په ګړنې بڼه نوموړې پيېلې ټکي، ټکي انځورليک ډول په لمېسه کې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۱ لومړی بڼه لنډی: اې ,, الف،،:.

زړې لغمانی لنډی: دا زړې لغمانی لنډی کاستوري سور کې اوستاد ګل محمد ګلکي په ۱۳۲۲ لیږدي کې ویلې دي:.

وه!؛ له کاله نه مې سر هسک کړه
له تور کارغه سره ښارو مستي کوينه
پیر:. ۰۷:۷۸:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې یا دقیقې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

ولې به زه وریږسي نه مرم
مخ يې برباد کابل سردار زلفې فوځونه
پیر:. ۰۸:۱۸:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

الف اشنا کړم بې جدا کړم
تې په تلوار يار ته ورځم که په خولا شينه
پیر:. ۰۷:۹۸:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

ثې ثاني يار به پيدا نه شي
جې په جمال کې خلک تېره کړئ دينه
پیر:. ۰۷:۹۹:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

عينه (ع) ته ورشه ورته وايه
غينه (غ) نه غمازه يار مې را وله دننه
پیر:. ۰۸:۱۶:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

دال (د) دې ديدن ماته نارى ده
ذال (ذ) دې ذليل کړه د عاشکو نري زړونه
پیر:. ۰۷:۹۷:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جلی خوله شینکی کابل ده
دا نری وریځې کوهدامان شینکي باغونه
پېر.. ۰۸:۰۷:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

ولې به تور دکن ته نه ځم
چې په دې مړو سترګو کوم د خولې خواستونه
پېر.. ۰۷:۴۴:۰۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

د ابېڅو په بڼه لنډۍ چې په کې د:. ا ب ت ث ج ع غ د ذ (اې، بې، تې، ثې، جې، عې ,, عين ،، غې ,, غين،، دې,, دال ،، ذې ,, ذال،،) پورې شتون لري.
د دوې لغمانی زړو لنډیيو په منځ کې ګل محمد ګلکي اوستاد ويلي دي.
د زوکړې موده يې څرګنده نه (نامعلومه) ده، له پخوانۍيو زمانو څخه يې وګړي خوله په خوله مهترلام کې وايي.

له جګړو وړاندې ښه په درز په ښادۍيو کې رواني وې، په لنډ پير کې سرغندوو سندرغاړو ويلې دي. لکه اوستاد ګل محمد ګلکي او اوستاد ملا جان ملاګي په ۱۳۲۲ لېږدي کې ويلي؛ د دوباره ثبت کره موده يې ۱۳۶۹ لېږدی دی، خو په غږېزه پوستکالي (اډيو) له پيټي (کيسټو) څخه د سندرو هټۍوالو دوباره اړولي ده په دونی، ۴:۳۵:۵۲ ۰۳ /۰۷ /۲۰۱۶ زېږدي کې يې دوباره غږېزه پوستکالي په بڼه خوندي کړي.
چې له څلورمې پيټې سندره ده، وخت : (وخت ټاکل، نېټه اينودل: پرسور برابرول: مهال: د موسيقي يا موسيقي شيبه: پروخت، پرټاکلي وخت):.
۰۱:۳۰:۲۰:۰۰ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

د مينې پالنې لوړ حس، لغمان زرغون سيمي او سپېڅلي پښتيانه چارپېريال او هواويچې د تاثير پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوړوم چې همدا يې د پنځې (تخليق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۲ دوپيمه بڼه لنډۍ: بې ,, ب،،.:

زړې لغمانۍ لنډۍ: دا زړې لغمانۍ لنډۍ کاستوري سور کې اوستاد ملاجان ملاګې په ۱۳۲۲ ليږدي کې ويلې دي:.

وی!؛ الف اشنا کړم بې جدا کړمه؛ وی!
تې په تلوار يار ته ورځم که په خولا شينه

وخت : (وخت ټاکل، نېټه اينبودل: پرسور برابرول: مهال: د موسيکي شيبه: پروخت، پرټاکلي وخت.):.
۰۰:۰۰:۲۴:۰۹ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

وه!؛ ثې ثاني يار به پيدا نه شي
جيم په جمال کې خلق تېره يې کړه ديننه

پېر.: ۰۰:۰۰:۹۵:۰۷ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

عينه (ع) ته ورشه ورته وايه؛ وی!
غينه (غ) نه غمازه يار دې را وله دننه

پېر.: ۰۰:۰۰:۹۴:۰۷ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

دال (د) دې ديدن ماته نارې ده
ذال (ذ) دې ذليل کړه د عاشکو نري زړونه

پېر.: ۰۰:۰۰:۸۶:۰۸ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

يو مې په دې زړګی خوشحال ده؛ وی!
چې خان غريب به ټول يوې خاورې ته ځينه

پېر.: ۰۰:۰۰:۴۱:۰۷ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

وه!؛ خالي به پاتې شي ميدانه
مسافر کډې باروي وطن ته ځينه

پېر.: ۰۰:۰۰:۹۸:۰۸ (رپه: ثانيې: دکيکې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمه کاڼي د ویشتو یمه؛ وی!
مرګ مې لیده اشنا مې نه راستنه ونه
پېر.. ۰۸:۹۱:۰۰:۰۰ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلې ده.

پام کو دوکه نه شې جانانه
غمازان شته ځوک به دې تېر باسي مینه
پېر.. ۰۸:۳۰:۰۰:۰۰ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلې ده.

وه!؛ خیال دې په خوب کې را په یاد شي
د شپې مې وبخ کړي تر سبا سلګی وهمه
پېر.. ۰۰:۰۹:۰۰:۰۰ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلې ده.

د ابېځو په بنه ا ب ت ث ج ع غ د ذ (اې، بې، تې، ثې، جې، عې ,, عین ،، غې ,, غین،، دې,, دال ،، ذې ,, ذال،،) لنډۍ، له ځلورو لرغونو لنډۍ او یوې ټپې سره ویلې دي.

دا پورتنۍ ټولې وګړنې پېیلې له پارنویکو سره په سندره کې له ساز او اواز په سور او لی کې یې ټول ټال پېر.. ۰۱:۴۴:۱۸:۰۰ (رپه: ثانیې: دقیقې: ساعته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ درېیمه بنه لنډۍ: پې ,, پ،،:.

زړې لغمانی لنډۍ: لاندېنۍ زړې لغمانی لنډۍ کاستوري سور کې قاري عبدالحادي، د محمد بشیر په غوښتنه، په ۱۳۶۸ لېږدي کې ویلې دي، پېر یې له ټنګټکور سره په دې بڼه دی:.

الف الله بې برکته
تې ده توبه ثې د ثواب جېم جنتونه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۵:۱۴ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

حج مې د خېر دال دلالت ده
رې ده روژه زې زلمې ذال ذکاتوهه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۵:۵۴ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

شین د شراب سین د سودونه
صې د صلات غې غلامې طې طلاقونه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۷:۰۵ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

ضې د ضهمت عین د عیا ده
غین د غماز فې د فرهر قاپ قلمونه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۵:۹۸ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

کاپ کلیمه لام لاالا ده
مېم محمد نون یې دی نور واو یې لوزونه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۶:۶۰ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

الکه شابسې په مینه؛ کنه!
د اوړې ورځ دې راته تېره کړه مینه
پېر:. ۰۰:۰۰:۰۶:۶۱ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلي ده.
دا ټولې وګړنې پېیلې له پارنویکو سره په سندره کې له ساز او اواز په سور او لی کې یې ټول ټال پېر:. ۰۰:۰۰:۳۹:۳۳ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ستر تاثير لرونکی او وېشونکی لوری

د يوې کره پښتو ليکلارې سيندګی ډوله لارښود په بنه پښتون پښت ته د دوی د ابېځو په سته ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری د لنډی، ټپه، ټيکې او مصری موږ ته په لاس راکوي.

د يوې بې سروبوله انګېرنې له مخې د ليکوال ځرګندول چې رونيوي کتنه داسې:

له لرغون پېر ځخه زموږ نيکونو، له اوسنې مجاوير احمد زيار، عبدالشکور رشاد، قيام الدين خادم، عبدالروف بينوا، ګل پاچا الفت، صديق الله رښتين، عبدالحی حبيبي، صالح محمد کندهاري، پير روښان، اخون درويزه، شاه پولاد امير کروړ، بيټ نيکه ... . نوح د لمک متوشلښ(متوشلخ) زوی، اښنوښ(اخنوخ) مسی، يارد(يرد) کړوسی، مهلائيل کودی، قينان اودی، انوش خوندی، د شيث ع پردی او د ادم ع له خولې (ساييز (تنفسي) غږي، سرې، کرنکې (د سرو نلونه)، مری، ژبې، ژبه، تالو، ژبې لاندې برخه، غاښونه او شونډې، کله په لره او کله په ډېره سا.) وتلې غږونه دي چې نومړو غږيز ليک (غږ) او ابېځې خوله په خوله، سينه په سينه، ځمځه پر ځمځه، ټيټنګ په ټيټنګ، بانده په بانده، سيند ژی پر ژی، لورا لور، کورا کور، ښارا ښار، ټاټوبی په ټاټوبی موږ ته کاپي (نقل، نمونه، سواد يا نسخه) کښل (تقليد ليکل، انشاء کول يا تاليف کول) بڼه راغلې دي.

د پښتون پښت د پښتو کاپي کښل شوي ابېځې (Pakhto Copy Write Alpabets) په لاندې بڼه دي، چې تر ټولو لوستونکو او پوهګړو وګړو ته يې يادول او لېپل (هڅول، جغات ورکول، تشويق کول) فرض دي. خو کوشنې پښت ته يې وېلاړ يوون (ارادې يکړ، تصميم واحد، عزم يونټ) لا ډېر په چار دی.

په لاندې ډول يې د پښتو ژبې له لومړي توري پيل کوو او نوره پښتو ابېځې يې تر ۴۴ کښنو. خو تللې يا د عربي ژبه کې ورګډ شوي ابېځو چې عربي وی يا ويکي کې ترې ګټنه اخستل کيږي، يوازې په همغه کې ترې نټه (انکار) نه کوو، چې هغه ځانته لس داني دي.

څه او څه چې هر ابېځې په پښتو وی کې کوم غږ لره چې له خولې ځخه را وځې کټ مټ همغه د پښتو ابېځی کښنو، له سلو سل ۱۰۰٪ پورته يې غږيزليک (غږ، تلفظ) ته پام کوو، بيا يې په همغه وار ابېځی کښنو او بوږ وو.

په لاندې بڼه :. ګڼه. غږيزليک (غږ) ابېځی... .

۱:. ,, اي ،، ا (الف، آ، ع) ۲:. ,, بی ،، ب ۳:. ,, پی ،، پ (ف) ۴:. ,, تي ،، ت (ط) ۵:. ,, ټې ،، ټ ۶:. ,, جي ،، ج ۷:. ,, چې ،، چ ۸:. ,, ځې ،، ځ ۹:. ,, څې ،، څ ۱۰:. ,, خې ،، خ ۱۱:. ,, دې ،، د ۱۲:. ,, ډې ،، ډ ۱۳:. ,, رې ،، ر۱۴:.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ړي ,, ړ ۱۵:. ,, زې ,, ز (ذ، ض، ظ) ۱۶:. ,, ژې ,, ژ ۱۷:. ,, ږې ,, ږ ۱۸:. ,, سې ,, س(ث، ص) ۱۹:. ,, شې ,, ش ۲۰:. ,, ښې ,, ښ ۲۱:. ,, غې ,, غ ۲۲:. ,, کې ,, ک (ق) ۲۳:. ,, ګې ,, ګ ۲۴:. ,, لې ,, ل ۲۵:. ,, مې ,, م ۲۶:. ,, نې ,, ن ۲۷:. ,, ڼې ,, ڼ ۲۸:. ,, وې ,, و ۲۹:. ,, هې ,, ه (ح) ۳۰:. ,, یې ,, ې: (اوږده یې، دوې ټکې سر په سر یا په والاړه لرونکې یې، ښځینه وی (وییکې یا لغات) ډېرګڼه یې، ترمخې ابېڅې یې اوږ زېر(ـٖ) اخلې او خوله ډېره خلاصیږي، لکه ټول ابېڅې چې غږ لري لکه:. اې، بې، تې، ټې... . یې پورې، ادې، شپې، شړومبې، شپنې، تیارې، ناوړې، باندې، لاندې، کې، کیږي، شې، لرې، لېوې، دې، وې، ادې، هېڅ، بېخ، تېز، تېر، پېر، کېځ، زېږ، زیږون، یږ، یېبره، لېڅ، مېرمن، کېڼه، کښېنه، ابېڅې، ګنځې، ږومنځې، ګندې، رېب، ستنې، لمنې، بړستنې، درغنې، خبرې، اترې، خپړې، منګولې، لارې، لوښتې، څنګلې، ځنګلې، مټې، منې، خېښې، لېږدېدل، خورې، ترورې، مورې، لورې،... .)

۳۱:. ,, یې ,, ي: (لنډه یې، دوې ټکې خوا پرخوا یا په پرتو لرونکې یې، نرینه وی یا وییکې (لغات) ډېرګڼه یې، ترمخې ابېڅې یې لنډ زېر (ـِ) اخلې او خوله لږه خلاصیږي، لکه:. زیاتي، بیاتي، کینچي، وري، نالبکي، دي، وي، کړي، ځي، شي، کیږي، سیمي واوېل، کانسوننټي، غویي، خېښي، تربګني، دوستي، وراني، ابادي، وداني، خپلوي، ښادي، پردي، کودي، اپریدي، لغماني، الېنګاري، الېشنګي، بادپېني، قرغه یي، پشه یي، نورستاني، کوهستاني، عربي، اریاني، جرمني، روسي، امریکایي، روسي، اېنګلېستاني، پنجابي، چنګیزي (منګولیایي)، مغولي (اوزبېکیستاني)، تورکي، غزنوي، صفوي، اموي، غربي، اېندي، اېټالیاوي، رومي، فارسي، غوري، بخدي، الینایي، سالوي، لغماني، اریاني، بېباکي، شتمني، ر وي، ز وي، و ري، یکړ، یوون، یوسلو یولسم، یودېشتم، یوزرو او یوسلو او یوم، بوین، ښکاروندي، پلغاړي (زېنې)، تلپوړي (ځمکپوړي، تاکاویاني)، ځانګړي وګړي، نټیالي، وییپوهي، ویار، یېبرور، یېړ، نیاوتون، لېوکټي، لنډوین، کیڅلیک، ستغیوني، سونتوکي، ویرژلي، میړني، بریالي، اتلولي... .)

۳۲:. ,, یې ,, ی:(نرمه یې، بې ټکو یې، زور واله یې، هېڅ ټکي نه لري، نرینه وی یا وییکي (لغات) یوه ګڼه یې، ترمخې ابېڅې یې زور (ـَ) اخلې او خوله لږه خلاصیږي پاس تالو لورې هوا ځي، لکه:. زیاتی، دی، وی، کړی، ځای، شی، چای، منګی، کانسوننټی، غویی، خېښی، تربګنی، ورانی، بدی، ښادی، پردی، کودی، اپریدی، لغمانی، الېنګاری، الېشنګی، بادپېښی، زمری، زلمی، پشه یی، نورستانی، کوهستانی، عربی، اریانی، جرمنی، روسی، امریکایی، بېباکی، شتمنی، کچی، لیونی، ځغاستی (دهلېز)، پلغاړی (زینه)، چړچوبی (تشناب، ټولیت)، وریاوی (شاور، لمبازی)، لیکی (کښلی، کیتاب یا کتاب) ښکاروندی، ځانګړی وګړی، نټیالی، وییپوهی، لېوکټی، لرګی، سړی، غبرګولی، غبرګغږی، لرلیدی، ستغیونی، سونتوکی، ویرژلی، میړنی، بریالی، څاروندی، بوی، دوی، نری، خدای، وری، لوی، ښکارندوی، خوی... .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳:. ,, یې ،، ی: (درنه یې، لکی داره یې، هېڅ ټکي نه لري خو لکی لري همدا ورته غبرګغږ ورکوي او اوږده غړانګه غوندې غځول کېږي، ښځېنه وی یا وییکي (لغات) یوه ګڼه یې، لکه:. انی، بنی، اکی، کاکی، توړی، کوکی، برګی، لسپاڼی، نی، حجیاڼی، رتی، پتی، ګولوی، تری، ډری، شبونکی، شپېلی، ګټیالی، لېوهګی، ناکی، شبی، بدی، ښادی، پردی، کودی، اپریدی، لغمانی، الېنګاری، الېشنګی، بادپینی، ځمری، سړی، پشه یی، نورستانی، کوهستانی، عربی، ایرانی، جرمنی، روسی، امریکایی، شتمنی، کجی، لیونی، نټیالی، وییپوهی، ویرژلی، میرنی، بریالی، ځاروندی، نری، وری، نړی، کړی، ډوډی، څوکی، زغرتېری، انډی (قورمه)، ږلی، ټولنجی، بغبغی، ټپټپی، ډګډګی، سیوسیوی، یکی، کښتی، هګی، څړځی، غرځنی، ځاځی، دورانی، دورخانی، اڅکزی، غرغښتی، ګوربځی، ملخنی، ژی، وی (لغات)، وی!(پارنویکي غږ دی د درد) ادکی، څپلی، انګېټی (بخاری)، څېړی، کوکی، کړکی، شالي ولی، پی، لنډی، ټپی، ټیکی، مصری، انګی، لنډکی، بګتی، کیسی (شبې)، پاړکی، کاکړی، چاربیتی، سپینی (ازادې پېیلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې څپېزی، څلور څپېزی، پېنځه څپېزی، شپږ څپېزی، اووه څپېزی، اته څپېزی، نهه څپېزی، لس څپېزی، هایکویی، مونډی (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پېښلیزی، ناپېیلی او سلسلی ... .)

۳۴:. ,, یې ،، ئ: (امریه یې، ګوډکی الف واله یې، په کړ(فعل) کې ترې ګټنې اخستل کېږي، هېڅ ټکي نه لري خو ګوډکی الف لري. همدا ورته غبرګغږ ورکوي او اوږده غړانګه غوندې غځول کېږي،، لکه. ډوډی و خورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ، ټاټوبی ودانه وئ؟، درناوی یې کوئ؟؛ د درنو درناوی کوئ!، بدې مه غواړئ!، د پردو مه کېږئ!، ځانونه وپېژنئ، خپل یوژبی مه وژنئ، د خپل پښت وګړي سره منده وهئ!، ترلو کره لوښی ګرځدئ!، ناغه له غواره مه اخلئ!، چې له تاسو ټېټ وي زور ورسره مه ازمايئ!، لاس مو خلاص ساتئ، سخته کې سم لاس ورکوئ!، دا ټولې کښلې ولولئ، د پوهې او ځیرکتیا انګړ ځان ته وټاکئ!، په کال کې جاپانیانو غوندې سل کتابونه لولئ؛ عربانو غوندې مه کېږئ چې کال کې دوې کتابه ولولئ. لولی ته غوږ مه نېسئ، دا دونیا لولی ده، ډېر پام یې مه کوئ، یوازې په پښتو لیکل کوئ!!!؛ که نه یې کوئ پښت مو هېڅ بډایه کېږي او خپلواک کېږي. تاسو همداسې غواړئ او که نه یې غواړئ ... .

عربي ژبې ته ورګډ شوي ابېڅو دي چې ډېر لږ ان د هېڅ په ښه غږونه په پښتو ګړدود کې لري، هسې (محضې) یې عربي ویکیو کې راځي. ۱:. ,, ثې ،، ث ۲:. ,, حې ،، ح ۳:. ,, ذې ،، ذ ۴:. ,, صې ،، ص ۵:. ,, ضې ،، ض ۶:. ,, طې ،، ط ۷:. ,, ظې ،، ظ ۸:. ,, عې ،، ع ۹:. ,, فې ،، ف ۱۰:. ,, قې ،، ق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربښت کې پښتو ډېره لرغونې او زړه د ژبو مور ژبه ده چې د ژبو ونې ځېړې کې ډړ ته ډېر لږ واټن لري. هغه ښاخ دی چې لومړی زوکړه شوی دی او غوړېدلی دی. له همدې ژبې څخه دري (فارسي) او عربي، کوردي، اردو ژبې ته ابېڅې ورغلې دي. موږ ته نه دي راغلي، زما پلټنه داسې په ډاګه شوې یا زما ځېړنه داسې ښودل شوې چې د کره ليکنۍ پښتو ۳۴ غږېزليک (غږ) لري. خو ټول ټال ۴۴ ابېڅې لري.
د پښتو کاپي کښل شوي ابېڅې (Pakhto Copy Write Alpabets) دي.

هر ګوره که د دري (فارسي) کښلې کښنو، د دري (فارسي) په کړنلاره يې کښنو او که عربی کښنو، د عربي په کړنلار يې کښنو، لکه:. چه کاره استی!، شما و ما، جنګلات کنر. الخيار، حلوا، قلم، الحليم، الرحمن، صفی، مجنون، تبليغ، المساجد، الطالب... .

بل لوري ته که موږ کټ مټ د پښتو ابېڅې فونويکه کړو، او يا يې لاتيني اېنګلېسي ابېڅو باندې کښنو يا واړو، دا د منلو کار هېڅ نه دی او نه د کولو دی. دا په ټوله کې زموږ لرغونې ژبه له خنډ سره مخ کوي.
ناګڼلې راځي، ګټوره هم هېڅ نه څرګندېږي، زموږ ډېرای وګړي له سلو ۱۰۰٪ ټول په همدې تورو او ابېڅو کښل کولی شي، اشنايي ورسره لري، د پښتون پښتپوهني له لرغوني پيخليک را نېولې تر نن پېره پورې چې ټول کښلې کښل شوي دي، په همدې ابېڅو دي او آن د ټولو نټيالېيو پوهګړو کښلې هم په همدې ابېڅو دي.
د تورو اړولو ته هېڅ زما ټکی له سلو ۰٪ خوښه او اند، وند نه دی. زما ورته له سلو ۱۰۰٪ نټه ده.
د دې پايله ساده برابره وي دا چې په ټوله کې که د پښتون پښت يو ټکی ياد کړي، په پنځې ژبه هم پوهېدلی شي. د الله کتاب، د رسول الله خبرې او سنتو باندې چې په سترګو وينې ترې پوهه اخستلی شي.
د بېلګې په بڼه موږ د رومي، دنيا، کاڼي، کټ، د ونو په ډنډرو، وېلو شويو اورغلو کې ,, الله ،، کښل شوی وينو.
خو په بله هېڅ ژبه کې داسې نه وينو او نه شتون لري، چې (ALLAKH, ALLAH, ALLAX) په لاتيني يا فونوميکه ژبه دې کښل شوی وي.
ځکه په ,, الله ،، ج ذات نوم کې څلور ابېڅې دي، زموږ د ژبې لومړی ابېڅې ا (اې)، دوې داني ل (لې) زموږ د ژبې لومړی ابېڅې څلورويشتم او نهه ويشتم ګڼه ابېڅی ه (هې) دی.
چې سره يو ځای يې کړو، نو الله ج نوم کښل کېږي.
د دې له پاره زموږ ژبه او زموږ د ژبې تورې پنځې دي او د پنځا ښتن کښل شوي ابېڅو سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د پوهېدو او ځکاوت جوګه مو کېږي، که دا موږ لرې کړو، زموږ پښت لا له تیارو سره مخ کېږي.
ځکه چې اوس، اوس مو ډېری پوهګړي وګړي په کره لیکلار نه دي په لار شوي.
ان اسلامي او دیني کښلي په ناسم وینګ له تېر اسلامي بېره کښي، چې دا د ټولو بېغوري او بې پامي ده، ځکه که اېنکلېسي ژبه یادوي، یوه ټکی نه غلت وي. نوم هم کره لیکي، NAME ټول چلونه یې یادوي، په ابېڅو یې سر خلاص وي، خو د خپلې ژبې سره ښه ډېر واټن لري.

د همدي له پاره د لاندې لیکوال له ۳۶ غږونو سره په نته یم، د هغه لمېسه داسې ده، خو په کښلي کې ډېری ځای غږونه شمارلي نه دي ان ۳۸ داني دي. ,, د یوې کره پښتو ټول ۳۶ خپلواکو او بېواکو، دوو غبرګغږونو (ی، ئ) د سپمبولونو (تورو) لیکلړ یا (خپواک ابېڅې ۷+ بېواک ابېڅې ۲۷+ نیمواک ابېڅې ۲+ غبرګواک ابېڅې د یې ۵+ وې (و) ۶ ابېڅې: ۴۷ چې هغه لس نور چې عربي ته مو ورکړي ور سره ګډ کړو، ټول ټال ۵۷ کېږي.) ،، (مجاوير، ۱۳۵۷ لېږدی، ۲، ۳، ۴ او ۵ چوپړی)، (مجاوير، ۱۳۸۲ لېږدی، ۳۷ او ۳۸ چوپړی)

زدکړه داسې ښودنه کوي چې د پښتو ژبې ټول ابېڅې چې ټولو ویکي یې ۶۰۰۰۰۰ زرو ته رسېږي، له ۴۴ ابېڅو څخه یې رغښت موندلی دی. همدا ټول ټال ۴۴ ابېڅې زموږ د ژبې ابېڅې دي، زما په نظریې دا روغه خبره نه ده، یوه ټمبل شوې خبره ده چې ځینې باندني ژبپوهان وایي چې پښتو ابېڅو کې د عربي ژبې ۲۸ پور شوي ابېڅې دي، د پارسي ژبې ۴ پور شوي (آې، چې، پې او ژې یا آ، چ، پ او ژ) ګډ دي، پاتې ۱۲ ابېڅې د پښتو ځانګړي توري دي.

بل لور ته په ټوله کې پښتو ژبه د پارسي او عربي ژبو ځانګو ده او بخدي یې ټاټوبی دی. پښتو ژبې پور کړي نه دي له دې ژبو څخه بلکې عربي ته یې ۲۸ ابېڅې ورکړي، پارسي ته یې ۳۲ ابېڅې ورکړي خپله یې ۴۴ ابېڅې دي چې ټولې خبرې رانغاړي او په بشپړه ښه یې لمېسه کې کوي.

,, لیکدود ستونزې:. یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (Sounds) لري، خو ابېڅې (الفبې) یې له ډېرشو ښنو (توريو یا حرفونو) تېری نه کوي. له اووه واوېلو (Vowels) څخه یې یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (و- ا - ی) لري.
د زور (فتحې) او زورکي له پاره (ه) له پخوا راهیسې، هغه هم یوازې په پای کې رادود شوې ده.
خو (ء) او یا چرګی (هه) کارونګ د ژبپوهنیز رښت (قانون توپیر) تر ډېر ځایه زیانمنوي، له لوستونکي لار لودن ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې د ,, ياوو ،، د پيڅګونو، په بله وينا، شپږ ګونو ډولونو له رامنځته کولو سره يو څه ليکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پښتور اکېډيمۍ هم هوکې کړي دي؛ که څه هم د اردو په پيښو د (ے) او دغه راز (ء) بې کچې کارونې (أو، ځائ، خدائ ... .) کوزنی ليکدود خورا ډېر پېچلی، کړکېچن او کرغېړن کړی دی او په تېره چې زور، زېر او پيښ هم ور سر باري کړي.،، (مجاوير، ۱۳۸۸ لېږدی ، ۲۷۶ چوپړی)

د عربي ژبې نښې نښانې (زور پرځای الف ، زېر پر ځای يې، پيښ پرځای و، غړوندي څخه هېڅ ګټنه نه شته... .) په پښتو ژبه کې زور، زېر، پيښ هېڅ شتون نه لري (ا، ی، و، ... .) څخه ګټنه اخستل کېږي، د پښتو ژبې غږيز رغښت سره هېڅ اړخ نه لګوي او پښتو غږېزه يا فونيميکي ابېڅې (الفبې) په لاندې بڼه دي.

د الف (ا) د پښتو ژبې لومړی توری دی، چې په څو دانو ويکيو کې د آ، آس، آر، آره، آړ... . په نورې کې نه راځي چې اوږد ويل کېږي.

چې له ۱۹۳۶ زېږدي د پښتو ژبې له ملي رسمي قانونيت راهيسې او د اوستاد مجاوير احمد زيار په هڅه له ۱۹۷۴ زېږدي راپه دې خوا ترې په منلې بڼه ګټنه اخستل کېږي.

زورکی پای نومونه: نيکه، تره، زړه، وراره، واده، شپانه، پښتانه، ... .
يه، يه روره!، يه پلاره، يه زويه، يه پوهندويه!، يه ساتندويه!، لويه!، سويه!، يه خويه، يه بويه!، رويه!، ... .
په مېړانه، په ځغرده، په ډاګه، هېڅکله، يا هله، پورته، دننه،
زور پای (ستاي) نومونه، چې هم ښځينه کارېږي او هم نرينه او څه نا څه له درې ژبې سره ګډون لري، لکه: ډاډه، ډډه، ښايسته، ساده، پياده، شهزاده، مېلمه، قورمه، پنبه، ... . په پام کې و نيسئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱ اې (ا، الف، آ):. کره پښتو لیکلارې ابېځو غږېزلیک (غږ) په ستېه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ

زما پلټنه داسې په ډاګه شوې یا زما ځېړنه داسې ښودل شوې ده چې د یوې کره پښتو لیکلارې سیندګۍ ډوله لاربشود په ښه پښتون پښت ته د دوی د ابېځو په ستېه ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوری د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ مورې ته په لاس راکوې. چې ګڼه. غږېزلیک (غږ) ابېځی په کې کره سپینې ته را وباسو.

۱:. ,, اې ،، ا (الف آ)؛ د پښتو کاپې کښل شوې لومړی ګڼه ابېځې پیل شوې لرغونې لنډۍ:

,, اباسین بیا په ځپو راغی
په سر یې راوړه سپینې خولې زېړ پیزوانونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱چوپړی)

,, آینه مې ځله مخ ته نیسي
نیستی مې ښه جوسه بدرنګه کړه مینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱۱چوپړی)

۲:. ,, بې ،، ب؛ د پښتو کاپې کښل شوې دوېیم ګڼه ابېځې پیل شوې لرغونې لغمانۍ ټپه او لنډۍ:

,, بابا دې ما وژلی نه دی
چې راته نیسي د زړې ولې بندونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱۲چوپړی)

,, بیه د باز رانه پرې لاړه
اشنا ګونګی وخوت تاوان راباندې شونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۱چوپړی)

۳:. ,, پې ،، پ؛ د پښتو کاپې کښل شوې درېیم ګڼه ابېځې پیل شوې لرغونې لغمانۍ مصرۍ او لنډۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, باچایي تخت مې په کار نه دی
جانان دې لو کړي زه به وړي ټولومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۲چوپړی)

,, پیکی مې مه پرېکوه مورې
پر سر پرېکړو ونو نه کښېنې بازونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۴۹چوپړی)

۴:. ,, تې ،، ت؛ د پښتو کاپي کښل شوې څلورم ګڼه ابېڅې پیل شوې لرغونې لغمانی مصری او لنډۍ:

,, تا به زما په غېږ کې وژنې
زما دې مرګ وي چې جامې به غونډومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۵۰ چوپړی)

,, تېر شوی عمر به را نه شي
که د دنیا بېدیا اوبه په اوښکو کړمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۵۸ چوپړی)

۵:. ,, تې ،، ت؛ د پښتو کاپي کښل شوې پېنځم ګڼه ابېڅې پیل شوي لرغونې لغمانی مصری او لنډۍ:

,, تال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګنا د یار ده چې کوي اشاره تونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۵۹ چوپړی)

,, ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
ستړې ستومانه له واده راغلې یمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۶۱ چوپړی)

۶:. ,, جې ،، ج؛ د پښتو کاپي کښل شوې شپږم ګڼه ابېڅې پیل شوې لرغونې لغمانی لنډۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, جادوګر ډېر رانه چاپېر دي
د خپل جانان ښخه مې لرې کرځوينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی،۶۲ چوپړی)

,, جهان د ژوند خالي بازار دی
د عمر بيه نور څه نه شته بې له غمه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۷۰ چوپړی)

۷.: ,, چې ،، چ؛ د پښتو کاپي کښل شوې اووم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لغمانی مصری او لنډی:

,, چاته به تور چاته به سپين يې
ماته د زرو کټوری ښکارې مينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی،۷۱ چوپړی)

,, چې يې په زړه کې اور د عشق دی
زر به پرې کور د رکيبانو وسېزينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۸۰ چوپړی)

۸.: ,, ځې ،، ځ؛ د پښتو کاپي کښل شوې اتم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لغمانی لنډی:

,, ښانګه به نن سبا کې ګول شي
ما يې په سر کې سرې غوټۍ ليدلې دينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی،۸۱ چوپړی)

,, خيرې کريوان د ګول په شان يم
اوښکې سهار لکه شبنم پرې ورومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۸۴ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹:. ,, ځي ،، ځ؛ د پښتو کاپي کښل شوې نهم ګڼه ابېځې پيل شوې لرغوني لغمانى لنډى:

,, ځان به په خړ سين کې لاهو کړم
الته به و وځم چې مې کدر په چا وينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۸۵ چوېري)

,, ځه د اختر په سبا راشه
زه به در و ځم تورې سترګې سره لاسونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۸۶ چوېرى)

۱۰:. ,, خي ،، خ؛ د پښتو کاپي کښل شوې لسم ګڼه ابېځې پيل شوې لرغوني لغمانى ټپه او لنډى:

,, منده مې زړه په سر کې خښ شو
غوټى غوټى وينې يې ځي له پرهارونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۸۸ چوېرى)

,, خيال دې له وصل نه کم نه دى
زه تسلي د زړګي ځکه پرې کومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۱۰۴ چوېرى)

۱۱:. ,, دي ،، د؛ د پښتو کاپي کښل شوې يوولسم ګڼه ابېځې پيل شوې لرغوني لغمانى ټپه مصرى:

,, دا اخرى مصرى مې وا وره
په زړه سورى شې چې مې و کړې تپوسونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۱۰۵ چوېرى)

,, ديوال سورى کړه دسمال را کړه
پلار دې خدګر دى بيا به جوړ کړي ديوالونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدى، ۱۵۲ چوېرى)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲:. ,, ډې ،، ډ؛ د پښتو کاپي کښل شوې دوولسم (دوېلسم) ګڼه ابېڅې پېل شوې لرغوني لغمانی ټپه او مصرۍ:

,, ډبرې واخله ما پرې وله
د زوروړو په یارۍ چې نازېدمه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېردی، ۱۵۳ چوپړی)

,, ډېوه رڼا کړه دېدن و کړه
سبا به وايې چې ما خوب ليدلی ونه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېردی، ۱۵۳ چوپړی)

۱۳:. ,, رې ،، ر؛ د پښتو کاپي کښل شوې ديارلسم ګڼه ابېڅې پېل شوې لرغوني لغمانی ټپه او لنډی:

,, را باندې و ژاړئ عالمه
يو زکندن دی بل د يار له غېرې ځمه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېردی، ۱۵۴ چوپړی)

,, ريبار يې ډېر ګرندی راغی
چې مرور اشنا به څه ويلي وينه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېردی، ۱۶۰ چوپړی)

۱۴:. ,, ړې ،، ړ؛ د پښتو کاپي کښل شوې څوارلسم ګڼه ابېڅې پېل شوې د ليکوال لغمانی ټپې:

ړانزړه مې وينې خپلې وڅښې
ړنګتيا يې څه ده ړنګ وي داغلي زړونه

ړبن په بنه واړولم
څه به کړې مينه مې د يار په زړه دننه

ړندې پېښې را باندې و که
د ژبې لاړې دي درمل د ړنګې زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵:. ,, زې ،، ز؛ د پښتو کاپي کښل شوې پينځه لسم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لغمانی ټپې:

,, زار د هجران مي دی خوړلی
څو د وصال طبيب خبرېږي و به مرمه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۱۶۱ چوپړی)

,, زيړی مرض مي عشق کې واخست
يار مي طبيب دی په وصال يې روغوينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۱۹۰ چوپړی)

۱۶:. ,, ژې ،، ژ؛ د پښتو کاپي کښل شوې شپاړسم ګڼه ابېڅې پيل شوي لرغوني لغمانی ټپې:

,, ژاړم له خپل نصيبه ژاړم
چې مي په برخه کې ښلتون و رسيدنه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۱۹۱ چوپړی)

,, ژوندون زما په درد او غم دی
ښلتون ميري په شانې غابښ راته چيچينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ ليږدی، ۱۹۱ چوپړی)

,, ژني به څه په کور معلوم شي
چې چيغي ګډې وي نري وهي ډولونه،،
(سليمان او مجاوير، ۱۳۶۳ ليږدی ، ۲۹۷ چوپړی)

۱۷:. ,, ړې ،، ړ؛ د پښتو کاپي کښل شوې اووه لسم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لغمانی ټپه او لنډی:

,, ړغ دي راته پرې پوهېدمه
په پر کالی د ښلتانه ورغلې ومه،،
(سليمان او مجاوير، ۱۳۶۳ ليږدی ، ۲۹۸ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ږغ شو پر کټ يې جانان راووړ
زړه مې په پر شو چې پر شا يې نه وې زخمونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱۹۲ چوپړی)

،، ږلی دې ستا په فصل راشي
زما جانان له نری ملا کړي فریادونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱۹۲ چوپړی)

،، ږېره دې سپینه غاښ وتلی
په یاراني په سې ملنګ ګرځې مینه،،
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لیږدی ، ۲۹۸ چوپړی)

۱۸:. ،، سې ،، س؛ د پښتو کاپي کښل شوې اته لسم ګڼه ابېځې پیل شوې لرغوني لنډی او ټیکی:

،، ساتلی باز مې رانه لاړه
په مارګله به ورته دام د زلفو ږدمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۱۹۲ چوپړی)

،، سینې ته غټ لونګین جوړ کړه
ډول به يې ستا وي بوی به يې ما لره راځینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۶۱ چوپړی)

۱۹:. ،، شې ،، ش؛ د پښتو کاپي کښل شوې نولسم ګڼه ابېځې پیل شوې لرغوني لنډی:

،، شا خو دې را ته کړه راهي شوې
د اوښکو ډکې سترګې ځوک را پاکې کړینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۱۲ چوپړی)

،، شین خالی ټپته شه خوله راکه
بلا په سې که باچا واخسته جرمونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۱۴ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰:. ,, ښي ،، ښ؛ د پښتو کاپي کښل شوې شلم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لنډۍ او مصرۍ:

,, ښادي د دواړو مبارک شه
اول زموږ چې میلمانه راغلي یونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۱۴ چوپړی)

,, ښیینه د زړه مې ماته نه شوه
بیلتانه ډېر پرې د ګولو وکړه وارونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۱۵ چوپړی)

۲۱:. ,, غي ،، غ؛ د پښتو کاپي کښل شوې یوه ویشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې لرغوني لنډۍ:

,, غاټول به ټول امیل به جوړ کړم
د یار له پاره بی په غاړه ګرځومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۲۵ چوپړی)

,, غیلۍ خپرې که راته ګوره
چې په لمر ځرک به دې لیدو لره درځمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۲۹ چوپړی)

۲۲:. ,, کي ،، ک؛ د پښتو کاپي کښل شوې دوه ویشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې زړې لنډۍ:

,, کابل ته مه وایه چې وران شي
په کې پراته دي پښتانه د ننګ میړونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۳۳ چوپړی)

,, که یو نظر راباندې و کړې
لکه د لمر به سر هسک په پینی شمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۵۰ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳:. ,, ګي ،، ګ؛ د پښتو کاپي کښل شوې درې ويشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې زړې لنډۍ:

,, ګرانه د خدای د پاره راشه
پر ما تياره ده چې رڼا راباندې شينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۰ چوپړی)

,, ګيله له خپلو ځينې کيږي
له بېګانه وو به څوک څه ګېله کوينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۳ چوپړی)

۲۴:. ,, لي ،، ل؛ د پښتو کاپي کښل شوې څلور ويشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې زړې لنډۍ او مصرۍ:

,, لاتين رڼا کړه ديدن و کړه
بيا خو به وايي چې ما خوب ليدلی ونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۳ چوپړی)

,, له تورو څنګ مه کړه لاليه!
ځوانان پر سرو تورو ورځي نجوني ګتينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۷ چوپړی)

۲۵:. ,, مي ،، م؛ د پښتو کاپي کښل شوې پينځه ويشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې زړې لنډۍ:

,, ما اتېران په لاس کې واخله
پر ما اته کړه د اوږدو زلفو سرونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۸ چوپړی)

,, مينې دې زور راباندې و کړ
په ميرې پينه نه ږدم چې يار بی پاتې شينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۷۹ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶:. ,, نې ،، ن؛ د پښتو کاپي کښل شوې شپږ ویشتم ګڼه ابېڅې پیل شوې زړې لنډۍ:

,, نا ترسي خلک دې کسکر کړل
چې نرۍ سترګې توروې وهې خالونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۸۰ چوپړی)

نه! نیمه شپه شوه یار را نغی
زویه ویده شه چې په خپله پسې ځمه

,, نیمه شپه شوه یار مې را نغی
د کټ بازو راته سرۍ، سرۍ کېدنه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۸۸ چوپړی)

۲۷:. ,, نې ،، ن؛ د پښتو کاپي کښل شوې اووه ویشتم ګڼه ابېڅې پیل شوې د لیکوال لنډۍ:

ننګی دې پاس څرځې ته نه ځې
بېګا په توره خره و لاړه ترې شپانه

نی غټه روغه، روغه جوړه
مورې ته بختي یې وه له ځای ځنې خپه تله

۲۸:. ,, وې ،، و؛ د پښتو کاپي کښل شوې اته ویشتم ګڼه ابېڅې پیل شوې لنډۍ:

وار به دې تېر شي ژېړه ګله
چېرې به بیا پسرلی سپېرې زېړ ګلونه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۸۸ چوپړی)

وینته یې اور باندې کارېږه شو
ځکه یې زلفې په رخسار تاو شوې دینه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۹۵ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹:. ,, هې ،، ه؛ د پښتو کاپي کښل شوې نهه ويشتم ګڼه ابېڅې پيل شوې لنډۍ:

هابيل قابيل و سره ورونه
نفس ظالم شو په خپل منځ کې تبا شونه
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۹۵ چوپړی)

هيکل د سر په سينه کېږده
تياره ماښام به پر ما لوړ مازيګر کينه
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۹۸ چوپړی)

۳۰:. ,, يې ،، ې؛ د پښتو کاپي کښل شوې دېرشم ګڼه ابېڅې پيل شوې د ليکوال لنډۍ:

پرې خو داړلی نه يې ياره
له غره راغلی رنګ دي ځي راځي مينه

۳۱:. ,, يی ،، ي؛ د پښتو کاپي کښل شوې يودېرشم ګڼه ابېڅې پيل شوې لنډۍ:

يا به دنيا کې سم ژوندون کړم
يا به د مړو ځنګ کې خاورو لاندې شمه
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۹۸ چوپړی)

يوه يې کمال بل يې جمال دی
پر ما مجال دی چې د ځان اشنايي کړمه
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۰۹ چوپړی)

يوه ورستی لنډۍ دې داوي
رب دې د دوو مينو و کړي ديدنونه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۴۹۴ چوپړی)

۳۲:. ,, يې ،، ی (نرمه يې، بې ټکو يې، زور واله يې، هېڅ ټکي نه لري)؛ د پښتو کاپي کښل شوې دودېرشم ګڼه ابېڅې پيل شوې لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ هېڅ شتون نه لري، د دې له پاره کوم د پښتو وی، غوند، نمونه (نمونې اصطلاحات

(c) ketabton.com: The Digital Library

Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ی) نه راځي چې هغه دې په وییپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نومورې پېیلي هم نه شته.

۳۳:. ,, يې ،، ی (درنه یې، لکۍ داره یې، هېڅ ټکي نه لري خو لکۍ لري همدا ورته غبرګغږ ورکوي او اوږده غږانګه غوندې غځول کېږي، ښځينه وی یا وییکي (لغات) یوه ګڼه یې)؛ د پښتو کاپي کښل شوي درې دېرشم ګڼه ابېځې پیل شوي لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ هېڅ شتون نه لري، د دې له پاره کوم د پښتو وی، غونډ، نمونه (نمونې اصطلاحات Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ی) نه راځي چې هغه دې په وییپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نومورې پېیلي هم نه شته.

۳۴:. ,, يې ،، ئ (امریه یې، ګوډکۍ الف واله یې، په کړ (فعل) کې تړې ګټنې اخستل کېږي، هېڅ ټکي نه لري خو ګوډکۍ الف لري همدا ورته غبرګغږ ورکوي او اوږده غږانګه غوندې غځول کېږي)؛ د پښتو کاپي کښل شوي څلوردېرشم ګڼه ابېځې پیل شوي لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ هېڅ شتون نه لري، د دې له پاره کوم د پښتو وی، غونډ، نمونه (نمونې اصطلاحات Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ئ) نه راځي چې هغه دې په وییپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نومورې پېیلي هم نه شته.

۱:. ,, ثې ،، ث؛ د پښتو کاپي کښل شوي لومړی ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېځې پیل شوي د لیکوال لنډۍ:

- ثابت قدم وسه جانانه
  د ثانیه ګر په شان چورلبځ تل له تایمه
- ثوابیروژې مه نیسه یاره
  د یار په هینده کې اجرونه کال کلونه

۲:. ,, حې ،، ح؛ د پښتو کاپي کښل شوي دوېیم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېځې پیل شوي زړه ټپه او لنډۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، حاجت مې نه شته د ويلو
تا ته معلوم دي سراسر د زړه حالونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۷ چوپړی)

،، حيات زما په سې برباد شو
بې وفا يار د نورو و د نورو شونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۷ چوپړی)

۳.: ،، ذې ،، ذ؛ د پښتو کاپي کښل شوې دربيم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېځې پيل شوې زړه ټپه او لنډۍ:

ذاکرالله ته داسې وايه
د ښمن دې خوار شه چې ځپلې دې سمه وينه

ذاکرالله خو زموږ ورور دی
د زړه په مينه يې په لنډۍ کې يادومه

ذکات د سرو شوندو مزه که
غازي پرې ځان کړه يې ذوالجلال کوه شکرونه

ذوالجلاله! ژر را رسيږه
شيطان فاسق مې رنګوي د زړه برجونه

۴.: ،، صې ،، ص؛ د پښتو کاپي کښل شوې څلورم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېځې پيل شوې لغمانۍ لنډۍ:

صبر به کړم ښيرا به نه کړم
صبر سرور دی ځوانيمرګ به شې مينه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۳۳۸ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صياده! غلی، غلی کيږي
زما د زړه بلبل هوښيار دی نه راځينه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۳۴۱ چوپړی)

۵.: ,, ضې ،، ض؛ د پښتو کاپي کښل شوې پېنځم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېڅې پيل شوې د ليکوال ټپې:

ضعيفه! هر څه په دنيا دي
تينګ يو الله دی چې مدام په دنيا وينه

ضعيف بدن مې مه کړې خدايه
ضعيف بدنی د هر چا مهتاجه وينه

ضعيف ابليس لعين شيطان دی
په بسم الله باندې يې مرګ لوخړه شينه

ضربه، ضربه ضربې ضربې که
ضابط شيطان مو ضامني ضايعه کوينه

۶.: ,, طې ،، ط؛ د پښتو کاپي کښل شوې شپږم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېڅې پيل شوې زړه ټپه:

طاقت د زړه فکر او صبر
جانان زما نه په غمزو کې وړي دينه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۳۴۲ چوپړی)

,, طبيبه! رنځ مې لا علاج دی
خوشې خواري دې په ما نه کړې اثرونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبيب زما د رنځ طبيب دی
بد مې نصيب دی يار مې خوا ته نه راځينه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۳۴۳ چوپړی)

۷.: ,, ظې ،، ظ؛ د پښتو کاپي کښل شوې اووم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېڅې پيل شوې لنډی:

,, ظالمه! دا ظلم دې بس دی
چې يو دې خوار کړم بل دې ورک کړم له وطنه!،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

,, ظالمه! نور بنديان دې ډېر دي
يو دار اخلاص کړه خلک يې ډېر، ډېر يادوينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

ظلم دې ډېر راباندې و کړ
نور مې د اور لمبو ته مه نيسه مينه
(سلېمان او مجاوير، ۱۳۶۳ لېږدی ، ۳۴۴ چوپړی)

۸.: ,, عې ،، ع؛ د پښتو کاپي کښل شوې اتم ګڼه ابېڅې پيل شوې زږې لنډی:

,, عاشقان ټول سوي سکاره دي
ليلا په تورو سکرو مه ږده قدمونه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۰ چوپړی) په پښتو کې لېوال (عاشقان)، کدم (قدم).

,, عمل مې خپل دی را رسېږي
په يار به ولې د ظالم حکم کومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۵ چوپړی)

۹.: ,, فې ،، ف؛ د پښتو کاپي کښل شوې نهم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېڅې پيل شوې زږې لنډی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، فراق در یاب دی پای یې نه شته
زه ورلاهو شوم د هجران غوټې وهمه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۹ چوپړی)
په پښتو کې بېلوالی، لرېوالی، پراک (فراق)، بېلتون (هجران).

،، فلک نن دې کومک غواړم
چې خوا په خوا مې خپل جانان له ورولینه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۰ چوپړی)
په پښتو کې اسمان، هسک؛ هغه ګومیزی سطحه چې خلکو په ګومان کاوه چې ستوري په کې ښخ دي (فلک). (اړين باید مطلب یې الله ج وي، ترې غوره ده چې الله ج و وایي. اسمان، هر څه د الله مخلوق دي او هغه یې پالونکی دی.)

۱۰:. ،، قي ،، ق؛ د پښتو کاپي کښل شوې لسم ګڼه عربي او پارسي ته تللې ابېڅې پیل شوې زېږ لنډی:

،، قادره! خدایه ته مې مل شې
د بېلتانه غم ته یوازې پاتې شومه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۰ چوپړی)
په پښتو کې ډېر ځواکمن (القادر).

،، قیمت دې و وایه جانانه
چې روح مې ستا شي نور به څومره پاتې شینه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۳ چوپړی)
په پښتو کې ارزښت، بیه، قیمت ایښوول، بیه ټاکل (قیمت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۲ بې (ب):. د دوی تر منځ ښېلونکې نخښې

د لنډۍ، ټپه، ټيکې او مصرۍ ستر تاثير لرونکي او ويشونکي لوری د دوی تر منځ ښېلونکې نخښې دي.
نومړې ښېلونکې نخښې د لومړي ټوک په ۶. ۷، ۷. ۷، ۸. ۷ او ۹.۷ انځورليک (پراګراف) کې و ګورئ.

(1) د لنډۍ ستر تاثير لرونکي او وېشونکي لوري ښېلونکې نخښو له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېيلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند بند دي
۳. ګړندی حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شيندي
۶. اوږد عمر لري
۷. ښه غږ يا پشهاری کوي
۸. په حيرانونکې ښه دې خوښ راځي چې وې ويني
۹. د ليدلو تلوسه پيدا کوي
۱۰. سالم بچيان راوړي، ګڼه يې ډېرېږي
۱۱. هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېندی ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې يې څلور سترګې وي (هر څه رانه ويني)
۱۴. چالباز وېشتونکی د زهرو سر يې پيل کيږي، د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پايښت و کړي
۱۵. عجيبه احساساتي

موږ ته يې دا همداسې را پرې ايښې دي، په همدې ښه يې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټيکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ ته ښه غوږ و نيسئ!! پام ورته و کړئ! نو بيا يې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګېړنې (خصوصيات) لري.
ټپې، ټيکی او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېرنې نه لري او ټپې، ټيکی او مصرۍ نه دي، ښېلوالی يې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(2) د ټپي ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لورې بېلونکي نخښنو له پاره زما ښېړنه دا سپیني ته را او باسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېله یې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

١. درد پیدا کوي
٢. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
٣. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
٧. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
٨. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه
٩. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوشحالي ځرګندوي چک، چک کوي
١٠. تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي
١١. غم ډېر وي
١٢. د انسان سپیني تختوي
١٣. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
١۵. کړو زیاتوي
١۶. د ټپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
١٧. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرې ایښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ.
چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم ځانګړنې (خصوصیات) لري. لنډۍ، ټیکی او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د ټيکۍ ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لورې بېلونکې نخښو له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته رااوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو پېيلې ټيک، رټ رمټ يا سم برابر سره تشبع کړی دی چې ورته ټيکۍ وايي. د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي او له همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

۱. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
۲. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي
۳. رټې رمټې وي
۴. خوښې ډېره وي
۵. ډېر خوږ تاثير لري
۶. ډېر پام د خلکو ورته اوړي
۷. تر ډېره ستايل کېږي
۸. تاثير يې ټينګ وي
۹. مېرمنې يې ډېرې وايي
۱۰. په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او يادول کېږي
۱۱. د پال په بڼه يې پېغلې وايي
۱۲. په ګډه يې وايي سره
۱۳. پېغلو لاسونه سره يو تر بل ورکړي وي، ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
۱۵. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
۱۶. د ناوې ستاينه په کې وي

موږ ته يې دا همداسې را پرې ايښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نو بيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې ځانګېړنې (خصوصيات) لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړې ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) د مصرۍ ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوري ښلونکې نخښنو له پاره زما ځېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې ښنتو دوې سرې پېیلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د ثقل مرکز یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سړي ته بس دی
۶. بېلابېلې بڼې لري
۷. درې خواوې یې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱۵. زورورې دي
۱۶. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱۷. د ننداړو شیان دي
۱۸. وهم لري (مصرۍ خولۍ، تاج د ټمبونې مار نخښنه)
۱۹. زور دی
۲۰. په مینه ساتل کېږي
۲۱. تل انسان سره وي
۲۲. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې
۲۳. د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي
۲۴. درندې دي
۲۵. سختې دي
۲۶. جوړول یې ګران دي
۲۷. ډېر ارزښت لري
۲۸. ننداړ چیانو ته یوه ابلاغ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۳۰. په ډېره باریکی او مینه جوړېږي
۳۱. په خپل ځای کې کارېږي
۳۲. ډېرې لنډې دي

موږ ته يي دا همداسې را پرې ابښې دي او په همدې بنه يې پوښ کې کړې.
هرې لنډی، ټپې، ټیکی چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې درلودلې. بنه غوږ ورته و نیسئ پام ورته و کړئ نو بیا يي پېژنئ. چې دا مصری دي چې د مصری تورو او مصری ځانګړنې (خصوصیات) لري. لنډی، ټپې، ټیکی نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

۱۵. ۳ پې (پ):. د کالب ډول یې

د لنډی، ټپه، ټیکې او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په دې کې دی چې هرې لنډی، ټپه، ټیکې او مصری ته مسرې ویلی شو، خو مصری ورته نه شو ویلی. هرې مصری ته لنډی، ټپه او ټیکی نه شو ویلی.

د دې له پاره چې د دوی په منځ کې ځانګړې ځانګړنې د بېلوالي سره شتون لري. خو کالب (ژانر، چوکاټ) او د ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې سره ورته ډول لري.

نوموړې ټولې وګړنې پېیلې دوې مسرې لري، چې یوه يې پیلنی مسره او دوېیمه یې پاینی مسره وي (له دوې نیم بیتی او دوې نیمکړی وي یا یوه مسره، یو بند، یوه کړی، یو بیت).
چې په ټوله کې دا داسې ښکارېږي چې پاینی مسره يې د نوموړو پېیلو د پنځې منځه وي.
د پښتو ژبې هره لهجه منځنی کوي، چې په هر لهجه د لنډی، ټپه، ټیکې او مصری په کالب کې ځای شي یوه کره مانا او مفهوم لېږدوي.
څلور بنه د رنګونو ښکاروندي لري، د دوې منسوبو شویو رنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ٤ ټي (ت):. ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې، څپیزې او زورنې ټولواله

د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په دې کې دی چې هرې لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ۲۲ څپېزه نه وي چې پیلنۍ مسره (نیم بند، نیمه کړۍ) یې نه ۹ او پاینۍ مسره یې ۱۳ څپې ولري.
په سندرو، اوازونو، غړونو او کښلو کې له پیلنۍ مسرې سره ۱ یا ۲ یا ۳، ۴ څپېزه سارباري او بېخباري کېږي، په همدې بڼه یې پاینۍ مسرې سره یې ۱ یا ۲ یا ۳، ۴ څپېزه سارباري او بېخباري کېږي. چې دا سرباري، منځباري او بېخباري څپې د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ د پیلنۍ او پاینۍ مسرې څپو کې ډېروالی را ولي چې دا یو رښت دی او ګڼلی بنسټ دی.
چې دا هېڅ باکه نه کوي. کله پیلنۍ مسره د دې پېیلي (۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶یا ۱۷) کېږي، کله پاینۍ مسره د دې پېیلې (۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱ یا ۲۲) کېږي، چې دواړه مسرې یې (۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۴، ۳۷ یا ۳۹) څپو پورې کېدلی شي.

په لویه کې د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:.

اې (الف):.
(- - - -)؛ــــــــــــــــــــــ پ یا ل؛ (- - - -)
(- - - -)؛ـــــــــــــــــــــــــــــــــــــــ ل؛ (- - - -)

بې (ب):.
(- - - -)؛ـــــــــ پ یا ل ؛ (- - - -)   (- - - -)؛ــــــــــــــــــــــــــــ ل ؛ (- - - -)

ځمککچپوهنې رغښت کې یې سپړنه داسې دی:.

۱. اې (الف) د یوې لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ د کښلو (لیکو) ډول چې په ولاړه یا پورته کېدو (اوفکي یا افقي، ویرټیکل) بڼه روښانه کوي او بې (ب) د یوې لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ د کښلو (لیکو) ډول چې په پرتو (اومودي یا عمودي، ویرټیکل) بڼه روښانه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. کوشنۍ لیکه (خت یا خط) دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، سټربل، اوسټربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندپښني، هیڅجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، راځه!، کنه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانه!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ توکي دي، چې کله هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی را ولي. چې په دې بڼه کې د پیلنۍ مسرې (نیم بند، نیمه کړۍ) په سر کې راغلي او د دوییمې مسر یا اوږدې مسرې په پیل او پای کې کله یوه، دوې، درې او یا څلور څپېزه راځي.

۳. منځني واټن لیکې یا یوه ۹ څپېزه مسره ده، دوې غونډلې یا غبرګغونډلي دي.

٤. پې (پ) پښبله (کافیه، قافیه) ده او لې (ل) لړ (ردیف) دی، چې د ۹ څپیزې مسرې په پای کې راځي او په ۱۳ څپیزه مسره کې د ـه (هې) ابېڅې تل او اړین بڼه لړ وي.

۵. اوږد واټن لیکه یا یوه ۱۳ څپېزه مسره ده، دوې غونډلي یا غبرګغونډلي دي. څپیزې او زورنې

UUUU ;U-**UUUU**-**U**UUU ;**UUUU**
UUUU ; U-**UUUU**-**UUUU**-**U**UUU;**UUUU**

یه- کر- با **نه**؛ کر – بان – و- **ط** + نه - ز – مور- **کور** + یې
وه!؛ یه – سر – او - **ستر**+ ګو- به – دې – **مور** + جو – اړ - **مه** + نه؛ **وی!**

۴؛ ۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱؛ ۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲- ۱؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوال د مصرۍ بېلګه ده.:

▲ يه کربانه!؛ کربان وطنه زموږ کور يې
وه!؛ په سر او سترګو به دې موږ جوړو اړمنه؛ وۍ!

د دې مصرۍ سپړنه داسې ده:
لومړۍ مسره ۴ + ۹+ ۰ = ۱۳ څپې ده، چې ,, يه کربانه! ،، بلنويکی لري.

دوېيمه مسره ۱ + ۱۳ + ۱ = ۱۵ څپې ده چې ,, وه!،، او ,, وۍ!،، پارنويکي لري.
دلته ټوله مصرۍ ۲۸ څپې ده، دا مصرۍ په پورته بڼه بلنوييکی او پارنوييکي لري، د څپې په ګڼه کې يې ډېروالی راوړی دی. خو نومونې غبرګغږونه، بلنويکی پارنويکي... . ولس کې لرغن دود دی او د مصرۍ برخه ده؛ د ډېرو معلوماتو له پاره ۱۲. ديفتنګونه انځورليک (پراګراف) و ګورئ.

مصرۍ مېچه د څپيزه او خجيزه ټولوالې (Syllabic and Tonic Measurement System) يوه بڼه او لاربنوده مخبېلګه ده.
له ژبنې پلوه لږ تر لږه دوې يا زياتې غونډلې را اخستې، خو څپې يې له ټاکلې شمېر ۹ او ۱۳ څخه تېرې کړې دی او زورنې يې له ټاکلې شمېر ځلورو څخه تېرې نه دی کړې. له دغو توکو پرته؛ ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوييکي، تړوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجانې چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانه!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، کنه!، يه که ځاره!، راځه!، ځارشمه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، چې په دې مصرۍ کې شتون لري او په پام کې يې راولو څپو په کچه کې ډېروالی راولې خو باکه نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۵ تې (ت):. د پېیلن یا پېیلنې او پېیلې پېژند په اړه پوښتنې

د لیکوال څرګندول چې رونوي کتنه داسې د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د نوموړو ګړنې پېیلې له پاره موږ ته په لاس راکوي.
لکه:

۱. د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ پېیلن یا پېیلنې پېژند څرکند دی؟ او کنه!؟؛

۲. لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ یوازې پېیلنې کښلې او که پېیلنو کښلې؟، چې که پېیلن یې و کښې مرمنو ته یې منسوب ولی شي؟، کنه!؟ په ورته بڼه که پېیلنې یې و کښې نر نوړی ته یې منسوب ولی شي؟ او کنه!؟

زما په نظریې د هغه ټولو لیکوالو نظریې څخه زما نټه ده، چې وایي د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ پېیلنه (شاعره) یا پېیلن (شاعر) معلوم نه دی یا پېژند څرکند نه دی؟ دی؛
که د خانو خان مېرمن، مومن خان او شیرینۍ، ملا عباس او ګلبشره، مولوي صیب عبدالحمید مومند، امیر شیرعالي خان، ملالۍ میوندۍ، اسکندرخان، ... رفیع او لیکوال نه وی کښلې دوی به پېیلن او پېیلنه نه وی.
د بېلګې په بڼه ملالۍ میوندۍ خپلې لنډۍ ویلې کنه، د بل تن او نامعلومه پېیلن او پېیلنې پېیلې خو یې نه دي ویلي چې شاعر دي معلوم نه وي او په ټاټوبي کې دې دوران نه وي کړی. په زرګونو تنو یې زموږ د پېیلو په بڼه وګړو لیدلې او پېژني یې چې دا ده ملالۍ میوندۍ لنډۍ دي.

بل لوري ته د لرغونو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو پېیلنې او پېیلن پېژند څرکند نه دی.
پېیلنې او پېیلنو کښلې دي، هوکې که پېیلن یې و کښې مرمنو ته یې منسوب ولی شي، په ورته بڼه که پېیلنې یې و کښې نر نوړی ته یې منسوب ولی شي.

د ډېرو معلوماتو له پاره د دې ټوک ۱۵. ۱ د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو پېخلیک انځورلیک (پراګراف) و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ٦ ټي (ټ):. د ليکوال څرګندول چې رونوي کتنه داسي د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصری ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری په لانديډول د ليکول پيبلي له پاره موږ ته په لاس راکوي

د ليکوال څرګندول چې رونوي کتنه داسي د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصری ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری په لانديډول د ليکول پيبلي له پاره موږ ته په لاس راکوي لکه:

- لاس کي به غټ لـرګی د ستا و
  لکه د غره شپنه چي سمي ته راشينه
- بيا به کــری ورځ را په شا وي
  لکه چي کوتـی څـوک په بار بلده وينـه
- ستا به لاسونـه زما غـوړونه
  لکه ګاډی جلـب دي هر وخت کش کونـه
- ځانه څښــتن بانـدي دي سپارمه
  تـودو ايـرو بانـدي مي خپل يار و لړمه
- څنګ تـه مي راشي راتـه نه ګوري
  لکـه هـندو چي کليمــه بـده راځينـه

۱. لنډی پيبله له لنډی څخه، ټپه پيبله له ټپ څخه، ټيکی پيبله له ټيک څخه او مصری پيبله له مصری څخه رغښت مومي.

۲. لنډی پيبله د لنډی پيلنی او پاينی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختګ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی؛ ټپه پيبله د ټپ پيلنی او پاينی څېرې کاپي، هم بڼه، هم ډول پرمختګ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی؛ ټيکی پيبله د ټيک پيلنی او پاينی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختګ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی او مصری پيبله د مصری پيلنی او پاينی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختګ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تر ټولو غوره بڼې د وګړني پېیلي موږ ته په پوخ کې کوي چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د پښتون پښت غږونو پرمختګ شوی روغ کوښښ دی او دوې سره لري.

٤. څومره والی د وګړني پېیلي موږ ته په پوخ کې کوي چې پېنځه دانې دي او هر یوه یې دوې مسرې لري.

٥. زورنې یې په څلورمه، څلورمه څپې دي، خو ټولیز پایخج یا پاینۍ زورنه یې ترټولو پیاوړې راغلې ده او د مخنیو غونډلو بېلابېل اهنګونه د هماغې وروستۍ غونډلې تر سیوري لاندې کمزوري پاتې شوي دي.

د څلورګونو څپو ټولوالي څخه یې په هرې څلورو څپو کې په څلورمه څپه زورنه ده؛ ټولې مصرۍ او ټپې دي سره ګډې. د ټپې پیلنۍ مسره یا لومړۍ مسره کې په غټ او ستا، د ټپې پاینۍ مسره یا دوېیمه مسره کې په غره، سه او شي راغلې ده؛ درېیمه مسره د مصرۍ پیلنۍ مسره یا لومړۍ مسره کې په رې او شا راغلې ده، څلورمه مسره د مصرۍ پاینۍ مسره یا دوېیمه مسره کې په کو، بار او وي راغلې ده؛ پېنځمه مسره د دوېمې مصرۍ پیلنۍ مسره یا لومړۍ مسره کې په سو او ږو راغلې ده؛ شپږمه مسره د مصرۍ پاینۍ مسره یا دوېیمه مسره کې په ډې، هر او که راغلې ده؛ اووه مه مسره د دوېیمې ټپې پیلنۍ مسره یا لومړۍ مسره کې په تن او سفا راغلې ده؛ اته مه مسره د ټپې پاینۍ مسره یا دوېیمه مسره کې په رو، خپل او ړه راغلې ده؛ په نهه مه مسره د درېیمې مصرۍ پیلنۍ مسره یا لومړۍ مسره کې په را او نه راغلې ده؛ لسمه مسره د مصرۍ پاینۍ مسره یا دوېیمه مسره کې په دو، مه او ځي زورنه راغلې ده.

په لس واړه مسرو کې ترنګتوک په ځوړ دی چې په پیلنۍ ټپې، دوېیمه، درېیمه، پېنځمه مصرۍ، کې یې ,, نه ،، او یوازې په دوېیمه ټپه چې څلورم ځای کې راځي ,, مه ،، ترنګتوک راغلی دی.

د بېخباري مصرۍ یا پېنځمه مصرۍ اوله مسره کې په نهه مه څپه ترګتوک په دې بڼه راغلی دی ,, ګورې،، راغلی؛ الته اهنګ یې اخستی دی. د چار کړ دی چې یوه ترلې څپه ده، که په لږ ځنډ یې راولو نو بیا لږ لوړ په غږ کې زوکړه کوي، چې دوې څپې یې کړو بیا مسرې په کچه کې یې ۱ څپې ډېروالی راولي او بېخباري شوي ورسره؛ مسره یې له ۹ څپېزې څخه ۱۰ څپېزه کېږي او د ۹ څپېزې خوند او خوږ غږ یې غوره نه ساتي، نیمګۍ شوې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۰ څپه یې ترګتوک راغلی دی، خوږ غږ ځای نیولی دی، چې په همدې څپه اواز په ځوږ شوی ښېرته.

د غبرګغږونو او پارنوییکو په شان ځکه غوره نه دی راغلی چې په چار کړ شوې غونډله او د هغو په شان یې ترنګ نه دی ساتلی؛ دلته دا باکه لري. په پاینۍ مسرې یې په ,, نه،، ترنګتوک راغلی دی. خو ټولې مسرې لکه د ټپې او مصرۍ پیلنۍ او پاینۍ مسرې په شان ترنګتوک ساتلی دی. د مصرۍ ښېخباري په نیمکی بڼه په ځور غږ ستاتلی دی، دا نو یوازې په ساز او اواز کې څېرمه اهنګونه جوتوالی (برجسته والی) مومي او له ژبني ډګره نور راوځي.

٦. د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ پیلې پېنځګوني رغنده ټوکونه لکه: ژبه، تول، واند (خیال)، اند (فکر) او ولوله (احساس، عاطفه) په کې په ټپه او مصرۍ بڼه شتون لري.

٧. ټپې او مصرۍ میچه د څپیزه او خجیزه ټولوالې (Syllabic and Tonic Measurement System) یوه بڼه او لاربنوده مخښلګه ده، له ژبني پلوه لږ تر لږه لس یا زیاتې غونډلې را اخستي، خو څپې یې له ټاکلي شمېر ۹ او ۱۳ څخه تیرۍ نه دی کړې او زورنې یې له ټاکلي شمېر څلورو څخه تېرې نه دی کړې، له دغو توکو پرته. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټروییکي، ټروییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښني، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، کنه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه که ځار!، ځار شمه!، راځه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، چې په دې دوې ټپې او درې مصرۍ کې شتون نه لري او په پام کې یې هم نه راولو که شتون یې درلود بیا مو پام کې نوه چې څپو په کچه کې ډېروالی راولې خو باکه نه کوي.

دا چې د لومړۍ، څلورمې ټپې او دوییمې، درېیمې او پېنځمې مصرۍ لومړۍ غبرګغونډلې دواړه ملې سره په یوې لارغې ټړل شوي یا عطف شوي دي نو پېنځه ټړ غبرګغونډله رغوي. اوډوون (ترتیب) د غونډلې په بڼه نه چې اېښی (پیل، مبتدا، شروع) وي یا، اېښونی (پای، خبر) وي. دا مانا ښندي چې هره پټلیزه و ویل شي؛ بویه، اړېنه ده، په چار ده چې په ټینګاري بڼه و ویل شي. لارغه (پیوستون، مکث، مکثه) او بې لارغې (بې مکثه، ښلتون)، توسني اړیکه چې په لارغه څرګندېږي- یوه ګډه غونډله جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په رښت کې نومړې مسره ۹ څپې کېږي او په لارغه (پیوستون، مکث، مکثه) کېږي. بل لورې ته لارغه، وت او کسر درې واړه په کې راغلي؛ چې کسر (ماتیدنه، درز، برخه، ډله، فراکسیون ,, په ګوند کی دننه کوشنی ډله،، (Fraction, Deficit, Detraction, Depreciation او مطلع (Opening) وت (واټن، فاصله pace, Interval, Distance, Break, Ravine, Interstice, Chasm, Hiatus) ته وایو، په لومړی مسرې کې و له لکه سره لارغه ده.

بویمه، اړېنه ده، په چار ده چې د لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری له پیلنی او پاینی مسرې سره کسر څرګندېږي، برابر راځي او اوز یا لحن یې هم روغ اوډون مومي. پاینی ۲ مسرې چې سروکی دی ۲۲ څپې، د نیمکی کسر (مطلع) یا یې وګڼو چې لومړی یوه کسر (مطلع) لري او ورپسې یې څلور مصری، یا ټپې، یا ګډې یو بند دي؛ کسر یې له دوې مسرو چې لومړی یې لنډه او اوږد مسرو څخه جوړ دی کټ مټ یوه یوې مصری په شان دی، چې بیا د پښېله یې تړون له مخې له هر بند سره ځای، ځای یا ټول تکرارېږي.
پاینی دوې مسرې چې له ټولو لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری ورسته راشي یا بېخباري شي نه سرباري نو غوره سپینې ته راوځي لکه چې په همدې بڼه ده.
دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دواړه پاینی مسرې دوې تکراري لړ والې مسرې دي چې دواړه یې دوې لړه دي او تر ټولو همدا لړونه د هرې څلور مصری څخه ورسته تکرارېږي (بېخباري کېږي).
پورتنی پېیلې کې ,, لومړی او څلورمه ټپه، دوېیمه او درېیمه مصری سرو ته منسوبې دي، پېنځمه مصری ښځو ته منسوبه ده یا اړوند ده ،، ټپې د سره پیلنی مسره ده ۹ څپې، دوېیمه مسره ټپې دوېیمه مسره ده ۱۳ څپې؛ درېیمه مسره د لومړی مصری لومړی مسره ده ۹ څپې، څلورمه مسره د لومړی مصری دوېیمه مسره ده ۱۳ څپې؛ پېنځمه مسره د دوېیمې مصری لومړی مسره ده ۹ څپې، شپږمه مسره د دوېیمې مصری دوېیمه مسره ده ۱۳ څپې؛ اووه مه مسره د دوېیمې ټپې لومړی مسره ده ۹ څپې، اته مه مسره د دوېیمې مصری دوېیمه مسره ده ۱۳ څپې او نهه مه مسره د درېیمې مصری لومړی مسره ده ۹ څپې، لسمه مسره د درېیمې مصری دوېیمه مسره ده ۱۳ څپې. چې له پاینی مصری څپې لړ سره بېخباري تشه یا خلاصه یا مطلع مسرې دي چې نومړې ټپې او مصری لس لارغې لري، ۱۱۰ څپې کېږي.

د ورډ پوستکالي (New Microsoft Word Documents) له پامه نوموړې ټپې او مصری، په ۱ چوپړو (Pages) کې ده؛ ۷۰ ویکي (Words) لري؛ ۲۶۱ دانې یې وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقوور کونه: دربست نیونه ,, د ابېڅو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونورو،، پرانټ.،، (,, no Spaces ،،Characters)؛ ۳۴۳ داني منشوره یې له وټ سره دي (,, with Spaces ،،Characters)؛ ۱۰ پراګرافه (Paragraphs) دي او ۲۱ لینو (lines) کې کښل شوي دي له لیکي هرېی، لاندنۍ یادونې او پاینۍ یادونې سره، سره (Footnotes and Endnotes , Include Textbox).

۸. د رنګونو ښکاروندی یې د ټپې ځیګري رنګ دی (Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰) او د مصرۍتټ نصواري رنګ (Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱) دی. د لښتیلیک (جدول) ۱ . ۲ . ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یو سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال په سټه ۲۷ او ۲۹ ګڼه دی.

۹. د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ، او مصرۍ پېنځه له هغې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ، او مصرۍ له پاینۍ مسرې کېږي چې منځه (هسته) وي؛ چې ځانګړې ځانګړنې یې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او یا مصرۍ ته ورته وي، د نوموړې منځه موږ په خپل رنګ یې چې د ټپې او مصرۍ رنګونو ښکاروندی یې د ټپې ځیګري دی، د مصرۍتټ نصواري دی. ګډولې بڼه یا اونګ بڼه جوړه کړې مسرې هغه رنګ لري چې یا لنډۍ ته منسوبې وي، یا ټپې ته منسوبې وي، یا ټیکۍ ته منسوبې وي او یا مصرۍ ته منسوبې وي نو د همغو منسوبو شویو رنګ باندې کښو؛ له دې څخه یې د پنځ نوم هم اخستل کېږي چې دا لنډۍ ده، که ټپه ده، که ټیکۍ ده او که مصرۍ ده. له دې سره سم دا لومړۍ او څلورمه ټپه او دوېیمه، درېیمه، پېنځمه یې مصرۍ دي.

۱۰. د ټپې او مصرۍ پېیلن لیکوال صفی الله فردوس خان ټولې په ګډولې بڼه یا اونګ بڼه جوړې کړې (مصنوعي: دیسي، شلخي، ګډول، ترکیبي، یوه ځای کول: فیصله کول: جوړول: صرف نظرکول ,, د جرم د مجازاتو څخه،، : موافکې ته رسېدل. ګډ، د دوو یا ډېرو اجزاوو څخه جوړشوی. انګړ، غولی، احاطه شوی ځاي ، جارګی، چمبر: مرکب) یا (Mixdesign, Synthetic or compound) کښلې دي. هره یوه نوې ګډوله رغولې چې د نوې ټپې او مصرۍ سکالو ځانګړنې او نخښې او بېلوالی یې ځانته غوره کړی دی.

هره یوه مسره یې په لیکه کړې یا په لیکه برابرول (Alignment) شوې او د سکالو تسلسل (continuity, succession) سره لري. له ټپې او مصرۍ یې څرګندېږي چې له نورو لرغونو پښتني وګړني پېیلو څخه روغې ګډوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي نه دي. دا به داسې ښکارېږي چې پنځي ، طبیعي، دي او مصنوعي، دیسي او شلخي، نه دي.

۱۱. د دې ټپو او مصریو پېیلن د پښتو ژبې لېوال دی، ځېګ تن دی، او د لغمان یوه ښه نیک نومه وګړی دی چې ډېری شعرونه یې په پښتو ادب پنځې، طبیعي، او یوه دمي پوښلې دي. د زهن د ټپې او مصرۍ زېږندې یې له لېوالي سره لوړه د لېوالتیا حس ساتل، لېوالي (خپلې معشقي، مېرمنې، ښځې) ته د ودنې چمتوالی، خوشحالی رېښې رغولو، خوړ ژوند ګالنه، لېوالتیا ته درناوی لوری په لاس ورکول، یوازې او یوازې لېوال خپلې لېواله او لېواله خپل لېوال ته د کوروالي اتلان جوړېدل چې دا ترټول غوره پښتونواله په ډانګپېیلې رښت دی او اسلامي رښت هم دی؛ چې چارپېریال له خندونو څخه لرې ساتي، د لېوالیتا ښه سلوکو یا کړو وړو ته پام، ټېټې کړنې نه لوړې کړنې کول، پښتونواله او دودواله پاتې شونې پرېږ دي. بل لورې ته دا د دې له پاره نه بوږوم چې ځانمني ستاین شي، په ټوله کې د دې له پاره ده چې د نورو پېیلنو د پېیلو له پاره ترې په لرلید ګټنې واخستل شي.

۱۲. د دې ټپو او مصرۍ یو د زوکړې موده لکه څنګه چې زه وایم داسې ده:
کره موده یې راته معلومه نه ده، خو په پلاځمینه کابل، خوشال خان مېنه کې مې کښلې، ۰۷/۲۵ /۱۳۸۵ لېږدي څخه مې مخکې کښلې دي.
د دې ټپو او مصرۍ یو چې سرلیک یې ,, سروکی، پام یا نیمکی ده،، (صفی الله ، ۱۳۸۸ لېږدی، ۳۵۸ چوپړی)
د مینې او مېنې پالنې لوړ حس، ټاټوبي سوکاله او ودنې چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

۱۳. د دې ټپو او مصرۍ یو وخت موده چې باچاخان لغماني په پلازمېنه کابل کې، د میوند تمځای کې (جاده میوند) کې د ادبنې په ورځ د جون میاشت په ۲۱ د ۲۰۱۹ زېږدي کې ورسته له وخته یا ماسپښین ۳:۱۱:۳۹:۰۰ کې ثبت کړې ده، دوباره یې ویلې. وخت : (وخت ټاکل، نېټه ایښودل: پرسور برابرول: مهال: دموسیکي شیبه: پروخت، پرټاکلي وخت.) .: ۰۰:۰۲:۲۴:۰۹ (رپه: ثانیې: دکیکې: ساعته) په وخت کې ویلې ده.

۱٤. د لیکوال دا ټپې او مصرۍ د ده له ودرېدوکه نیمکی مصرۍ څخه دي، په دې بنه ټپو او مصرۍیو کې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وېشتلو، اچولو، وهلو او ویلو تسلسل کې خنډ، دمه، ودرېدوکه، بله لاره او بل لوری ته شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه په لرغونو وختونو کې به یې چې ځینې پښت لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ په اواز کې ویلې چې یوه درجن یا دولس دانې به پوره شوې، بیا به یې یوه بله لنډه پېیله وه یا کوم خبره، وینا او یا د پښتو په لرغوني پېیل مېجه څپېزه خجېزه ټولواله (چې له څلورګونو څپو څخه به یې یا په هر څلور څپېز کې اوله څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپېز کې دوېیمې څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپېز کې درېیمې څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپېز کې څلورمې څپه باندې زورنه وي) په سټه یوه پېیله به یې ویله بیا به بېرته په بل درځن د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پیل و کوه. ځینې پېر به یې په نېغه لاره ټولې ویلې، یوه درځن (Dozen, Douple)، دوې درجنه ان تر شل درجنو پورې ویلې.

ځینو په یوه سیټ څلور دانې یوه تن ویلې او څلور بل تن؛ ځینې وخت به یوه همبول دوې دانې ویلې او بل به دوې دانې ویلې؛ ځینې وخت چې څو دانې همبول به اوازونه سره جوړه کول چې هر څو تنه به وو، چې وار به یې پوره شو، بیا به نیمکه برخه به ټولو په ګډه یا یوه وار بېخباري تکراري خلاصه برخه د نیمکې ویله؛ او نوموړې بڼه نیمکۍ، پام او سروکۍ د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ تر منځ نږدې پوله او یا سرحد او یا د دوی ترمنځ د تېرېدو پول دی.

چې ځینې وخت بیا په ساز کې پورتنۍ برخې د ساز اسبابو او بولل ته دا په لاس ګټنه ورکوله چې کله په کې ډول خپل فارموله او غوره حالت وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به رباب خپل فارموله او غوره حالت (کوزې او بره پردې) وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به ارمونیې خپل فارموله (کوزې او بره پردې) او غوره حالت وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به ټولې او ځینې وخت به یوې ګډې نغمې، سندرې، د موسیقۍ یوې پارچې، تش ساز، د دوی ټولو اسبابو په ګډه خپل وار، تېر کړه (ځینې وخت به یوې ګډې نغمې یا سندرې یا د موسیکۍ یوې پارچې یا تش ساز، د دوی ټولو اسبابو په ګډه خپل وار تېر کړه)؛ ډېری پېر لېوال به ټولې سره ګډې ویلې او لېوالې به ورته ودریدوکه ویله او تړله. لکه دا په دې سره به په ساز کې خوند هم لاسته راغۍ او سندرغاړې یا بولل به هم دمه وکړه او بل درځن ته به چمتو شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ .١٥ جې (ج):. د صفي الله فردوس په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې تشبې

د لیکوال اېنج. ص. ف ځرګندول چې رونوي کتنه داسې د لنډۍ، ټپه، ټیکې او مصرۍ ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د لیکوال پېیلو تشبې له پاره لوری موږ ته په لاس راکوي لکه:

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې ، تشبې، نغوتنې (کنایې)، په تله ویکي، انځوریز غونډ غوره هنري دوران، په لویه کې بوږوي، د دوی کالب ورته لویه پنډوسکه غوړولي ده.
چې ژبپوهني ته د ادبي فنونو (مانا، بیان، او بدیع) غولی رغوي. په بیان کې له ورته والي (تشبې، تشبه یا تشبیه)، نخښې (استعارې، نښانه، سمبول، رمز)، نغوتې (کنایې) او مجاز (استعاده، دالفاظو مجازي استعمال) څخه بحث کوي.

خبرو معنوي ارزښتونه یا د خبرو معنوي ادبي پیداوارو (صنعتونه) راپېژني او د خبرو غوره لارو چارو ښو ته پاملرنه کوي. په بنستیزه توګه د خبرو ښې اغېزې (فصاحت او بلاغت Eloquence) او ځرګندوالی (وضاحت Clarity) تر ځېړنې لاندې نېسي.

بیان (سپړنه، تشریح، ډله، ډول؛ د غیوغیو ټکو ځرګندونه) هغه پوهه ده چې په مرسته یې یو یا څو ماناوې په داسې بېلا بېلو لارو و ویل شي چې د ځرکندوالي او پیچلتوب له مخې ښکاره توپیر و لري او مانا په پورتنۍ بڼه ژباړي.

تشبې (تشبه، تشبیه Simile, Comparison, Allegory, Metaphor یا): ورته والی، پرتله (مقایسه)، رمزي (مجازي کیسه؛ سمبولیك؛ حکایت؛ هغه کیسه چې واقعیت په مجازي او کنایي ډوله په کې ځرګند شوي وي.)، یا استعاده، د خبرو مجازي استعمال ته وایو.

تشبیه ورته والي ته وایي، دا ورته والی به یا په بڼه کې وي، یا به په مانا کې وي. یانې دوې شیان یا دوې حالتونه څو ګډ ستاین، ځیرې، ځانګړتیا سره لري، خو یوه ځېز له بل ځېز سره پرتله کېږي.

د تشبه وی مانا د دوې ځېزونو په یوه مانا کې ګډون ته وایي او په ادبي نمونه کې د دوې ځېزونو له یو بل سره هم رنګه یا یو ډول کولو ته وایي، خو په دې تړ چې دا ورته والی رښتغوښتنه رښتیني نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا دا چې تشبه وی له پامه ورته کولو يا يوه شی د بل شي په شان کېدو ته وايي او نمونه يې يوه ځانګړې مانا کې د دوو څيزونو ګډون ته تشبه وايي. يا په بله وينا يو څوک، يو څيز يا يو حال د بل چا، بل څيز يا بل حال سره ورته کېدو ته تشبه وايي، خو په دې تړ چې د دواړو څيزونو يا حال او څه رنګوالي ترمنځ يو يا څو ګډ ستاين شتون و لري.

د بېلګې په ډول: سپی يې د سپي په ډول خوري او سړی يې د سړي په ډول خوري. نو په دې کې د خوارک يا څښاک د سولوکو پرتله (تشبه) شوې ده، چې د سپي خوراک ناسم، ډېر ناوړه، له غړو او کړپهار ډک وي او په خلاصه خوله خوراک کوي. د سړي خوراک سم، غوره، پاک، غلی او پټه خوله وي چې د خوراک پروخت يې خوله بنده وي شخوند وهي.

له وګړنې پېيلې لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ څخه به يوه لکه په لاندې بڼه را واخلم:.

ادبپوهانو په رښت کې تشبيه د مانا د څرګندولو ډېره لومړنۍ او اسانه لاره چاره بللې ده، څرنګه چې وګړی د ډېرو کارونو او څېزونو کړو وړو او رښت څخه پوهه نه لري. هغه څېزونه نه شي سپړلی، نو له هغو څېزونو سره چې ښه يې د پېژند ځانګړنې پېژني ور سره تشبيه کوي.

تشبې (ورته والی يا تشبه) پېنځه سکالو لري:. مشبه، مشبه به، د تشبيه وجه، د تشبيه توري، د تشبې پټه.
د تشبې پېنځګونې سکالو څخه مشبه او مشبه به ته د تشبه لوری رالوری هم وايي چې په تشبې کې د لوري رالوري يادونه او شتون اړين دی؛ دغه دوه سکالو د تشبې بنسټيز سکالو هم نومول شوي دي.
پاتې درې نور سکالو (د تشبې وجه، د تشبه توري او د تشبې پټه) د تشبې سر سري سکالو دي چې يادونه او شتون يې اړين نه دي.

د مشبه او مشبه به ترمنځ د ګډ ستاين يا وجې مېندل د هر چا له پاره ممکن نه دي، ياني د هر چا تر پوهې پورې نه اړوندېږي؛ دا کار يوازې پېيلن او پېيلنې (شاعران او شاعرانې) په سم ډول سره کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۷. ۱ د صفي الله فردوس په ټپې کې مشبه

مشبه (Likened, Compared): ورته والی، شباهت، شکل، بڼه، تصویر. هغه څوک، شی یا حال دی چې د بل چا، بل شي یا بل حال سره تشبه کړای شوي وي، یانې کوم شي ته چې تشبه ور کول کيږي، هغه ته مشبه وايي.

مازې په خوله ربنتيني وايې
راځه د زړه خوالي و کاندو مرګ راځینه

د لیکوال په پورتنۍ ټپه کې چې سړو ته منسوبه ده، په کې خوله مشبه او ربنتيني مشبه به دی، زړه مشبه او خوالي مشبه به دی.

۱۵. ۷. ۲ د صفي الله فردوس په ټپې کې مشبه به

مشبه به: چې له کوم شي سره تشبه ور کول کيږي. یا مشبه به هغه څوک، شی یا حال دی چې د بل چا بل شي یا بل حال سره ورته والی او تشبه ورسره شوي وي. د بېلګې په بڼه ,, پوهنه رڼا ده ،، پوهنه مشبه، رڼا مشبه به شوه. دا ځکه چې مونږ په دې جمله کې پوهنې ته د رڼا حیثیت ور کړی او رڼا غوندې مو بللې ده. په پېیله کې تشبیه کول (to liken, to compare, to assimilate) باید پېیلن او پېیلنې مشتبه نه کړې (Dubious, Confused شکمن (شکی)، سر ګډول، وار خطا کول، مغشو شول).

مینه کې وصل تکی ورک شو
هجر کې و ګوره کلیات راغلي دینه

د لیکوال په پورتنۍ ټپه کې چې سړو ته منسوبه ده، په کې مینه مشبه او تکی مشبه به دی. هجر مشبه او کلیات مشبه به دی؛ تکی د دې له پاره مشبه به دی چې یکړ یا یون دی، ګڼه یې کمه ده، په مینه کې ډېر لږ کیسې شتون لري چې لېوال او لېواله، مین او مینه دې یوه او بل ته رسیدلي وي؛ خو بېلتون کې بنې ډېرې کیسې شتون لري او په سلګونو مینانو د ماتې مینې کیسې شتون لري؛ یو لیکی ۴۸ چوپړي وي، له ځلورو تر لسو لیکو ښخه یو دیوان بوربړي او له ځلورو ښخه تر لسو دیوانو ښخه یو کلیات بوربړي. په بېلتون (هجر) کې د ډېرو کیسې دي چې سر ته نه دي رسیدلي او الله ج یې پېښت (نسب) ته اوړدوالی نه دی ورکړی. لکه یوسف او زلیخا، د لیلا او مجنون، مومن خان او شیرینی، ملاعباس او ګلبشره... . چې ګڼه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرګونو ته رسېږي. له همدې ډېر ګنې څخه مې هجر له کلیات سره تشبې کړی، چې هجر له کلیات سره مشبه به دی.

۱۵. ۷. ۳ د صفي الله فردوس په لنډی کې تشبې وجه

د تشبې وجه (دلیل، برهان، علت، سبب، وجه، واسطه، سند، حجت، فکر، شعور، عقل، بحث کول، دلیل راوړل، په منطق برابرغږیدل): چې د کوم چم پیداوار(صنعت: ارت، هنر، فن، عملي مهارت، رغاوه یا صنعت، صنعي قدرت ضد)، د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، د پوهې یوه څانګه (په تېره د اجتماعي علومو) مهارت (تخصص)، استعداد، ځیرکي، جادو، چم، تېرایستنه، چل ول) په وجه تشبه ور کول کیږي. یا داسې چې یو یا څو ګډ ستاین چې د مشبه او مشبه به ترمنځ شتون لري، د تشبه وجهه یې بولي.

نرۍ سینه نرۍ یې ونه
خدایه له ځای ځني کمزورې دغه ترله

د لیکوال په پورتنی لنډی کې چې سرو ته منسوبه ده یا د نر نوړي له لوري ویل شوي. په کې نرۍ مشبه او سینه مشبه به دی؛ نرۍ مشبه او ونه مشبه به دی؛ د تشبې توري نه لري.
د کوشنیوالي له پېر څخه د ترلې عاجزي، سوی زړه ورتوب، کمزورتیا او کمزوري یې د تشبې وجه ده. نازک هډونه، نازک کړه وړه، نرۍ سینه (ډارنده)، نرۍ ونه (ټېټه، لنده، وچه تنه، نرۍ هډه) له د زوکړې له پېر څخه یې کمزوي په نوموړې لنډی کې د تشبې وجه ګڼم.

۱۵. ۷. ٤ د صفي الله فردوس په ټپې کې د تشبې توري

د تشبیه توري: د کومو اداتو په وسیله چې تشبه ټینګېږي یا ذهن ته راځي. یا هغه ودرېدوکي دي چې د هغوی په واسطه د مشبه او مشبه به ترمنځ د تشبه وجه څرګندیږي.
د تشبه توري یا ادات دا دي: په شان، غوندې، هغسې، هسې، څنګه، داسې، پرې. لکه: ته به وایې، تا به وی، په دود، په ډول، په مثال، په رنګ، په څېر، په رقم، ورته... .

ستا رنګ انار غوندې ښکارېږي
زما دې رنګ د مکیانډې واړه ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال پورتنۍ ټپه چې ښځو ته منسوبه ده، په پیلنۍ مسرې کې مېرمن مېړه ته وایي چې ستا رنګ انار په ډول سور دی، تازه یې، بې پامه یې زما غوره پالنه نه کوې، خپله پالنه کوې، خپل د مېړه رنګ یې له انار سره چې یو ګڼه پېژند نوم دی ور سره تشبې کړی دی چې رنګ مشبه او انار مشبه به دی. په پاینې مسره کې مېرمنې خپل ژېړ رنګ چې مکیانډه ښځینه یو ګڼه پېژند نوم دی ځان سره تشبې کړی، چې رنګ مشبه او مکیانډه مشبه به دی؛ ژړوالی او سوروالی یې د تشبې وجه ده او غوندې یې د تشبې توری دی.

۱۵. ۷. ۵ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې تشبې پېته

د تشبې پېته:. د تشبې غرض مقصد (پلانول، نیت کول، قصد کول، پلان، نیت یا قصد) او مطلب (ښنه، هدف؛ مدعا، ښنه کول؛ ورڅرمه کول؛ په نظر کې نیول؛ ښنه نیول؛ ورڅرمه کېدل) چې له تشبې څخه اخیستل کېږي. د تشبې پېته ورته وایي. موخې له پاره یو شی بل شي سره تشبې کېږي.

هواوېچه د ژمي نه ده
د خرګړې ورمه بوی نغښتې په شاړه

د لیکوال پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، که چېرې د وییپوهنې له پامه (د) اړیوییکې شي او ساده ویونه (ده) نه دی؛ دا (د) وییونه د ترښتي (ترکیبي) او بېلښتي (اشتقاقي) نه شو منلی له خرګړې سره، د مشبه ده لېوال (عاشق) ته پټ منسوب دی او خرګړی مشبه به؛ په مشبه ده لېوالې ته پټ منسوبه دی او مشبه به شاړه ده؛ د تشبې توري نه لري.
د ژمي هواوېچه (هوا حالت، موسم) د ژوري مینې، خوړېغېږې د مستۍ وندې دي، په دوبې او منې کې هواوېچه کې چې خاوند خپلې مېرمنې ته مینې پالنۍ لوړ حس غاړه ورکړې ده، مېرمن یې د خاوند د تن بوی په خپل ځان نغښتلی ګڼي.
دا د ژورې تودې مینې؛ خوړېغېږې؛ د مستۍ هوا (ورمه) د پسرلي نه د خپل مېړه لېوال ګڼي چې له اوږ پېر ورسته ور سره ګډ شوی وي؛ د مېړه (خرګړی یو ډول غرنی بوټي دی چې ډېر خوږ بوی لري، په زاړه پېر کې به یې د کوټو، حجرو، مسجد په غولي کې د ټغر په ځای لکه بروځې اچو و. خرګړي د تن پاکه جنتي) ورمه یې د تشبې وجه ده.
په همدې سته یې د تشبې پته ګنم چې مشبه او مشبه به یې پټې دي. د همدې له پاره مېرمن لېیلي دي مېړه (خرګړی) مندینه (شاړه) په پېیله کې د خپل وند او اند کې سره ورڅرمه کړي بوږولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبې د لور را لور څرنګوالي په څټه ډېر ډولونه لري.
ځینې تشبې ځنې په لاندې ډول را اخلم:

اې (ا):. د لور را لور (طرفینو) د ځای له پامه تشبې (تشبیه) په دوې ډوله ده:

۱۵. ۷. ٦ د صفي الله فردوس په لنډیو کې وتلې تشبې

لومړی:. وتلې تشبې (مفروقه؛ جلاجلا، بېله شوې، وتلې، (عدد) تشبې) چې په یوه مسره کې د هرې مشبه تر څنګ مشبه به راغلې وي.

▲ غاښ مرغلرې لال دي شونډې
خوله دې غونچه کند دي خبرې په تول دینه

د دې لنډۍ په پیلنۍ مسره کې غاښ مشبه، مرغلرې مشبه به، شونډې مشبه او لال یې مشبه به دی.
په پاینۍ مسره (دیارلس څپېزه مسره) کې یې خوله مشبه، غونچه مشبه به، خبرې مشبه او کند (قند) یې مشبه به دی. په کومه بنه چې مشبه له هرې مشبه به سره نږدې دي، د دې له پاره یې وتلې، وتلې تشبې یې بولو.

▲ تې دې کونځیټ غاړه ایلبټ ده
هډ دې کرستلې د ماوی او کورګل دینه

د دې لنډۍ په پیلنۍ مسره کې تې مشبه، کونځیټ مشبه به، غاړه مشبه او ایلبټ یې مشبه به دی. په پاینۍ مسره کې یې هډ مشبه، کرستل مشبه به دي.
کنځیټ، ایلبټ، ټورمالین کرسټال، پنځې منرالونه دي چې ماوی، کورګل، بېلو کانونو د لغمان کې رګونه دي. بې کچې ښایسته، هر لوري ترې روښنایي وځي، نادرې ژۍ لري او پینۍوال لوړ نه پیداکیدونکي منرالونه دي چې د ټول پنډوسي په کچه یې لرغون د کاني کانو ټیکلی (ریکاټ) ټینګ کړی دی.
په دې بنه چې مشبه له هرې مشبه به سره نږدې دي، د دې له پاره یې وتلې، وتلې تشبې یې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۷. ۷ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې نغاړلې تشبې

دوېيم:. نغاړلې تشبې (ملفوفه، لفافه، پلاستيک، خلته کې) چې په يوه مسره کې مشبه او بله مسره کې مشبه به راغلې وي.
د دې له پاره يې نغاړلې تشبې بولو چې مشبه او مشبه به سره نږدې نه وي؛ يوه يا دوې مشبه په لومړۍ يا دوېيمه مسره کې راشي، يا يوه يا دوې مشبه به په لومړۍ يا دوېيمه مسره کې راشي.

ښه انګچه مينه انګولا که
غبرګ انګولل که لېوهګۍ سره لېوه

د ليکوال پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، انګچه (پرېکړه، تصميم، سيې فيصله او په زړه پورې کچه يا ټوله نتيجه: ټنګار، ثبات، ټينګ عزم) مشبه او لېوه مشبه به دی؛ انګولا (د لېوه اوږدې غړانګې، د لېوه غږونه، د لېوه لېوهګۍ ته او د لېوهګۍ لېوه ته غږ) مشبه او لېوهګۍ مشبه به دی.
ګورو چې مشبه په پيلنۍ مسرې د لنډۍ کې راغلې ده او مشبه به په پاينۍ مسرې د لنډۍ کې راغلې ده. د تشبې تورې نه لري؛ د مينې پالنى لوړ حس يې په ګډه ځرګندوي چې تل له خپل اوږده غږونه له لېوهګۍ سره غبرګ وي، غبرګ انګولل (انګولل لکه لېوه په ډول انګولا کول) يې د تشبې وجه ده. په همدې ستړه يې نغاړلې تشبې ګڼم چې مشبه او مشبه به مې سره په يوه مسرې کې نږدې په نږدې نه دي بوږولې.

بې (ب):. د ندرت او ابتذال له پامه په دوې ډوله ده: ۱. نادره او ۲. ابتذال

۱۵. ۷. ۸ د صفي الله فردوس په لنډيو کې نادره تشبې

۱. نادره تشبې (نادره تشبه): هغه تشبې ده چې پيلنو او پيلنې لرې ترې ګټنې اخلې او لر دود لري. يا يې کوم پيلنه يا پيلن نوې زوکړه کړې وي. يا يې په نادرنه ښه نادرې تشبې په پيله کې کښلې وي، د ليکوال لنډۍ ده:.

په دا ژوند وند اکۍ په ځه که
د کوډيو يې کتار لاړ له انګړ لاړه

دلته ما (ليکوال يا صفي الله فردوس) کتار (قطار) د ژوند سره تشبې کړې دی چې کتار مشبه او ژوند مشبه به دی؛ اکۍ يا د تره منديته يا کاکۍ مې له انګړ سره مشبه به کړې دی؛ په ځه که يا په ځه کړه (د پښتو ژبې له کړ وتيزي ځخه ړې له کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه غورځېږي که راځي، کا بلل یا د کا چي له کړه ښخه یې وتیزه اخستل کېږي ناکره ده، کا باید نه که باید و کښل شي، کره وینګ راځي او همدا یې روغه کښل شوی وندی دی) د تشبي توري دي؛ لاړ او لاړه یې د تشبي وجه ده؛ نادره تشبي یې ځکه بولم چي دا تشبه د پېیلنو او پېیلنې په پېیله او پېیلې کې لړه موندل کېږي.

د نوموړي لنډۍ په پیلنی نهه ځپیزه مسره کي ترنګټوک په که او په پاینۍ دیارلس ځپیزه مسرې کې یې ترنګټوب په ړه دی؛ هې (ه) یې د لنډۍ لړ (ردیف) او لاړه یې نه ماتېدونکی پښېله (قافیه) ده او دا نادره لنډۍ ده.
د دې له پاره چي دغه بنه تشبي پېیلنو (شاعرانو) لږې کارولي ځکه یې نادره تشبه بولم.

▲ تن مو هړپی د مرغلرې
پرې بې حسابه میرځمنو تړاکونه

په دې لنډۍ کې ما (لیکوال یا صفي الله فردوس) تن یا ځان د هړپۍ (صندق یا بکس) سره تشبي کړی دی چي تن مشبه او هړپی مشبه به دی؛ مو ترښتی دی ټاټوبي (افغانستان، هېواد) مشبه او مرغلرې مشبه به دی؛ پرې د تشبي توري دي؛ بې ګڼې یا له حسابه وتلي یا بې شمېره پرې د دښنو یا میرځمنو تړاکونه (له یوې مخې تالا، تولوژنه کول او راوړل) یې د تشبي وجه ده؛ نادره تشبي یې ځکه بولم چي کله هم کوم پېیلن یا پېیلنې تن له هړپی سره نه دی تشبي کړی او شوني ده چي دا د لومړي ځل له پاره شوی وي، یانې بېخې نادره تشبي ده.

۱۵. ۷. ۹ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې مبتزله تشبي

۲. مبتزله تشبي (مبتزله تشبه): هغه تشبي ده چي پېیلنو او پېیلنې ترې ډېری ګټنې اخلي او ډېر دود لري.

▲ درون خوی درنې خبرې درنه ژبه
په غتو ټکو یې شتمنه ځومره دړه

ما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په ځېلې دې لنډۍ کې چي نرانو ته منسوبه ده، یوه لنډه (پیلنی یا ۹ ځپیزه) مسره، یوه اوږده (پاینی یا ۱۳ ځپیزه) مسره، په دواړو مسرو کې ترنګټوک (به او ړه) په ځوړ دی، دړه وی په لنډۍ کې نه ماتېدونکې پښېله (حکمي کافیه) ده، او د ژبه او دړه وییکې (ویېو یا لغاتو) کې د هې (ه) ابېځی (حروف یا الفبا) لړ (ردیف) دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړه يا نوړی (نر، ځان، جنس يا نر او ښځه) د شتمنه (بډای، بډايه، موړ، غني، خان) سره تشبې کړی دی، چې دړه مشبه او شتمنه مشبه به دی؛ څومره د تشبې توري دي؛ درون خوی، درنې خبرې او درنه ژبه په غښو ټکو يې د تشبې وجه ده؛ مبتزله تشبې يې ځکه بولم چې ډېری پيلن يا پيلنې يې ستاين کاروي.

پي (پ):. د تشبه د توري راوړلو او نه راوړلو له پامه په دوې ډوله ده:
۱. لسپانی تشبې (مرسله تشبې) او ۲. ټينګاره تشبې (موکده تشبې)

۱۵. ۷. ۱۰ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې)

۱. لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې) د مرسل يا لسپانۍ يا لس پانې لرونکي ګول (ګل) په ډول وي، هغه تشبې ده چې د تشبې توری يا غونډ (کلمې) په کې شتون و لري. (راوړل شوي وي يا زکر شوي وي).

لکه کوچی نوم دې بادرنګ دی

ما ته په مينه باندې نوم ټاکې زردکه

زما (ليکوال يا صفي الله فردوس) پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، په کې لسپانۍ تشبې کارولې. په پيلنۍ مسره کې د لېوال نوم کوچي له بادرنګ سره او په پاينۍ مسره کې د لېوالې نوم زردکې سره تشبه کړې دي.
چې لېوال نوم کوچی يې مشبه، بادرنګ يې مشبه به، لېوالې نوم مشبه او زردکې مشبه به دي؛ باندې يې د تشبې توري دي؛ په مينه نوم ټاکنه چې بادرنګ نازک او تازه ښاکلي ځلمي ته وايي چې پنځې ښايسته ځوان سره تشبه وي؛ زردکه نازکه او تازه ښاکلې پېغلې ته وايي چې پنځې ښايسته پېغلې سره تشبه وي، داسې يا په مينه نومونه يې د تشبې وجه ده؛ لسپانۍ تشبې يې ځکه بولم چې هر څه په کې د لسپانۍ يا مرسله ډول ښکاره دي او په کې شتون لري.

۱۵. ۷. ۱۱ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې ټينګاره تشبې (موکده تشبې)

۲. ټينګاره تشبې (موکده تشبې يا موکده تشبه يا ټينګه، جدې، سختګيره، درست، سمه، پرځای، دقيقه تشبې): چې د تشبې ټکی (تشبه ټکی) ور نه غورځول (حذف) شوی وي، يا په کې شتون و نه لري ټينګاره تشبې ګڼل کيږي.

سترګې رپ رپې دې لېزرې

ليدل يې ګوره د زړه سپينې تختوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په دا پورتنۍ لنډۍ چې سرو ته منسوبه ده، په پیلنی مسره کې سترګې له لېزرې سره تشبه کړې ده چې سترګې مشبه، لېزرې یې مشبه به دي؛ د تشبې توري نه لري؛ رپ رپې (رپول، رپول) یې د تشبې وجه ده؛ په پاینۍ مسره کې سترګو لیدل د زړه سپینې سره تشبه کړې ده چې لیدل مشبه، سپینې یې مشبه به دي؛ د تشبې توري نه لري؛ له سترګو یې تر زړه پورې واټن یا چې د لېوالتیا حس لېږدوي او اثر یې رنګ پرک وړي، نظر یا ګور! یې د تشبې وجه ده؛ ټینګاره تشبې (موکده تشبې) یې څکه بولم چې د تشبې ټکی (تشبه ټکی) ور نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري.

ټینګاره تشبې (موکده تشبې) په درې ډوله ده:. ۱. اضافي مؤکده تشبه، ۲. توصیفي مؤکده تشبه او ۳. مؤکده محض تشبه.

۱۵. ۷. ۱۲ د صفي الله فردوس په لنډۍ او ټیکی کې ډېرښته ټینګاره تشبې (اضافي مؤکده تشبه)

۱. ډېرښته ټینګاره تشبې (اضافي مؤکده تشبه): هغه تشبې ته ویل کیږي چې په مشبه کې یې ډېرښت (پریمانی، ډېروالی، زیاتی، تېری، افراط، شته منی، زیاتونه، زیاتوالی، زیات شوی، د جمعې عملیه، په حساب، الجبر کې پاتې شوني، زیاتې، زیاتېګی؛ مازاد، اضافه ګي، پریماني، اضافي) جوړښت (تشکیل، اوډون یا ترتیب؛ له ځانه لیکنه، ایجادونه ,,مو،، تصنیف؛ د تورو ټولونه ,, په مطبعه کې ،، ترکیب) شتون و لري او د ټینګاره تشبې بڼه ده.

د ډارنډکي زو ډاریږه
فرضي تواف ښې منډې نه غواړي څرګنه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، په پیلنی مسره کې ډېرښته ټینګاره تشبې د ډارنډکي زو په جوړښت کې راغلې ده چې ډارنډکي ډېرښته توګه زو سره تشبې شوی دی، په دې لنډۍ کې ډارنډکي مشبه او تولنوم (تولوییکي، مضاف الیه، اضافي حالت یا noun in the genitive case) او زو (زوی) مشبه به او مضاف (noun governing the genitive added, increased) او (د) یې د ډېرښت توری دی.
زو د دي له پاره مضاف راغلی دی چې نسبت یې ډارنډکي ته شوی دی؛ ډېرښته ټینګاره تشبې یې څکه بولم چې د تشبې ټکی ور نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري په مشبه کې یې ډېرښت جوړښت شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پیغمبري ښایست دې ځار شم
د ټیک باړکۍ ټینګه مې نه غواړي مینه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ ټیکۍ چې سړو ته منسوبه ده، په پیلنۍ مسره کې ډېرښته ټینګاره تشبې پیغمبري ښایست په جوړښت کې راغلې ده چې پیغمبري ډېرښته توګه ښایست سره تشبې شوی دی؛ په دې ټیکۍ کې پیغمبري مشبه او تولنوم (مضاف الیه، اضافي حالت یا noun in the genitive case) او ښایست مشبه به او مضاف (noun governing the genitive added, increased) او پیغمبري یې د ډېرښت غونډ دی. ښایست د دې له پاره مضاف راغلی دی چې نسبت یې پیغمبري (سپېڅلی ښایست، ډېر زړه راښکونکی ډولیتوب، بېکچې په زړه پورې، پاک ستره، د انبیا و د پېښت ښایست) ته شوی دی؛ ډېرښته ټینګاره تشبې یې ځکه بولم چې د تشبې توکې ور نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري او په مشبه کې یې ډېرښت جوړښت شتون لري.
الله ج دومره ښایسته زوګړه کړې چې د هوسي غوښتنې (ځوانۍ اړتیا، کلکنیول، پیاوړې اراده یا ټنګه) د ټیک، باړکۍ (باړکیبند، ښنګربندی، پایزېب، ښنګري ړکړی، باړکۍ کړی، سرو زرو د پېښو تړی چې شرنګېدل او ترنګېدل انګازه کوي، غړړلګېدنې) ډېرښته ټینګاره ښکلا ورته اړتیا نه لري. په دې ټیکۍ کې په څرګنده بڼه روښانه شوې ده.

۱۵. ۷. ۱۳ د صفي الله فردوس په ټپې او مصرۍ کې ستاینوړه ټینګاره تشبې (توصیفي مؤکده تشبه)

۲. ستاینوړه ټینګاره تشبې (توصیفي مؤکده تشبه): هغه تشبه ده چې د ستاینې وړ (د ثنا وړ، د صفت وړ، توصیفي، اریان پاتې کېدنه، د تحسین په سترګه کتنه، تعجب ,, د خوشبینې ،، سلام، د صمیمیت څرګندونه، مننه، کورودانی، د ښېګڼې په مقابل کې خوشحالۍ ښکاره کونه، تعارف کول؛ په درنه سترګه کتل؛ کور ودانی ویل) جوړښت و لري. په دې جوړښت چې ستاین د مشبه به او ستاین شوی به د مشبه په ډول راوړل شوی وي.

▲ پېښتو پېښتۍ کړې راته ماتې
ړبن ړبن سره مې خوا کې نه پرېږدینه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ ټپه چې ښځو ته منسوبه ده، په پاینۍ مسره کې ستاینوړه ټینګاره تشبې د ړبن ړبن (ړبنړبن) په جوړښت کې بوړولې ده چې ړبن (لېږجن، ناړجن یا لاړجن) مشبه او ستاین شوی؛ ړبن (ژمنه لرونکی یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وعده لرونکی) مشبه به او ستاین دی، په همدې سته يې ستاينوړه ټينګاره تشبې لرونکې ټپه ګڼم.

ځانه د غټ ساګر جوړ کړی
ټول شيطانان دې دوې لاسي سلام کوينه

زما (ليکوال يا صفي الله فردوس) په پورتنی مصری کې چې ښځو ته منسوبه ده، په پيلنی مسره کې ستاينوړه ټينګاره تشبې د غټساګر په جوړښت کې بوږولې ده چې غټ (ستر، لوی) مشبه او ستاين شوی؛ ساګر (بې واکه سا ګرځونکی، جادوګر، پېريانو او شيطانانو ملګری، کوډګر) مشبه به او ستاين دی. په همدې سته يې ستاينوړه ټينګاره تشبې لرونکې مصری ګڼم.

۱۵. ۷. ۱٤ د صفي الله فردوس په ټپه کې مازې ټينګاره تشبې (مؤکده محض تشبه)

۳. مازې ټينګاره تشبې: (محض، فقط، هسې سپېڅلې، سوچه، صاف، خالص نظري، غولوونکې، تېرايستونکې، ځلانده، ظاهراً، په سپېڅليتوب، په سوچه ډول، په نظري ډول، يوازې، يوازنی، وتلې، تنها: ډېر ښه ټينګاره تشبې) هغه ده چې ډېرښته يا ستاينوړه جوړښت و نه لري.

ستا د کتو انداز را ياد شي
بې دريغه و ژاړم چې کله به مخ شونه!؟

زما (ليکوال يا صفي الله فردوس) په پورتنی ټپه چې ښځو ته منسوبه ده، په پيلنی مسره کې مازې ټينګاره تشبې د لېوالې ليد ته چې په دې مسره کې ورته د (ستا) خطاب شوی دی، مشبه او بې دريغه مشبه به ده. د تشبې تورې نه لري؛ را يادېل او مخ کېدل يې د تشبې وجه ده، په همدې سته يې مازې ټينګاره تشبې بولو چې کومه ډېرښته او ستاينوړه جوړښت هم نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۸ چې (چ):. د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصرۍ ګډې ګڼونډلې ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری

د ليکوال څرګندول چې رونوي کتنه داسې د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصرۍ ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری په لاندې ډول د پيبلو ګډه ګغونډله لوری موږ ته په لاس راکوي لکه:

له مجاوير سره سم ګډه غونډله هغې ته وايي چې په هغه کې تر دوو نه زياتې غونډلې پر له په سې راغلې وي، څرګندونې يې سره يوه له بله کوم ډول اړيکې او اړوندې و لري. دا چې هماغه يوه يواځېنۍ موخه يا سره څو اړوندې موخې د بېلا بېلو غونډلو له خوا په بېلا بېل ډول څرګندېدنه موندلې وي، نو زياتره يې يوه غونډله خپلواکه يا آره وي او نورې ټولې ملې ورسره ښواکه يا څېرمه وي.

په ګړنۍ (محاوره وي) پښتو کې ګډې غونډلې زياتره له دوو غبرګغونډلو څخه جوړې وي. چې په دې ډول په دواړو يو ځای شوو غبرګغونډلو کې د آرو او څرمو غونډلو شمېر يو پر يو وي، لکه په دې ,, لنډۍ او مصرۍ ،، کې:

▲ ښه دی چې سترګې دې وړې دي
که چېري غټې وای خوړلی به دې و مه

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه! کوټ وران کړې چې جوړه تيرا له ځونه

په لومړۍ لنډۍ کې لومړۍ برخه (پيلنۍ يا ۹ څپېزه مسره) يوه غبرګغونډله (دوې جملې) ده چې آره غونډله په کې له مخه او څېرمه وروسته ده. دويمه برخه (پاينۍ يا ۱۳ څپېزه مسره) يوه بله غبرګغونډله ده چې څېرمه غونډله د آرې غونډلې تر مخه راغلې ده.
دا چې په لومړۍ مسره کې دويمه (څېرمه) غونډله په څرګندنې وييکې (چې) پيل شوې، نو ټوله لومړۍ مسره يوه څرګندنی غبرګغونډله بلل کيږي.
دا چې په دويمه مسره کې لومړۍ (څرمه) غونډله په اړوييکو (که چېري) پيل شوې نو ټوله دويمه مسره يوه اړوتې غبرګغونډله ده.
دواړې مسرې (غبرګغونډلې) سره بيا په يوه توسنې اړيکې – چې په لارغه څرګندېږي – يوه ګډه غونډله جوړ وي.
نو له دې پلوه زموږ پاسنی لنډۍ يوه توسنی ګډه غونډله ده چې يې د غړيو غونډلو شمېر څلورو ته رسيږي او لومړۍ يې (ښه دی) آر غونډله بلل کيږي او که دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ ته د دوو غبرګونډلو په سترګه و ګورو نو لومړۍ غبرګونډله (لومړۍ مسره) آره او دوېيمه غبرګونډله (دوېيمه مسره) څېرمه ده.
دوېيمي غبرګونډلې بيا دوېيمه مله غونډله (خوږلی به دې ومه) آره يا اړوتې او لومړۍ هغه يې (که چېرې غټې وای) څېرمه (آر) بلل کېږي.
او دا هم د لومړۍ (ګډې غونډلې) لښتيليک (جدول):

ښــه دی چې ســترګې دې وړې دي   که چېرې غټې وای خوږلی به دې ومه

... اېښوني | اړيکوييکی | اېښي | اېښوني لارغه ... | اېښوني | اړيکوييکی | اېښي | اېښوني
له پټ اېښي سره آره | څېرمه | له پټ اېښي سره څېرمه | آره

لارغه

لومړۍ څرګندني غبرګونډله | دوېيمه اړوتې غبرګونډله

توسنۍ ګډه غونډله

همدا راز مصرۍ د يوه ګډې غونډلې په توګه جوتولې شو او هغه داچې داهم يوه توسنۍ ګډه غونډله ده، مګر په همدومره توپير چې دلته توسنۍ غبرګونډله تر بلې (تړ غبرګونډلې) د مخه شوې ده.
او بل دا چې تر ټولو وروستۍ غونډله يې آره ده او په دې توګه دوېيمه غبرګونډله (مسره) د لومړۍ غبرګونډلې (مسرې) په وړاندې آره بلل کېږي.
په دې ګډه غونډله (مصرۍ) کې د لومړي ملې غونډلې (يار مې ـ د کوټ) اېښوني د (د) په غورځونه چې يوه شعري اړتيا ده نيمګړې ده. دغه راز د څلورمې (آرې)- اېښي خپلواکه جوله نه لري او دا چې د لومړۍ غبرګونډلې دواړې ملې سره په يوې لارغې تړل شوې يا عطف شوې دي نو يوه تړغبرګونډله بلل کېږي.
دا هم د دغې ګډې غونډلې (مصرۍ) لښتيليک:

يار مې د کــــوټ زه د تيرا يـــم   خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا له ځونه

اېښي|اېښوني (بی کړه) لارغه اېښي | اېښوني لارغه اېښي |اېښوني اړيکوييکی ... | اېښوني
څرمه | څېرمه | څرمه | بې اېښی آره

لارغه

لومړۍ څرمه تړ (عطف) غبرګونډله | دوېيمه آره توسنۍ غبرګونډله

توسنۍ ګډه غونډله

يادونه: پر توسني ګډې غونډلې سربيره نورې راز، راز ګډې غونډلې هم پيدا کې دی شي تشبيهي وي لکه د ښکارندوي په دې بڼه کړی کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر پلو د ګلو ورږم دي لونلی
ته وا راغله له ختنه کاروانونه

یا د حمید دغه لنډۍ:

سینه مې دیګ، زړګی مې غوښې
اوښکې اوبه دي، بېلتون اور پسې کوینه

لږ تر لږه د جولې له مخې د هرې ,, لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ،، غونډله یېز ډول را وپیژنئ.

,, که په میوند کې شهید نه شوې
ګرانه لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

په تور ټوپک ویشتلی راشې
د بې ننګۍ اواز دې مه راځه مینه

اشنا مې سر پر وطن کېښود
په تار د زلفو به کفن ورته ګنډمه

مخ دې ځراغ خوله دې غونچه ده
درته ایران(حیران) یم چې پتنګ که بورا شمه

ولې به زه ورپهسې نه مرم
چې مور ته شا کړې، ماته شنه له خندا شینه

تورې کوه برې به مومې
که برې نه وې ځوانان تل پر وطن مرینه

اخر به وران شي پېښوره
د ننګرهار پېغلې ښېرا درته کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خمارو سترګو دې ځار شم
چې په ژړا شي مرغلري تويوينه

په دې ,, لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ،، کې آرې (خپواکې) او ځېرمه (بېواکه) غونډلې سره توپير کړئ.

که زه خبر وای چې بېلتون دی
ما به مې يار تر لاس نيولی ګرځونه

که راته ګورې، درته ګورم
که راته نه ګورې، پروا دې نه لرمه

بېلتون پر تنګه کوځه راغی
ما ويل سلام دی، ده ويل کور دې ورانومه

ما ته وعده د خولګۍ راکړه
څه که د تورو پر سر لار وي دربه شمه

مينه يم، منکره نه يم
که شينکی خال مې د چړو په څوکو ځينه

له لرې مرم، له نږدې سوزم
زه ليونی طاقت د دواړو نه لرمه

د خوشحالی ياران مې ډېر وو
چې ښادي ولاړه، تولو پورته کړل لاسونه

ياري خو تا کړه، ما خو نه کړه
چې تومت راغی، اوس پرما کړې منتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر ما دې څه احسان دی
زما اشنا د دېواله سیوري ته ځینه،،

(مجاوير، ۱۳۵۷ ل، ۱۱۵-۱۱۶ چوپړی)، (مجاوير، ۱۳۸۸ ل، ۱۷۱ چوپړی)

۱۵. ۹ ځې (ځ):. صفي الله فردوس د پېيلو نګېرګډون ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری

د ليکوال څرګندول چې رونېوي کتنه داسي د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصرۍ ستر تاثير لرونکی او ويشونکی لوری په لاندې ډول د پېيلو نګېرګډون لوری موږ ته په لاس راکوي لکه:

د ميني ليد دې راته ښکاري
د ژېي ژۍ دې د زړه اور سړوبه وينه

زما (صفي الله فردوس يا ليکوال) په پورتنۍ لنډۍ کې چې نرانو ته منسوبه ده په پيلنۍ مسره کې د ,, ميني ليد دې راته ښکاري،، کې نګېرګډون (حس آميزی، Paradoxy) دی او په دوېيمه مسره کې د زړه اور سړوبه وينه ،، نګېر ګډون دی. ځکه ,, ميني ليد نه ښکاره کيږي،، او ,, زړه اور سړوبه ول (يخول، يخچالول، په يخی بدلول، کنګل کول، يخی کېدل؛ رسامی وضع کول؛ يخ وهل، يخ وهلی، يخ وهنه، د هوا سوړوالی؛ خوښالول) ،، ګړنه ده او ليد وړ کړن نه دی، خو ,, د ميني ليد او د زړه اور ،، د ليدو پرځای د اورېدلو له حس سره تړاو لري.

دا په دې مانا چې پيلن يا پيلنه له يوه حسه د بل حس څخه کار واخلي، د ساري په توګه د ,, ستا غږ اورم،، پر ځای ,, ستا غږ وينم،، و وايي، زما څرګندول چې رونېوي کتنه داسي په پېيلي کې لوړ او ژور حس لکه ,, د زوی غږ مي اورم،، پر ځای ,, د زوی غږ مي وينم،، و وايم او په شعري ذيل (کالب) کې يې په دې ډول چې کوم انځور رغوم، عيني نه بلکې ذهني بللی شم.
دا ډول انځور په کلاسيکو يا زړو ژبو کې لکه پښتو کې شتون لري، ډېری په لوېديځه وړپسي عربي او بيا پارسي پېيلي او غونډلو او د ويناوو برخو کې نګېرګډون شتون لري. ,, د لرغوني لنډۍ په پيلنۍ مسرې ,, سپوږميه سر وهه راخېږه ... . ،، په بل ګړدودي ځېل ,, سپوږميه کړنګ وهه راخيږه ... .،، کې هم يوه راز ,, نګېرګډون،، ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه ,, سروهل،، د ,, سر راهسکولو یا ښکاریدلو،، ګړنه ده او لید وړ کړن دی، خو ,, کړنګ وهل ،، د لیدو پرځای د اوریدلو له حس سره تړاو لري.،،

بل لوري ته د لیکوال په لاندېنی کسیده (قصیده) پېیله کې په پاینی بند کې ,, د فردوس ټاټوبي دا کمبختی نه دی؛ چې پردي سړي راځي او ترې سړي خوري ،، کې نګېرګډون دی.
پردي سړي (دښمنان، چې خپل دې وي او د پردو لمسونونه مني، منافقين چې په ښکاره د خپل وي او په پټه له دښمن سره وي یا دوې مخې وګړي) ژوي (انسانان، د کار وګړي، سړي) وژني یا له منځه وړي. دلته خوري نګیرګډون دی.

هر ګوره به خره خوراک و د زمریانو
داسې پېر دی خره لګېږي اوس زمري خوري

الوتونکو د باز ځالي ځان ګوښه وړه
اوس کارغه د باز په ځاله باز بچي خوري

ګوزړو چې سر او کار یې غول خوړل وو
اوس په داړو د غونډل سر او لینګي خوري

سور لنډي او ګیدړ غبرګ غبرګ انګولل کا
انګولل د لیوه کړ وه اوس ځګېروي خوري

د سړي بچو نه ځکه ښوک ګیله کړي
نه سړي د برګټۍیو نه کټي خوري

چې بېیانکي له اسونو چټک ځغلي
پیشو پړانګ به د خوسي پر ځای کبلي خوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيشوګانو به بژګي، مړي مړکک خوړ
ترې کوکري په لوړه ځغلي په ځوړه سپي خوري

ورورنه يې بند کړه خويندې يې په بند کړې
د پسپسو شيخان دي پوهګړ خوندي خوري

ټول په غزاوو کې غازيان ښه ځان بولي
د سوسيسۍ کڅوړې ښې ډالري خوري

د فردوس ټاټوبي دا کمبختی نه دی
چې پردي سړي راځي او ترې سړي خوري

بل لورې ته له ډېرو بېلابېلو بېلګو د پېيلو څخه ډېره کوم يوازې پر دې دوې پېيلو يې بسنه کوم. په دې لاندېنۍ لغمانۍ چاربيته پېيله کې په دوهيمې مطلع (انترې، يا ټشې يا خلاصې) په دوهيم بند کې ,, د ابۍ پۍ يې ټالو ته خېږ ومه ،، کې نګېرګډون دی.

کلک، ټينګ، پېخليکي، وران، دوکه کونکي دښن ټالو ته د مور شهېدې راوستل کيږي خېږول کيږي نه (خو په پېيله کې په اوږد پيرې کړو، له ستونې (چنګغړک) نيولو، له ژونکو څخه د کوشنيوالي روزنې او ښونې پۍ خېږول (پورته کول کيږي) پېيلي شعري ربښت دی. دلته خېږومه (ښځه نوړی کړ) نګيرګډون دی.

,, دښمن که مې روسی که امريکايی وي
چې له مانه ګرندی وي هغه به سپی وي

له تيارونه روښنايۍ په لوري ځمه
په بند کونج کې مې دښمن ايساره ومه
کورنی که باندنی که سا لنډی وي
چې له مانه ګرندی وي هغه به سپی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شته، شته او نه شته نه شته یې پلټمه
د ابۍ پۍ یې تالو ته خېږ ومه
که بیبانګکی که کیسکی که سورلنډۍ وي
چې له مانه ګرندۍ وي هغه به سپی وي

زه ولاړ یمه ودرېږم څمه، څمه
د ټاټوبي پر پخښو لاندې کومه
که غښتلی سپین او سور که تور برګی وي
چې له مانه ګرندۍ وي هغه به سپی وي

د پینۍ زوزان مې پښت د لمکي دي
پښتانه یهودي نه یهود غرځي دي
د بلا (بلحه) زوزات په ختټه لغمانی وي
چې له مانه ګرندۍ وي هغه به سپی وي

په چل ول یې صفي الله فردوس ته وړمه
په ټېلو یې تر لغمانه رسومه
چالاکۍ کې که اوروړونکی اور بچی وي
چې له مانه ګرندۍ وي هغه به سپی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. رښتنی وېش د دوی د منځپانګې او سکالو له مخې

د محتوا او موضوع له مخې د لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ ډولونه

,, د محتوا او موضوع یا مانا له مخې شعر په لس ډوله دی،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۵۵ چوپړی).
,, زما د نظریې له مخې ۲۶ ډوله دی.،، (صفي الله، ۱۴۰۰لېږدی، ۱۱ چوپړی) زما په نظریې پېیلې , اشلوک، شېر یا شعر، د منځپانګې , سکالو، محتوا (Content: محتوی، مضمون، اصلی معند، اندازه، راضی، قانع؛ را ضیکول یا قانعکول) او سکالو یا موضوع (Subject: رعیت، اهل، په معرضه کې مربوط، مشروط. ترلاس لاندې، موضوع، سرلیک، عنوان: فاعل ,هغه څوک یا شی دی چې یو کار، کار کوي یانې فعل یا کار د ده له خوا اجرا کېږي، لکه : زه کښلې کښم؛ ایلول، لاندې کول، اخته کول، مخامخ کول ,لکه: د خطر سره، وړاندې کول، موضوع ګرځول) یا Topic: موضوع، عنوان، د خبرې سره، یا Matter: توکي، مواد، ماده، جوهر، اندازه، جسم، غبر، پېښه، پوسته اهمیت لرل یا موضوع) له مخې شپږ وېشت ۲۶ ډوله دی. لکه:

۱. دیني پېیلې (Religion Poem)

۲. بډاینې، غنایي یا بزمي پېیلې (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Poem)

۳. حماسي یا رزمي پېیلې (Epic Poem).

٤. ښوونېز یا تعلیمي پېیلې (Academic, Educational Poem)

٥. مدحي او ستاین پېیلې (Praise Poem)

٦. انتقادي پېیلې (Critical Poem) یا (هجو پېیلې Satirizing, Dispraising Poem ، طنز پېیلې Irony Poem ، هزل پېیلې Poem Slip, Trip, Slipping, ټوکیزې پېیلې Limerick Poem)

۷. ویرنه یا مرثیه، ساندې پېیلې (Elegy Poem or Wailings Poem)

۸. مبارکی، هر کلي یا د تهنیت پېیلې (Congratulation Poem or Blessed, Happyness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. د ګیلو، ګیلهمنتوب او شکایتونو پېیلې (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem)

۱۰. وړتوب، وصفي پېیلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem)

۱۱. هېوادپالنې پېیلې (Country Raising Poem)

۱۲. دوستي باور کولو پېیلې (Trust Friendship Poem)

۱۳. ځیرکې پېیلې (Intelligence Poem)

۱۴. پوهګړي پېیلې (Intellectual Poem)

۱۵. کورنۍ ته د غاړې اېښودنې پېیلې (Submission Family Poem)

۱۶. ورکړ د ډالۍ ورکولو پېیلې (Generosity Gift-Giving Poem)

۱۷. دندې کې د ټېټوالي پېیلې (Humility Service Poem)

۱۸. ټکرکولو مېړانې پېیلې (Courage Conflict Poem)

۱۹. د ژوند لارې لوړې ارزو پېیلې (Ambition Career Poem)

۲۰. زړه سوی او رښتي ټولوالي پېیلې (Mercy Legal System Poem)

۲۱. لیدل او رهبرۍ پېیلې (Vision Leadership Poem)

۲۲. مېلمه پالنې پېیلې (Hospitality Poem)

۲۳. ژبې نښتېځونکي پېیلې (Tongue Twisters Poem)

۲۴. متل پېیلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem)

۲۵. ورمي پېیلې (Admonition Poem)

۲۶. لوڅې پېیلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem)

لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ د منځپانګې، سکالو، محتوا، موضوع یا مسلې له مخې لاندې ۲۶ ډولونه لري، له الیده بسپنې ورکولو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۱ دیني لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Religion Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دې ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې دیني موضوعات، لکه: د لومړي سړي (حضرت ادم ع یا ابوالبشر، د انسانانو پلار) څخه نیولې تر پایني د اسلام لاربنود محمد رسول الله ص پورې اسلام منل؛ د الله ج، توحید (له شرک او کفر څخه ځان ساتل تر قیامت پورې)، په اسلامي نېغه لاره تر پاینۍ سلګۍ پورې ودرېدل، له ۲۲ لویو ګناهونو یا حرامو کارونو نه کول او حلال یا روا کارونو کول، دین د بزرګانو اقوال او لاربښووني؛ ژوند پیښې، عبرتناکې کیسې، په دین او مذهب پورې نور اړوند مسایل شامل دي.

د لیکونکي دیني لنډۍ ، دوې دیني ټپې، دیني ټیکۍ او دیني مصرۍ دي. بېلګې یې لکه:

- عامر کفارو ته خبرې که
  د الله رسول باندې ځوک داسې کانې کړینه
- مینې د عامر ته فکر وړی
  زخمي یې یار دی پرې غابښونه تویونه
- د عامر مینه بویه مینه
  له اننګو کړی باسي اوښکې یې ځینه
- پیغلو په خپل منځ کې دېره شئ
  د پیغمبر امتی ځوک نه نازوینه
- بن جراح مینې ته ګور که
  د زغرې پرې په غاښو لرې کوینه

د عامر مینه څکه ډېره مینه ده، چې هغه سره رسول الله ص مینه درلوده. په ۹ لېږدیز لمرېز کال نجران د خلکو استازو ډله مخې ته راغله، وې غوښتل چې د رسول الله ص استازی ورسره لاړ شي، د ربښت بلنه او ښوونه ورته و کړې، رسول الله ص ورته و ویل ,, زه به له تاسو سره یو ربښتینی امانت دار ولېږم ،، حضرت عمر رض و ویل ,, کله چې رسول الله ص له لمانځه نه وزګار شو ښۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کينې خوا ته يې کتل، ما به د ځان ورښودلو له پاره ځان ورغځوه ترڅو چې دغه سعادت او د امين لقب را په برخه شي.
په دې ترڅ کې د هغه پام د عبيده په پلار عامر ولګيده او ورته يې و ويل: له دوی سره لاړ شه او د دوی ترمنځ چې خپل منځي شخړې يې دي په هکله يې د ربښت پرېکړه (حق فيصله) و کړه.،،
دا هغه وخت و، چې رسول الله ص و ويل ,, د هر امت له پاره يو امين شته او د دې امت امين ابوعبيده دی،،

دلته د امين الامت، د اسلام ستر کومندان، عامر بن عبدالله بن الجراح چې په حضرت ابو عبيده بن الجراح مشهور و، له مينې ستاينه شوې. د اوحد (اُحد) په غزا کې چې مسلمانانو سخته ازموينه کې و لويدل، ابو عبيده رض له رسول الله ص سره خپلې بې حده مينې ځرګندونه داسې و کړه.

ابوبکر صديق رض ويلې د اوحد (اُحد) په ورځ رسول الله ص باندې يوه سخت ګوزار داسې و شو چې د زغرې جنګي خولی دوې کړی، د هغه په دواړو خوا ته اننګو کې ښخې شوې. زه د هغه خوا ته وروان وم، کتل مې چې يوه سړی په داسې بيړه د هغه خوا ته په منډه دی، لکه په وزرونو چې الوزي او دا سړی ابوعبيده و. ما چې غوښتل د رسول الله ص له اننګو کړی و باسم نو ابوعبيده راته قسم واچوه، وې ويل: دا کار ما ته پرېږده، زه به يې و کړم.

په مخامخ غاښ باندې د مخ يوه کړی را و ايستله، کړی يې چې و غورځوله د هغه غاښ هم ورسره و غورځيده، بيا يې د بل مخ کړی په مخامخ غاښ سره و نيوله، هغه يې چې و ايستله بل غاښ يې هم ورسره و وته.
دې زړه دردونکې منظرې په کتلو چې د رسول الله ص مبارک مخ په وينو رنګ و، ابو عبيده په خواشينی سره و ويل:
,, څنګه به بريا و مومي هغه قوم چې د خپل پيغمبر مخ يې په وينو رنګ کړ او هغه يې د الله عظيم خوا ته دعوت کوي. ،،

,, د الله ج د لارې دغه ستر مجاهد په ټولو غزاګانو کې د يو تکړه کومندان په صفت برخه وا خېستله، ځومره لوی شان و، د ابو عبيده چې د سلاسل په غزا کې رسول الله ص د عمرو بن العاص رض له پاره د مرستې لښکر ورليږه، په هغه کې حضرت ابوبکر صديق رض او حضرت عمر رض غوندې شخصيتونه شامل وو؛ نو ابو عبيده رض يې د دغه لښکر کوماندان و ټاکه.،، (قيام الدين، ۱۹۸۹م کال، ۲۰ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲ بډايني، غنايي يا بزمي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Landay, Tapa, Tikay and Masray):

غنا په لغت کې سرود، نغمې او ښکلي آواز ته وايي.
او په ادبي اصطلاح هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې د شاعر د احساساتو، عواطفو بيانونکي او څرګندوی وي.
دغه احساسات خامخا د انساني مينې (محبت)، مينه ناك، له مينې ډك، لېوالتيايي (عشقي)، پاروني، رنځونو او کړاوونو څخه متأثر يا اغېزمن شوي وي.
سکالو يې پر بزم او يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر مينه يا لېوالتيا راڅرخي.
بډايني، غنايي يا بزمي لنډۍ، بډايني، غنايي يا بزمي ټپه، غنايي يا بزمي ټيکۍ او غنايي يا بزمي مصرۍ دي، بېلګې يې لکه:

- دا زه چې سوې، سوې وايم
  پرون ابله ورځ جانان شړلی يمه

- سختې ټپې د زړه په زور شي
  زه دې له سختو ټپو و وېستم مينه

- پيغلې واده کې ټيکۍ و که
  کوږدنې مې نه وی کوږدنه ناسته يمه

- نيمه شپه ده تول ويده دي
  زه بند په بند مې په مصرو کې يار ترمه

۱۶. ۳ حماسي يا رزمي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Epic Landay, Tapa, Tikay and Masray):

چې د جنګونو، اتلوليو او ملي تاريخي وياړنو بيان په کې راغلی وي.
سکالو يې پر رزم يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر جنګ جګړې راڅرخي.
د ليکونکي حماسي يا رزمي لنډۍ او حماسي يا رزمي مصرۍ ده، بېلګه يې لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غښتلیه! رټ شه ولاړېږه
پر دبنن ګډه شخړه وړو چې تالا شینه

تورې او سپرې مې دلې دي
چې پر راځي ما به په تن ترلې وینه

۱۶. ٤ ښوونېزې یا تعلیمي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Academic or Educational Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دې کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ شامل دي چې د شاعر هدف په کې نورروته د ښوونې، زده کړې، نورو علومو او فنونو ور زده کول وي.
لکه د لیکووال ښوونېز یا تعلیمي لنډۍ ده:

زدهکړې پر زوی برکتې و که
چې پرې سوکاله شمه زه ته او برکته

۱۶. ٥ مدحې او ستاین لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Praise Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دې ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي، د هغه اخلاقي ښیګڼې بیانوي، د دنیایي ژوند بریاوې او ښکلاوې یې ستایي.
لکه د لیکووال مدحې او ستاین لنډۍ ده:

خدایه! جنت له بویه خوږ دی
د خاوند غړې بوی مې زړه کرار وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ٦ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick (Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دې ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې د فرد یا ټولنې اخلاقي نیمګړتیاوې، ناوړه اعمالو ته د انتقاد ګوته نیول کیږي، مسایل د هجو یا طنز په ژبه بیانیږي او یوه ډول ټوکیزې ېپیلې دي.

انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې لنډۍ؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې ټپې؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې ټیکۍ چې پاینی یې د لیکونکي ده او انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې مصرۍ، بېلګې یې لکه:

,, ایمان دې ښه راته معلوم دی
په لباسي پګړۍ دې مه وهه لاسونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۹چوپړی)

,, تیزنې مور یې ټوخی وکه
ځکه مې یار د کټه لاندې ولوېدنه،،
(د لیکوال پېژند څرګند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۹ چوپړی)

مسلماني مې پرې ډانس کړه
د مور په غېږ کې مې پرې غابښ و لګونه

باران وریږي یخ مې کیږي
شوله پخه کړه ما را وغواړه مینه

سختې ټپې د زړه په زور شي
زه دې له سختو نارو وېستې مینه

ځکه مې ځان ورنه راټول که
دومره بې کدره شوم په ځان و شرمیدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو مې ستا په سر کوله
ته بې پښتو شوې، زه پښتو څه ته کومه

زه به د کټ خوبونه څه کړم
ما مې لالی په سينه پاس ويده کوينه

,, د زړه پرهار مې په ناصور شو
د صبر مالګه د غم مرچ پرې دوړه ومه ،،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۵چوپړی)

اه! د سفير فردوس خبره
چې بل کې سر کېښود ترې هر څه له سر ځينه

اخيرنی مصری دې دا وي
د ملا سره برستن په شا دوزخ ته ځينه

دا سور سری سور يې بريتونه
د ونې ډډ پنا کوي ما داړونه

زړه مې نری دی لکه لوټه
د سهر باد يې خوروي لکه لکړه

۱۶. ۷ ويرنه يا مرثيه، ساندې لنډی، ټپې، ټيکی او مصری (Elegy or Wailings Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی مانا (لغوي معنی) يې پر مړي ستاينې او ژړېدنې دې.
او په ادبي اصطلاح هغه لنډی، ټپې، ټيکی او مصری دي چې پېيلنو (شاعرانو) په کې د مړي د نيکيو او ښېګنو ستاينې کړې وي؛ د هغه پر مړينه يې د خواشينی او خفګان څرګندونه کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویرنه یا مرثیه، ساندې لنډۍ؛ ویرنه یا مرثیه، ساندې ټپې او ویرنه یا مرثیه، ساندې مصرۍ چې پاینۍ یې د لیکونکي ده، بېلګې یې لکه:

مرګي داسې ځوانان وې وړه
له ډېره خیاله یې کاږه ورل ورمېږونه

په ګورستان مې سلام وایه
چې خاورې نه کړې ،، شکرالله ،، سپین مړوندونه

که ګور ته تللې لار وی
ما به ،، ستوریه ،، ته هر سهار لېږل ګلونه

خبر مې کله، کله واخله
د مرګ اوبه مې تر مرۍ راغلې دینه

جانانه مړ یې که ژوندی یې
میراث خورو دې پر ما لاس ولګونه

علمه راشئ ننداري ته
چې ملنګ جان او دوجان ګور ته ورځینه

،، مرګی د غره څوکې ته راغی
ما ویل سلام دی د ویل کور دې ورانه ومه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۰۰ چوپړی)

جانان مې سور کفن اغوستی
په استقبال یې پرښتې ولاړې دینه

د آدم خټه چې خمیر شوه
ټوله د غم سره لړلې ده مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزرائیل راغی روح مې اخلي
ما د جانان تر غولي ژر یوسه چې مرمه

۱۶. ۸ مبارکی، هرکلي یا د تهنیت لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Congratulation or Blessed, Happyness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د تهنیت لغوي معنا مبارکي او ښه راغلاستویل دي.
او په ادبي اصطلاح د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا ډول د مرثیې خلاف دی. پیيلن (شاعر) او پیيلنه یا شاعره په کې د خوښۍ احساس څرګندوي او نورو ته د خوښۍ پیغام رسوي.

د مبارکۍ او هرکلي لنډۍ؛ د مبارکۍ، هرکلي ټپې؛ د مبارکۍ او هرکلي ټیکۍ او د مبارکۍ او هرکلي مصرۍ دي، بېلګې یې لکه:

تورې جامې دې مبارک شه
لړ رانړدې شه چې تنۍ دې و ترمه

کونډې کونډتون دې مبارک شه
ځوی دې ځلمی شو په برېتو وهې لاسونه

هر کله راشې د یار غمه
له تا کربان شم د ځغملو ځای دې یمه

مبارکي را کړی عالمه
له تهمتونو سره یار کبوله کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ناوکی راشه په خیر راغلې
مېړه دې تا ته هر کلی وایي مینه

▲ د خلکو ښه خوښ یې جانانه
دوی په حساب کې موړه! ښه حسابوینه

▲ زه ما ارمان ختلی نه دی
لاسونه جیګ کړه غېر ته بیا راشه مینه

۱۶. ۹ د ګیلو، ګیله‌من او شکایتونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Complainant, Complaining or Complaint, Grievance Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دې ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې د ژوند له ناوړه، غمناک حالت، د ټولنې ظالم حاکم قدرت نه ګیله او شکایت شوی وي.
پیپلن (شاعر) د غسې خپل دردونه، اوزونه څرګندوي او نور پرې خبروي چې اصلي هدف یې له خپل حال نه د نورو خبرول دي.

د ګیلو، ګیله‌من، ګیله‌منې او شکایتونو لنډۍ (لنډۍ او دوې ټپې دي چې ګل رنګ استاذ ویلې دي)؛ د ګیلو، ګیله‌من او شکایتونو ټپې؛ د ګیلو، ګیله‌من او شکایتونو ټیکۍ او د ګیلو، ګیله‌من او شکایتونو مصرۍ چې پاینۍ یې د لیکونکي ده، بېلګې یې لکه:

▲ ټپس کفتره خوله کې وېوړه؛ ګرانه!
شاه بازه و خورې مرکنډی دواړه څانګونه

▲ کفتره باز و خوره خدایه
زه خوار شاهین منګولې سرې بدنام پرې یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باز د باتور له چنګه خلاص شو
که دا يې ياد وي بيا به نه ترې دورونه

▲ د لوړو غرو کجور يې مړ کړه
بلبلې ژاړې چې خالي دي ګړنګونه

▲ غازيانو جنګ کړئ ماتې مه کړئ
تل خو به نه وي د حضرت په دين جنګونه

▲ زه چې د يار کوڅې ته ورشم
لکه چيچی غوبي په ډډه ځور کومه

▲ د ځنګل تور ښامار ترې ښه ده
دا وسني ځوانان سړی بربنډوينه

▲ بدن مې غر اوښکې چينې دي؛ ګرانه!
اوښکې د غم کډې په سر ولاړېدينه

▲ بدن مې ځانګه د ګلاب ده
د اشنا ميني زه نوشه د وچې کړمه

▲ اخيرنی ټپه دې دا وي
خدای دې حاضر مجلس ته ورکړي جنتونه

▲ ولې مې نه ورکوې پلاره
مازده خو نه يم چې به ګنډې چلومه

▲ لکه د ونې ځومره پانې
دومره ګيلې مې ياره ستا له لاسه دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه د يارۍ مې ورته ويلي
کتوی يې باندې کلېمې راته کوينه

ګېلې مې ډېرې ورته و کړې
که مې يوه ځل په سور پالنګ ملګری شينه

د زوررورو زور اوبه شه
نن مې جانان په کوڅه غلی تېرېدنه

۱۶. ۱۰ وړتوب، وصفي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ Attributive, Qualificative, Adjectival) :(Landay, Tapa, Tikay and Masray

په دغه ډول لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې شاعر د خپلې مستقيمې ليدنې کتنې يا باورې اوريدنې له مخې د اشخاصو، طبيعي منظرو، کال د فصلونو او نورو شيانو ظاهري صفات شرح کوي. کله، کله بيا د خپل تخيلي ځواک په ملتيا معنوي، باطني نړۍ ته داخليږي، د افرادو روحي او عاطفي ځانګړنې تشريح کوي.

وړتوب، وصفي لنډۍ، وړتوب، وصفي ټپې، د ځېرونکي او ليکونکي وړتوب، وصفي ټيکۍ ده او وړتوب، وصفي مصرۍ دي. د لرغون پير ببلګې يې لکه:

اواز يوه بل سره جوړه کړئ
خلک به وايي شنه توتيان نارې وهينه

شيخه پوښتنې درنه کيږي
د الکانو سره مه ګرځه مينه

په الکـتوب مې زړه زخمي شو
ټينګه مې راغله جوړ مې نه کړل پرهرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانانه چېرته به ولاړ یې
سوي او سوي اوسېلي دې باد راوړینه

عالم دې وایي تومتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلی یمه

مینه د زړه خبره نه ده
مینه لګېږي د زړه وینه وچوینه

که یې بوغان راباندې پلوري
زه پیرودونکې د ابۍ د ګسټ ګل یمه

چې د ستا زړه پرې تازه کېږي
هغه سپرلی په کال کې یوه وارې راځینه

,, خلک صفت د جینکو که
د الکانو سیني نغښتي بالختونه،،

(د لیکوال پېژند ځرګند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۲۱۴ چوپړی)

خلک د کال مړي ته ژاړي
ما په ژوندې جانان کمر را وشکونه

عالم دې وایي تومتونه
ما د تهمت په ډنډ کې ډېر لمبلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۱۱ هېوادپالني لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ (Country :(Raising Landay, Tapa, Tikay and Masray

په دغه ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې د هېواد پالنې، وطن هسکولو او ټاټوبي (پورته کولو، جګول پرمخ بیول، ژوند کول، ټیارول، روزل، برابرول، مینه لرل، سرشته کول، اېشول، ابادول، جوړول، ودانول، راټولول، مړول، څرګندول، اعتراف کول، ډېرول، زیاتول، پرسېدل، پای ته رسول، سر ته رسول، تمامول، بشپړول) په اړه سپړنه شوې وې.
پېیلن او پېلنه په پېیله کې د دښن لمسون نه منلو، خپلې خاورې ته د لېوالتیا په لوړ حس کتلو ځانګېړنې سپینې ته راوباسي.

هېوادپالني لنډۍ اوله او دوېیمه د څېړونکي ده، هېوادپالنې ټپې، هېوادپالني ټیکۍ او هېواد پالنې مصرۍ پاینې دوې د څېړونکي دي، بېلګې یې لکه:

▲ وطن تـم ټول کافران راغله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونـه

▲ د بوست له ور به زه درتیر شم
غاړه غړی دې له کاله راځـه مینه

▲ وطنه! سر بیه دې ښایه
سر به مې لاړ شي باقیدار به دې څو شمه

▲ لاس دې له چته رابهر کړه
ته د وطن پیغلو ته وایه سلامونه

▲ یار په یارۍ کې ضامن غواړي
پردی وطن دی سترګې چاته واړومه

▲ دا به د چا په ځان پیرځو وي
چې تله واخلي پردی غم ځان ته تلینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښادي والا د سرو خيمه ده
دا هېوادوال يې د سرو زرو تنابونه

,, ځلمي ولاړ توريږ تر ملا دي
غزاله ځي پر خپل وطن سر ور کوينه،،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۵۷ چوپړی)

کربان وطنه زموږ کور يې
په سر او سترګو به دې موږ جوړو اړمنه

کربان وطنه ښومره خوږ يې
له ځانه ګرانه و خوږمن افغانستانه

۱۶. ۱۲ دوستي باورکولو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Trust Friendship Landay, Tapa, Tikay and Masray):

په دغه ډول لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې د دوستي (ياري، ملګري او يارني) باورکولو (ويساکول، اعتبار کول: اسره کول، هيله کول، تکيه کول، اعتماد کول، توکل کول: عقيده لرل، اميد کول. باور، ويسا: باوري، اعتباري: ذمه وار مقام، مسئول مقام: ښوکيدار، ښوکی والا: امانت، وديعه، سپارنه، امانتي پانګه: د نرخونو د کنټرول موسسې.) په اړه سپړنه شوې وي.

پيېلن او پيلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې ځان کم راوستو، خبرې منلو(فرمان برداري، حکم منلو)، ملګري ماتولو، بې پامه (بې پروا، بې لحاظ)، پيښنه، په کومه بڼه تاسو باور تعريف کوئ؟؛ تر ټولو ډېر باوري تن ستاسو په ژوند کې ښوک دی؟؛ په کومه بڼه په چار ده چې دوستي و کوئ؟؛ تاسو د تل پاتې باور او يارنې له پاره غوره کړنې کوئ؟ ولې او ولې نه؟؛ تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې باوري ملګري مو د وړتياوي کوم پوړونه پوره کړي؟؛ تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې خپله مګري مو ومنئ ؟؛ ستاسو په ژوند کې کوم تن يا تنه شتون لري چې هره خبره يې ومنئ؟؛ په ورته بڼه پوښتنېزه غونډلې او د يارانې باور لوړ حس ځانګېرنې سپينې ته راوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستي باورکولو لنډی، دوستي باورکولو ټپه، د ليکونکي دوستي باورکولو ټيکی او دوستي باورکولو مصری ده، بېلګې يې لکه:

اسمان کرېنګ وهه را لوېږه
دوستان دې خلاص وي غمازان دې لاندې شينه،،

(د ليکوال پېژند څرګند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۱ چوپړی)

ملا ترېلی يار مې مړ دی
ملاترېلې شړی و کڅم و ژاړمه

بډی ملګرې دې خوشحاله
واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کړېنه

کور يې د مرګ په تبه وران کړې
چې په دوستی کې باځې تېرې ټکوينه

۱۶. ۱۳ ځيرکي لنډی، ټپې، ټيکی او مصری (Intelligence Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی يا ويکيي له پامه د پوهې، خبرتيا، استخباريه، ځانګړيو خدمتونو لنډی، ټپې، ټيکی او مصری ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپې، ټيکی او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسي رونېږي: په کې د دبنن شته، د جګړې کربښې شاته د ځواک کچه مندلو، پټې موخې، د غوله‌وني شفرونه او سګنالونه؛ کاره وګړي او کارې هاميانی څارل؛ ټاکلی وګړي ربنت، د غلې کړنو ګور تولوالي کړه وړه بوربډلي وي.

ځيرکي لنډی، د ځېرونکي ليکونکي ځيرکه ټپه، ځيرکه ټيکی او ځيرکې مصری چې پاينی يې د ليکونکي ده، بېلګې يې لکه:

له خوبه پاسه! بادورداره!
له تا تېرېږي د لاچي لونګ بادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په يار مې دوې پورافسه کړې
کړنه يې نه شته نه شفرونه سګنالونه

▲ سړی چې نوی واده و کړي
لکه بې خوبه باز په ناسته خوب کوينه

▲ له ډېواله مې سر ور هسک کړ
وينم ښارو سره کارغه لوبې کوينه

▲ ما ته په سترګو کې حال وايه
لارې کوڅې له غمازانو ډکې دينه

▲ په خوله دې غږ راته و نه کړه
د سترګو کونج کې دې بانه و ريونه

▲ ګټه د تولو په کې شونې
چې سترګو زړه ته لار ځارګر ځارلې وينه

۱۶. ۱٤ پوهګړې لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ (Intellectual Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکیې له پامه هوښیارې، عاقلې، روښان فکره لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو یې داسې رونېږي: په کې د لوړو لوروينو، غوره پېژند، سویې کمعقلې، سويې جهالت، سویې پوچې عقيدې (سويې موهوماتو، سويې موهوم پرستې، سويې خرافاتو) او په لوړه علمې ژمنې بوربېدلې وي.

د ځېرونکي (ليکونکي يا زما) پوهګړې لنډۍ، د ليکونکي پوهګړې ټپه، پوهګړې ټيکی ده او د ليکونکي پوهګړې مصرۍ ده چې پاينی يې وګړنی ده، بېلګې يې لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اه! د سفیر فردوس خبره
له هغې نه زر چند ښکلي خدای را کړه مېرمنه

واه په لولی پېغلې لېواله
مناسب نه دي خوله وینځښتي سترګې دواړه

ته کروندګره ناوی نه یې
چې هم ګوتنه کړې غورینه او کټنه

اه! د سفیر فردوس خبره
ګرځ شه! چې غوښې له الماسو لوړې ورینه

چې پوهنتون یې لوستی نه وي
د دوېلسم په سویه خوله نه ورکوینه

۱۶. ۱۵ کورنۍ ته د غاړې ایښودني لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Submission Family Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکیي له پامه کهول ته د سپارنې (تسلیمېدنې، اطاعت، وړاندیز) لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ته وایي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دي چې دننهنی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې پوښتي چې غاړه ایښودنه څه ده؟؛ یوه بېلګه یې وړاندې کړئ، په کوم پېر کې چې غاړه ایښودنه شتون و نه لري، پایله (نتیجه، پای، غوره والی او توپیر) یې څه ده؟؛ په کومه بڼه پام کوئ چې پلار ته اړیینه ده ځواب ویونکی د هغه زوزان وي چې سراښتوب (بخل، حرص) او درناوی نه کوونکی وي؟ او د روزنې غوره کړه وړه وندي کوي.
د ځېرونکي کورنۍ ته د غاړې ایښودنې لنډۍ دي، بېلګې یې لکه:

زړه یې پر دې ښارګوټي نه دی
په دا او دا بلکن ولاړه وي ګلځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ راته يې شپږ زوزات را وړي
له سترګو لرې لره زما ښکلې ګلوۍيه

۱۶. ۱۶ ورکړې د ډالۍ ورکولو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Generosity Gift-Giving Landay, Tapa, :Tikay and Masray)

د وی یا ویکيي له پامه په سخاوت (بې کبري، فراخوالی، فیاضي) د ډالیو ورکولو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پيبلن يا پيبلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې پوښتي چې ورکړ څه دی؟؛ هغه ډالۍ سپيني ته را وباسئ چې ترتولو غوره مو په ژوند کې کوم تن ته ورکړې وي؛ تاسو په کومه بڼه حس کوه په کوم پير کې مو چې ډالۍ ورکوله؟؛ تر اوسه مو لېست جوړ کړی چې پلار، مور، ورور او خور ته څه او څه اړين دي، دا اړتيا مو ولې غوره کړه او په څو هاميانۍيو ورته ډالۍ پېرودئ؟؛ په سختۍ کې مو چاته ډالۍ ورکړې؟؛ غوره جوړه د ژوند کومه ډالۍ غوره کوي؟؛ غوره سخاوت، او د بې کبري غوره کړه وړه وندي کوي.

لرغون پير دوې داني د ورکړ د ډالۍ ورکولو لنډۍ او لرغون پير درې داني د ورکړ د ډالۍ ورکولو مصرۍ دي، بېلګې يې لکه:

▲ ،، خاشي راتول که اور پرې بل که
زموږ دستور دی په رڼا خوله ورکونه،،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لیږدی، ۶۷ چوپړی)

▲ ،، غونچه د ګلو مې په لاس ده
بورا ته پټ وايه چې ځان را رسوينه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۲۸ چوپړی)

▲ نصوار دې تو کړه خولګې واخله
د ژبې څوکه څوک سوالي ته ورکوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د زړه کترې مې درته درکړې
ناپوهه بازه تا زه و نه پېژندمه

▲ د زلفو تار په اشرفی دی
ما د جانان په لاس ګېډي ورکړې دينه

۱۶. ۱۷ دندې کې د ټېټوالي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Humility Service Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکیي له پامه په خدمت، کار، نوکري، وظېفه، ماموریت، د لښ خدمت کې د ټېټوالي، سپکوالي، تواضع لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پیپلن یا پیپلنه په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې د غورې دندې او غوره کړو وړو، ښه سلوکو، بې لوره لوروینو، په اتلولۍ د دندې سرته رسولو، په سرلوړی د ټاټوبي سپارل شوې هره دنده بشپړولو او په ټوله کې د لوی کور په لوی لید د دندې کړه وړه وندي کوي.

دوې داني دندې کې د ټېټوالي لنډۍ چې دوبیمه یې د څېړونکي ده او د زوړ پېر دندې کې د ټېټوالي ټیکۍ ده، بېلګې یې لکه:

▲ خدمت برباد ګنا لازمه
نور به د زړه کنترې ساتم نه بازونه

▲ دنده سهاره تر مابنامه
جانانه تاته په کې څه شی پاتې شونه

▲ ټیک دې باچا خال دې وزیر دی
دا لونګین دې لېږدونکی په مخ ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۱۸ ټکرکولو مېراني لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ (Courage Conflict Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وۍ یا ویکیي له پامه د ټکر خوړلو همت، مخالفت کولو زړور توب، تصادم کولو همت، په زوره په بل شي سره نښتلو زړور توب، لګېدلو مېراني، مخالفت همت، اخ او ډب مېرانې، لګېدنې زړور توب او نښتې زړور توب لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې پوښتي چې په روان پېر کې ستا او د بل تن ترمنځ په زوره په بل شي سره نښتل په څه دي؟؛ تاسو دغه حالت ته په کومه بڼه ځواب ورکوئ؛ خپل د لګېدلو باندې چې تاسو ځواب ورکړی دی؛ خوښ یئ پرې او که نه؛ په بېله بڼه غواړئ چې ځواب ورکړئ؟؛ که بل تن له ورته مخالفت سره مخ شي تاسو څه پام کوئ چې د هغوی مخالفت به په کومه ډول وي؟ او د همت یا زړورتوب په اړه غوره کړه وړه وندي کوي.

د ټکرکولو مېراني لنډۍ، ټکرکولو مېراني ټپې، د ځېرونکي ټکرکولو مېراني ټیکۍ ده او ټکرکولو مېراني مصرۍ دي چې پاینۍ یې د ځېرونکي ده.
بېلګې یې لکه:

▲ ,, چې د اټک پر بېړۍ سپور شې
ما در په یاد کړه چې زړه ور به شې مینه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدۍ، ۹۹چوېرۍ)

▲ زه خو همغه مسته لیلا یم
چې رنګ مې ژیړ دی له همزولو بېله یمه

▲ نصیب تقدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوږه شي تندی سل ټکرې خورینه

▲ د مینې یار مې پیدا نه که
چې کاغذي سینه بې درې وړې کرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ښمن ته خانده هوسيږه
دوست ته په پټه و ژاړه چې ډوبه شومه

▲ دا د غازي غازۍ واده دی
چې د واده شپې يې د سمڅو منځ کې دينه

▲ يوه مې هغه سړی دښمن دی
چې دی به پاو وي ځان به سپر حسابوينه،،
(جيمز، ۱۹۸۸ زېږدی، ۲۱۳ چوپړی)

▲ يا به دې زلفې کمر بند کړم
يا به مې سر د غرغرې شمال وهينه

▲ سر مې له غرو سره وهلی
توکل په خدای دی چې زه پرځم که غرونه

▲ سر مې له غرو سره وهلی
توکل په خدای دی چې زه پرځم که غرونه

۱۶. ۱۹ د ژوند لارې لوړې ارزو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Ambition Career Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ويکيي له پامه د مسلك حرص، حرفي جاطلبي، د ژوند لارې لوړې ارزو، پرمختګ (په ژوند کې منډې، کار کې بیړې) داعيې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پيلن یا پيلنه په پيله کې پوښتي چې کله تاسو کوشنی وئ، څه شی تاسو غوښتل چې شئ په راتلونکي پېر کې؟ ولې؟ ورسته مو خپلې غوښتنې څخه وګرځيدئ؟؛ د لوړې ارزو ګټې په څه کې دي او تاوونه يې څه دي؟؛ تاسو په روان پېر کې په څه مشغول يئ چې په سمون يې خپلې موخې ترلاسه کوئ؟؛ تاسو داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پام کوئ چې ستاسو لوړې ارزو پای ته نه رسېږي؟ ولې؟ او ولې نه؟؛ تاسو لوړې ارزو لرئ چې د یوه استازي یا فلمي ستوري په شان شتمن تن و وسئ؟ نه لکه یوه اېنجینېر تن په شان چې هېڅ سرغندوی (مشهور)، بډایه او سوکاله نه وي خو ټول ژوند یې د نورو وګړو یا د ټولګټې هوساینې، ګټنې او مرستې له پاره په کار کړ کړی وي؛ تاسو تل څه شئ غواړئ چې ترلاسه یې کړئ؟؛ تاسو ترسره کړي دي تراوسه؟ تاسو په کومه بڼه د بریالیتوب مېچه کوئ؟؛ تاسو لوړې ارزولرونکي یئ؟ ستاسو نومړی حرص د دې سبب شوی دی چې د ژوند غوره برخه مو له پامه لوېدلې وي؟؛ تاسو څه شی کولی شئ چې ډېر یا لږ لوړ ارزو لرونکی دي وګڼل شئ له خپلو څه رنګوالي ځخه؟؛ د مسلك حرص، حرفي جاطلبي، په ژوند کې منډې او کار کې بېړې داعیې وندي کوي.

د ژوند لارې لوړې ارزو لنډی، د ژوند لارې لوړې ارزو ټپه، د ژوند لارې لوړې ارزو ټیکی او د ژوند لارې لوړې ارزو مصری دي، بېلګې یې لکه:

- چې فاکولته دې ویلې نه وي
  و به دې نه کړم د لیسې کوناټوره

- دوکتورا ښکلي ځوانان وايي
  کوناټور پوهنتون ته ځي بېرته راځینه

- د ګوډاګي واده به تېر شي
  سپی بڼه و نکړه شولې دیګ دې و لړنه

- خدایه! د پېغلو باران و کړې
  چې ځادر و غوړو ترې و ترم پنډونه

- د باچاهی لايقه یاره
  خدای دې باچا کړه چې سلام ته دې درشمه

- زما دې بیا تمه پیدا کړه
  چې په کاره اورمبګ دې بېرته و کاته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له موزيکي نه ورګه ښه ده
چې نيمه شپه شي اړخ په اړخ مې اړوينه

خدای دې له دې لارې را جوړ کړه
خلک به وايي مخ يې تور دی يار يې مرينه

,, د پيغلې خوله د جنت ور دی
د جنت ور ته هر مومن تمه لرينه،،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۵۵ چوپړی)

ستا د ديدن په تمه، تمه
لکه اوبړی په چړ کې وچه پاتې شومه

ستا د ديدن په تمه، تمه
لکه ريدي په دامانو ورژېدمه
(محمدين، ۱۹۸ چوپړی)

ستا د ديدن په تمه، تمه
لکه يعقوب پيغمبر ړون در پسې شومه

په ايشاره مې پوهه نه شوې
ډاکټرې ځو به غروندی درپسې ورمه

۱۶. ۲۰ زړه سوی او ربښتي ټولوالې لنډی، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Mercy Legal System Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی يا ويکيي له پامه زړه سوی او ربښتي ټولوالې (رحم او قانوني سيستم، مهرباني او حقوقی ټولوالې، شرعي ټولوالې) لنډی، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونبېږي: چې پيبلن يا پيبلنه په پيبله کې پوښتي چې کله مو داسې کار کړی دی چې اوس پوی شوځ چې داسې کار مې بايد نه وی کړی؟؛ تر اوسه پورې دې داسې پريکړې پايله ترلاسه کړې ده چې تورن کنډل شوی يې او يا کوم تن در ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنه يا زړه سوی درباندې کړی وي؟؛ د پرېکړه کوونکي (قاضي) کړه څه ډول وي؟؛ د پرېکړه کونکي او زړه سوي کوونکي ترمنځ بېل والی څه دی؟؛ وګړي دي پيرېکړې و کړي او که زړه سوی چې کله کوم تن په لوی تور تورن وي؟؛

دوديز، ټاټوبي او پېنيوال ربنت لوړ حس د ترې او پرېکړې هر تن ډک وي؟؛ ستاسو پور په وګړو باندې د پرېکړې او زړه سوي په ډول چې ماليه نه پرې کوي؛ وژني؛ د تمځي د ځراغونو نه درناوی؛ پر ناموس وار؛ له هټی د خوړو غلا؛ د نشه يي توکو پلور تورونو په کومه بڼه کړ کيږئ؟؛ تاسو تر ډېره پرېکړه کونکی او که رحم کوونکی تن يئ او ولې تاسو پام کوئ چې داسې تن يئ؟؛ تاسو د خپلو وګړو په منځ کې د پرېکړې او زړه سوي په ډول ترمنځ تله او پر تلنه په څه ډول کوئ؟؛ د ښه سلوک برابری (پای ته نږدې: د ځانمنيتوب ښکاروندي ځان پالني؛ پای ته ډېر نږدې: قانوني ښکاروندی؛ پای: مسلکي کړني ښکاروندی؛ له پای وړاندې: ربنتينوالی ښکاروندی) کوي. ځيني شيان کېدی شي چې قانوني وي، خو سوی سم يا ناسم به وي (ښه سلوکو پوهه)، ځيني شيان کېدی شي چې سم وي (ښه سلوکو پوهه) خو سوی قانوني يا بي قانونه به) وي او په کې د عفوي، زړه سوي، رحم، مهربانی، قانوني، ربنتي، حقوقي، شرعي ټولوالي بوږېدلي وي.

څېړونکي د زړه سوی او ربنتي ټولوالي لنډی ده چې ښځو ته منسوبه ده؛ او د لرغون پير درې دانې زړه سوی او ربنتي ټولوالې ټپې دي چې پيلنی يې ښځو ته منسوبه ده، دوېيمه او درېيمه يا پاينی يې نرانو ته منسوبې دي. بېلګې يې لکه:

▲ زما په تور زندان ته تللی
زه د اتو زامنو مور يم زې بخښمه

▲ ماته پرې کړی ځواب را که
زه زنګېدلي يارې نوره نه کومه

▲ ,, زما به څنګه رنګ تازه شي
چې اندېښني مې اغوستن خوراک غمونه شومه

▲ د بېلتانه پېتی په سر دی
زه به دمه د اندېښنو کنډو ته وړمه شومه

(جيمز، ۱۹۸۸ زېږدی، ۲۱۳ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲۱ لیدل او رهبری لنډی، ټپې، ټیکی او مصری (Vision Leadership Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکیي له پامه په خیال کې راوستل او مشری، (لیدل او زعیمي، تصور کول او رهبری، په خیال کې راتلل او لارښوونکي، خیالي منظره او مشری، خیال او رهبری، بصیرت او رهبری، باصره او رهبری، منظره او زعیمي، د باصري حس او رهبری) لنډی، ټپې، ټیکی او مصری ته وایي.
او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپې، ټیکی او مصری دي چې دننه‌نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په لنډی، ټپې، ټیکی او مصری کې پوښتي چې هغه کوم رهبر دی چې تاسو ورته د مینې او شاباسي په نظر ورته ګورئ؟ ولې دوی ته د مینې او شاباسي په نظر ګورئ؟؛ کوم څه رنګوالی تاسو په ښه رهبر کې وینئ؟؛ پرته له مشرئ څخه په ټاټوبي کې ګډوډي، بشپړه بې نظمي او انارشیزم یا ځانځاني (بې رښتي، بې حکومتي) ته لاره پرانستل کېږي؟؛
مشر (رهبر) د لیدلو (بصیرت، تصور کول، په خیال کې راتلل)؛ قضاوت (نظریه، اټکل، د تشخیص قوه) او د ښې راتلونکي په هېله (د ښه ژوندانه په هېله) درې غوره ځانګېرنې لري؟؛ رهبري پر دې پوهېږي چې راتلونکی بل کوم کار و کړي؛ پوهېږي چې دا ولې غوره دی او پوهېږي چې په لاس کې لرلو اسانتیاوو زېرمو څخه ګټې راوباسې؟؛ کومې پرېوتلې (واقعه، دروغ) مخې ته دي؛
دا ځلور اړخه لري لکه څنګه چې دننی اړخ لري؟؛ په هرو پېچلو خنډونو کې اسانتیاوې پلټي، خو په هرو اسنتیاوو کې خنډونه نه پلټي!؟؛ لیکونکی څه شی په ډاګه کوي چې درې غوره ځانګېرنې د مشر څه دي؟؛ د کښونکي کښلې چې وړاندې کوي دا د هر وګړي لید دی، د یوه ښه رهبر له پاره، تاسو ورسره دامنئ او که نه یې منئ، ولې؟ او ولې نه؟؛ په پېنځ‌واله سیمه کې ګټور مشر په کومه ډول تشریح کوئ؟ او وند د رهبری په کې بوړېدلې وي.

د لرغون پېر لیدل او رهبری لنډی؛ د لیدل او رهبری ټپې چې پیلنی او دوبیمه د څېړونکي دي؛ دربیمه، ځلورمه او پېنځمه یې لرغونې وګړنی دي؛ څېړونکي یا لیکونکي د لیدل او رهبری ټیکی؛ او د لیدل او رهبری مصری دي (د محمد نور بابا مصری دي چې ملاکي استاذ ویلې دي)، بېلګې یې لکه:

▲ ,, ګولاب په ګولو کې باچا دی
نرګس وزیر خزان پرې راوړل براتونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸۵ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, هر چاته خپل وطن کشمیر دی
پر ما کشمیر شولو د پیازو وطنونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لیږدی، ۸۷ چوپړی)

,, په هندستان کې دې مرګی شه
چې دې کفن شي د راتیو دسمالونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لیږدی، ۸۹ چوپړی)

,, شین خالی ټپته شه خوله راکه
بلا په سې که باچا واخستل جرمونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لیږدی، ۱۰۱ چوپړی)

چې د ځوانی دوران مې تېر شو
جانانه ستا که باچاهي وي سې کومه

په اند او لید دې زېری و شه
خلک دې ستایي د پردو په کتارونه

زموږ باچا وطن کې نه شته
زړه مې خپه دی هیواد خوند نه راکوینه

په تصور مې ځان باچا کړ
چې سر مې جګ کړه د دوهی ملنګه ومه

عشقي نیمه باچاهي ده
چې ماعشقه یې په طرف ولاړه وینه

مینه اول سری باچا کړي
د ملنګی کچکول بیا ورسته ورکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا باچاهي ده د ستا خپله
د ولس پېغلې په کتار درسره ځینه

دغه ښادي زموږه خپله
یوه دې دا وي سل اویا دې نورې شینه

باچاهي تخت مې په کار نه ده
بخت مې په کار ده چې مدام راسره وینه

تخت خو له بخته پیدا کېږي؛ وی!
چې بخت دې نه وي تخت به له کمه شي مینه

د بخت ډېوه چې د چا مړه شي
وه!؛ که بیا مشال په لاس کې وړي شوکور به وینه

د بخت کوټې چې یې په سر وي
که په سندان خولې لړه وي کوټې ترې وړینه

بخت نا مراده چېرته لاړې؛ وی!
یو ځلې راشه چې له سیال سره سیال شمه

نیستۍ کچکول په لاس کې را که
بېلتون ظالم په لاره ځي شپې تېره وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲۲ مېلمه پالنې لنډی، ټپې، ټيکی او مصری (Hospitality :Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی يا ويکيي له پامه مېلمه پالنې او مېلمه پاله لنډی، ټپې، ټيکی او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپې، ټيکی او مصری دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پيلن يا پيلنه په لنډی، ټپې، ټيکی او مصری کې د مېلمنو غوره پالنه، مېلمنو درناوی، د پښتون پښت (نسب) پخت پخلی، لېوالې او لېوال ته د غوره خوړو پخول، پخلنځي کې په زړه پورې خوړو، دمې ځای کې غوښو او مېلې ځای کې د شپنوسيخان پخول، پټولی (مېزپوښې، دسترخوان) تيارول، خوړل او ښنل وندې کوي.

مېلمه پاله لنډی، مېلمه پاله ټپه، د ليکونکي مېلمه پاله ټيکی او د ليکونکي مېلمه پاله مصری ده. بېلګې يې لکه:

▲ مور يې پر کلي شړوبې غاوړي
لور يې له لارې مېلمانه را ګرځوينه

▲ راځه، راځه زما مېلمه شه
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خفه کوينه

▲ ،، پر سينه يوه لالی ځايېږي
حجره خو نه ده چې پرې جوړ کم مجلسونه،،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۹ چوپړی)

▲ اشنا مې وړی رانه تللی
چې دستارخان لره ورځم ژړا راځينه

▲ په مينه، مينه اتڼ کاندي
دا مېلمنې جونې په ورا راغلې دينه

▲ حجره په نوم د ناصرخان ده
ډکې کاسې د اعظيم خان له کوره ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. ۲۳ ژبې نښتېځونکي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Tongue Twisters Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکيي له پامه ژبه بندېدونکي، وينا بوربوکي غولی، وينا سبک چورلونکي، ژبې ګډوونکي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونښېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې ډېر ژبه ځرخوونکي غبرګلږونه، ډېر ژبه تاوونکي غبرګې پېښلي او ژبه نښتېځونکي غونډلي، غونډ او ويکيي وندي کوي.

لکه د ليکونکي ژبې نښتېځونکي مصرۍ ده:

بر به مو بر ساتي برۍ
په بابېدلي بلی بابړ بدان دينه

۱۶. ۲۴ وراشې (وجيزې يا متل) لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ Saying, Simile, Parable, Example, Model) or Idiom Landay, Tapa, Tikay and :(Masray

د وی یا ویکيي له متل، مقوله، کره وينا مثال او نمونه يي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونښېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې متل، مقوله، کره وينا مثال؛ تشبيه (ورته والی)؛ هغه لنډه کيسه چې د اخلاقو درس ورکوي؛ عبرت؛ نمونه، موډل، کاپي، سر مشق، ورته (مشابه)، جوړښت، رغښت، هغه کره وينا مثال چې پېيلن يا پېيلنه يې له مخې پېيله کاږې؛ هغه سړی يا ښځه چې انځورګر يې له مخې ځېره کاږي، اصطلاح، لهجه او د افادې خاص ډول (په ورځني ګړني بهير کې ترې کار اخلي او بلخوا پرې د يوه هنري پيداوار په توګه خپل ښکلاييز ځوب (ذوق) او ټولنيز ارمان ځروبوي) وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وراشي (وجيزې يا متل) لنډۍ ، وراشي (وجيزې يا متل) ټپه، وراشي (وجيزې يا متل) ټيکۍ او پانيی دوي وراشي (وجيزې يا متل) مصرۍ دي چې پاينی يې د ځېرونکي (ليکونکي يا ليکوال يا زما يا صفي الله فردوس) ده. بېلګې يې لکه:

مور يې د دربو سمڅاره ده
ځکه يې لور په درې منی وېشتل کوينه

سوچ پرې له وړاندې نه په کار وي
تو کړې لاړې بېرته خولې ته نه راځينه

په پټ کې تور مصلی ښه دی
بې پته يار که شهزاده وي ورک دې شينه

په کوږدهړنې مين مه شې
ته به ولاړ يې هغه به بل ډولی کې وړينه

کلي کې نوم د سميني دی
وراني کنډرې شاسوارخان اباده وينه

په ټول واخکټ يې دعوا و کړه
يودانه جيب يې خامخا په لاس درځينه

۱۶. ۲۵ ورمي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Admonition Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی يا ويکيي له پامه نصيحتي، مصلحتي، مشوريي او ورمي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننهنی سکالو يې داسي رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې نصيحت، سلا، مشورې خبرتيا، لاربښوونه، د خبرونو راپور (د جمع په حالت کې) او ورمونه وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملا بجليګر (مولوي صيب محمد امير افريدی، د پېښور بالا منی د بجليګر ملا) ويل د زړه ناروغي مې وه، له شيږ مياشتو څخه، په ډېرو روغمنو مې درمل و کړه روغ نه شوم، زړه به مې درد کو.
يوې بوډۍ ښځې راته و ويل بچيه! ولې داسې رنځور يې؟
ور ته مې و ويل د زړه ناروغي مې ده، زړه مې درد کوي، هېڅ روغمن (ډاکټر) راته درملنه و نه کړه.
هغې راته و ويل: ماته غوږ شه بچيه! چې زه دې جوړ کړمه.
هغې و ويل:.

▲ زړګي له ډاډ ورکړه په خپله
مدام به ځوک ډاډه کوي وېشتلي زړونه

زه وی ځای نه پاسېدم، جيګ شوم، مور مې وه، نيا مې وه، پلار مې راغی ويلې څه چل دی!؟
ما ويل زه ټيک شوم، دې بوډۍ راته علاج و کړه.
په خپل زړه باندې په خپله پټی ګډئ او خپل زړه په خپله ډاډه کوئ.
پورتنی د لرغون پېر يوه ورمې لنډۍ او لاندې يې د ټپې بېلګه ده.

▲ ځوانانو يو تر بل ځارېږی
ما د مجلس ځوانان لېده چې خاورې شونه

۱۶. ۲٦ لوڅې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ (Nude, Naked, Bare or Sexy Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی يا ويکيي له پامه لوڅې، لغړې، بربنډې، سيکسي، کونی، پوچې او بې ختو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پيبلن يا پيبلنه په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې جنسي، نر توب يا ښځتوب شهوت، شهواني غريزه، بې جامو، لوڅې، لغړې، بربنډې، ځرګندې، ايستلې (لکه توره له تيکې څخه)، تش لاسي (بې وسيلې)، بې زېرمې، شرېدلې (لکه کالي)، خوارې، تشې، بې ډوله، ساده، بربنډول، لغړول او تشول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېنځه دېرش لوښي لنډۍ دي چې له لومړۍ څخه تر درېوشتمې لمپاکا (لغمان) د لرغون پېر دي، څلورويشتمه او پېنځه وېشتمه يې د زاړه پېر دي او شپږ وېشتمې څخه تر پېنځه دېرشمې د څېرونکي لوښې لنډۍ دي؛ څلور لوښې ټپې دي چې لومړۍ، دوېيمه، درېيمه يې لغمان د لرغون پېر دي او څلورمه يې د څېرونکي ده؛ لغمان د نوي پېر د څېرونکي څلور لوښې ټيکۍ او اووه پېنځوس لغمان د لرغون پېر لوښې مصرۍ دي چې له پاينۍ پورته شل داني يې د څېرونکي (ليکونکي يا ليکوال يا زما يا صفي الله فردوس) دي.
بېلګې يې لکه:

جانانه دومره پر ما ګران يې
د خوږلن اور دې ځکه کونې لاندې ږدمه

ته خو کوچۍ وې کوچ دې و کړه
د ځرې اور دې په کوڅه کې و شيندنه

يار مې په بوسوکې ويده وه
چې مې پرې بو کړ پرتوغاښ يې وشلېدنه

په چا به ځي په چا به نه ځي
ځوک دې په زوره په چا ته نه مندي مينه

د سحر غينه زه دې ځار شم
هره ټېله دې د زړه زنګ لرې کوينه

د بام له سره مې سيي کړې
پرتوګ دې باسه غين مې کانګې کړي دينه

له نامه پورته اجازه ده
له نامه بنکته مې تېپر کرلې دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تې مې خوږېږي سګنې بالغه یمه

په ما دې خېته نغاره کړه
راغلی مه وای د یوې شپې مسافره

د سپینې خولې واک مې درکړی
د پرتوغاښ په غوټو مه وهه لاسونه

کمیس یې تې په سر سوری دی
لکه مرزچې له خلتې وتلی وینه

د کوس په سر دې مچۍ و خوره
چې تر سبا یې ټپوې اوبه یې څینه

د کوس په سر دې هتۍ جوړ که
غین مې بنوال دی ګندنې ورته راوړینه

کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر تړنه

نیمه شپه شوه یار رانهغی
زویه! ویده شه چې په خپله پسې څمه

سر دې چوتې کړه خوله دې راکړه
که پرې اغېړه شوې لنډی بوکه به دې کړمه

د زنې کند یې خوله کې راکړه
قند او نبات مې کابل جان کې بدې شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګول د ګولاب بوی د ځنځلي
سورې د ونې خوب د نجونو پر ورنونه

▲ خوله په خوله شونډه په شونډه
ژبه مې پرېږده چې ګیلي در له کومه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مینه

▲ په نیمه شپه راغلې لالیه
ما دې خدای غرقه کړې چې خوله نه درکومه

▲ یو ځلي راغی خوله مې ورکړه
لاره یې سیې کړه په غضب ککړه شومه

▲ که یوه خوله وی مابه درکړی
ته شمکوړوال یې همېشه کوي سوالونه

▲ خوله دې کتاب شونډې د پاڼې
د چار شنبې په ورځ یې ژو په وکومه

▲ ملا دا خپل سیرلی مې راکه
دا ستا په ګوړو لیلا خوله نه راکوینه

▲ که زر کوسونه بارن وشي
که منځ کې یو غین وي راځي زموږ پر کونه

▲ د ډارنډکې زو ډاریږه
فرضي تواف ښې منډې نه غواړي ځرګنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځاځکي هوس ځارل ځاړي ده
څپان، څپان، څپاڼ، څپاڼ غواړي خوړلنه

ځاځل جوګر جلبنګ جنبان که
په لېوالتي مي جيجيونتې ترېنتي شينه

چتي چتي چرلنديه ياره
ځنځوونکې ځغونځونکې جيجری يمه

د شرمېدلي زو شرمېږه
د تخت سيالۍ کې مېړني اور څرمه وينه

په درنو غيږو څربوليږه
په څلورڅنډو کې د غبرګو څکل څکه

چې څه دې کښت که کښت بی تول کړې
زړه دې دنيا که ګشمالی کړې خاونده

ته دې له خپل مېرمن داريږي
خلک پردو په سې کلا ته وا وختنه

ما چې به اسپې څرولې
زما مېړنی سور په اس سور راغلی ونه

د دونيا دوې ورځې ژوندون دی
مېرمن يې غيم چې په ژړا يې تېرومه

د مور دې درې څپکه کوس ده
د دادا زړه دې له خفګانه و چاودنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنـــــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پاڼې)

له رنګه توره مصلۍ ده
په خوله کې خوند د چهارباغۍ منې لرينه

د ټپ دې ټولې وينې وڅښې
د کوسۍ زويه بله څه کوې دوېيمه

زړه به دې تور له کوروالۍ کړم
چې ځوانۍ هندې کړم زړه سوی بيا نه لرمه

له ايرانۍ مې زړګی شين ده
واده د ده خوتې بل وروړو کلوينه

ناوکۍ لاړې!، لاړې!، لاړې
پام دې کوه چې دې دردونه ورکوينه

له ټپ دې ټولې وينې وکښې
د پيغلتوب پردې مې لاړې په برغنه

زما دې خېټه نغاره کړه
راغلی مه وی د يوې شپې مسافره

د مور د درې جريبه کوس دی
د پلار دې خېټه مرتبان ده زړه يې چوينه

چې مور دې اخ! کړ ما در ښخ کړ
دادا دې جيګ شو زه يې له خوټو و نيومه

په کوس دې خچه ګوته نه ځي
چې زور پرې راشي اليشنګ مولۍ پرې ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه کټ کې سپينه، سپينه اوړې
پـه ما دې غسل پـه پټي کې واړاونه

لمن دې ټوله خوله کې نيسه
د خېټې جنګ ته درته بيا راغلی يمه

پرتوړ مې ځي پرځای سوری دی
د خېټې جنګ ته درته بيا راغلی يمه

پرتوړ مې ځي پر ځای سوری دی
ستن بـه ورنه وړم ياره تا پرې ځورمه

پرتوړ دې سوړې، سوړې راوړه
چې هره سوړه يې ګندم ژړا راځينه

پـه تس او پس دې پوره نـه شوه
جانانه غرکه مې وهه چې بلاربه شمه

دا ډز او ډوز دی زامن کيږي
زه د دله پـه کور کې شنډه ناسته يمه

خلک جوړه، جوړه ځملي
ابۍ مې مړه کړې ما يوازې ځمله وينه

جانانه ستا مزه ګۍ نه شته
زما همزولې زانګوګانې زنګوينه

اول دې پېښې راته اوږدې کړې
بيا دې درټولې کړې چې نه يې درکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پاس په سينه مې غلی خمله
غږ به و نه کړم که ورسته درلاندې شمه

▲ يوه دې وه بله دې و کړه
اوس ورته اېنګ شه چې بانجان دې و باسينه

▲ چې موټکي وهل دې زده کړه
کمبخته زه يم په پخې يې سولومه

▲ چې پسرلی شي غين سپرلی شي
کوس لېونی شي په بازو خوله لږوينه

▲ خدای دې په تنګه کوڅه راکه
چې لونګين دې په اوږو دروارېږومه

▲ خدای دې په تنګه کوڅه راکه
چې لونګين دې لکه وريځې و چيچمه

▲ خدای دې په تنګه کوڅه راکه
چې ته ځاری کړې زه دې ګنډه خلاصومه

▲ خدای دې په تنګه کوڅه راکه
چې ته ځان، ځان کړې زه بانځان در و منډمه

▲ ما سره سمه سيالي مه کړه
لکه بې موره کوتې خوږ ته به دې کړمه

▲ ما سره سمه سيالي مه کړه
لکه د لارې خپلی و به دې شکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ګرېوانه مې لاس ورتېر که
په کولماني بيهي مې لاس و لګيدنه

تا چې په کټ کې ماته شاه کړه
تورې سمبۍ دې پر ما اور و لړونه

ګل چې تازه و را دې نه کړه
مړاوی ګل چې را کوې زاره مې چوينه

چارګل مې خوله کې ترې نه وېوړه
دا بوره مور يې ډېرانونه لټه وينه

الکه خدای که به خوله در کم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې واړونه

توتي، توتي په توره راشي
چې پرهارونه دي ګندم خوله درکومه

خوله دې د سرو زرو راشه ده
کوم بختور به ورته غوندی غوړوينه

موزي د کټ د ختو نه دی
لکه چرګوړی چنګېده پرې سبا شونه

يار مې په خوله کې ژبه غواړي
عدت مې نه دی خپل کنلنګ جاري کوينه

خوله دې له ګوړې نه خوږه ده
په لنډه زنه دې ګنې کرلي دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله به په زوره درنه واخلم
ستا په دادا مې ځلور نیمې روپۍ دینه

▲ که ته مې روغ لېونی نه کړې
بیا مې د بنګو پیاله مه بوله مینه

▲ ته خبر نه یې زه ډېر بد یم
پرتوږ دې باسم لاس او پخښې دې پرې ترمه

▲ یا به زما په سترګو تور وې
یا دې لسم ځل یاره غیمې په ناورینه

▲ که پیغله کی لغمانی و که
چې په مستی کې دې له ښکې پانتې وهینه

▲ که مېره کی لغمانی و که
کوس دې چپی او په اوږو دې پورته وړینه

▲ دا لغماني ځومره بدان دي
ملګرې پرېږده مېلمنې غی په چلونه

▲ په کوس له هر لوري وردانګه
په کونه مه دانګه ړنګی دې د پلار خونه

▲ که پرې راځې په مخې راشه
ځپلی له چپ لوري ځوک نه پخښو کوینه

▲ ښځې کول دي سونتونه
ټینګ، ټینګ غوول یې دي فرضونه ثوابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ښځه یو ساعت کې خوښه
یو ساعت غوول یې برابر یو کال اجرونه

وی خورې دومره سپک سړی ده
پرتوړ مې باسي په لکړه یې اچوینه

د پښتنو درنې کنځاوې
وی خور او مور او نیا دې غیم هم دې مندینه

د پښتنو درنې کنځاوې
وی ستا په لوی کوس کې ټول غر ور و منډمه

پښتون د بل کنځاوې نه که
وی ستا دا زېږ کوس په زېږګل وغم او په ونه

د پښتنو کانې در وښیم
چې کوس ور نه کړې وی ستا کوس و غیم خیرنه

زما لس کلن غین چولک بولې
خدایږو د خوند ځکه یې و وینې په مینه

د پښتنو د غین له زوره
د نړۍولو کونې ځای ته نه راځینه

که مې تر بیخه در کې کېښود
کوس به دې رېږدي پام به کړې چې دی ځنګونه

ښځې هېندارو ښځې، ښځې
موږ بېتالې یو چې عسکر غیو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا په سینو کې خوټې چوخ کړم
نرۍ دې ملا تن دې نازک کوس دې په وینه

▲ خپله له ټولو غوره غیه!!!
د مېرمن یوه رښت دین کې دا ده په درغنه

▲ زه خو له شوکه مصرۍ وایم
ځوک چې د دم ګومان کوي خرکوس به وینه

زموږ په ټاټوبي لغمان کې اووه، اته الکان چې نهل به یې کوو، اشر به وو، غره ته تلله، ټولي کې به وو، د مشاعرو خنډو کې، د ښادۍیو په ځنډو کې به نږدې ملګرو سره لوځې پیبلې غلې، غلې ویلې او خپلو منځو کې به یې د خندا شېبې پرې تېرولې.

په لغمان کې له لرغون پېر څخه چې له لرغون ختېځ او لوېدیځ دورو ته یې پېر رسېږي؛ وګړو دا لوځې پېلې ویلې دي؛ لغمانو خوله په خوله، سینه پر سینه تر موږ را رسولي دي؛ وګړو د کوروالي اړیکو، پښت زوکړهکولو، ګډ ژونګړکېډلو علمي لوستل له شنې لاندې نیسي چې په نوې مانا سکسلوژي پوهې، او پوهګړته یې سکسولوژیست وایي.

نومورې لوځې پیبلې په لېوال او لېواله کې د ژورې او تینګې اړیکې کوټلې کوي؛ هڅه ونه، انګېزه، تاوو د وګړیو په تن کې زوکړه کوي او له لټۍ، تمبلۍ، بې پامۍ، سستیا او بې مینۍ څخه انسان لرې ساتي.

د نکاح په ژوند کې نومړو پیبلو ښاخونه په همدې بڼه شتون لري او نټه (انکار، نه منل) ترې بې غوري ده.

▲ نرۍ سینه نرۍ یې ونه
له ځای ډارنه او کمزورې دغه ډېره

▲ پیړ یې ټتر دنګه یې ونه
خدایه! پرتا ټینګه ډاډمنه دغه ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، راځئ، راځئ چې لنډۍ وایو
لنډۍ لاښې دي د یار غم غلطوینه،،
(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی، ۱۱۳ چوپړی)

راځئ، راځئ چې لنډۍ پرېږدو
لنډۍ چړې دي د زړه ولې غوځوینه

،، هابیل قابیل وو سره ورونه
نفس ظالم شو په خپل منځ کې تبا شونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ۲۹۵ چوپړی)،
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لیږدی، ۴۷۲ چوپړی)

،، په سګنۍ تبه مړ مه شې
خلک به وایي چې لیلا شوه بدشاګومه،،
(د لیکوال مور بي بي حاجي)

،، رب خو دې دا واري راجوړ کا
خلک به وایي بخت یې تور دی یار یې مرینه،،
(سلما شاهین، ۱۹۸۴ زیږدی، ۳۸۰ چوپړی)

،، خدای دې له دې لارې راجوړ کړه
خلک به وایي بخت یې تور دی یار یې مرینه،،
(د هېواد سرغندوی، تکړه، هېښنده او انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وایي)

زما د عمر سره سمه
میراث شي غمه په خندا دې تېرومه،،
(داود خان ۱۹۸۴ زیږدی، ۲۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, مسافري ته دې ځان جوړ کړه
په چا مې سپارې که دې هېره کړم مينه،،
(حضرت محمد ويار، ۱۳۸۷ لېږدی، ۱۷۴ چوپړی)

,, ټيکۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په تولي کې شرمنده نه شې مينه،،
(حبيب الله رفيع، ۱۳۴۹ لېږدی، ۱۰۹ چوپړی)

ناوې ښادي دې مبارک شه
داسې ښکارېږې لکه لعل او مرغلره

رب دې رحمت پر دې ټيکۍ که
ايله ببله زړه مې په ځای و لګېدنه

زما په زړه دې پرهار وکړ
په تا دې وشي د مصرۍ تورې وارونه

مصرۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په تولي کې شرمنده نه شې مينه

مصرۍ دوې درې سرې ته بس دي
له دې نه ورسته لغمانی سروکی کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د انجنير صفي الله فردوس او استاد عاشق الله فرياد پر يوې لرغونې لغمانۍ مصرۍ کېسه

زه تاسو ته کېسه کوم؛ درنو!؛ کېسه داسي ده چې يوه وار ما په سوشل ميډيا د فيسبوک پر کورپاڼه خپله يادونه وکښله.
خپل اند مې په دې بڼه و کښه چې سرليک يې
,, دوې لرغونې لغمانۍ مصرۍ دي ،، و.
کښلی ډول يې داسي وو:.

▲ زما دې سر په کار ده ياره!
مال ده ښتروځی چې زه اور پرې لړومه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
کنه منګي لاندې خوله کله ورکومه

زما ملګري استاد عاشق الله فرياد داسې يادونه راته و کړه:.

▲ خاطر د ډېر را باندې ګران دی
ګنې منګي لاندې خوله کبه ورکومه
دا لنډۍ زما ده، ما لس کله وړاندې کښلې او په آريانا تلويزيون کې مې ويلې ده.

ما ورته د يادونې ځواب داسي و کښه:.
زه په لاندې درې خبرو ستا يادونه نه منم او دا لاندې دليلونه دې مخې ته ږدم.

لومړی:.

▲ ,, خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
ما په ملالې کوکۍ لاس کله پرېخونه،،

(منتخبات لغات متفرفه پښتو، قلمي نخسه، په ملي ارشف کې د ميندودنې ګڼه ۸۲ الماری، ۴ خانه، مسلسله ګڼه ۸، ۲۴۶ ټول ټال چوپړي، ۲۱۳ چوپړی، د خ ابېڅی کې پينځمه ګڼه لنډۍ ده)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې وړاندې کوم د لنډۍيو کښلی (کتاب) نه دی خپور شوی، په کښلې بڼه؛
هغه وګړو چې نوموړې خطي نخسه يې خوندي کوله پوهېدل او که نه پوهېدل او که
له بې باکۍ يې نوموړې کښلې ته چې لنډۍ دي.
ورته يې په دري ژبه داسې نوم کښلی ,, منتخبات لغات متفرفه پښتو،،
چې د دې خطي نخسې نه ليکونکی معلوم دی او نه يې د چاپ کال.
خو له يوه سلو شلو کلونو څخه وړاندې خوندي شوی دی.
(کولی شئ چې ټمبل شوی لومړی انځور يې و وینئ)

دوييم:.

▲ ,, خاطر دې ډېر راباندې ګران دی

زه په ملاله خولګۍ نه پرېدم لاسونه،،

(د ګل پاچا الفت، پښتو سندرې په نوم ليکی دی، د پښتو ټولنې د نشراتو مسلسله ګڼه ۶۵ ده، د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امر(ګل پاچا الفت) ادبياتو د څانګې له خوا له چاپه ۱۰۰۰ ټوکه سلامت تېر شوی، په ۱۳۲۵ لېږديز لمريز کال کې د علومو اکېډمۍ له لورې، د افغانستان په علومو اکېډمۍ کې د مېندودنې ګڼه ۱۲، مسلسله ګڼه ۶۵، ۱۲۰ ټول ټال چوپړې، ۱۱۶ چوپړې (پاڼه) کې ديارلسمه ګڼه لنډۍ ده).

په نوموړې کتاب اوستاد ګل پاچا الفت د سروزرو دولتي مډل ګټلی هم دی او دا لومړی کتاب دی چې د لنډۍيو په باره کې له چاپه تېر شوی دی.
(کولی شئ چې ټمبل شوی دوييم انځور يې و وینئ)

دريیم:.

▲ ,, خاطر دې ډېر راباندې ګران دی

ما پر ملاله خولګۍ نه پرېښوه لاسونه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی

د چا د وړاندې سترګې نه در اړومه،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د محمدین ژواک، پښتنې سندرې په نوم لیکی دی، لومړی برخه، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا له چاپه ۲۵۰۰ ټوکه سلامت تېر شوی، د زمري په میاشت کې په ۱۳۳۴ لېږدیز لمریز کال کې د علومو اکېډمۍ له لوري، د افغانستان په علومو اکېډمۍ کې د مېندودنې ګڼه ۴، مسلسله ګڼه ۱۱۵، ۳۹۸ ټول ټال چوپړي، ۸۸ چوپړی(پانه) ، د خ ابېځی کې دریېمه او څلورمه ګڼه مصرۍ دي)
(کولی شئ چې ټمبل شوی دریېم انځور یې و وینئ)

دا ټولې هم لرغونې مصرۍ دي چې له پېړۍیو، پېړۍیو څخه سینه په سینه او ژبه په ژبه پښتنو وګړو را وړې دي.

شننه:
تاسو هم د لومړۍ مسرې بند راخستی!!؟،
تاسو دعوه کړې چې دا ما لس کله وړاندې کښلې او په آریانا تلویزیون کې مې ویلې.

بیا نو دا ادبي غلا یا بیرغي غلا (فلجیاریزم) ده چې یوه بند شېر د بل شاعر را واخلې او ځان په سې یې و تړې، یا خو به تاسو یې ترکیبي بنه راخستې وي.
لس کاله وړاندې به هېڅ پرې خبر نه وې چې دا ولسي ادب پانګه لرغونې ده او دا په بې خبرۍ دې تاسو را خستې وي.
چې تاسو کښلې دي دا زما (عاشق الله فریاد) لنډۍ ده.!!

خاطر د ډېر را باندې ګران دی
ګنې منګي لاندې خوله کېږه ورکومه

ما چې خیره کړې وه هغه یوه لرغونې لغمانۍ مصرۍ وه په لاندې بڼه:

خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
کنه منګي لاندې خوله کله ورکومه

زه صفي الله فردوس هم کولی شم چې یوه ترکیبي بڼه یې جوړه کړم او په خپل نوم یې کړم لکه:

خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
پاړکي په شونډو کې پراته خوله درکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
ځالي ځولي کوځې اوردي درته درځمه

او په همدې بنه زه کولی شم چې د ملالې ميوندوالې شاعرې زړې لنډی په شان درته د يوې ترکيبي لنډۍ رغښت و کړم لکه: هغې چې ويلي وه.:

که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

زما ترکيبی بنه يې (خو د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی):

که په ميوند کې شهيد نه شوې
د ډارن زويه! دورکاندې ته دې ليږمه

ګوره!!؛ ګرانه ښاغليه عاشق الله فرياد صيب!
تاسو زما د ادبي بهير ملګرى يې، بيا مې وطندار يې، بيا مې د ولايت يې، بيا مې يوه ژبی يې، بيا مې د امان اوستاد زوی يې
(هغه را ته يوه وار د صبغت الله مجديدي باچاهۍ کې د جوزا مياشت وه، د بشير هوټل کې و ويل:.
بچيه! مکتب ته ځې ما ويل هو،
زه ترې لږ لاړم،
ويل يې هه دا زما چای وڅښه!!،
ما و ويل نه يې څښم،
بيا يې راته و ويل هه! دا دوې تور مرچ و خوره ما دم کړي دي؛ له دې ورسته درباندې د مار، لړم، ګوسنې، کېچه، غونډل، ښامار زهر او د دوی حراميتوب تاثير نه کوي.)
د دې ټولو له پاره زه ستاسو ډېر درناوی کوم.

خو تاسو ځانمني مه کوئ، دا زموږ د ډېرو پښتنو ليکوالو علمي کمتون دی، ډېر ژر په غصه کيږئ په خپله غلتی، هر انسان نيمګړی دی تېروتنې ور سره ملې وي.
تاسو چې د کومې لنډۍ دعوا کوئ چې زما ده او لس کاله عمر لري.
ما درته درې ثبوتونه او دليلونه وړاندې کړه چې تاسو يا پوهېدلئ يا نه پوهېدلئ؛
يوه لرغونې لنډی مو په خپل نوم کړې يا تولمه، يا يې يوه برخه او يا يې يوه يا دوې درې ويکيي (لغات). چې دې ته Plagiarism (د بل چا افکار او ليکنې په خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم تېرولو ته وايي) يا ادبي غلا وايي؛ د داسې کارونو کول زه ښه نه ګڼم او تاسو سره يې په لنډپيري ښه نه منم؛ له تاسو سره هېڅ ښه نه برېښي، داسې کارونه لرغونو ګړنې پيبلو يا ادبي شفاهي ادب شېر (پيبله، اشلوک، پيړان يا شعر) لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ پېخليکي (تاريخي) ريښې چينجنه وي او پردۍيو علمي څېړونکو ته يې پيخليک تراشلی مخې ته ږدي. چې ناسم علمي رغښت ترې برسېره کولی او په پوخ کې (قضيه کې) کولی شي.

زما ملګري اوستاد عاشق الله فرياد بيا داسې يادونه راته و کړه:.
فردوس خانه! زه د امان اوستاد زوی نه يم هغه چې پاړوګر (مارانو نيونکی) و، زه د ملک امان زوی يم. هغه د الېنګار لورې و، مورږ د قرغيو ولسوالۍ يو او په قوم ناصر يو.
دا ټول کثافات دي، ته پر کثافاتو کثافات پاکوې، باچاخان لغمانی چا اچولی دی، هغه ټول شعرونه نيمګړي وايي، ته هغه څه کوې چې څه درته څه وايم هغه و منه، نورو کېسو په سې مه ګرځه.

ما ورته د يادوني ځواب بيا داسې و کښه:.
داخو سمه نه ده نو!، ما خو له چاپه تېرو شيو کتابونو او کښلو د چوپړو انځورونو سره درته په ګوته کړه چې په رڼو سترګو يې و ګورې. اوس بيا هم وايې چې زه درته څه وايم هغه ومنه، دا په کومه ښه سمه ده. لکه تاسو وايئ دا لنډۍ زما ده:

١. د عمر کچه يې لس کاله ګڼی يا په ۱۳۹۰ لېږدي کې دې کښلې (ليکلې، يا جوړه کړې)

▲ خاطر د ډېر را باندې ګران دی
ګنې منګي لاندې خوله کبه ورکومه

٢. د عمر کچه يې له يوه سلو شل کاله وړاندې قلمي نخسه کې شتون لري، چې راټولونکی او پېخليک يې معلوم نه دی په ملي ارشف کې خوندې ده په ۱۲۸۰ زېږدي کال کې (خوندې شوې، ۱۲۰ کلو وړاندې خوندي شوې)

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
ما په ملالې کوکۍ لاس کله پرېخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. استاد ګل پاچا الفت په خپل کتاب پښتو سندرې کې راوړې یا راټوله کړې او کتاب یې هم په ۱۳۲۵لیږدي کې چاپ شوی دی، له دې کتابه وړاندې په لیکلي بڼه د لنډیو کوم کتاب نه دی چاپ شوی، (۷۵ کاله وړاندې دا خوندي شوې).

- ,, خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه،،

٤. د محمدین ژواک، پښتنې سندرې په نوم لیکي (کتاب)، لومړی برخه، کې ۸۸ چوپړی (پاڼه) ، د خ ابېڅی کې درېیمه او ځلورمه ګڼه لنډی ده، په ۱۳۳۴ لیږدي کې له چاپه تېر شوی دی، (۶۶ کاله وړاندې محمدین ژواک خوندي کړې دي) له د څخه ورسته ډېرو لیکوالو لیکنې کړې په لنډیو لکه مجاویر.ا.ز ، عبدلروف بېنوا، صدیق الله رښتین،... . سلیمان لایق.

- خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
ما پر ملاله خولګۍ نه پرېښوه لاسونه

- خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
د چا د وړاندې سترګې نه در اړومه

٥. ما چې خیره کړې وه په فیسبوک کې هغه یوه لرغونې لغمانی مصری وه په لاندې بڼه:

- زما دې سر په کار ده یاره!
مال ده ښتروځی چې زه اور پرې لړومه
یه کربانه!؛
- خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
کنه منګې لاندې خوله کله ورکومه
یه کربانه!؛
- زه خو همغه مسته لیلا یم
چې رنګ مې ژېړ دی له همځولو ببله یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو دا عوا کوئ چې دا زما ده، دغه لنډۍ درې کاله وړاندې د لغمان سرغندوي (مشهور) سندر غاړي باچا خان لغماني د حسني استاد زوی ته مې و ویل چې لغمانۍ پردو کې یوازې هرمونیه و غږوه او دا په کې و وایه. هغه درې داني و ویلې او د یه کربانه!؛ بلنویکی هم ور سره د مصری په پیلنی مسره کې ور ګډ کړه یا سرباري کړه.
تر دې وړاندې نوموړي باندې ما د لغمان لرغوني لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې ګل پاچا الفت ۷۵ کاله وړاندې له چاپه تېرې کړې وې. ټولې ۱۱۳ داني مې په نوموړي باندې په ټیپي پیته کې خوندي کړې وې. دا لغمانۍ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ. چې هغه ۲. ګڼه مصرۍ په کې هم شتون درلود او تا یې دعوه کړې ده.

۶. زه صفي الله فردوس هم کولی شم چې دوې ترکیبي بنه یې جوړې کړم او په خپل نوم یې کړم چې د عمر کچه یې یوازې ستا د یادونې د ځواب له پاره وکښم ۱ ورځنۍ لنډۍ ده او په دې پېخلیک ۱٤۰۰. د تلې میاشتې په ۳۰ مې روغولې لکه:

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
پاړکې په شونډو کې پراته خوله درکومه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
څالې خولې کوځې اوړدې درته درځمه

۷. او په همدې بنه زه کولی شم چې د ملالې میوندوالې شاعرې لنډۍ په شان درته یوه ترکیبي لنډۍ رغښت و کړم لکه: هغې چې ویلې وه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

زما ترکیبی بنه یې (خو د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلط کار دی):

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
د ډارن زویه! دورکاندې ته دې لیږمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. يا داسې نورې چې يوازې نن مې (۱/۹/۱٤۰۰) زوکړه کړې او زه يې دعوه ګير شم (زما دي او ما جوړې کړي؛ ما ته منسوبې دي؛ دا ځان ته ناسم کار ګڼم او دعوا يې هم نه کوم، ځکه تاسو په همدې بڼه يوه کار کوئ او پرې ولاړ هم يئ).

کره بڼه د لرغوني مصری:.

سپوږمۍ سر وهه را خېژه
يار مې د ګولو لو کوي ګوتې رېبينه

ناکره بڼه يې:.

سپوږميه کړنګ وهه را خېژه
يار مې د ګولو لو کوي ګوتې رېبينه

زما لومړی ترکيبي لنډی:.

سپوږمۍ سر وهه را خېژه
ټېکو مروړلو نه به تنده کړم ډارنه

زما دوېيمه ترکيبي لنډی:.

سپوږمۍ سر وهه را خېژه
له ډېرو هندو نه ونه وژنمه ژېنه

يا داسې تاريخي لنډی ته:

که د خانو لښکرې راغلې
زه تر ګوملې پورې مخې ته ورځمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دوپیمه ترکیبي مصرۍ:.

که د خانو لښکرې راغلې
تورې او سپرې لیندهماره ورته ورمه

راځم شنني ته یې:

پورتنۍ ټولې لنډۍ، مصرۍ د سیلاب، رغښت، اصل، څپیز، خجنه یا زورنې او اهنګېز جوړښت له پلوه ټولې سمې او روغې دي.
عیبونه د ویکیو نه لري که تاسو وایئ؛ په خطي نخسه کې یوه عیب شتون لري د ښ ابېڅې یې خ ابېڅې کښلې، هو دا داسې شوي دي.
له بل پلوه دا شل کاله وړاندې ډېریو ماشینونو کې یاګانو شتون نه درلود؛
ګ په کې نه وو څ، او ځ هم شتون نه درلود؛ ۵۰ کاله وړاندې ټوله نړۍ کې ۵۰ لیټاپونه نه وو،
همداسې پخواني د پښتو ادب ستورو په لیکلو کې عیبونه او تېروتنې شتون لري.
چې او کې ډېریو ناکره کښلې؛ د درې ژبې چه به یې کاروو، د ډېرو پېنځه یاګاني په ورته بنه دي.
د وخت لیکونکو یا ټیپکونکو به یا غلت ټیپ کړي وي، یا به یې په منده لیکلي وي، په منده لیکلو او خوندي کولو کې څه پاتې کېږي.
لکه په همغه انځور کې ترې ن ابېڅې پاتې ګران یې ګرا لیکلی.

تاسو خو پوهېږئ په دې وخت کې په نوې پښتو ژبه کې که څوک یوه وۍ یا ویکیې (لغات)؛ آن یوه، یوه وټ (فاصله، سپیس، د ویکیو تر منځ واټن) هم ناسم لیکې؛ که په منده یې لیکې؛ که په کراره یې لیکې ناسم کار کوي.
آن که زه یې هم کوم خپلې پښتو ژبې ته پرې ملامت او غلت یم.
خو پخوانییو چې څه کړي ډېر ښه یې کړي، تر موږ یې رسولي که عیبونه یې درلودل خو هغه پخوا وه او پخوا تېر شوی دی.
هغوی پرې پړ نه دي.
بل لوري ته ټول ژوندی پښت د پښتون پښت پرې پړ دی چې غلتې او عیبونه کوي یا دوی یې نه او یوه پښتو کره پښتو باندې علمي پوهه نه پوره کوي.
بل لوري ته تاسو اوس دي ته کثافات وایئ؛
دا کثافات نه دي، د باچاخان لغماني په غږ دې درې داني واورېدلې ځینو ویکیو ته یې او آن دې ټولو ته کثافات وایې او وایې چې تاسو (زه) پر کثافاتو کثافات پاکوم.
تاسو یې یوه وار د یوه لوی لیکول مخې ته پرېږدئ چې هغه یې در سره هم نه مني او زه پر دې باندې له سلو یوه زر او دوې سوه ۱۲۰۰ ٪ کچې ډاډمن یم. ستا د ختیځ لومړی نمبر څېړونکی. The number one researcher in the East

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. د لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ انګړ

د لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ انګړ د څېړنې چوپړي یا ریسرچ پاڼې د دې له پاره وایو چې د نوموړو ګړنې پېیلو ټولې برخې اړوندې ځانګېړنې په کې د انګړ په بڼه شتون لري.

زموږ پښتون پښت انګر ته د دې له پاره انګړ وایي چې بې کچې (په کومه بڼه چې ګڼونه دي) ډېرې لويې برخې په کې شتون لري، په هر بڼه ترې خپله ګټنه اخلي، تر ټولو ورته ګڼلی وي، په بشپړه بڼه ترې پوهه او معلومات لري.
ژوي تر ټولو وړاندې خپل انګړ ځان ته غوره کوي، په پنډوسه کې پرې ژونګړ کېږي.

انګړ ته اېنګلېسي ژبي کې (Courtyard, Compound) وايي چې موږ يې په لویه کې (ګډول، یو ځای کول؛ فیصله یا پرېکړه کول؛ جوړول؛ صرف نظرکول ,, د جرم د مجازاتو څخه ،، موافقې ته رسېدل، ګډ، د دوو یا ډېرو اجزا وو څخه جوړشوی، انګړ، غولی، احاطه شوی ځاي، جارګی، چمبړ، مرکب) ته وايو.

په انګړ کې انډېرۍ، انګارۍ، روزه، سواره، انګاره، ډك، انګار، انک، انګبین؛ انګچه (پرېکړه، تصمیم، سيې (صحیح) فیصله او په زړه پورې کچه یا ټوله نتیجه: ټنګار، ثبات، ټینګ عزم)، انګرۍ، انګل، انګول (کتل، پلټل)، انګولا، (انګولل لکه د چغال، لېوه او داسې نورو)، انګوټ (وړه بېړۍ، ماکو، بېړۍ، کښتۍ؛ د بېړۍ عمله)، انګوړۍ (انګیا)، انګېټۍ، انګېرل، هوا، سا، څا، دیوال، ځمکه، خاوره، تېرې، خلاص اسمان، تلې راغلې وربځ، ږلۍ، باران، واوره، ستوري، سپوږمۍ، لمر، توپان، باړبوکۍ، تالنده، برېښنا، اووه رنګۍ او پرخ؛ ډول، ډول بوټې، ګلونه، ونې او ډنډرې؛ ډول، ډول الوتونکي او هشرې؛ د کرکېلې پیلنې او مډرنه توکي؛ اوبه، ویالې، لختي، ډنډ، وریا او چړچوبۍ؛ څلې، لرلیدی، تابدان، څارکښې او څاربندي؛ کوټې، برنډې، ځغاستې، پلغاړي، ستنې، تېران، لرګي، دړې، تخښتې، کړکي، کړکۍ، رونه او ور ... . هر څه په انګړ کې شتون لري چې زموږ د پویکولو جوګړ کېږي.

له لرغون پېر څخه پښتون پښت هم پېیله (پېیرن، شېر، شعر یا اشلوک) انګړ (کور، بیت) سره ورته والی ورکړی دی، په لرغون پېر کې به انګړ ور درلوه، چې ور به دوې پلې درلودلې، یوه کوشنۍ د وګړو تلو راتلو له پاره او لویه یې د کورني ژویو له پاره وو. ځینې پېر به یې پټونه سره برابر وو، د همدې له پاره خپل د ژبې پېیله د دوې پټه ور سره ورته والی ورکړی دی، چې هر پټ یې دوې کوشنۍ برخې لري، دوې مسرې وي، یا دوې کړۍ وي، یا دوې بنده وي. چې یوازې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې یوه پېیله کې د انګړ په کچه بې حسابه څېزونه په کې شتون لري. لکه دا لیکوال په دې لنډۍ کې:.

څه څه ځنګړي څېړی پاڼې ګڼ لښتیلیکي مي د پېیلي کښلې دینه

که چېرې موږ په علمي ډول د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ انګړ څېړنې چوپړې (د ریسرچ پاڼې) په انځورلیک (ګراف) لښتیلیک (جدول) ناځانخبرې کړو.
بې حسابه کړنې یا فعالیتونه به په لړ کې راکړي. زما په اند د اېنجینري پي اته پوستکالي لښتیلیک په ډول یو کوشنی انګړ، بې حسابه کړنې یا فعلیتونه لړلیک کوي، که وغواړو چې و یې رغوو.

په همدې بڼه په دې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ څېړنې چوپړې (د ریسرچ پاڼې یا جارګي لیکي، چمبړکښلې) کې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لښتیلیک انځورلیک څېره او کړنینوم (سر لیکونه) په دې بڼه بشپړ لمبسه کوم.

نینول: لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ نینول (فلتر کول): اوږدمنګي لار؛ لرغونی لښتیلیک نخښه؛ ټول ټال د چوپړو ګڼه: ۱۰۴۴ ؛ پېخلیک: د کب شلمه، ۱۳۹۵لېږدی یا ۱۰، ۳، ۲۰۱۷ زېږدی (پسرلی، غویی ۰۴ ، ۱۴۰۳ لېږدی یا ۲۴، ۴، ۲۰۲۴)؛ د کښلې د ټوک ګڼه: ۳؛ کړني ګڼه: ۱ څخه تر ۴. ۷؛ کړني نوم: د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ببلوالی څخه تر یببره؛ لومړینی موده ,, ۱۱۳۶۷،، ورځې؛ رښتې بشپړه شوې له سلو٪
(پیل پېر:. ۱۶/ ۱/ ۱۹۹۰ زېږدي څخه تر ۷/ ۱۰/ ۱۹۹۳ زېږدي کې ,, ۱۰٪ ،،؛
لومړی پېر:. ۷/ ۱۰/ ۱۹۹۳ زېږدي څخه تر ۹/ ۶/ ۲۰۰۹ زېږدي کې ,, ۳۰٪ ،،؛
دوېیم پېر:. ۹/۶/ ۲۰۰۹ زېږدي څخه تر ۳/۱۰/ ۲۰۱۷ زېږدي کې ,, ۶۰٪ ،،؛
درېیم پېر:. ۳/۱۰/ ۲۰۱۷ زېږدي څخه تر ۱۹/ ۲/ ۲۰۲۱ زېږدي کې ,, ۹۹٪ ،،؛
څلورم پېر:. ۱۹/ ۲/ ۲۰۲۱ زېږدي څخه تر ۲۴/ ۴/ ۲۰۲۴ زېږدي کې ,, ۱۰۰٪ ،،؛) ,, ۱۱۰٪ ،،؛ پیل ,, ۱۶/ ۱/ ۱۹۹۰ زېږدي ،،؛ پای,, ۲۴/ ۴/ ۲۰۲۴ زېږدي ،،؛ ټول ټال په یوه سیال جسم کې د ننه یا پر سر ورو ورو ښوربدل (هر هغه شی چې د اوبو پر سر ځي، د چنګك په مزي پورې کبابو نو ته د ښودلو د پاره اچول کېږي چې د چرېېدو په وخت کې توی نه شي. د یوه اوبلن پر سر درېدل) ,, ۰- ،، الته شو چې ۱۰۰ شپې مې رنې ورته شببه، شببه کړې؛ د یوه سرلیک له بل سرلیک سره د غوټې یا ټالونه (زانګو ډوله بستره چه په رسیون سره پې پر دیوالو یا ونو ځړوي، هاممکس)؛ رښتنی یا شوی کار؛ پاتې کار؛ وېرې (بحراني، انتقادي، غیرمطمین، خطرناك) پاتیشونی کار؛ پړاو (څلی، نښه چې یو واټن د میل په حساب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویشي یا مهمه پېښه)؛ شفر (د رښتو ټولګڼه، قوانینو مجموعه، رمز، کوډ): اېنج. ص. ف ۲؛ بیا کتنه (سمونه): د مرغومي له ۲۶ ۱۳۶۸د لېږدي (۱۶/ ۱/ ۱۹۹۰زیږدي) څخه وده (پرمخ تلل، ترقي کول، وده کول، بشپړېدل. پرمختګ، ترقي یا بشپړتیا)؛ نیونه (تمبونه، چارخانه، کار د صحیح کېدو له پاره نګراني او د همدې مقصد له پاره لارښوونه، دغه علامه (۷) چې په کتل شوې تصحیح شوې پاڼه، جمله، کرښه او نورو باندې اېښوله کېږي، کنټرول، لټونه، درول، ژغورول، د تصحیح په غرض کتل په سترنج کې (کشت) ورکول یا مخ نیوی.): اېنج. ص. ف؛ منل (تصوییبول، خوښه ورکول یا موافقه کول): ډیپلوم انجینر صفی الله فردوس خان.
د لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ لښتیلیک انځورلیک کړنینوم لکه:.

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو بېلوالی؛ تعریفونه؛ بېلونکې نخښې؛ د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)؛ د اواز ټېټوالی او لوړوالی؛ دفتنګونه؛ لوړ د پلورلو وړ؛ د کچې اندازې؛ د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو سیمه ییزې پایلې؛ عیبونه او تېروتنې؛ په بشپړولو یې اثر؛ تاثیر نه شمېرل کېدونکی؛ د پښتو ژبې لهجه؛ د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ژبه؛ د ولس بدلون؛ په پښتو علمي ادب کې مېنډېدوکه؛ بېلګې یې؛ بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ؛ د نورو نویو جوړولو تکل یې؛ اړوتي غني کول او خپرول یې؛ موندل او د ولس له منځه یې ټولول؛ آر؛ اوسمهال یې د ډېرولو تګ لاره؛ د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل؛ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ځای؛ د پېخلیک، پېر، ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری، د څېړونکي په پېیلو کې تشبې؛ رښتنی وېش د دوی د محتوا او موضوع له مخې، انګړ او یېبره.

چې د لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ انګړ تازه په تازه، نوي په نوي لښتیلیک انځورلیک څرګندوي، چې پښتون پښت کولی شي، د هر انځورلیک، کرښه، د اړېکې لښتي، پېر، شننه، انګېرنه، سپړنه، خاپ داغ (خال، ټکی، پلموتي؛ ټپ، ټپی؛ نوغي؛ سیمه، ځای؛ داغ داغ کول، رټه کول؛ نښه کول؛ رټه کیدل؛ په نښه حکیدل؛ لیدل یا پیژندل.) په ځغلنده لید و ویني.

د ورډ پوستکالي له پامه د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ څېړنچوپړي (د ریسرچ پاڼې یا جارګی لیکي، چمبر کښلې) کې چوپړي ,, ۱۰۴۳،، دی، ۳۰۰۲۳۶ ویکي لري، ۱۰۹۲۲۰۲ (منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه ,, د ابېڅو، اونورو،، پرانټ.) داني یې وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري، ۱۴۱۷۵۲۰ داني منشوره یې له وت سره دي، ۱۴۰۸۴ پراګرافه دي او ۳۸۲۲۰ لینو کې کښل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹. ېېبره

په ګړني ډول د وګړو یا د خلکو د پوهې کچه:.
د يوه کس د پوهاوي له پاره مونږ مجبور يو، تر څو چې شل کاله لکچر ورکړو ترڅو چې پوی شي. او که په يوه چمبړ ليکي کې و وايو؛ يا په يوې علمي څېړنه کې؛ يا ناول، کېسه او د لوبغالو کې د لوبو نه... .
ياره دا چمبړ ليکی او علمي څېړنه تاثير لري.
دغه شيان د دې باعث کېږي چې دلته نظم پلی شي. ترڅو پورې چې دی په دې تاثيراتو پوهېږي، ترڅو چې دی شل کاله زده کړې کوي بايد دی پوۍ شي.

نو اوس سم دستي له پاره څه کول په کار دي؟ چې مونږ يو سړی د ربنت (قانون) لوري ته و خوځوو.

که چېرې تاسو د هليوډ سينما ډېری ګڼه وحشتناکه فلمونه وينۍ چې خپری يې، دا څه تاثير لري!؟ دا غواړي چې په محلي قوانينو باندې يا قواعدو باندې خلک د ځينو سرغړونو (انحرافاتو) نه د قانون په لور و خوځوي.
لکه په ننداره کې يوه جلۍ ده، غواړي له ښاره د باندې ځنګله ته لاړه شي، په ځنګله کې روانه وي، يو دم يې غومبسه وچيچي، خارښ پرې پيل شي، وپړسېږي، پړسوب يې وچوي او له کړېکو بې سده شي.
کوښښ کوي چې د دوی د ټاتوبي يوه جلۍ داسې ځای ته يوازې لاړه نه شي چې الته ورته تاوان کوي. هغه چې وايي د فلم اريبلی دي: انځور ۷۰٪ سلنه اغېزه کوي په تاثير کې. د سفرونو نه، د دانه، د دانه... .

په ميلونونو، ميلونونو خلک دا فلمونه ګوري مګر نه پوهېږي. کېدی شي چې د هليوډ لاربښوونه کوونکی (ډيريکټر، رييس) په دې باندې پوی شي. چې دا فلم يې د څه له پاره جوړ کړی.

په همدې چمبړ ليکي کې پښتون پښت له پاره همداغسې کېسې دي، دې کې بيا په نويو بشري علومو کې ډېر ستر، ستر بحثونه، کېسې، انګېرنې او څېړنې اړوونکې دي. دا ډېرلوړ لېول يا لوړ، لوړ پوړونه (ليولونه) لري.

چې انسان څه رنګه مطالعه شي؟ د بېلګې په بڼه يوه ناانډوله يا ناول دی، چې ليلا او مجنون، مومن خان او شيربانو، ملا عباس او ګلبشره، چنګيز خان او تورک خاتون، احمد خان او انارګلي، پلانی او پلانی، چې دا ده او هغه ده، پلاني داسې و کړه او پلاني داسې و کړه.
دا محلي کړن لارې (قاعدې، مقررات يا Local Regulations) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ کولی شو په دې باندې له ټېټې سطحې نه. هغه ځوک چې پوهېږي ټول خلک خو نه پوهېږي کنه، د ټولو خلکو د پوهولو له پاره ځو، ځو سلیزي وخت لګېږي او پانګه (سرمایه) په لګښت (خرڅ، خراجات، بیه، مصرف) رسیږي.

اوس زه وایم د یوه سړي د پوهولو له پاره یوه مېلیون ډالر هم کافي نه دي، یوه سړی پرې نه تکملیږي. چې هغه دي د ژوند په ټولو رازونو باندې پوی شي.
که چېرې په یوه سړي یوه میلون ډالره هم مصرف کړې بیا به هم هغه په ډېرو شیانو نه پوهېږي.
نو اړتیا لیدل کیږي چې. مونږ ډېر عادي رښت (قوانین) په ډېر عادي سطحو په عادي طریقو یا کړنلارو کې په خلکو باندې پلی کړو او هغوی ورسره اشنا کړو.
په غیر مستقیم ډول باندې.

ګڼلی پښتون پښته! اوس راځو د جاپان چارپېریال یا محیط ته که چیرې تاسو د پیشو اهمیت او د هغې اغېزې وڅیړئ. بیا یې افغانستان کې پرتله (مقایسه) کړې نو دا ډېر توپیر لري. ګورئ!!؟ د جاپان حکومت خلکو ته د دې په خاطر رښت (قانون) و ټاکه چې دوی به د پیشوګانو په ننداړتون کې له ۱۹ ساعتونو څخه زیاتو کې پرې لوبه او ننداره کوله، نوموړي دولت و ویل چې له ۹ ساعتونه ډېر رښت نه شته چې زیاتی پرې و شي.

د دوی میرڅمن پر دوی باندې ترټولو لوی اتومي بمونه وغوځول، ټول ټاټوبی یې ورته لوټې، لوټي کړه، خو د دوی پوهګړو هغوی ته هېڅ په ناوړه سترګه ونه کتل، ټولو وګړو یې لکه د لېندۍ غشو په شان یوازې یوه نخښه درلودله، چې په لویه کې خپل د نخښې منځه به ولې، موخو ته به ځان رسوي، مرګ ویل او رټل به نه کوي، خپل دین به په هسکو ځلوي، هغوی ته به وایي چې په علمي ډګر کې له موږ سره تل مرسته و کړی، بېرته راستانه شئ، په ودانه ونه او پرمختګ کې زموږ پل لوړ کړئ، دوی د میرڅمن هر څه په شلخي بڼه جوړو، اړولې ځېره؛ همغه برخې په بېلا بېلو بڼو جوړ وو، که د نوي ښاري پرمختګ ټوډي رېل تمځي ځېړنې لاسته راوړنه د دوی ځېړونکو پیله وه، د ځېړنې ارزونې په پېر به په میرڅمن ټاټوبي کې ویل چې دا ځېړنه ناسمه ده، روغه پایله ګټنې ته نه ورکوي، تاسو جاپاني ځېړونکي باید یوه بله ځېړنه باندې کار و کړئ چې پینیوال غونډوس کې ثبت شي.

خو هغه جوړونه به یې خپل یو امریکایي ځلمي ته ور کړه، چې په همدې ځېړنه وکړه او نوم یې په خپل نوم کړه. چې تر ټولو ښه ټیکلی (ریکاټ) زموږ د ټاټوبي شي. هر ټیکلی چې د امریکا اړوند ثبت شو، دوی پرې خوا بدي نه شو، که هغوی تور کلم رغوه، دوی به یو لږ اوږ، بل لنډ، بل پېړ، بل ګل لرونکی، بل سور او که د دوی تور و دوی به ژېړ ورغوه، د پرمختګ هر اسباب، الې، توکي یې کاپي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاپي، کاپي کړه، چې ټول په همدغه سلوکو کړ شو، چې خپل ټاټوبی یې وځلوه، خپلو وګړو ته یې ودنه، سوکالۍ، بډاینه، زدهکړه، دود، د ژوند کړنلار روغه کړه هغه څه چې دوی غوښته، د دوی غوښتنه او تر ټولو لوی ټاکلی بنسټیز ارمان وو هغو ته یې ځانونه ورسول.

بل لورې ته یو شی چې تاسو په سترګو نه وینئ د هغه تاثیر په تاسو باندې څه دی؟؛ نه شته!، په ساینس کې دا ډېره لرې خبره ده. پرته زموږ د خوږ پیغمبر حبیب الله محمد رسول الله ص د عقلي او نقلي لاربښونو څخه چې هغه موږ ته په پوخ کې کړي او لمبسه شوي دي. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګر خپل پښت ته اوږدمنګی (اوږد عمری) دی، په هېڅ بڼه به په پښتون پښت ته بوژن نه شي. زه په دې باندې لېیلم چې دا به سویي بابېزه یېبره و لري.

د دې پیله ساده برابروي دا چې دا ګډول لیکی یا جارګی لیکی (چمبر کښلی) یا چمپېره کښلي څخه په بڼه ډول ګټنه واخلئ هېڅ باکه نه لري، ولې!؟؟ ناګټله یې ډېره باکه لري او ناګټله یې د نوي پښتو پښت اند، وند، پند، ژبې ته سر دردی او رنځ دی. د دې له پاره ګټلتیا یې په څار ده، وه یې لولئ، موږ ته په چورلېڅ پېر پښتو زموږ رښت د پوهېدلو او ځېرکتیا په کار ده، تاسو لنډ پر لنډ؛ لنډ پېري مه کېږئ، لنډ پېري په آر کې اصیلو پښتنو لارغه نه دی، هر څوک چې وار، وار داسې کړ کېږي، نو دوی لنډمنګي دي.

ځل اورېدلو ډېري بې ګټي معلومېږي خو کله چي یو وخت د یوه پښت (نسل، قوم) سیاسي او ادبي تاریخ لیکي نو ګوري چې، په یوه ټاکلې تاریخي مرحله کې، دغه ډول پېیلې د پښت د ذهنیت او احساساتو اصیل او نګه ښکارندوی دی.

ختیز پېژندنه، ژبپوهنه، د پېخلیک مطالعه او څېړنه، د نړیوال سیاست پلټنه او څېړنه، د کلتوري مسایلو څېړنه او پلټنه کې پیاوړی لاس لرل غوره وي.

زموږ ټاټوبي تل له داسې پرېوتو میرڅمنو سره مخ کېږي، چې د وګړو او ژویو پر هېڅ اصل او ارزښت باور نه لري، تل یې ولاړ وګړي ربېي، ټولګډونه اسنتیاوو او زېرمو، مېرمنو، سړو، سپین ږېرو، تورسرو او کوشنیانو وژونکي او وېرونکي برېدونه کوي، دا یوازې او یوازې چې زموږ پښتون پښت په تېر پېر کې پر ډېریو هېوادونو واکمني کړې او اوس نادرې طبیعي زېرمې لرو.

د دوی نه پالل او ښکېلاګرو په کړنو نېغ تلل، بې ننګي ده، بې شملې یي ده، بې غیرتي ده، بې عزتي ده، بې ابروګي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما پر خپل پښت خپلې کښلې و منلې!
لورا لور، کوراکور، سر پر ځنې، په وېړه خوله، خوله پر خوله، غاړه په غاړه، په ښکاره، په پټه، په ځغرده، په ډاګه، ډانګ پېلې او پردې کښلې مې دغې سکالو دودیزه کمبله را ونغاړم.

که د نوبل جایېزه په ټولنیز ارمان، انساني پیغام یادوني او هنري ځانګړنې له پلوه ارځول کېږي.
دغه ډولي، ښاګلی او نازک هنر له جادویي اغېزه؛ د نني ښکېللي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، هېواد پالني، هېواد سره د مینې او بډاینې له پاره کټنې واخستل شي.

ټول پېږران (پېیلې، شعرونه) پر دې ډول اړین باید په کره پښویه او د پښویې په ټولیېز ګړدوددي، تشریحي، پېخلیکي، پرتلېز، ښوونیزې، اخځي (Reference)، روغاونیزې (Structural)، زېږندي (Gnerative)، جوله ونجي – زېږندې پښویې (Transformation-Generative Grammar) وندي وي.

زه دا کره بوږوم چې، ما خپلې لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ و کښلې، داسې شوني ده چې ځینې برخې به یې ترېښتې برېښې. خو هغه الله ج پر ما لورینه کړې، ما قصدي نه دي کښلي، نه مې په زوره کښلي او نه شلخي پېیلې دي، له مانه کښل شوي دي او پنځي پېیلې دي.
په ټوله کې به دا کره و مومۍ، د علمي ډګر سرچینو ته هم رسول کېدی شي او په بېلابېلو علومو کې ترې ګټنې پورته کېدی هم شي.

زه هم د خپلې ژبې مینوال او ژمن پازوال (زمه وار) یم، له ډېرې مینې ځه لیکم او د دې له پاره زخمې زړی (ژوبل یا ټپې یم) له احساس سره مې شپې په میاشتو او کلونو وېخښې تېرې کړې دي.
یوه ځه مې لیکلي دي د ځېړونکي (لومړی نمبر تحقیق کوونکي یا د ختېځ لومړی نمبر ریسرچر) په ډول نیم ګړتیا نه لري، چې هېڅ مې نه وی لیکلي نو نیمګړتیا به مې هېڅ روغې، سترې او سمې کړې نه وې.
وار، وار په اړېستلي پار مې نیم ګړتیا په کره کولو کې بېا، بېا اړخن سمون راوستی دی. اوځار (ډاګېز) یم چې پښت ته مې کښلې پېیونکی (امېل جوړونکی) د پاغوندو شم.

زه په لیکنه کې د ضعیفو ټکو او کمزورو استدلالونو ځخه ډډه کوم، نه مې بوږولي (راټولولي) او نه یې بوږوم (راټولوم).

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوم چې کښلې مې په پوخ استدلال، قوي منطق او رواوړل شويو عقلي او نقلي سکلوه ولاړې وي.

زه د رېسرچ پاڼو يا څېړنې چوپړو جوړونکی يا څېړنه کونکی، پلټنه کونکی، تحقيق کوونکی نه يم چې څېړنه يا رېسرچ مې غلت يا ناسم وي. بلکې زه د رېسرچ پاڼو يا څېړنې چوپړو چلوونکی، خپروونکی، هغه څوك چه ليکنې اصلاح کوی او بيا يې چاپ ته چمتو کوي، يا نشر ته چمتو کونکی (لکه د څېړنو) يا رېسرچ پاڼو يا څېړنې چوپړو بدلون ورکونکی يم.
تل د څېړنکو او رېسرچ کوونکو څخه زما کښلې سمې، سترې، روغې او لوړې وي. زه تل د کښلو بوړولو کې راستی (رښتيا) وايم او تل په کښلو کې سم يم.

زه د پښتون پښت يوه علمي پيپلن، ليکوال او د ختيځ لومړی نمبر څېړونکی The number one researcher in the East په بڼه د خپل پښتون پښت هر وګړي ته نوې بډايه او د سرغندويتوب تازه کښلې کښنم او د لرغون پېر په دې لنډۍ دا کښلی (د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ څېړنچوپړي يا ريسرچ پاڼې ليکی يا کتاب) پای ته رسوم.

ستاسو په دوې سترګو مين يم

د خدای له پاره يوه څل و ګورئ مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰. د انځورونو، ځېړو او لښتیلیکو لړلیک:

درېیم ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:. د مصري هیروګلیف لیک بڼه چې په لغمان ولایت مهترلام ولسوالۍ ګټې ځنګ او غور ولایت فیروز غرونو کې هم په لرغونو ځاینو کې په ډېرو کې شتون لري. شېړ سوه لیکلي شیان وو ۶۰۰ د مصري هیروګلیف لیک بڼه دي ,, سړی او ملت ، ۲۳ مخ،، چې زموږ د ټاټوبي پیخلیک په ډاګه کوي. انځور (# ۵۴ انځور) ٥٤

۲:. ارامي لیک بڼه په لښتیلیک کې درېیم ګڼه کې شتون لري، ځینې اوسني پښتو ابېڅې دي خو بېلوالی یې پر دې کې دی چې هېڅ ټکي نه لري. (# ۵۵ انځور) ٥٥

۳:. د پیل پېر (وختي وخت، د وخته وخت، مخکښې وخت، وړاندی وخت، مخکینی پېر، په سر کې پېر، پخوانی وخت، لرغونی پېر، نږدې پېر، را تلونکی وخت) ارابي دوران انځور.. ٥٨

٤:. په ۱۹۲۰ زېږدي کې د جرمني بانک نوټ یا جرمني مارک هامیانۍیو یوه بېلیون جرمني مارک (۱۰۰۰ مېلیونه) ٦٠

٥:. د ښارونو او د کافي ذخیره (امانت ایبنودل، رسوب کول، پاسره ایښوول، ذخیره کول) پته د لغمان ساحه کې. (# ۵۸ انځور) ۸٤

٦:. د منرالونو ټیکلی (ریکاټ) یا منرالوجیکل ریکارډ په نوم د امریکا فینسټ مهالنۍ انځور. (# ۵۹ انځور) ۸٤

۷:. ,, کونځیټ سپوډومین، ۲۰ سانتي لوړ، له ماوۍ، لغمان، افغانستان ځخه (د سوربوښني راټولشوي) انځور یې مېرمن نیلې بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۵ چوپړی) (# ۶۱ انځور) ۸٥

۸:. شین سپوډومین کرسټال، ۶۰ سانتي لوړ، تر ډېره پورې دا د فینسټ له لورې لاسته راوړل شوی کرسټل دی، یوه جوړه ده، دوې دانې دي، له ماوۍ، لغمان، افغانستان ځخه (د سوربوښني راټول شوي) انځور یې مېرمن نیلې بریند اخستی دی. (# ۶۰ انځور) ۸٥

۹:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي لوړ، له کورګل، لغمان، افغانستان ځخه (د سوربوښني راټول شوي) انځور یې مېرمن نیلې بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۰ چوپړی) (# ۶۳ انځور)................ ۸٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي لوړ، له کورګل، لغمان، افغانستان ځخه (د سوربونني راټول شوي) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۱ چوپړی) (# ۶۲ انځور) ۸٦

۱۱:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۶ سانتي پېر ، له ماوی، لغمان، افغانستان ځخه (راټولشوي د سوربونني) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴ انځور) ۸۷

۱۲:. ,, ایلبیټ ټورمالین کرسټال، ۲۱ په ۱۵ کې، له کورګل، لغمان، افغانستان ځخه (د هیرب اوبډا راټول شوي) انځور یې ویندیل اي. ویلسن اخستی دی.،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴ انځور) ۸۷

درېیم ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۸. ۱ لښتیلیک :. په دې لښتیلیک کې پلټنه داسې په ډاګه شوې یا ځېړنه داسې ښودل شوې ده چې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ موندل او دولس له منځه یې ټولولو اوډون (ترتیب) وندي کوي. ۳۲

۱۰. ۱ لښتیلیک:. په روان پېر کې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ د ډېرولو او تک لارې لښتیلیک (جدول) بڼې ځېره. ٤۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱. د کره ليکنې پښتو په پښتو تشريحي وييکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتيليک کې کښل شوي:

بېلګې:-

وی د ابېڅې په سته — **مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکي کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.**

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور ځښتن، د مور ساتونکی، د مور ميړه، والد.؛. ۴۵، ۱۵۵ او ۲۰۹ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابليــس شيطان ؛. ۱۰۹، ۲۲۲ او ۳۵۶

ابېڅه: يوه توری، يوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی يا مفرده ښځېنه وی ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۳۳ او ۳۵

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابيټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۴۹ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه يا ــه)، زورکۍ هې(ه يا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دوديز: ا؛ غږېز(فونوميک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ بېلګه: اره، اړ؛ غږېزليک arā́, aṛ.
؛. ۳، ۷، ۱۴، ۱۶، ۲۰، ۳۲، ۴۰، ۴۱، ۳۶۱، ۳۶۳، ۳۶۷ او ۳۶۸ چوپړو کې شتون لري (او ۱۶ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅی: يوه توری، يوه حروف، نر لړ نوم دی يا مفرده نر ويکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۳۶، ۴۸، ۴۹، ۱۰۰، ۳۶۰ او ۳۶۹ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابيټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤۹ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۹۹، ۲۰۴، ۲۰۶، ۳۲۶ او ۳۶۰

اټکل: نظر. ؛. ۶۷، ۸۱ او ۲۸۷

اچیان: د غوایانو هغه جوړې ته وايي چې کروندګر پرې کرونده کولبه کوي. له کده واړه وي او وطني یا لغماني یې هم بولي، ځانګړتیا یې: په بېړه کار کوي او زر ستړي کېږي، د پېرېدلو بیه یې ارزانه ده او د لاسته راتللو ګڼه یې زیاته ده. دوهیمه بېلګه یې انکیان نومېږي. له کده لوړ وي او زراعتي یا کونړي یې هم بولي، ځانګړتیا یې: ورو کار کوي په ډېر طاقت سره او زر نه ستړي کېږي، د پېرېدلو بیه یې ګرانه ده او د لاسته راتللو ګڼه یې کمه ده. درېیمه بېلګه یې چپیان نومېږي. چې چپه ښکرونه لري او کم پیدا کېږي. ؛ ۳۲۷

احمد خان: د پښتنومیر، باچا ابدالي، دورانی، احمد شاه بابا. ؛ ۳۱۹

اخته: مشغول. ؛. ۲۹، ۲۶۱، ۳۵۰ او ۳۵۹

ادم ذات: بشر، انسان، ژوی د حضرت ادم (ع) اولاده، اشرف المخلق، بنې ادم. ؛. ۳۲۷

ارو: راګ دی: سا دي دي ګا دي ما نا دي په دي ګا ما پا ني سا. ؛.۳۲۷

اړک په اړک: بغل په بغل، طرف په طرف، تاو را تاو. ؛. ۳۲۷

اړم: د پښتو ژبې سرغندوي لیکوال شاعر محمد اسمعیل اړم پیتار منځنی نوم دی. ؛. ۳۲۷

اړمه: تکیه، پایه، ډډه. ؛. ۳۲۷

اړیکه: رابطه. ؛. ۴، ۳۸ او ۵۲

ازاریان: د ازار جمع ده، خلکو ته مصیبت ورکونکی. ؛. ۳۲۷

ازانګي: انګ. ؛. ۳۲۷

اسارت: غلامي. ؛. ۱۵۰ او ۲۰۲

اشنا: ملګری، دوست، اندیوال. ؛. ۲۷، ۳۰ ، ۸۸ او ۳۷۱ (ټول ټال ۲۹ وارې نور)

ازرده: ډېرزیان رسونکی. ؛. ۳۲۷

اقتدار: دوران. ؛. ۶۴ او ۱۹۷

اکلیاټوریس: مندکه، خسته. ؛. ۳۲۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکیډمي: دارالتعلیم، اکاډیمي، د تعلیم جونګړه، د زده کړې کور، اکاډمي، هغه ځای چې التـه د افلاطون د مدرسې پیروي او نظرې زده کړې ورکول کېږي. ؛. ۳۸۳

اکۍ: کاکۍ. ؛. ۲۴۷

اپلا: خوشې، روان. ؛. ۱۲۷ او ۲۲۲

الګ: بېل، جلا، جدا، الیده. ؛. ۳۲۸

الماسک: تالنده، په اسمان کې د لیکې په بڼه برېښنا ده. ؛.

امام: هغه تن چې په ټول کران کریم د الله کتاب عمل کوي او په دونیوي علومو کې لوړې زده کړې و لري. ملا هغه تن چې کوران(قران) کریم لیکی، لوستل او ویلی و وسي، پېشواء، هغه میر چې کوران کریم لیکی، لوستل او ویلی و وسي، هغه مشر تن چې کوران (قران) کریم لیکلی، لوستل او ویلی و وسي او پرې عمل کوي یا کړلېږي.؛. ۳۱۶

امرو: راګ دی: سا نا دي پا ما ري ګا دي ني سا ني سا ري ګا دې سا. ؛. ۳۴۴

انا: نیا، ادکۍ، د پلار مور، د نیکه مندینه، د نیکه ارتېنه، د نیکه مینا، د نیکه میرمن، د اکا ښځه، د بابا کور ودانه. ؛. ۲۰۵

اندکي کوشنی فکر، یا کوشنی پام. ؛. ۳۲۸

انکړ: اکر، حالت او وضع (بد انکړ) ؛. ۲۰۵

انګار: سکروټه. ؛. ۶۶، ۹۰ او ۳۱۶

اوتې بوتې: بې هوده خبرې، چټي او بې باکه خبرې. ؛. ۳۲۸

اوب: اوبدل یا (بافت). ؛. ۳۲۸

اورپکي: جګړه مار، جنګ اچونکي، وسله وال، د کلاشینکوف ریشته داران. ؛. ۳۷۶

اورغونکی: وزګوړی، د اوزې بچی. ؛. ۳۲۸

اوږدپېری: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوږدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶ او ۳۲

اونیزه: هفته وار. ؛. ۳۲۸

اېنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي، برداښت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا يې د خطونو په واسطې سره ګښني يا ترسيم او تياره وي. ؛. ۲، ۳، ۵۶ او ۳۸۰، ټول ۲۰ واري راغلی دی.

ائينـه: اېنداره، هنداره. ؛. ۱۲۲

ايستی: ويستلی. ؛. ۳۲۹

ايډال ويس: دولسپانی، ټيکګولی، ټيکوی، يو ګل دی چې ستوري ته ورته بڼه لري، په رنګ سپين دی او داسې غرو يا د ځينګوړا د پرښو په درزونو کې شنه کېږي، دا ګل د سيويس هېواد ملي ګل دی چې وګړي سکي لوبه کوي او په ډېره مېړانه سره لاس ته راوړي چې پيداکول يې ګران کار دی، د دې راوړل د زړه ورتيا نښه ده، دا ګل يو ملګری بل ملګري ته د لاس نښې له پاره ورکوي. ؛. ۳۲۹

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶ او ۳۱۸

آس: اس، اسپ. ؛. ۷۰، ۱۸۸

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بابل: په اېراک يا عراق هېواد کې د ښار نوم دی. ؛ ۴۹

بابېز: ناڅيز. ؛. ۳۲۱

ببولالي: هغه شعر ته و ويل کېږي چې په هغه کې د ناوې ښه ستاينه، يادونه او تعريف کوي. د واده په هغه وخت کې وايي چې د ناوې سينګار تمام شي نو پېغلې سر يوه دايره جوړه وي او ناوې يې په منځ کې کېښنوي او ښه ستاينه، يادونه او تعريف يي په شعر کې کوي. نوموړي شعر ته ببولالي وايي. پاتې شونې دي نه وي چې د پېغلو په ډيرا کې هغه مېرمنې ګډون کوي چې هغه واده شوي او يا کوژده شوي وي. بې مېړوخه او انجونې نه شي کولی چې په نوموړي دايره کې ګډون و کړي. ؛. ۲۲۹

بـادار: مـالک. ؛. ۹۹، ۱۱۶

بادرنګ: سبزي ده. ؛. ۱۷۲، ۱۸۸ او ۲۴۹

باغه ګل: د الينګار ولسولی کې د کلی نوم دی. د ګمبه او څخره نومي کليو د سيند نه پورې. د توری کلا نه مخ په غره لورته په درځنی سيمه کې پروت دی. ؛. ۳۲۹

بڅري: زره. ؛. ۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدرنګه: مخنته. ؛. ۲۰۹ او ۳۵۳
بـډه: د ماشومتوب ملګری، د کمکیوالي ملګری، وړکیتوب اندیوال. ؛.۳۲۷
برخوردار: کامیاب، بهره مند، بریالی. ؛. ۵۱، ۷۰ او ۲۰۴
بشپړ: تکمیل، مکمل، پوره. ؛. ۵۲
بلواګر: شورشي. ؛. ۱۸۷ او ۳۷۷
بګی: ټانګه. ؛. ۳۵۱
بڼ: باغ، فردوس. ؛. ۳۱، ۳۵ او ۴۵
بوستان: بڼ، وچبڼګی، باغ، فردوس، بهشت، جنت. ؛. ۶۱
بوژن: دهشت، بلواګري، ډاراچول. ؛. ۳۲۱
بوړ: راټول. ؛. ۱۰۸، ۲۰۳
بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۲۰، ۲۴۵، ۲۴۷ او ۳۲۲
بوړم: راټولوم. ؛. ۱۲۶
بوړوم: راټولوم. ؛. ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۹۹، ۲۳۹ او ۳۲۲
بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۳۳۰
بولنده: کومانده. ؛. ۱۵، ۷۶، ۷۷ او ۷۸
بولندویان: کومندانان.؛. ۷۷ او ۸۱
بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۱۸۵، ۳۴۸
بیره: تیز، ګړندی، رټ، څڼبکی. ؛. ۷۶، ۷۷، ۲۶۴، ۳۴۷ او ۳۵۲
بېړنـۍیو: عاجلو. ؛. ۳۳۰
بې زبانه: حیوان، کم طاقت، عاجز. ؛. ۳۵۵
بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۸، ۹، ... . او ۳۷۲ (۸۵ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)
بېهان: بیهي، بیی، د منو په شکل خیران ګردان پوټکی لري او زېړرنګ. ؛. ۳۰۱

٤. پې (پ)

پار: ساعت، وار. ؛. ۳۰۳
پاتوړی: وارث، اصلي پتساتی. ؛. ۸۹
پټون: کشر، وروسته پاتي. ؛. ۳۱۶
پردېس: مسافر. ؛. ۱۴۷، ۱۶۷، ۲۰۰، ۲۹۵، ۲۹۸، ۳۰۲ او ۳۸۴
پرلغښتی: سېستماتیک. ؛. ۲۳۰
پرګی: غرنۍ میوه ده چې قهوهیي او برګ رنګ لري، البته زړي یې خوړل کېږي. ؛.
پړ: چپه، نسکور، ژېړمخی، زېړمخی، ملامت. ؛. ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرونی: ښځینه ځادر، ټیکری. ؟.
پسد: سم دم، رمټ، جوړ تیار، هوښیار. ؟.
پښت: نسل. ؟. ۴۶
پښېله: کافیه یا قافیه ؟. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلاوی: استازی. ؟. ۱۰۵
پلنګ: پړانګ. ؟. ۱۱۰، ۲۵۸
پلو: د ټیکري هغه برخه چې په سینه پرته وي او له پیڅکو(ځنډو، ژۍ) پیل او د ټیکري تر نیمایی پورې وي. ؟. ۳۳۱
پلوه: اړخه. ؟. ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۶۹ او ټول ټال ۱۷ دانې نور شتون لري.
پلوري: خرڅوي، خرڅلاو، خرڅول، پلورل. ؟. ۴۶، ۵۳، ۱۹۳ او ۲۷۴
پنځا: تخلیق مفرده نر وییکی یې پنځ دی. طبیعت. ؟. ۲۰۶
پنځه: تخلیق مفرده نر وییکی یې پنځ دی. ؟. ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۷۸ او ۲۳۸
پور: قرض. ؟. ۴۳
پوروړی: قرضدار. ؟. ۳۳۱
پوړ: منزل. ؟. ۳۵، ۹، ۲۱، ۵۰، ۱۸۵ او ۱۸۷
پوپک: د ماشومانو یوه بېلګه لوبه ده. هغه خالي دروی چې د ولې ونې د نازک ښاخ څخه لرګی د منځ ساکه(ساقه) یا ډډ اوباسي او پوستکی یې پاتې کېږي، چې ورته پوپک وایي. او ماشومان په خوله کې د غنمو دانې او یا نورې وړې دانې اچوي او هغه د خولې په واسطه پوپ کوي. چې هغه دانه د پوپک په منځ کې په سرعت سره د نښې طرف ته درومي. ؟. ۳۳۱
پوښتي: پوښت، پوښتنه کول، سوال کول. ؟. ۲۸۵
پوهګړي: روڼ اندي. ؟. ۲۰۷ او ۲۶۲
پیداینت: زوکړه. ؟. ۵۶، ۵۸، ۳۳۹ او۳۵۳
پیسو: مفرده وی یې پیسه ده، هامیانی، پیسې. ؟. ۵۹
پیغله: باکیره جلی، بې مېروخه، ناواده. ؟. ۵۲، ۷۳، ۸۳، ۱۰۸، ۳۰۲، ۱۵۶، ۱۶۳، ۱۹۲ او ۳۵۲
پیمانه: تله، اندازه. ؟. ۹۱
پینی: کائینات. ؟. ۴۹، ۱۱۸، ۱۸۵ او ۲۶۰
پیبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؟. ۷۲، ۸۲، ۱۱۵ او ۳۷۱ ټول ټال ۹۲ وارې نور راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېیړن: پیپله، اشلوک، شپږ، شعر، (نظم). ؛. ۱۶، ۱۷، ۷۲، ۱۱۴، ۱۱۷، ۳۱۶ او ۳۳۴

۵. تې (ت)

تابدان: دړینځه. ؛. ۳۱۶

تان: تشکیل، رغونه، جوړښت، ۲: خوی، رویه. ؛.۳۳۲

تېږ: پړی، رسۍ، عوبدل شوې لومه. ؛. ۳۴۶

تېران: بونجی (مونجی) هغه څوک چې پزه پیته کوي او لنډه وي یې، پیت پوزی. ؛. ۳۳۲

تراڼ: پیل، شروع، برید. ؛. ۲۲

ترخان: د لرګي چینچی، هغه څوک چې له مالیې څخه معاف وي. ؛. ۳۳۲

تروګی: یو ډول ګیا ده چې غوا یې و خوري پړسېږي. ؛. ۳۳۲

تاړاک: ټول وژنه، عام وژنه، قتل عام. ؛. ۴۶

تړانګه: دره. ؛. ۵۹

تعلیم قدم (کدم): شپږم حالت د سیستم دی، کې ورته وایي:- کله چې ګور پای ته رسي تعلیم قدم پیلېږي. بیا شپه میري سره په ګډه وایي یو!، خپلو پخښو ته ډب ورکوي. بیا وایي دوه! بیا خپلو پخښوته ډب ورکوي. بیا وایي درې! بیا خپلو پښوته ډب ورکوي. ؛. ۱۸۶، ۳۳۲، ۳۵۹، ۳۷۳ او ۳۷۸

تـل: بېخ، ژورتکی، ژوره نقطه. ؛. ۳۴۹

تمکه: یو راز زهر او شیدې لرونکی بوټی، یو ډول غرنی بوټی دی چې د زهر پې لري. ؛. ۳۳۲

تمکه: زهري شیدې کونکی. ؛. ۳۳۲

تمن: اشخار، تمنه، د اشخارو د بوټی څخه جوړه شوې پلنه چکۍ چې د صابون په ځای استعمالیږي. ؛. ۳۳۲

تنځرو: تمځرو، تنزرۍ، تمزری، یوه مرغۍ ده چې خوندوره غوښه لري. ؛. ۳۳۲

تنډوس: یو ډول ګیاه، یو ډول واښه دي چې د پسرلي په موسم کې راټولېږي. ؛. ۳۳۲

توتان: تازه میوه ده، د توت ډېرنوم. ؛. ۳۳۲

تود بخری: پروتون. ؛. ۳۳۲

توران: تور کندهاري انګور دي بیخي تور. ؛. ۳۳۳

تورایته: یوه ډول تورانګور دي چې لږ شان سوروالی هم لری. ؛. ۳۳۳

تورتوړو: ګونګی. ؛. ۲۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورتیلی:	لمر سوځلی، هغه سړی چې تک تور وي، تورسوی شی. ؛. ۳۳۳
تورکوټا:	د ځای نوم دی چې د لغمان ولایت مهترلام ولسوالۍ مخې ته پروت کلی دی، د لغمان ولایت په مرکز کې شتون لري، یا د تورکوټه. ؛. ۳۳۳
توره پاڼه:	بنفشه، یو ډول بوټی دی چې ارغواني رنګه ګل لري. ؛. ۳۳۳
توره خره:	سهار وختي. ؛. ۲۱۸
تورم:	د موسیکۍ یا د ډمتوب یوه اله د چې پوکوي یې او د تولۍ په شان اواز اوباسي.؛. ۱۸۶
توروټکو:	د تورو نقطو جمع ده: قران کریم، مقدس کتاب، او پښتانه یې د الله تعالی له لوري رالیږل شوې مقدس کتاب قرآن پاک چې د حضرت جبرائیل امین ملائک په واسطه پر حضرت محمد (ص) نازل شوی دی بولي. چې زموږ ژوند، قانون، نظام دې کتاب پورې تړلی دی. ورته وایو او منوونکو ته یې مسلمان وایي. الله تعالی مونږ ته له یو لړ شیانو څخه په کلکه منه کړي یو چې هغه حرام دي او نه به یې کوئ: په ځمکه کې فساد، د پردو خبرې منل، یهودو او عیسویانو نه پیسې اخستل او لاس ورسره یو کول، د مسلمانانو وژل، قتل، غلا، زنا، سود، شراب څښل، د خوږ غوښه خوړل، د یتیم مال خوړل، ظلم، منافقت،... او له هغه سره شریک نیول دي. او بل لړ شیانو یې حلال ګرځولي دي چې همیشه به یې کړئ: د انسان درناوی، د پلار او مور درناوی، بېوزلو، مسافرو، لارورکو، کوشنیانو، سپینږیرو ته خواږه او اړي بابرول، یووالی، لمونځ، روژه، زکات، حج، یوازې او یوازې د الله تعالی د رضا له پار جهاد، ښه صلوک، ښه رویه، ارام خوراک کول په ټیټ اواز غږېدل، د مشرانو احترام، پاک خواږه خوړل، جغات، د مور اوپلار په وړاندې د اوف کلمه هم نه ویل. ؛. ۱۹۳
توریشانه:	تور بخنه، تورنګی. ؛. ۳۳۳
توژن:	دوران، پریود. ؛. ۲۸۸
توکي:	مواد. ؛. ۲۹، ۳۰، ... . (تول ټال ۲۸ وارې نور)
تور:	په پړتیا تورن، ملامتیا. ؛. ۲۸۶
تومن:	شیرګرم، ترم. ؛. ۳۳۴
تونده:	غوړه مړی. ؛. ۳۳۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېرې ګل (تیرګړی): د مهترلام په ولسوالی، د لغمان په مرکز کې د کلي نوم دی. له مریم کوړې نه کوز لورته
(نوټ: نوموړې پرتې او اوارې سیمې پېخلیک دی. د شپاړسمې پېړۍ سرونه وو، د کروندو د کرکیلې د مالیاتو غونډولو راپورونه چې به سلطانت ته ورتله نو د دې ختېځې پرتې او اوارې سیمې چې د الینګار او الیشنګ د سیندونو او تړانګو په غاړو کې وې افغانستان باله، او نومه وړی نوم به بابا ته ډېر خوند ورکاوه. او وروسته سلطان احمد شاه بابا ابدالي دوراني د ټول افغانستان نوم کړ، چې تر اوسه پورې پرې یادېږي.)
نو یو هندو سوداګر چې نوم یې تېرې ګلې نومیده او همدې کلي کې اوسېده.
د وخت په تېرېدو سره نوموړی تیرګړی شو. او بیربل هندو انګړ هم په همدې کلي کې وه. هغه وخت چې سلطان احمد شاه بابا ابدالی دورانی له هندستان څخه راستون شوی وو، نو ډېری ګڼه هندوان ور سره راغلي وو او په دې کلي کې ژوندګړشوي وو. ډېری ګڼه وګړي په دې اند دي چې نوموړی له پخوانه د تېري ګل په نوم وو او وروسته تیرګړی شوه. د لغمان زوړ ښار یې هم بولي. ؛. ۳۳۴

تیندار: د تره ښځه یا کاکۍ. ؛. ۳۵۸

٦. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیبلې (پیېرن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوهیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه,، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوهیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوهیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۹، ۱۰، ... . ۳۸۵ (ټول ټال ۱۶۴ وارې نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وی یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وی) او ټپې (ښځینه وی) کېږي. ؛. ۶، ۸، ۱۰ ... . ۳۷۰ (ټول ټال ۲۷۰ وارې نور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټپه ايزې (ټپيزې): د وی يا ويکيي له پامه ټپه ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټروييکي، ټروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وئ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.
د پښېلې کلمې يا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې ځلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالى لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پاى ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستى نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې څپې خوږغږي د ټپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د ټپیزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېداى شي. غوره سته د ترنګتوک په پایني مسره کې دى چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکی او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له نیمکی، انګی، لنډکی، بګتی، کېسی (شبې)، پاړکی، کاکړی، ناري، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتی، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې ښېپزی، ځلور ښېپزی، پینځه ښېپزی، شپږ ښېپزی، اووه ښېپزی، اته ښېپزی، نهه ښېپزی، لس ښېپزی، هایکویی، مونډۍ (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښېلیزی، ناپېیلی او سلسلی، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ښېرنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سری پېیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، ځلور سره ټپ له ځلور سره ټپه ایزې سره، پینځه سره ټپ له پینځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۳۳۶، ۳۳۷ او ۳۳۸

ټاپی: په نښه شوی، ټاپه شوی۲: په ټکو لوخسی (خصی) شوی، ټپي شوی، ټکېدلی. ؛. ۳۳۸

ټاپڼ: مهر لګونګی، ټاپه کونکی، چاپه کونکی. ؛.

ټاټ: افسوس، ټاپ ، ارمان، اوسوز، اوسوس. ؛.۱۲۸، ۱۳۰ او ۱۳۵

ټانټس: کم عقل، شوده، ساده، ناپو. ؛. ۳۵۵

ټانټوری: ټانټور، ټاندور، د ښپیاکې (چاپکو) ټوټې چې نغري کې یو دبل دپاسه اېښودل کېږي او په اسانه اور اخلي. ؛. ۳۳۸

ټبر: کورنی، کهول. ؛. ۱۱۱، ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۳۷ او ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټبوټبوک: غرنی بلبل. ؛. ۳۳۹

ټپر: سونډي ټوکر. ؛. ۳۳۹

ټټر: سینه. ؛. ۹۶، ۱۴۱، ۱۷۴، ۲۰۵ او ۳۰۴

ټټنګ: دښته، بیابان، میره ، وچه دښته ۲: خالي لاس۳: د افغانستان په ختیځ کې د یو ځای نوم دی. ؛. ۳۳۰، ۳۴۸ او ۳۷۶

ټګمار: دوکه ورکونکی، غلط توونکی، تېر وېستونکی، خوله په سروونکی، چل ورکونکی، فریبکار. ؛. ۳۳۹

ټنډان: پلن، پړسیدلی. ؛. ۳۳۹

ټنډه: وچولی، تندی. ؛. ۱۸۳ او ۳۱۴

ټنګ: انګ، انګ لرونکی اواز، د بدبختۍ زیری. ؛. ۳۳۹

ټوکان: د تخرګ لکړه، امسا، ټاپوړی. ؛. ۳۳۹

ټول: واړه، درست. ؛. ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۴

ټولګو: صنفونه، ټولګي، ټولګی یکړ نوم دی. ؛. ۳۳۹

ټولګوالو: هم صنفیان، ټولګیوال. ؛. ۳۳۹

ټولګی: صنف، کلاس. ؛. ۳۷۳

ټولواله: سیستم. ؛. ۱۰، ۵۱، ۷۱، ۹۴، ۲۳۰ او ۲۴۰ (چوپړو کې دا وی یا لغات شتون لري یا راغلی دی)

ټیټ: کوز، لاندې. ؛. ۴۴ او ۲۰۵

ټیټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۶۲، ۹۴، ۱۹۵، ۲۱۵، ۲۴۴ او ۲۸۸

ټیکۍ: د وی له پامه ټیکی هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيکی د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټيکی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکی بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانبنودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکی د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول ېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټيکی په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټيکيو، باندې يوه رښت د تطبيق وړ دی، ياڼې داچې د هرې ټيکی لومړی مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکی د لومړی څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسيږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۲ چوپړی او ۱۶۷ وارې نور راغلی دی

ټيکيو: ټيکی يې يکړه وی (يوون ويکی يا مفرد لغات) دی يا د ټيکی ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۳۴۰ ... . (۲۹ وارې نور راغلی دی)

ټيکی ايزې (ټيکيزې): د وی يا ويکيي له پامه ټيکی ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند،

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټيکۍ ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهېم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروييکي، تروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هېيجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، بنه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لرې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوهېمې درېيمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټيکۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانښودې، ،ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلي وي، لنډۍ ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې څلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پېنځمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېيمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږي د ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې ترڅنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه
(د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سته د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نومورې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکې سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پیېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپیېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پیېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.
نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلې وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکۍ ایزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورو دانو شپږ سره ټیکی ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټیکی ایزې نوم باندې نوموم، چې د پښتو څلور او پېنځه سره پېیله له څلور سره او پېنځه سره ایز ټیک، پېنځه سره رټ رمټ ایز یا پېنځه سره سم برابر ایز او ایزې سره تشبع کوم، چې ورته ټیکی ایزه وایي، په دغه ډول څېړې لرې، درې سره ټیکی ایزې، څلور سره ټیکی ایزې، پېنځه سره ټیکی ایزې، شپږ سره ټیکی ایزې، اووه سره ټیکی ایزې، اته سره ټیکی ایزې، نهه سره ټیکی ایزې او لس سره ټیکی ایزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوې ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نوموم یې. ټولې ځنګېرنې یې د ښادی د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۳۴۰، ۳۴۱ او ۳۴۴

۷. جې (ج)

جانان: زما ریضائي نوم دی، زما ریضایي مور را باندې جانان نوم ایښی و، په دغه نوم به یې نومولم، ۲:) لالی، لېوال معشوق، حبیب، محبوب. ؛. ۶۷، ۱۲۱او ۴۰ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې الته فیصله کېږي. ؛. ۲۲، ۴۵، ۳۷۸ او ۳۸۷

جغات: کوشش، ربړ، زیار، زحمت. ؛. ۲۲، ۱۷۰، ۱۷۳، ۲۰۳، ۳۳۳، ۳۶۶ او ۳۷۳

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وییکي یې جګړه. ؛. ۸، ۴۳، ... . او ۲۷۷ (ټول ټال ۴۱ وارې نور).

جګړه: جمع وی یې جنګونه، مفرده وییکي یې شخړې. ؛. ۸، ۳۰، ۳۴۴... . (ټول ټال ۳۵ وارې نور).

جلا: بېل، جدا. ؛. ۳۲۸

جګا: (جګه)، کوړ. ؛. ۳۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلګیو: د جلګۍ مشابع ده چې د چمن واښه دي چې ځرکا لري. ؛. ۳۴۵

جنبان: لړزنده، لړزېدونکی. ؛. ۱۸۸ او ۲۹۷

جوګر: ځپره، جونګړه . ؛ ۱۸۸ او ۲۹۷

جولا: غالی اوبدونکی، ټوکر اوبدونکی. ؛ ۳۵۹

جیجرۍ: کوزړۍ، کوزلۍ، د خاورو ګډوۍ، د خاورو ګډوه، د خاورو هغه لوښی چې لاستی لري اوبه په کې ځښلی کېږي. ؛ ۱۸۸ او ۲۹۷

جیجکې: جمع وییکی دی د جیجی، هغه مرغۍ دي چې د لوپټ نومي مرغه ځخه نه جلا کېږي. ؛۳۴۵

جیجی: د یوه مرغه نوم دی، هغه مرغۍ چې د لوپټ نومي مرغه ځخه نه جلا کېږي. ؛ ۳۴۵

جیجیونتی : د موسیکی د کماچ ټاټ یو راګ دی، رکهب یې با دي دی په دوو ګندهارو (کومل ، تیور) او دوونکهار و ویل کېږي، ارو، امرو . ؛ ۱۸۸ او ۲۹۷

جیل خاني: زندان، بندیخانه. ؛ ۲۸۶

جیویش: هود، یهودي، بني اسراییل، د لغمانی بلا (بلحه) زامن. ؛. ۱۸۴

۸. چې (چ)

چاڼ: ستره، پاک، صاف شوی، پاک شوی، غلبیل شوی، کره شوی. ؛. ۴۱، ۵۳ او ۳۸۸

چامبېل: جمبېلی، چلمیلي، یو ډول سپین ګل دی چې ډېر ښه بوی لري خوسپین یې ډېر پیدا کېږي. ؛. ۳۴۵

چانډو: یو ډول نشه ده چې افین (اپیم، تاریاک) په اوبو کې پخوي اوچلم کې یې ځکوي. ؛. ۳۴۵

چپاول: ګوښه کول، چورول، تالاکول. ؛. ۹۲

چپېټ: چپېټ، ټوکمار، ټوکي، مسخرهچي، ټوقي، ملنډي، مسخره کونکی، دوړه مار ۲: کړتو، قړتو، قړتن، غورتن. ؛.

چپېټ: تکړه الک، غټ الک، تندرسته سړی ۲: ځرګنده، ښکاره، معلوم، چپټه. ؛. ۳۴۵

چټي په چټي: هسې بې فائیدي، محضې محضې. ؛. ۳۴۵

چرسي: له چرسو تن، هغه تن چې چرس ځکوي، نشه کونکي مواد دي. چرس. ؛. ۳۴۵

چرلنډی: خاکساری، متواضع، چرلنډ. ؛. ۱۸۸، ۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

چرلنډی: متوازن، خاکسار. ؛. ۱۹۴

چغځی: مغز، مغځ. ؛. ۱۸۴

چغشکې: د ماشومانو کوچنیانو ځلمیانوځنې، د ماشومانوځنی، کوچنیانوځنی، ځلمیانوځنی. ؛. ۳۴۶

چوپړي: چوپړی یا مخ، پاڼه، ورقه، صفحه یې یکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۳۸۹ (۲۰ واري نور ټول ټال کښل شوی.)

چوپړی: مخ، پاڼه، ورقه، صفحه لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۳۹۲ (ټول ټال ۳۸۹ واري نور کښل شوی.)

چارمغز: غرنی میوه ده چې ګرد شکل لري. البته پوټکی او مغزیې خوړل، غوځان. ؛. ۳۶۶

چناک: چېناغ، یو نوع شرط دی، چې د چرګ د سینې دوې شاخه هډوکي په ماتولو سره پیل کېږي، دوې تنه یې په دې موخه تړي، چې د زهن چټک تیا، زکاوت پکې معلومه وي. دواړه تنه په دې بېلګه سره تړه تړې چې که هر څه ما تا ته لاس په لاس درکاوه نو د هغه سیز له نیولو او اخستلو نه وړاندې به راته یاد وایي. که یاد يې و نو له نیولو وړاندې ورته واي چې یاد، که هېر يې و، مقابل لوری ورته وايي چې ,, ستا هېر زما په یاد.،،
نو په دی حالت کې چې يې سره په کوم څه باندې شرط تړلی وي هغه به ورکوي. لکه: وړو او غریبو د چېناغ ګټلو ناغه: بېلګه- ایندازه، ړومنځ، د بوټانورنګ، کالي، لونګی، پکول، د میلې مصرف.
ځوانانو او مینو د چېناغ ګټلو ناغه: بېلګه- نوی کتابونه، ښه قلم، غوړکی، ټېسوټ ساعت، ټمپیوټر، د سرو زرو ګوته، له ټنډې مچه، په زړه پورې ختې او کالي.
شتمنو د چېناغ ګټلو وبه: بېلګه- د ښادی مصرف، موټر، د لوړ پوړو ودانیو کور، د حج مصارف، په نړیوالو هوټلونو کې مېلمستیاء، د باندنې هېوادونو د ډیسکوټیک مصرف، باندنې هېوادونو د قمارخانو مصرف پری کول. ؛. ۱۸۵

۹. ځې (خ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۱۰۰

ځاځل: قهرول، په غصه کول. ؛. ۱۸۸ او ۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانځارونی: ځاریدونکی، فیدایي، قربانیدونکی. ۶. ۳۴۷
ځانګړې: خاصه. ۶. ۸۴، ۱۰۰ او ۱۰۸ (ټول ټال ۳۳ وارې نور.)
ځانمرګی: ځان وژونکی، انتهاري، خودکش. ۶. ۱۰۵
ځانمني: کړجنی، مغرور. ۶. ۲۳۹، ۲۸۶ او ۳۱۰
ځدراڼ: ځدران په پکتیا کې د یوه نامتو او مشهورې قبیلې نوم دی. ۶. ۱۶۴، ۳۹۲
ځغ: غویانو په اوړو یې ړدي، سپاره تړ، موتې، پال، تیر، رسی(تیږ)، ځونډې او غویه کنټرول وي. ۶. ۳۴۷
ځغونځونکی: په ډېره اوبی ترتیب ګڼه ګونه راوستونکی. ۶. ۳۴۷

ځلان: ځلانده، درخشانه. ۶. ۳۵۱
ځواکونه: پوځ، لښکر. ۶. ۷۰، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۲، ۹۱، ۹۲، ۱۵۵ او ۱۶۳
ځنځوونکی: څاڅکی څاڅکی تویونکی، ټکی ټکی کوونکی، څڅوبی کونکی، قطره کوونکی. ۶. ۳۴۷
ځینګر: ګڼې. ۶. ۳۴۷
ځینګوړا: لغمان ولایت د الینکار ولسوالۍ، د نورلام بابا کلي سر ته لوري ته یو دنګ سپین په واورو پټ د اوړدو پرښو لرونکی غره څوکه ده. ۶. ۱۳۶، ۱۳۷ او ۳۲۹

۱۰. څې (څ)

څاڅکی: څڅوب، چکک، څکک ، څڅیدنه، څڅوبی، قطره، څڅواکی. ۶. ۳۴۸
څار: کتوکه، تعقیب، تر پام لاندې ساتل. ۶. ۴۳ او ۳۲۱
څارل: تعقیبول. ۶. ۱۸۸، ۲۷۷، ۲۷۸ او ۲۹۶
څارې: بې اتفاقي. ۶. ۱۸۸ او ۲۹۶
څپان: د اوبو توپان. ۶. ۱۸۸ او ۲۹۶
څپاڼ: کتار، قطار، صف، چیل. ۶. ۱۸۸ او ۲۹۶
څپرکی: فصل، برخه. ۶. ۱۱۴، ۳۷۶ او ۳۸۱
څپوڅو: څپوڅی، خاپوړی. ۶. ۳۴۷
څپیز: څپه ییز. ۶. ۲۷، ۲۸ او ۳۱۵
څپیزو: څپه ییزو. ۶. ۳۴۷
څځلو: سجدو. ۶. ۳۴۷
څځلې: سجدې، مفرده وی یې څځله یا سجده ده. ۶. ۱۷۵ او ۱۹۴
څڅبکی: ګړندی، چټک، تیز، ژر، رټ، بیړه. جمع وی یې څڅبکي ۶. ۳۳۰ او ۳۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

څڅوبکی: څڅواکی، قطره، څاڅکی. ؛. ۱۵۰
څڅڅکي: د اوبوپوکڼی، د اوبوپړومبی، بړبوکۍ. ؛. ۳۴۸
څربولېړه: غټول کېږه، چاغول کېږه. ؛. ۳۴۸
څرخباڼ: بازينګر، څرخبانی. ؛. ۳۴۸
څرګړو: څرګړی، يو نوع غرنی بوټی دی، چې تارتار وابښو په شان دی، په زړه پورې بوی لري او اکسره د کوټو په غولي او جماعتونو کې يې د فرش له پاره اچوي لکه بروځې. ؛. ۳۴۸
څرګه: بزبو، ترړی، حق دوسته مارغه، يوه ډول مرغۍ ده چې د شپې له خوا ځان په ونه کې ځوړند وي او حق ناري وهي. ؛. ۳۴۸
څېرمه: څرمه، نږدې، کم وخت. ؛. ۳۱، ۷۶، ۲۳۶، ۲۵۳ او ۲۵۴
څرو: د اور رڼا. ؛. ۲۱، ۱۸۵ او ۱۸۸
څکل: کم واټن، لږه فاصله، لږه لاره، ۲: څښل، چښل، چيښل، چيکل، ۳: څکل: په ژبه د يو شي کيفيت. ؛. ۲۹۷ او ۳۸۸
څکل: د يو شي خوند کتل په ژبې سره، د يو شي کيفيت معلومول. ؛. ۹۲
څکه: څکاکه، روزي، هغه څه چې خوړل کېږي. ؛. ۱۵۵، ۱۸۸، ۲۹۷ او ۳۰۳
څلنۍ: چهار شنبه. ؛. ۹۱، ۱۰۶ او ۱۷۵
څلورځنډی: څلورکونجی، اطاق، کوټه، خونه. ؛. ۳۴۸
څلور لارې: چوک. ؛. ۳۴۸
څلی څولی: لوړې ژورې، څلې څولې۲ : د لارې توښه. ؛. ۳۱۰ او ۳۱۳
څلېر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ، په ټيټنګ کې ډنډ، په بيديا کې تالاو، جووړ، ترېلی، اوډ. ؛. ۱۸۳ او ۳۸۷
څورلېڅ: څورلېڅی، چورلېڅ، لټ، محور. ؛. ۱۶، ۲۰، ۲۳ او ۴۰
څمڅه: د څمکې په مخ درځ (درز) يا د ځمکی په مخ چاود. ؛. ۲۰۳
څمغېلی: وړه او زړه خيمه، وړه او زړه کيږدۍ، ۱: څپره، شيشی، برلک ډوری، د مرغانو شکنو (شکانانو) او نورو ځناورو د ډارولو دپاره په پټي او فصل کې درول شوی وي. ؛. ۳۴۹
څمغېلي څمغېلي: وتره (ځمکه) ، وچه او لمده ځمکه. ؛. ۳۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګزان: په ډډه، په اړخ، په یوه طرف. ؛. ۳۴۹
ځو تر ځو: ترځوپورې، تر ځومره پورې، ترځومره زمان پورې. ؛. ۳۴۹
ځورله: خنځیر، خنزیر، سرکوزی. ؛. ۳۵۶
ځورلېځی: لټ، محور. ؛. ۳۴۸
ځوسیس: جاسوس، سوسیس، څارونکی. ؛. ۱۸۶ او ۳۵۷
ځوکړ: کوځه، چوکړ. ؛. ۲۵۶، ۲۹۵ او ۳۰۰
ځوګیر: انتظار کې ناست، منتظر، په ځوکی ناست، د ښکار په طمعه ناست ښکاري. ؛. ۳۴۹
ځولسیزې: سو دیې لس، لس کاله. ؛. ۳۴۹
ځه او ځه: پلانی او پلانی. ؛. ۲۰۳ او ۲۸۰
ځه نه ځه: کم او زیات، لږ او ډېر. ؛. ۳۴۹
ځښتن: الله، رحمان، رحیم، ساتونکی، الله تعالی، رب.؛. ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱ او ۲۳۴

۱۱. خې (خ)

خاوند: رب، الله، ځښتن، ساتونکی. ؛. ۲۴، ۶۶، ۹۰ او ۹۶
خاوند: مېړه، ساتونکی، شا یا شاه. ؛. ۱۷۲، ۱۸۸، ۲۴۵، ۲۶۶، ۲۹۷، ۳۳۶، ۳۶۰
خپنځېدو: خپنځېده، په ځمکه اوارېدل، په ځمکه تېنته کېدل. ؛. ۳۴۹
خپې غوړی: غوړنرمی، غوړپوستکی، د غوړپېځلی، د غوړ پوځکی.؛. ۳۴۹
ختیځ: شرق، لمر خاته، هغه ځای چې لمر ترې را پورته کیږي، هغه سیمه چې لومړی پرنورو سیمو رڼا او روښانایي خپروي. ؛. ۶، ۳۰۴، ۳۱۵، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۳۴، ۳۳۹، ۳۵۶، ۳۵۹ او ۳۹۰
خځوک: خځوکی، د ځمکي مخ چاودنه. ؛. ۳۴۹
خچلی: ټېله کړی، پورې وهلی، اچولی، غورځولی، پورې وهل شوی. ؛. ۳۴۹
خدایرو: په الله قسم، په الله سوګند، په ځښتن تعالی سوګند، په ځښتن قسم. ؛. ۸۱، ۸۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۳۰۳، ۳۱۰ او ۳۱۳
خدریوان: هغه ځوک چې د کلي مالونه بیایي او بیا ترې د مال په سر ډوډۍ غواړي، خدری، د غوبه ډوډی، غوبانه ډوډی. ؛. ۳۵۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدړ: ګدا، مسکین، خوار، غریب. ؛.

خدشه: شوکاره، په نوکانو ګرول. ؛. ۱۸۳ او ۱۹۰

خدعه: دوکه، فریب، چل. ؛. ۶۵

خرپټه: یو ډول خړرنګه واښه دي چې اواره دښته کې شنه کېږي، نرۍ پاڼې لري او خلک یې خوري. همدارنګه د پېچ مرض یا د نسناستي دوا ده. ؛. ۳۵۰

خرپیاځه: یو ډول بوټی دی چې سپین ګلان کوي او نرۍ اغزی لري. ؛. ۳۵۰

خرټی: غونډ، ګردی. ؛. ۳۵۰

خرټسکی: یو ډول بوټی بېخ چې ګرد یا غونډ منډ شکل لري او تریخ خوند لري. ؛. ۳۵۰

خرډګ: یو ډول سارنی بوټی دی چې پلنې او لویې پاڼې لري. ؛.

خرډیګ: د بوټي نوم ده، موږکی، هغه کوشنی لرګی چې د مرغیو په دام (تلک) کې وي او ډوډۍ یا غوښه یا بل شی په پېل کېږي. ؛. ۳۵۰

خر زوره: یو ډول واښه دي چې دوه جلګه او شین لریو دا واښه په ځمې کې څارویو ته ورکول کېږي. ؛. ۳۵۰

خرسومبه: پښۍ (رواش) غونډې یو بوټی دی چې په غره کې ساره اوشګلن ځای کې شین کېږي، په اوړي کې تازه خوړل کېږي او په ژمې کې حیواناتو ته د خوراک په ډول ورکول کېږي. ؛. ۳۵۰

خرسونه: د خرس جمع ده، یو ډول خوشبویه واښه دي چې د ریشکې (ریشقې) په شان تخم کوي او خلک یې خور وا ته ور اچوي. ؛. ۳۵۰

خرغوږی: خرغوږ، یو ډول خړ رنګه پټ لرونکی بوټی دی چې خلک یې د ځینو ناروغیو له پاره استعمالوي. ؛. ۳۵۰

خرغوله: یو ډول بوټی دی چې د ویالو په غاړه کې شین کېږي او ځینې خلک یې پخوي، همدارنګه د هغه دانو له پاره چې سر یې نه وي وهلی د ملهم په ډول استعمالوي. ؛. ۳۵۰

خرغینی: خرډګی، خرګی، خریری، یو ډول مرخیړی، ګوځی (د هنوانو ستوری، کاپرخولی، لیوه پسکی) دغه ډول مرخیړی نه خوړل کېږي. ؛. ۳۵۰

خرمېری: یو ډول نبات دی چې په سارا کې شین کېږي، که له ځمکې را وکښل شي په ولیو (ریښو) باندې یې ژولې نښتي وي. ؛. ۳۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرواړه: یو ډول سارانې سابه (ساک) دي چې سورګل کوي او د پسرلي په سر کې پیدا کیږي. ؛. ۳۵۱

خروړک: یو ډول سارانې سابه دي چې سپین او سره ګلان کوي د پسرلي په اولو وختونو کې پیدا کیږي او اومه خوړل کیږي. ؛. ۳۵۱

خروه: د شین شوبی (شمشوبی) په څېر یو بوټی دی. (بل لوري ته انسان هر بوټې او پاڼې خوړلی شي خو چې غوړ و نه لري. لکه څېړی، نارنج، بلېټی یا روسی وله او داسې نور) ؛. ۳۵۱

خره کی: یو ډول اغزی دی چې خلک یې په ژمي کې د پسونو له پاره وچوي. ؛. ۳۵۱

خره واژ: یو ډول سابه دي چې د جوارو د بمبل په ډول ګل کوي او ځاروي (حیوانات) یې خوري. ؛. ۳۵۱

خریټی: ازدحام، د خلکو ګڼه ګوڼه . ؛.۳۵۱

خړا وه: د سپو جنګ. ؛. ۳۵۱

خړسان: کوره سان ، یو ډول نخي او سپین ټوکر دی. ؛. ۳۵۹

خړنګی: شینشوبی، یو ډول سارنی بوټی دی چې ګل یې شین اوپاڼې یې خړ دي او لوړوالی یې ۵۰ څخه ۷۵ سانتي متره پورې رسیږي. ؛. ۳۵۱

خولګۍ: وړه خوله، کوشنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۳۵، ۱۴۸، ۱۸۳، ۲۵۶، ۳۰۸، ۳۱۲ او ۳۶۷

خولګوټی: مچو، مچکه، مچه. ؛. ۳۶۷

۱۲. دې (د)

داج: ناوې د واده کالي، هغه کالي چې ناوې ته د پلار له کوره ورکول کیږي. ؛. ۱۸۴

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۱۸۴

دانګ: ټوپ، خیز. ؛. ۱۸۴

دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۵، ۳۲ او ۲۴۰ (ټول ټال ۵۰ واري نور.)

داوڼ: ټکری، شال، زړوکی، پوړنی، پرونی. ؛. ۱۸۵

دوچار: ګرفتار، اخته، مبتلا، ګیر، ککړ. ؛. ۳۵۲

دد: ځناور، ځیرونکی ځاروی، ځیرونکی ژوی، وحشي حیوان. ؛. ۷۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، ځیرونکي ځاروي، ځیرونکي ژوي، وحشي حیوانات. ۶. ۱۸۹
درخشان: ځلان، ځلاند، روښانه. ۶. ۳۴۷ او ۳۵۳
درزنۍ: پلن هوار میدان ، سم ډګر. ۶. ۲۶ او ۴۰
دروېښته: ګډې وډې، درشته. ۶. ۳۵۲
درغل: مکار. ۶. ۱۶۱
درکار: یو بوټی دی چې زېړګول (ګل) او سپین بیخ لري. ۶. ۳۵۲
درکړ: د بګۍ د ارابې ګردۍ الفه، د ګاډۍ ګردۍ ارابه، ګاډیله لرګی. ۶. ۳۵۲
درکړۍ: غوجل، د کورني ژویو خونه، د اهلي حیوانات کوټه. ۶. ۳۵۲
درغلي: خیانت، درغلنه، منافقت، چل (چریکي لار). ۶. ۱۸۴
درناوي: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیګی، ځیګتوب. ۶. ۴۵، ۱۴۹، ۱۵۵ او ۲۲۷
دریځ: ممبر. ۶. ۹۲، ۳۷۲، ۳۷۴ او ۳۷۵
دښن: دښمن، میرځي. ۶. ۲۱، ۴۳، ۴۴، ۴۵ او ۱۸۶
دښانو: دښمنانو، میرځمنو. ۶. ۴۳
دم ګړۍ: روانپېر، اوس محال، اوس. ۶. ۶
دنګ: لوړ، جیګ. ۶. ۱۶۹
دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ۶.۵، ۲۷، ۲۸ (۸۱ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.)
دوسیه: کېس، د کېسې تړلي چوپړي، د مسلې غونډی، مکتوب. ۶. ۳۵۲
دوهنۍ: دوشنبه. ۶. ۱۰۶
دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ۶. ۳۵۲

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري. ۶. ۸۱، ۱۱۲، ۱۵۲ او ۱۸۹
ډاډینه: تسلي، ډاډګیرنه. ۶. ۱۱۲
ډډون: تلاش، لټون، پلټنه، لټونه، پلټون. ۶. ۷۱ او ۱۸۴

۱۴. رې (ر)

راخپنځم: پړ کوم، نسکوروم، راچپه کوم، چپه کوم. ۶. ۳۵۳
راستــــې: کوځې، لارې، کشونه. ۶. ۳۱۳
راستۍ: رښتیا. ۶. ۳۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ؛. ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳

رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۱۷، ۲۶، ۹۹، ۲۲۷، ۱۴۶ او ۳۶۵

رټه: تېزه، بیړه، . ؛.

رټې: رټه یې مفرده وی ده، جمع وی یې ده بیړه، . ؛. ۳۱۸

رټی: تېزپېغله، ګړندی پېغله، څڅبېکې پېغله. ؛. ۳۵۳

رفتار: تګلاره، کردار، کړندلاره. ؛. ۵۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۴۴

رنده: د ترکاڼی یوه اله (وسله) ده چې لرګي پرې تراشي، اواره، ثیقل کوي. ؛. ۳۵۳

رنګړي: رنګی، رنګړی یې مفرد وییکي دي ، لکه پټی چې له خځلو څخه پاک کړي او کښت خپله اصلي بڼه وه ښايې. ؛. ۳۵۳

روان سیند: الف: بېلهجې وییتون، ساده لغات نامه، اسان قاموس (ساده فرهنګ)، بې: سويي ولاړ سیند (دریا یا رود جریان دار). ؛. ۳۵۳

روښــانه: ځلانده، زلانده، درخشانه، معلومداره. ؛. ۲۵۲

روغناوی: ساختاري، بڼه يي. ؛. ۳۵۳

رېږدان: ځوځیدنه، تریدنه، لړزیدنه، رېږدیدنه. ؛. ۳۵۳

۱۵. ړې (ړ)

ړبن: لېړجن، ناړجن، لاړجن. ؛. ۱۸۴، ۱۸۶ او ۲۱۳

ړنجي: د غاښ ربښې، ولیې، ولې، او د مات شوي غاښ پاتې شوې جرړې (ربښې)، مغري ړنجه. ؛. ۱۸۴

ړنګری: د چلم دروی، د چیلم نل، چلم نی. ؛. ۱۸۵

ړبنه: هغه څوک چې لېړ یې بهېږي، هغه څوک چې لېړجن وي، هغه څوک چې ناړجن وي، هغه څوک چې لاړجن وي. ؛. ۱۹۴

۱۶. زې (ز)

زانګو: د ماشومانو دخوب ټال. ؛. ۳۱۷

زده کړه: تحصیل. ؛. ۳۰۰

زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۹۹ او ۳۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړان: زړامبو، ژړاندو، زړاندو. ؛. ۳۵۴

زنکيان: هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زيات ګران وي؛. ۳۷۸

زوزات: ماشومان، واړه، کمکيان، اولاد،خيل خانه ؛. ۲۲، ۹۶، ۲۶۰، ۲۸۰، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۹ او ۳۸۱

زوزان: زوزات، ماشومان، واړه، کمکيان، اولاد،خيل خانه ؛. ۲۲، ۴۹، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۱۱۱، ۱۸۴، ۲۶۰ او ۲۷۹

زوزان: تريخ اغزی، د اغزيو يو ښېلګه ده چې ډېر زيات تريخ وي او د اوښانو خاص خوراک دی؛. ۳۵۳

زوکړه: پيدايښت ؛. ۳۷، ۴۵، ۵۶ ... . ۳۷۱ (ټول ټال ۳۱ وارې نور راغلی دی.)

زيان: تاوان، نقصان، سوی ګټه، نا ګټه، بې فيدې، سوی فيده، لامفيد؛. ۹۹ او ۲۰۷

زيرسر: ذخيره ؛. ۳۵۴ او ۳۸۴

زيګي: د زيرګی جمع ده چې په دي مانا سره ده : جيره ګی؛ ششګی؛ جزګی؛ ځيوګی؛ څوځکی ؛جيشګی؛ سيزګی؛ ژېژګی؛ شيژګی. په لغمان ولايت کې ځوداني ځلی ته ورته ډول غر دی، زيګی يې مفرده وی ده . ؛. ۳۵۴

زيندې: له ستونی خفه ول.؛. ۳۵۴

زيندی: له ستونی خفه ول ؛. ۳۵۴

۱۷. ژې (ژ)

ژاپن: جاپان. ؛. ۵۰ او ۱۸۵

ژاخو: بې ډوله، بدرنګه. ؛. ۱۸۴

ژبپانګه: وييپانګه، وييزېرمه، ويکبلري، ډيکشنري، (ذخيره زبان). ؛. ۱۰۵

ژرنده: د غنمو، وريجو، جوارو او وربشو اوړه کولو ځای. ؛. ۶۲ او ۱۶۷

ژړکوری: يو ډول غرنی بوټی دی چې خوندورې دانې کوي او خلک يې خوري په بدن کې د پټ زخم ښه کولو له پاره استعماليږي او لرګي يې سوزوي. بله بېلګه يې تورکوری ده. ؛. ۳۵۵

ژغورند: ساتونکی، ژغورندونکی، نجاد ورکونکی. ؛. ۳۵۵

ژغونډی: هغه لرګی دی چې د غوايانو په سټ کې راځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژغ کې موقعیت لري اوغویان د کولبې حالت کې یوبل سره نه لرېږي. ؛. ۳۵۵

ژمنه: وعده. ؛. ۴۵، ۱۳۷ او ۲۵۱

ژمنې: وعدې. ؛. ۲۷۸

ژنل: مېنل، شاربل، زګول. ؛. ۱۸۵

ژنی: ځوان، ځلما، بلغا، مرد. ؛. ۱۲۳

ژونکه: حجره، سیل. ؛. ۴۵

ژوو: انسانان، اشرف المخلوقات، د حضرت ادم (ع) اولاد یا زوزات. ؛. ۱۱۱ او ۱۸۵

ژوی: انسان، اشرف المخلوق، بني ادم، د حضرت ادم (ع) اولاد. ؛. ۹۶، ۹۷، ۹۸ او ۳۲۷

ژوی: دوې یمه مانا یې حیوان، ځناور. ؛. ۳۵۲

ژئ: غاړه، کناره، جی، پیڅه، څنډه، ۲) ژئ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف. ؛. ۱۴۹، ۱۸۵، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۴۶، ۲۵۷ او ۳۳۱

۱۸. ږې (ږ)

ږبن: وعده لرونکی، ژمنه لرونکی. ؛. ۱۸۵، ۱۸۹ او ۲۵۱

ږغرل: د زړه په غوږو او ریدل، د زړه له کومې اوریدنه. ؛. ۱۸۵

ږغیږي: اواز کول، ږغېدا،غږېدا. ؛. ۳۵۵

ږوږ: کوکارې، زوږ، شورماشور،غوریدا. ؛. ۱۸۳

۱۹. سې (س)

سابت: بیخی، سوچ، بالکل. ؛. ۱۸۵

سابیرئ: الوتکه، طیاره، جوز. ؛. ۱۸۵

ساډی: بې عقل، کم عقل. ؛. ۱۹۴

ساډئ: بې عقله، کم عقله. ؛. ۱۸۵

ساډو: لاپو، باټک، دوړمار. ؛. ۱۸۵

ساډیزم: روحاً او جسماً ځوک په غذاب کول. ؛. ۱۸۴

ساړ: وچ، سوی، تږګی، تیندی نه لولپه. ؛. ۱۸۵

ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ؛. ۳۱، ۶۱، ۶۲ او ۱۸۳

سالار: مشر، میر، سرلوړی. ؛. ۱۸۵ او ۳۷۶

ستو: کوشنی قطره. ؛. ۳۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوري: کنځلې، پوچې، بدی، زيرې، ژیړې. ؛. ۳۵۶
سجدې: ځښنتن ته ځان ټيټ راوستل، ځښنتن لويې ویل، له ځښنتن سره د انسانانو د غږيدا موقع. ؛. ۳۴۷
سحک(سحق): د دوې ښځو سره سامان مښلو ته وايي. دوې ښځې چې له يو بل سره سامان جنګوې او خپل شهوت پوره کوي. ؛. ۳۵۶
سخهار: سخه هار، دباد دالوتلواواز. ؛. ۳۵۶
سربلند: سرفراز،سرلوړی. ؛. ۳۵۶
سرببره: له دې سره. ؛. ۲۷، ۷۱، ۷۲ او ۱۲۰
سرداران: ماليکان، د مالداری ماليکان. ؛. ۶۸ او ۱۴۳
ســـــرفراز: سرلوړی. ؛. ۳۷۷
سرکار: دولت، حکومت. ؛. ۳۵۶
سرکوب: خرس، سرټيټی، مختورن ، نسکور، ژيړمخی، زيړمخی، ملامت. ؛. ۲۱، ۱۸۴ او ۱۹۳
سرکوزی: ۱: سرټيټی، مختورن ، نسکور، ژيړمخی، زيړمخی، ملامت ۲: سرکوب، خنځير، ځورله، خنزير، خرس. ؛. ۳۴۹
سر ليک: سرليکنه، عنوان، سر خط. ؛. ۳۱۷
سر ليکنه: سر ليک، سر مقاله. ؛. ۳۵۶
سر ليکه: سردړه، سرلوحه، بورډ. ؛. ۳۵۶
سرمخ: سر صفحه. ؛. ۲۲
سروېږدی: بالښت، سرايږد، سروېږد، سروېښت. ؛. ۳۵۶
سزنۍ: د ماشوم ټټلو پړی، هغه پټۍ چې ماشوم پرې ترږي.. ؛. ۳۵۶
سستو: بې ايمانو. ؛. ۳۵۶
سقر: دوزخ، جيهون. ؛. ۳۵۶
سوکړکو: جواری. ؛. ۳۵۶
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۱، ۱۴، ۱۷، ۲۶، ۳۰، ۴۱، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۶۵ ۲۳۸، ۲۴۲، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ ، ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۳۲۲، ۳۳۸، ۳۴۸، ۳۶۵، ۳۷۱، ۳۸۳، او ۱۸۶
سوزني: د ماشوم ټټلو پړی، هغه پټۍ چې ماشوم پرې ترږي. ؛. ۳۵۷
سوکړکي: جواري. ؛. ۳۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

سول: عقل. ؛. ۳۵۷
سوله ستاره: سوله ستاره، سوله بوله. ؛. ۲۲
سوله ییز: روغه ییز، سولیز. ؛. ۳۵۷
سماوار: سماوات هغه مسي شی چې پکې اوبه جوشوي
. ؛. ۳۵۷
سمه ده: سيې ده، صحیح ده، صیې ده. ؛. ۳۱۱ او ۳۲۰
سنډا: د يو حيوان نوم دی چې په منځني ختيځ کې
زيات پيدا کېږي. ؛. ۳۵۷
سواستفاده: ناوړه استفاوه، بده استفاده. ؛. ۳۵۷
سوب: حاضر. ؛. ۱۷، ۹۹، ۳۳۸ او ۳۴۳
سودايي: چورتي، په سوداکې. ؛. ۱۹۰
سوډی: لټ، تمبل، مټه. ؛. ۱۹۴
سوډۍ: لټه، مټه، تمبله. ؛. ۱۸۵
سوږ بڅری: الکترون. ؛. ۳۵۷
سوسیس: جاسوس. ؛. ۱۸۶، ۲۵۹ او ۳۴۹
سوګند: ږو، قسم. ؛. ۲۱، ۱۶۴، ۱۸۹، ۱۹۳ او ۳۴۹
سویل: جنوب. ؛. ۷۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۲ او ۳۷۳
سیوا: زيات، اضافه. ؛. ۲۵۰
سیوس: په شمالي اروپا کې يو نامتو هېواد نوم دی، چې د نړۍ
ناوې او زرغون هېواد دی، د دنيا جنت يې هم بولي .
؛.۳۵۷

۲۰. شې (ش)

شاړه: ويرانه، خرابه ، شاړو، . ؛. ۲۴۵
شباب: ځواني، ځوان کيدل. ؛. ۳۵۷
شپه غاله: ليليه، د زده کړيالو له پاره د هستوګند ځای. ؛. ۲۱، ۱۸۵،
۱۸۷، ۱۹۰ او ۱۹۴
شتی: تير، سوفار، خدنګ. ؛. ۳۵۷
شلګر: هغه نرم پټې چې د شولو کرکيلې له پاره يې چمتو کړی
وي، د شولو نهل کولو له پاره تيار پټی له چې له ابو ډنډ.
؛. ۳۵۷
شليتي: کنجرې. ؛. ۳۵۸
شمن ګل: شمن ګال: د مهترلام په ولسوالۍ کې سويل لورته پروت د
پښتنو کلی دی. خاله خيلو نه کوز او له جوګي کلا نه
پورته. ؛. ۳۵۸
شنډ بڅرى: نيوترون. ؛. ۳۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوغکی: یو نوع واښه دي چې د پسرلي په موسم کې په دښته کې شنه کېږي او شغې يې خلکو پسې نخلي. ؛. ۳۵۸

شیبر: په بامیانو کې د یوې سمې نوم دی چې ډېر ساړه وي په کې او یو ډېر لړلی زوړی (کوتل) هم لري چې د شیبر کوتل يې بولي. ؛. ۳۵۸

شیطان: ابلیس، ازازیل. ؛. ۱۰۹ او ۲۲۲

۲۱. ښې (ښ)

ښکرور: زورور، طاقت ور، زناور، ځناور، سوپر فاور. ؛. ۳۵۸

ښکالو: د پښتنو غږ. ؛. ۲۷۳

ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹ ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲ او ۱۸۳

ښوونځو: مکتبونه، ښوونځي، د ښوونځی جمع ده. ؛. ۳۵۸

۲۲. غې (غ)

غجکې: لکه دوې تاره (دمبوره) غوندې د ولسي موسیکۍ یوه ډېره ښه اله ده. ؛. ۳۵۸

غزال: هوسۍ. ؛. ۳۵۹

غړیالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۳۵۸

غږلېږدی: ژغ لېږدی، لوړغږی، لوړویونکی، لاوډ سپېکر. ؛. ۳۵۸

غوټۍ: د ګل هغه حالت چې خلاص شوی نه وي. ؛. ۲۹، ۲۱۱ او ۲۱۲

غورځاوڼ: د یوې ډلې غړی. ؛. ۳۵۸

غورینه: ګلماله. ؛. ۲۷۹

غوړغوړ: په اسمان کې د الکترونونو د تصادم صوت دی، غوړغوړی بابا، په وربځ اسمان کې سړو بځرو د ټکرونو غږ. هغه غږ چې له تندر او تالندې څخه وړاندې وي؛.

غوږکی: ټیلیفون. ؛. ۳۴۶

غوندې: ورته؛. ۳۱، ۵۹، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۹۱، ۱۹۳ او ۳۶۸

۲۳. کې (ک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروان: پیر محمد کاروان، شاعر لیکوال زما د ادبي بهیر د ۲۰۰۴ کال اشنا. ؛. ۳۵۹

کاروان: قطار، قافله، کافله. ؛. ۱۶۶، ۳۵۷، ۳۷۹ او ۳۵۱

کاکۍ: د کاکا ښځه ، د کاکا مندینه، د کاکا ارتینه، د کاکا مینا، د تره میرمن، د تره ښځه، د تره کور ودانه، تینداره. ؛. ۲۰۵، ۲۴۷، ۳۲۸ او ۳۳۴

کاڼه: هغه څوک چې اوازنه اوري. ؛. ۳۵۹

کبلۍ: د هوسۍ زوزات، د هوسۍ اولاد، د هوسۍ بچی. ؛. ۱۱۰

کټ مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۵، ۱۲۲، ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۳۷، ۳۸۱ او ۳۸۷

کتینه: د چرسو پرې شوې ګرده چې پټی ډډ ساتي. ؛. ۳۵۹

کډوالۍ: مهاجرت، کډوان، کډوال، مهاجر. ؛. ۱۴۰، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۷۷، ۱۸۱ او ۱۸۲

کرۍ: ټول، درسته، واړه، ګر سره. ؛. ۱۹۶ او ۲۳۴

کړۍ: ګردۍ، حلقه، دایره. ؛. ۳۵، ۱۰۳ او ۳۷۱ (ټول ټال ۴۰ واري نور)

کلام: ویناوې، خبرې. ؛. ۱۱۸

کلام: خبره، وینا. ؛. ۳۹۰

کله خور: سر خوړونکی، کله خورک، یوه بیلګه الوتونکی دی چې زېړه سینه، تور سر، اوږده لکۍ او ډبله چنګه منبوکه لري. چټکی یو بلګه وړوکی الوتونکی دی (امریکایي وړه مرغۍ) خوري. او ماشومان یې کافر الوتونکی هم نوموي.. ؛. ۳۵۹

ککرۍ: کپړۍ، سر، ځکیسر. ؛. ۳۵۹

ککی: ځنکی، زانکی، ننکی، ښکلی ماشوم، ډولي ماشوم، هغه ما شوم چې په مور ډېر ګران وي. ؛. ۳۵۹

کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، نایې، جولا، نداف، قوال، بازینګر، نځی. ؛. ۱۵۰، ۱۵۶ او ۱۹۵

کوراک: غوزانو یو ستره بېلکه چې ډېر سخت وې او ماشومان یې د څلورمغزو په لوبو کې د ټکي په ځای استعمالوي. ؛. ۱۸۴

کوره سان: خړسان یو ډول نخی اوسپین ټوکردی. ؛. ۳۵۱

کوړ: ناسم، سوی سم. ؛. ۱۸۵ او ۱۹۴

کولمان: په لغمان کې یو غرنۍ سیمه ده چې وګړي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پہ کولماني(پشه یي) ژبه خبرې کوي. ؛.

کوکۍ: ډولیوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ؛. ۶۳، ۳۰۱ او ۳۶۰

کوټۍ: کیسکی ،د خره بچی. ؛. ۱۹۶، ۲۳۴

کونده ګل: د الینګار په ولسوالۍ کې شمال ختیځ لورته پروت د کلی نوم دی. په نورلام کې د ډکرې کلا نه پورته. ؛. ۳۶۰

کونړي: د کونړ، د کونړونو، د کونړ ولایت چې مرکز یې اسد اباد او ښار یې چغسرای دی (ځکه یې کونړونه بولي چې څو کونړونه لري لکه خاص کونړ، بر کونړ، کوز کونړ په کې دي). ؛. ۲۳ او ۳۲۷

کوهی: ساه. ؛. ۶۱، ۷۲ او ۱۰۴

کهول: کورنی. ؛. ۱۳۰، ۱۶۹، ۲۷۹ او ۳۳۸

کېږدۍ: خیمه. ؛. ۳۶۰

کېلمان: په لغمان مرکزکې د میدانیو سیمې څخه کوز د ملایانو کلی دی، تانده سیمه ده ورته کېلمان وایي:. ؛. ۳۶۰

۲۴. ګې (گ)

ګاډیلي: ګرده ګردی، تاوه حلقه، د ګاډی تیر. ؛. ۱۸۷

ګټیالۍ: ګټونکي ښځه. ؛. ۲۰۵

ګډا: نڅاء، بازي. ؛. ۳۷۷

ګر: ظلم، ستم. ؛. ۱۱۲ او ۱۷۳

ګریان: ژړا. ؛. ۱۱۲ او ۱۲۲

ګس: کین، چپ. ؛. ۳۷۵

ګسټ: کین، چپ. ؛. ۱۵۱، ۱۹۳ او ۲۷۴

ګسمټي: کینمټی، چپکو. ؛. ۳۷۹

ګواښ: ګواښنه، ګوت څنډنه، خبرداری، اخطار. ؛. ۱۷۴

ګوټپېر: ګوټلید، زاویه دید. ؛. ۳۶۰

ګوټنه: خیشاوه. ؛. ۲۷۹

ګور: قبر. ؛. ۶۹

ګور: کتل، د شپه میرویا د ساتونکو په سیستم کې هغه حالت دی چې تر پېنځه قدمه واټنه پورې امیر ته پاتې شو لاسونه سره تړي په ورنو کلک نیسي او د میر په لور ګور کوي د تعلیم قدم په بنه تیرېږي. ؛. ۲۶۳ او ۲۶۹

ګویا: وینا، په خبرو اخته. ؛. ۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګويان: په خبرو، ږغا، غږا، وينا. ۶. ۳۶۱
ګيځ: سهار. ۶. ۱۹۱

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خور. مشر. ۶. ۱۶۹، ۱۷۴ ۱۸۴

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لاليه يې رابولي. شرين، خور، شات. ۶. ۸۱، ۸۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۸۶، ۲۱۷، ۲۵۵، ۲۹۶، ۳۱۰ او ۳۱۳

لانجه: جنګ او جدل. ۶. ۷۲

لا وياړي: سوی وياړ، بې وياړه، نا فخره، لاغروره. ۶. ۳۶۱

لرليد: دوربين. ۶. ۳۶۱

لرليد: ورستی ګنه، راتلونکي بڼه. ۶. ۴۵، ۹۶ او ۳۷۹

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنيپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوړ يو وېشتل. ۶. ۳۶۱

لړ (رديف): لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.
تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د , ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د , ه ، ابېڅی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، پينه په د غو وييې پښېلې کې د , ه ، ابېڅې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۲۳۱، ۲۴۸ ... . (ټول ټال ۸۷ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

لړان: د سطرونه غونه، رووې، قطار، ځنځير، د عنوانو مخ، لکه: ليکلړ، د ليک يا موخو د عنوانو مخ، ليک د سطرو غونه. ۶. ۳۶۲

لړزان: ريږدان، ځوځيدنه، تريدنه، لړزيدنه، اين ديدنه. ۶. ۳۶۲

لړی: پروسه. ۶. ۲۸، ۴۳ او ۳۷۲

لغاز: طنز. ۶. ۲۶۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نومورې سیمې ژوند ګړ او پېژن پاڼه یې و لري. ؛. ٦۲، ٦۴، ۱۰۹، ۲۰۴، ۳۷۰، ۳۷٦

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۳۷، ۴۷، ۱۱۱ او ۲۹۳

لنډ پر لنډی: لنډ ګنډ، په لنډو. ؛. ۷۰، ۱۷۹، ۳٦۷ او ۳۷۵

لنډپېری: لنډ پړاوی. ؛. ۳٦۲

لنډ منګی: لنډ عمری. ؛. ۳٦۲

لنډ لیدی: لنډ وینی. ؛. ۳٦۲

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وټیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت)... ؛. ۱۰۳ او ۳۸۲

لنډۍ: په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلیډ (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، ګرانه، وروره، په کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د دوېيمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍيو، باندې يوه رښت (قانون) د تطبيق وړ دی، ياني دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۶۷۹ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍيو: لنډۍ يې يوون (يکړ يا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو يا جمع وی يا لغات لنډۍيو کېږي. ؛. ۲ او ۳۶۲. (ټول ټال ۶۶ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ايزې: د وی يا ويکيي له پامه لنډۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د لټکي سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (پلجياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشنی لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلي یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلي لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوهیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوهیمې مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سیمه ییزو غړو سره هم ځپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې ځپې خوږغږې د لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاینې ټوکون په یوه پېر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږغږې وربښې او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سته د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پینځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای ښه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، رټ ببلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درې سرې لټکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶ او ۳۷۳. (ټول ټال ۱۸ وارې راغلی دی)

لوبغالې: لوبغاله يې مفرده وی ده، ستيډيوم، د لوبې ميدان. ؛. ۲۱، ۱۸۵، ۳۷۹

لوبنه: خاصه. ؛. ۳۰

لوکاټ: يو بنه ميوه ده چې په لغمان کې خورا ډېر دي او په زياته ګڼه ثمره هم نېسې، ژېړ رنګ اوقهوه يې دانې لري. ؛. ۱۲۳

لوګر: وګر ولايت چې مرکز يې پل عالم دی. ؛. ۷۰

لوېديځ: لمرپرېوته، غرب. ؛. ۴۸ او ۲۰۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری يې مفرده وی ده. ؛. ۳۰، ۳۱، ۳۸۱ وا ۳۵۱ (ټول ټال ۵۱ وارې نور راغلی دی)

ليکلړ: د ليک د عنوانو مخ، ليک د سطرو غونه، لړ ليک. ؛. ۱۸۵، ۲۰۷ او ۳۶۲

لينده ماره: غيشي ويشتونکي ربړي غولکه. ؛. ۳۶۷

لېيل: شاهدي ويل، لل. ؛. ۲۰۳، ۲۴۵ او ۳۲۱

لېيلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۲۴۵

۲٦. مې (م)

مالګني: مالګاني، مالګني. ؛. ۳۶۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانده: هغه ځای ته ویل کیږي چې پر سړک باندې اوبه په لنډو واوړي، چې نوموړی ځای پر سړک د سیلاب یو ناساپي راتلو له پاره جوړ شوی وي. او هلته سړک موړ او یا چړايي جوړه وي. نو که پر سړک داسې ځای شتون و لري چې اوبه ترې اوړي نو پښتو ژبه کې ورته مانده وايي. (واش) او د اینجینېرۍ له پامه که پر سړک داسې ځای شتون ولري چې اوبه ترې اوړي د اوبو اندازه په کې تر دېرشو سانتيو پورې او یا د کوشنيو موټرو تیرونه په کې ډوب نه شي نو مانده پرط جوړه وي.
که د دېرشوسانتيو نه اوبه زیاتې وي نو پولچک پرې جوړه وي. د بېلګې نومونه يې. لکه: د محمد ګل باچا مانده، کندې مانده، خروټو مانده، باغ میرزا مانده، هرمل مانده، کټل مانده او د شختراى ماندې. ؛. ۳٦۷

مندينه: ارتينه، مينا، ميرمن، ښځه، کور ودانه، د ژوند ملګرې. ؛. ۲۴۵، ۲۴۷، ۳۰۳ او ۳۵۹

مټاک: سخت منځی، پوچ، خالي غوز، تش منځی، کورک، چارمغز چې منځ يې لرګی وي. ؛. ۱۸۴

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۳٦۷

مچو: مچه، مچکه، خولګۍ، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۸۳ او ۳۵۱

مردان: په کوزه پښتون خوا کې يوه منطقه ده، چې تخبی ځخه سو واټن ړومبی راځي. ؛. ۳٦۷

مرغومی: پشيرلی، د پسه هغه بچی چې عمر يې له يوه کاله کوچنی وې مرغومی يې بولي، که له يوه کاله يې عمر لوړ وې ورى يې بولي، او که چيره يې عمر له دوې کلو پورته شي نو مګ يې بولي. ؛. ۳٦۷

مړوندان: مړوندونه. ؛. ۳٦۷

مسجد: د لونځ ځای، چې يوازې الله تعالی ته په کې عبادت کيږي. ؛. ٦۲، ٦۴، ۱٦۱، ۱٦۹ او ۲۴۵

مسره: د پيبلې نيمه کړی، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ دوې مسرې لري. ؛. ۱۵، ۱۸، ۲۰، ... . ۳٦۹، ۳۷۰، ۳۷۱ (ټول ټال ۱۳۰وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې: مسره يې يوون نوم دی يا د مسره ډېرنوم دی؛ د پيبلې يوې کړۍ يا کړی، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکی او مصرۍ يوه مسرې وي. ؛. ۱۵، ۱٦، ۱۷،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰، ... . ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱ (ټول ټال ۸۷ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مصباح: څراغ، چراغ، د شیدو یا د شرابو پیاله. ؛. ۳۶۸

مصرۍ: د وی یا وییکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غوندلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی. پرتولو مصری یو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری، د لومړی څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸... . او ۳۷۳. (ټول ټال ۳۹۵ وارې نور)

مصری‌یو: مصری یې یکړه وی ده، یا د مصری ډېرګنی نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۳۷۸. (ټول ټال ۳۹ وارې نور)

مصری ایزې (مصریزې) د وی یا ویکیي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې پیېلې ته وایي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداینېت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصری ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دوبيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوييکي، تړوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښني، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصری ايزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېيمې درېيمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصری ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، مصری ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړی مصری ايزې پېنځمه او د دوېيمې مصری ايزې شپږمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری ايزې، د لومړی او دوېيمې (د پورتنی پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاينی مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. د هې ابېځی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېرۍ چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنۍ مصرۍ ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصرۍ ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوږغږې د مصرۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د مصرۍ یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پیېلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصرۍ ایزې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره مصرۍ ایزې ته یوه خوږغږې وربښې او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبي)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پیېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپیزۍ، پېنځه ځپیزۍ، شپږ ځپیزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپیزۍ، نهه ځپیزۍ، لس ځپیزۍ، هایکویۍ، پتۍ (تي خورو اړوندې پیېلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښېليزی، ناپېيلی او سلسلی، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نی برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادوني سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د مصری ايزې د څپې شمېر بېلګه داسي ده چې درې سره لري ۳۱ څپېزې وي، څلور سره مصری ايزې ۴۰ څپېزې وي، پېنځه سره مصری ايزې ۴۹ څپېزې وي، شپږ سره مصری ايزې ۵۸ څپېزې وي، اووه سرې مصری ايزې ۶۷ څپېزې، اته سره مصری ايزې ۷۶ څپېزې وي، او نهه سرې مصری ايزې يې ۸۵ څپېزې وي او لس سره مصری ايزې ۹۴ څپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره مصری ايزې ۴۰ څپېزې رانښلولې لړی لري او څلور دانې وويل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستِه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره مصری ايزې ۷۶ څپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې مصری ايزې دې اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پېنځه سره مصری ايزې يا پېنځيزونې مصری ايزې دي چې پېنځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره مصری ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره يا څو مخه مصری ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېيله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ايزې، مصری توري او مصری ايزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصری ايزه وايي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصری ايزې، څلور سره مصری ايزې، پېنځه سره مصری ايزې، شپږ سره مصری ايزې، اووه سره مصری ايزې، اته سره مصری ايزې، نهه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرئ ایزې او لس سره مصرئ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرئ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې داسې دي. ؛. ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲ او ۳۷۳

مطعم: خوراک. ؛. ۳۷۳

مل: بډه، ملګری، انډیوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۴... . او ۳۹۲ (ټول ټال ۳۹۱ وارې نور)

ملګري: دوستي، اشنایي، بډه والی. ؛. ۲۳، ۷۱، ۷۸، ۱۱۲، ۱۲۹، ۱۷۶، ۳۰۷، ۳۱۱، ۳۲۹ او ۳۸۰

منبر: دریځ، د تبلغ د ودرېدو ځای، (مونږ ورته ډېر زیات درناوی لرو او همیشه دا په پام کې نیسو چې غلته خبره او کوم ناوړه وینا، ترېنه سوی استفاده ونکړو.
ځکه چې حضرت محمد(ص) به له منبر نه د اسلام دین، کره شیان، مقدس کتاب، قرآن پاک چې د حضرت جبرائیل امین ملائک په واسطه پر حضرت محمد (ص) نازل شوی د الله العظیم له لوري، هغه پوره مسلمانانو ته و رسوه او ابلاغ کاوه یې. چې زموږ ژوند، قانون، نظام دې کتاب پورې تړلی دی او منوونکو ته یې مسلمان وایي.
الله تعالی مونږ ته له یو لړ شیانو څخه په کلکه منعه کړې چې حرام دي (حرام یې بولي) او نه به یې کوو، لکه:.
په ځمکه کې فساد، قتل، غلا، زنا، سود، شراب څښل، د خوږ غوښه خوړل، د یتم مال خوړل، ظلم، منافقت، له یهودو او عیسویانو سره لاس یو کول او پیسې تر اخستل، پټ پردی کېدل، یووالی نه کول... ، او له هغه سره شریک نیول.
بل لړ شیانو یې حلال ګرځولي دي چې همیشه به یې کوو، کله:. د مېرمن ټول ربنت ورکول، له هغوی سره ښېګڼه کول، کالي او خواړه ورته چمتو کول، لمونځ، روژه، زکات، حج، یوازې او یوازې د الله تعالی د رضا له پار جهاد، ښه سلوک، ښه رویه، ارام خوراک کول په ټیټ اواز غږېدل، د مشرانو درناوی، پاک خواړه خوړل، جغات، د مور او پلار په وړاندې د اوف کلمه هم نه ویل... ؛. ۱۹۳ او ۳۷۳

منځه: منځی، هسته. ؛. ۶، ۷، ... . او ۳۷۸ (ټول ټال ۴۹ وارې نور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځه ګل: د الېنګار په ولسولۍ کې سويل لوېديځ لور ته پروت د کلي نوم دی. بدياباد (بديع لاباد) کې. ؛. ۷۰

منځۍ: هسته. ؛. ۳۶۷ او ۳۷۴

منګي: د اوبو لوښي، ګړي، مفرده وي يې منګی دی. ؛. ۲۳، ۷۰، ۳۰۷، ۳۰۹، ۳۱۱، ۳۱۷ او ۳۲۱

موټي: مفرده وي يې ده ، موټی، سوک. ؛. ۳۴۷

موخي: سوله وي، موخل، مخل. ؛. ۳۷۴

مورچل: ډګر، سنګر. ؛. ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹ او ۸۰

موزي: حسود. ؛. ۳۰۱

موزون کدم (قدم): د کدم هغه بېلګه ده، چې زموږ د هېواد افغانستان د شپه ميرو په سيستم کې له لمړني حالت پيل څخه شروع، تر ۲۵ متری واټنه پورې چې د شپهميرو مير ته نږدې کېږي.
کله چې د شپه ميرو ټول ټولګی له شپغالي او يا له ټولګي څخه د پريټ ميدان ته را وضي. نو د پريټ په ميدان کې د کشونو په پيلني ځای کې شپهميري په لمړني حالت او سکون حالت کې ولاړ وي.
چې دايي لومړی حالت دی. نو کله چې مير يا کومندان يې ورته و وايي:- اسلام عليکم ورحمته و برکاته؟
په ځواب کې شپهميري وايي:- وعليکم ورحمته و برکاته!
او بيا ورته (کومندان) وايي:- ستړي مشئ؟
په ځواب کې شپهميري وايي:- ژوند!، ژوند!، ژوند!. او که چېرته سر پټې ودانی، تالار، ټولګی، ځغاسته، حال، وي نو بيا ورته شپهميري په ځواب کې يوه ځل له پاره ژوند! وايي.
او يا (کومندان) وايي چې څنګه يئ؟ ژوند!، ژوند!، ژوند!.
او که خدای په امان وايي؟ نو بيا ټول شپهميري يې علمي او نظامي د درجه (رتبه) ګوري او وايي :- بريالي اوسئ مل پاځوال صيب!!! (يا نور......).
په دوېيم حالت کې ورته وايي:- تيار شئ!
نو شپهميری هر يو تن ځان برابروي.
په درېيم حالت کې ورته وايي:- ارام شئ!
نو شپهميری هر يو تن ځان پټه خوله کوي.
په څلورم حالت کې ورته وايي:- مرش!!!!؟
شپه ميری هر يو تن (يوه کدم يا يو قدم) پښې پر ځمکه يو وارې وهي او په ګډه سره يو اواز کوي (هوو!).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېنځم حالت کې ورته وايي:- يو- دوه!!!؟
شپه ميری هر يو تن دوې کدمه پر ځمکه وهي او په ګډه سره يو اواز کوي له هر قدم سره (هوو!)، وايي.
چې هر کله مير (يا دريځ، مشرانو، لويانو، درې ګونو چارو استازو، د افغانستان دننهنيو چارو وزير، ولس مشر يا د هېواد د ازادۍ په ورځ د تېرېدوکې) ته ۲۵ پېنځه وېشت قدمه واټن پاتې شوه.
تعليم کدم پيله وي؛
پاتې شونې د نه وي چې د ښوونکي يا د مير له امر نه ورسته. په تعليم قدم کې پښې په ځمکه وهي او ورسره اواز کوې.
هر کله چې تر پېيځه قدمه واټنه پورې امير ته پاتې شوه لاسونه سره تړي په ورنو کلک نيسي او د مير په لور ګور کوي.
په شپږم حالت کې ورته وايي:- تعليم کدم !.
بيا شپهميري سره په ګډه وايي يو!، خپلو پښنو ته ډب ورکوي.
بيا وايي دوه! بيا خپلو پښنو ته ډب ورکوي.
بيا وايي درې! بيا خپلو پښو ته ډب ورکوي.
او موضون کدم (ارامه تېرېدل، ارام قدم، هوسا حرکت) کوي.
د کربښې (صف) تړلو يا برابرول د شپهميرو (پوليسو، څارواکي) په تېرېدوکه (رسم ګزشت، پريټ) کې د هېواد د ازادۍ په ورځ نهه، نهه تنه په اوږدو او نهه، نهه تنه په لنډو وي ۹X۹ په هره يو ټولي وې چې ټول سره ۸۱ تنه کېږي.
چې نوموړي ټولي په لس ګونو ګنه وي.
او افغانستان د شپه ميرو سيستم تيارونه د ښي لور ته لوړ تنان وي او ګس لور ته ټيټ تنان (کسه) وي.
له ښي لوړ لور څخه د ۹X۹ تنيز کربښه يا (لين، صف) تړلو پيل کوي او په ګس ټيټ لور يې پای ته رسوي.
او د افغانستان د ملي پوځ سيستم تيارونه د لومړي کربښه يا (لينکه، صف) ته لوړ تنان وي.
نههم صف ته ټيټ تنان وي. له پيل لوړ لور څخه د (سرتېرو، ساتونکو، پوځيانو، اردو) ۹X۹ تنيز کربښه يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

صف ترلو پيل کوي او د پای په ټېټ لور يې پای ته رسوي.
کله هم چې تېريدوکه بشپړېږي. د ګڼې شمېره يې سل زرو تنو شپه ميرو، ساتونکو ته رسېږي.
نو ځکه د هر يوه شپهمير او ساتونکي د درناوي (احترام) او سلامی له پاره د دوی ستر مير(هر يو :- د شپهميرو ستر مير د افغانستان دننهنيو چارو وزير... نوم يې... پلانکي صيب او ساتونکو ستر مير افغانستان د ملي د فاع وزير... نوم يې... پلانکي صيب) په سر لوځي موټر کې تيار سی ولاړ وي.
د ټولو برا بر شويو او ترل شويو ټولۍيو په وړاندې تېرېږي.
نو ځکه په پښونه شي کوی چې د دوره ډېرو تنو په وړاندې په پښو تېر شي.
ځکه په سر لوځي موټر کې تيار سی ولاړ وي او د څودانو د ټولۍيو په خواکې و درېږي.
د دوی په لور ګور کوي په نظامي سلامی ولاړ وي او ورته وايي:- اسلام عليکم ورحمته وبرکاته؟
په ځواب کې ټول همغه ټولي يا ځانکړې ببلګه د شپه ميري يا ساتونکو وايي:- وعليکم ورحمته وبرکاته!
او بيا ورته وايي:- ستړي مشئ؟
په ځواب کې ټول همغه ټولي يا ځانکړې بيلګه د شپه ميري يا ساتونکو وايي:- ژوند!، ژوند!، ژوند!.
او بيا ورته وايي:- د شپهميرو ستر مير د افغانستان دننه نيو چارو وزير...... پلانکي!، يا د ساتونکو ستر مير د افغانستان د ملي دفاع وزير...... پلانکي!
په ځواب کې ټول همغه ټولي يا ځانکړې بيلګه د شپه ميري يا ساتونکو وايي:- بريالي اوسئ د شپه ميرو ستر مير د افغانستان دننه نيو چارو وزير...... پلانکي صيب!، بريالی اوسئ د ساتونکو ستر مير د افغانستان د ملي دفاع وزير...... پلانکي صيب!
له ټولو ټولۍيو ته له تېرېدونه ورسته نوموړي ميران ځي او په دريځ کې ولس مشر د هېواد له ستر لويانو سره ولاړ وي او دوی ورته سلام کوي.
وايي :- د افغانستان د اسلامي جمهوريت ولسمشر ...... پلانکي صيب اسلام عليکم ورحمته وبرکاته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د اسلامي جمهوريت ولسمشر...... پلانکی وايي:- وعليکم ورحمته وبرکاته!
او بيا ورته وايي:- ستړي مشئ؟
په ځواب کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت ولسمشر ...... پلانکی وايي:- ژوند!
او بيا ولس مشر ته لاس ورکوي او غيږه، ولس مشر ورته وايې مننه!.
او په خوا کې ور سره ودرېږي. تېرېدوکه پيل کېږي.
او د هر يوه ټولی په اړه ولس مشر ته ځانګړي معلومات وړاندې کوي.
ورسره خبرې اترې او خپلې خوښۍ څرګنده وي.
د صف ترلو يا برابرول په عادي حالت کې ٤٥ پينځه څلوښت کسيزه ټولی وي.
د نظام جوړه ونه:
ټولی مشر لومړی وار وايي:- ارام شئ!
ټولی مشر دوهيم وار وايي:- تيار شئ!
ټولی مشر درېيم وار وايي:- د ښاغلي پاڅوال صيب د احترام له پاره ښي لور ته ګور!
ټولی مشر څلورم وار وايي:- د ښاغلي پاڅوال ته د درېيمې پوهنځۍ د زده کړيالانو د شتونوالي رافور،
ستاسو ښاغلي پاڅوال په وړاندې اوروم!، وړاندې کوونکی شبير احمد لغمانی!، د ديارلسو شپږ اوياوم کال د څلورم کال زده کړيال.
ښوونکي (فردوس يا د شپه ميرو مير): مننه! وړانګور او ارام شئ ورکړه!
ټولی مشر په پېينځم وار وايي:- وړانګور!
ټولی مشر په شپږم وار وايي:- ارام شئ!
ښوونکي (د شپه ميرو مير):- خپله موخه، ورمونه، وړانګويني او د زده کړې کوم څېرکی د زده کړيالانو زهنونو ته رسوي! . ؛. ۳۷۴

مير: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۳۹۱
ميره: ټټنګ، دښته، بيابان. ؛. ۳۳۹
ميريالي خيل: په مهترلام کې ختيځ لور ته د داګ په اخيره برخه کې د کوچيانو کلی دی. ؛. ۳۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناپایه پټ توان:	دننی زېرمه، پوتنشیل. ؛. ۳۷۸
ناوې:	ناوې، ناوکی. ؛. ۳۸، او ۴۰
ناوکې:	ناوې، ناوی. ؛. ۲۱، ۱۹۳، ۲۷۹ او ۳۵۱
ناکی:	اک ته ورته جلی ، چې شفاف نازک مخ ولري له میده خالو سره. ؛. ۱۹۳ او ۲۰۵ چوپړي کې راغلی دی.
نڅا:	ګډا، بازې، رقص. ؛. ۶۲ او ۳۶۰
نذر:	شرط. ؛. ۸ او ۵۸
نغوته:	اشاره. ؛. ۲۸ او ۱۱۴
نغوتنه:	عشاره، تلمیح، کنایه. ؛. ۳۷۸
نقره:	سپین زر. ؛. ۳۷۸
نګهبان:	څښتن، ساتونکی، څوکیوالا. ؛. ۳۵۵
نګېرني:	حس، مونث جمع وویکی یې نګېرني ده. ؛. ۳۷۸
نمره اول:	د ښوونځی نوم دی چې ما په کې منځنی ښوونه کړې. ؛. ۳۷۸
نںداره:	لیدنه، کتنه، ۲:) نںدارې یې جمع ده یا سینما. ۳:) نندارتون : نمایشګاه. ؛. ۱۸۱، ۳۱۹ او ۳۲۰
ننه توزې:	قدمه ، مخکې وینا، سریزه. ؛. ۳۸
ننه واتې:	خواست دامن، ریباري. ؛. ۳۷۸
نټه:	انکار، نه منل. ؛. ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۰۷ ۲۳۳ او ۳۰۴
نټیالي:	منکر. ؛. ۲۰۴
نوری:	جنس (نر او ښځه). ؛. ۲۳۳، ۲۴۹ او ۲۵۹
نوکر:	خدمت ګار، غلام. ؛. ۱۸۴
نوموړ:	میړنی، نامتو، سرلوړی، سرفرازه. ؛. ۲۰۴
نوموړې:	مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه. ؛. ۳۷، ۱۹۷، ۲۰۴... .، او ۳۷۱ (ټول ټال ۴۰ وارې نور)
نی:	هفته. ؛. ۱۰۶
نیاو:	عدل، داد. ؛. ۳۷۸
نیاوتون:	ستره محکمه. ؛. ۲۰۴
نیاو وزارت:	عدلي وزارت. ؛. ۲۰۴
نیمنانو:	نیم نانی، ښه الک (په سویل کې نانی هغه الک ته وایي چې عمر یې له کس نه کم وي او نوم یې هم زده نه وي. نو د درناوي یا له پاره ور څخه پوښتنه کوي نو د نانې په نوم یې بولي. او که نوم یې نه ورځي او له کس نه عمر کې ستر وي نو د درناوي له پاره ور څخه پوښتنه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د کاکو په نوم یې بولي. هغه الک ته وایي چې ځوان شوی نه وي عمر یې له څلورو څخه تر نهو کلو پورې وي.
نیمنانی (نمچه الک) په الینګار ولسوالۍ کې د سلېنګار کلي نه پورته د چهارکلا، بړاخېلو او الوخېلو کریو ترمنځه پرته سیمه ده. زموږ د دوېیم کلي نوم دی. ؛. ۳۷۹

۲۸. نې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه یې زنکـــــیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځینې خلک رنکي ته ڼنکی وایي. ؛. ۳۵۹

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره. ؛. ۶۲، ۶۴... . ۳۸۲ (ټول ټال ۴۰ وارې)

واند: تخیل، شېرې خیال، د شعر پیېلی انځور.؛. ۱۶۰ او ۲۳۶

واورېژونه: د واورې رېزونه، د واورې رېژونه، برف کوچونه. ؛. ۴۵ او ۱۲۵

واورین: واورېز، له واورو ډک، پربرف. ؛. ۳۷۹

وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځېدنه، څرخا، تاویدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګبنۍ اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پیښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځېدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتي یمه ځکه کېڼ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بیرنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټې، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۴۷، ... . (ټول ټال ۱۷۰ وارې نو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وچه بېړۍ: د اوښانو کاروان، د اوښانو ګله، د اوښانو قطار، د اوښانو قافله، (هغه د او ښانو کاروانونه چې په صحراګانو کې تر ځو میاشتو منزلونه کوي). ؛. ۳۷۹

وراشه: وجیز، ښې خبرې، متل. ؛. ۶، ۱۴، ۳۰، ۳۱، ۴۹، ۵۲، او ۳۹۲

ورانکارۍ: شراندازی، یاغې، بلواګر، اورپکی، وسله وال. ؛. ۳۸۰

وردۍ: یونفارم، جاله، نظامي لباس. ؛. ۱۸۶

ورګوزار: ورغورځیدل، ټیله کول، سبب کیدل د غورځیدو. ؛. ۳۸۰

ورهنیزي: کسبي. ؛. ۳۸۰

ورمونو: نصیحتونه. ؛. ۳۸۰

وړکتون: د ماشومانو ساتنځی، کودکستان. ؛. ۳۸۰

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۶ او ۳۹۱ ټول ټال ۱۴۳ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۱۷۳ او ۲۳۶

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۵۵ او ۲۷۳

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۳۰۴

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۳۸۰

ون کدم (قدم): ارامه تیریدل،ارام قدم، هوسا حرکت کوي. کله چې تعلیم قدم پای ته رسې ارام قدم، هوسا حرکت پیلیږي. ؛. ۳۷۵

ونه ځښې: ونه ځکې، ونشکې . ؛.

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛ ۳۵، ۱۷۱ او ۲۰۴

ویجاړ: وران، خراب. ؛. ۱۵۳

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۱۸۵ او ۳۶۱

ویٔ: لغات، وییکی. ؛. ۲،... . ۳۸۲. (۱۹۷ وارې نور)

ویٔ: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۱۱۰

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۳۸۰

۳۰. هې (ه یا هـ)

هاران: د حضرت لوط (ع) د پلار نوم دی. د حضرت ابراهیم (ع) د مشر ورو نوم دی ، او د ازر ستر زوی. ؛. ۳۸۱

هټیوال: دوکاندار، هټیوال ؛. ۳۸۱

هروم (هرُم): د اور شغله. ؛. ۳۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۱۷۲ او ۳۴۶
هېروون: له یاده باستل شوي، هېرکړل شوی، له پامه باستل شوی. زما د نږدې ملګرې او دوست توریالي ,, هېروون ،، مشهور په تړون د تګاب ولسوالۍ اخیري نوم دی. ؛.

۳۱. یې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۳۸۱
یږیږ: د کښتۍ لاستی. ؛. ۳۸۱

۳۲. ي

یکۍ: بیسکل. ؛. ۳۸۱
یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۶۳، ۹۳، ۱۷۵ او ۳۷۹
یېبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۳۸۱
یېبره: ابره، اېبره، حاصل، ثمره. ؛. ۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۱

۳۳. ی

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۳۵، ۲۰۳، ۲۰۴، ۳۳۵، ۳۴۰، ۳۶۳ او ۳۶۸

۳۴. ۍ

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

ثرډ جنریشن: ورسته پاتې ژوند، ؛. ۳۸۱

حې (ح)

حاکمان: مشران، والیان، هغه تن چې د اسلامي شورا یا جرګې له لوري په ښکاره ټاکل کېږي د وګړو له منځ وي او په پټه او ښکاره پردی نه وي. ؛. ۱۵۱
حال: روان پېر، اوس، د مګړی. ؛. ۶۰، ۷۴، ۷۵ ... . ۳۹۱ چوپړی (ټول ټال ۷۶ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې نومړې وی یا لغات راغلی دی.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۷. ذې (ذ)

۳۸. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما (د څېړونکي یا لیکوال) نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۳۸، ۵۴ او ۱۹۵

۳۹. ضې (ض)

ضدي: قصد ناک، بې پرواء، قصد ناک، لړلی. ؛. ۱۸۹

۴۰. طې (ط)

۴۱. ظې (ظ)

۴۲. عې (ع)

عین الله: زموږ سر ښوونکی، د پښتو مضمون ښوونکی وه په منځنی ښوونځی تجربه وي نمبر اول کې. ؛. ۳۸۲

عیاله: زوزات، واړه، ماشومان. ؛. ۳۸۲

عیال: اولاده، کوشنیان، ماشومان. ؛. ۲۲

۴۳. فې (ف)

فصل: څپرکی. ؛. ۲۱۵، ۲۷۳، ۳۴۷ او ۳۴۹

فیصله: پرېکړه، تړه. ؛. ۲۶۴ او ۳۴۴

٤٤.ق

قلعه: کلا، کور، انګړ، خونه، مېنه، قلع. ؛. ۳۸۲

قوي: تکړه، زورور، کلک، ټینګ، مضبوت، طاقت ور. ؛. ۳۷، ۵۰، ۱۱۵، ۳۲۳،

لنډون

په دې ټولګه کې لنډون (مخففات) د اصلي غونډلو (کلمو) پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.

اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۴۱ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. بيبلو ګراپي Bibliography

د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Apzal khan Khatik**, (April ۲۸ ۱۸۸٥), *TARIKH I MURASSA PASHTU, (Britannia Musoriental 2893). Page 119.*

۲. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

۳. **Lousi Joseph Halle,** (۱۹٦۲) *Man and Nation, the Nations of the world., (Princeton lagecy library, USA) Page13.*

٤. **Britanica Junior** (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

٥. **FUCHS, G., MATURA, A., and SCHERMAN, O.** (۱۹۷٤), *Verbericht über geologische und Lagerstättenkundliche Untersuchungen in Nurestan, Afghanistan. Verhanglungen Geologische Bundesaust., (Osterreich), no. 1, 9–23.*

٦. **OBERDORFER, D.** (۱۹۷۸), *Activity in Afghanistan stirs concem. The Washington Post, May 29, 1978, p. A12.*

۷. **ROSSOVSKIJ, L. N. CHMYREV, V. M., and SALAKH, A. S.** (۱۹۷٦), *Aphanitic dikes with spodumene among lithium*

(c) ketabton.com: The Digital Library

pegmatites; conditions of formation. Doklady Akademia Nauk SSSR, 226, no. 6, 1418–1421.

۸. **Pierre Bariand.Dr** (۱۹۵۹), *Famous Mineral Localities, The Pegmatites of Laghman, Nuristan, Afghanistan, La Fusade, 24250 Donne, France, p12.*

۹. **ابن کثير عماد الدين ابوالفداء اسماعيل بن عمر قرشی دمشقی شافعی. شيخ القران و الحديث** (۷۵۱ څخه تر ۶۸۰ لېږدي يا ۱۳۷۳-۱۳۰۲زېږدي)، عمدة التفسير عن الحافظ ابن کثير، د احمد محمد شاکر له لورې په ۵ ټوکه کې له چاپه تېر کړی، د ابن کسير له مرګ څخه ورسته قاهره کې، ۱۳۵۳ لېږدي (۱۹۷۵ زېږدی) له چاپ څخه تېر کړی دی. د ليکوال له مرګه ۶۰۲ کاله ورسته د احمد محمد شاکر له چاپه سلامت تېر کړی دی، حيات ادم له ابن کثير څخه، ۹۶ چوپړی.

۱۰. **افغانستان د عالمانو علمي استازي (هيئت). کابل.** (۱۳۲۳ لېږدی يا ۱۹۴۵ زېږدی)، کابلی تفسير، د افغانستان غوره علمانو هيئت تر نظر لاندې د شيخ الهند مولانا محمود حسن ديوبندي او شيخ الهند مولانا شبير احمد ديوبندي په ګډه د ,, فوائد موضع الفرقان ،، اردو ترجمه او تفسير، له اردو ژبې په پښتو ژبې او درې ژبې ته په ښه روانه ژبه و ژباړه او په دې نېټه يې ۱۰/۵/ ۱۳۲۷ بشپړ کړه، ۱۳۳۳ لېږدی کې لومړی ځل له چاپه سلامت تېر شوی. دويم ټوک، ۹۱۴ چوپړی.

دوېيم ځل چاپ ۱۳۶۰ /۲/۲ لېږدي کې په شپږ ټوکو کې شوی دی، دويم ټوک، ۹۱۴ چوپړی.

درېيم ځل چاپه يې د مکي مکرمې اسلامي اړيکو عالم د پښتو ژبې ماهر مولانا عبيد الله شاه له پلټنې ورسته ترې ځينې زاړه او پېچلو لغاتونو سره نږدې په دوې ليندیو کې يې ورته خوا په خوا نوي ماناوي وليکي. د لوی الله په مرسته او توفيق سره لومړی او دوېيم ټوک قرآن کريم سره له ترجمې او تفسير (کابلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسیر) چاپ د بیت الله او محمد رسوالله مسجدونو خدومتګار باچا فهد د قرآن کریم په چاپځای کې د سعودي عرب د حج او اوقافو د وزارت د اشراف او مشرئ تر څار لاندې چاپ ته په ۱۳۷۲ لېږدي (۱۴۱۴ سپوږمیز لېږدی - ۱۹۹۳ زېږدی) ورسېده. ګڼه: (۴۰۰۰/ د ۲۲) (۴) (۰۱)، (ص ب ۳۵۶۱) مدینه منوره. ۸۵۶ چوپړی.

څلورم ځل چاپ په پښتو ژبه د قرآن کریم د معانیو ژباړه او تفسیر ,, کابلی تفسیر ،، په دوې ټوکونو کې د افغانستان د علما وو علمي هیئت (استازي دوکتور محمد بلال امیني، دکتور عبدالسمع او دوکتور اسماعیل) له څارنې او کره کونې لاندې شوی دی، د قرآن کریم دا پښتو ژباړه او تفسیر، د بیت الله او محمد رسوالله مسجدونو خدومتګار باچا سلیمان د عبدالعزیز سعود زوی له لورې د الله تعالی د رضا له پاره وقف کړی، خرڅول یې بند (منه) دي. وړیا ویشل کیږي، په مدینه منوره کې د قرآنکریم د چاپ له پاره د پاچا فهد چاپخانه، ته په ۱۳۹۸ لېږدي (۱۴۴۰ سپوږمیز لېږدی - ۲۰۱۹ زېږدی) ورسېده. ګڼه: (۴۰۰۰/ د ۲۲) (۴) (۰۱)، (ص ب ۳۵۶۱) مدینه منوره. ردمک :. ۶- ۹۷۸-۶۰۳-۸۱۸۷-۷۴ (ټول)،
ردمک :. ۳-۷۵-۸۱۸۷-۶۰۳-۹۷۸ (لومړی ټوک)، له چاپه تېرې شوي کچې ۱۴۴۰/ ۱۱۶۹۹ دانې، لومړی ټوک، ۴۶۲ چوپړی.

۱۱. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویي ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۲. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کېنلې، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۱۳. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. **حبيب الله رفيع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکيمي مرکه. [Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰ PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۶:۰۳ د شپې.

۱۵. **حبيب الله رفيع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډيو سره د اوستاد حبيب الله رفيع دمرکې متن. په دې برېښليک يې وګورئ: http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-] ۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰ PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۹:٤۳ د شپې.

۱٦. **حضرت محمد ويار.** (۱۳۸۷ لېږدی)، مسافر هم د اوږده سفر جامي په تن کړې، کابل مجله (۵-۶) ګڼه، ۱۷۴ چوپړی.

۱۷. **خان سلام. پوهنيار.** ادبي فنونو درسي ليکی (ټيکس بوک، چپټر)، څلورم ټولګی، اتم سمېسټر، ۱۳۸۷ لېږدی، ۵۵ او ۵۶ چوپړی.

۱۸. **داود خان داور.** (۱۹۸۴ زېږدی)، پښتو ټپه، پښتو ادبي مرکز، د نورنګ سرای پېښور، ۲۱ چوپړی.

۱۹. **(د ليکوال پېژند ځرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی يا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې يا په قلم ليکلې) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۰. **دوست محمد دوست شينواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرليک، د دانش خپرندويې ټولنې تخنيکي څانګه پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱. **زرغونه زېور رېښتين. پوهندوی. ډاکتوره.** (۱۳۹۳ لېږديز لمريزکال)، ليکدود پوهنه، د دوکتورا کورس لکچرنوټ.

۲۲. **ځلمی هېوادمل. سرمحقق.** (۱۳۹۴ لېږديز لمريزکال)، شمايل نبوي، ناظم د ځمکنو ميا عمر رح ، سريزه او سمون، ۶ چوپړی)

۲۳. **سليمان لايق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږېږي، د اګست په ۲۱ نيټه قلم نړيوالې ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۲٤. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل ،۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، ځلورم چوپړی.

۲٥. **سلما شاهين. ډاکتره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنۍ رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۲٦. **سيد روح الله. الحسينی الحنفی ماهزاره. مولانا.** (د چاپ کال معلوم نه دی)، قصص القران، اسلامي کتابخانه، کېسه خانی، پېښور، د چاپ کال معلوم نه دی، نه په دوتنه شته او نه په پختی، ۳۰ چوپړی.

۲۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور.** (۱۳۹۰ لیږدی- ۲۰۱۱ زیږدی) ، داستاني او هنري ادبیات، دوهیم چاپ، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی،۵۹ څخه تر ۶۲ چوپړی.

۲۹. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور.** (۱۳۹۱ لیږدی- ۲۰۱۲ زیږدی) ، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

۳۰. **صفي الله فردوس. ډیپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لیږدیز لمریزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [۲۰۱٦ ۳۱ January]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۳۱. **صفي الله فردوس. ماستر. اېنجینېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لیږدیز لمریزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړیا پوهنغونډ ویکیپېډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]، [۲۰۲۲ ۱۱ November]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۳۲. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زیږدی کال)، یو ځل بیا د لنډیو په باره کې ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand,]
[۳ Replies]، [۲۰۱٦ ۳۱ January]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۳۳. **عبدالحی. حبیبي.** (۱۳۳۹لیږدي)، پټه خزانه، دوهیم چاپ، په ۱۳۲۲ لیږدي د اصلي پټې خزانې یو نخسه د پښتو ټولنې لاس ته راغله اوهغه یې اوستاد عبدالحی حبیبي ته د ډېرې شننې او دری ژبې شرحې او ژباړې له پاره په لاس کې ورکړه، او نوموړی کار حبیبي په کابل، خوابګاه کې په ۱۳۲۳ لیږدي کې بشپړ کړه. او دوهیم وار چاپ ته یې د دری ژبې شرحې او ژباړې سره چمتو کړ، دوهیم چاپ یې په ۱۳۳۹لیږدي کې د پوهنې وزارت د دارالتالیف ریاست کې د تذکرة الشعراء ,, پټه خزانه،، ۵۰۰۰ ټوکه له چاپه سالامت ته کړي دي،۱۰، ۸۰ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٤. **عبدالحی. حبيبي.** (۱۳۴۱ لیږدی یا ۱۹۹۳ زیږدی)، افغانستان در عصر ګورګانیان هند، تاریخ ټولنه، پښتو ټولنې له لورې له چاپه سلامت تېر شوی، ۹:، ۵۸۲ چوپړی.

۳۵. **عبدالجبار. نادر. سر محقق مرستیال.** (۱۳۷۰ لیږدی)، په لغمان کې د واده دودونه ، یوه کلتوري څېړنه، د افغانستان جمهوریت د علومو اکاډمي، د ښتو څېړنو نړیٔ وال مرکز کابل، پرله په سي ګڼه ۴۳، چاپ ځای د ښوونې او روزنې مطبعه، وې (و) چوپړی

۳٦. **اطلاعات او کلتور وزارت.** (۱، کب ۱۳۶۴ لیږدی)، فرهنګ مردم مهالنیٔ (فرهنګ مردم مجله)، ۲ ګڼه، اتم کال، د کلتور او هنر ریاست، د وګړو د کلتور امریت، کابل، چاپ ځای د اطلاعات او کلتور وزارت مطبعه، ۹۹ چوپړی

۳۷. **عبدالخالق ابوهلال.** د حدیثو کتاب سنن ابي داود، د امام ابوداود سلیمان د اشعث زوی، د اسحاق مسی، د بشیر کړوسي د کتاب، پښتو ژباړن دی. چې د الجامعه امداد علوم اسلامیه پېښور یې خلاص کړی (ایم. ای. اسلامیات) او غوره او په لوړې نړیٔ والې کچه برابر پوهنتون دی. ددې ژباړن تصحیح او دویمه کتنه د افغانستان د حصارک مولوي صیب، مولانا عبدلوفي د عبدالباقي زوی کړي چې د نوموړي پوهنتون غوره ښوونکی دی تاج کمپني پېښور. لمړی ټوک، ۱۲۴۷ حدیث، ۵۴۰ چوپړی.

۳۸. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لیږدی)، لنډیٔ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لیږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **عبدالروف. بېنوا.** (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډی، دوېیم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېدي ګل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۰. **عبدالسلام رستمي ابو زکريا. الشيخ.** (۱۳۸۰ لمريز لېږدی، ۱۴۲۳ سپوږميز لېږدی، ۲۰۰۲۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بډه بېره، کوهاټ سړک، پېښور، ۲۶ سپاره، ۴۹ سورت، حجرات ، ۱۳ ايت ۱۳۳۳ چوپړي.

۴۱. **فرهاد. محمد غالب ترين. خويشګی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوړی.

۴۲. **فضل حق شيدا.** (۱۹۷۵ زېږدی)، سيدجمال الدين افغاني حالات او خيالات، ترجمه او تاليف، يونيور سټي بوک ايجنسي، پېښور ښار، درېيم ځل چاپ، پر له په ګڼه :. ۷۷۵۶، ۵۴ او ۱۹۴ چوپړی.

۴۳. **فضل کريم عارف. قاري.** قرآنی قبولې شوي دعاګاني، د رانځورو او خنډونو حل، مکتبه فيض القران، محله جنګي پېښور،۱۳سپاره، ۲۴ ايت، سورت الرعد، ۳۱ چوپړی.

۴۴. **قيام الدين کشاف. شيخ الحديث.** (۱۹۸۹ميلادي کال)، حقپالونکي، ۲۰ مخ.

۴۵. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

۴۶. **ګل باچا الفت.** (۱۳۳۶ لېږدی)، پښتني دودونه، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۳۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۱۳۰، انتساب: **د اعلحضرت معظم المتوکل على الله محمد ظاهر شاه حضور**

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د دوی د تولد د ۴۴ کال د جشن په مناسبت. د پښتو ټولنې له لورې. د عامه کتابتون کې د مونډلو ګڼه ۳۹۰ پ ۲۵ پ ،او ۲ پ ۴۷۱ پ، ۲۰ چوپړی.

٤٧. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زیږدی کال)، دلنډی او دوبيتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډيو، (http://www.enikaasradio.com)

٤٨. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (جنوري میاشت ۱۹۹۴ زیږدی کال یا د سلواغې میاشت ۱۳۷۲ لیږدی کال)، د سیند غاړې ګلونه، د ولسي شاعر محمد نور شعري غونډ، د لال باچا ازمون په زيار.

٤٩. **محمد ابراهيم همکار. پوهنمل.** (۱۳۹۰ لیږدیز لمریز کال)، قافيي فن. څلورم چاپ، مومند خپرندویه ټولنه، جلال اباد، ۲۸ چوپړی.

٥٠. **محمد ابراهيم همکار. پوهندوی.** (۱۳۹۳ لیږدیز لمریز کال)، ادبي کره کتنه. لمړی چاپ، مومند خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۷۴چوپړی.

٥١. **محمد اسرئیل. مولوي.** (۱۹۵۸م کال)، ژباړه، کتاب الشعر، پېښور پښتو اکاډمي،۱ چوپړی.

٥٢. **محمد اسمعیل یون. پوهاند.** (۱۳۹۴لیږدیز لمریز کال)، کتاب الشعر او لس نورې لیکنې، د دکتورا دورې د لیکنو ټولګه، کابل، ۲۱ چوپړی.

٥٣. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لیږدی)، د فلکلور پېژندنې لاربنود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

٥٤. **محمد دين. ژواک.** (۱۳۳۴لیږدیز لمریز کال)، پښتني سندرې، لومړی برخه، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسي نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمی مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ، ۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۵. **محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اريک سيار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۶. **محمد عمر.** (۱۳۱۸ لېږدی يا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخيرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵۷. **محمد .هوتک. پټې خزانې معاصر ليکوال.** (۱۱۴۱ – ۱۱۴۲ لېږدېز سپوږمېز،)، پټه خزانه، د پښتونخوا د سترګو تور، امام الموسلمين، و ابن قاتل الرفضة والکافرين شاه حسين هوتک ادام الله دولته الی يوم الدين، د خپل دربار د نوبهار ماڼی ليکوال محمد هوتک د داود خان هوتک زوی او د قادر خان هوتک مسې ته امر او لاربنونه کړی و، چې د پښتنو پټو شاعرانو چې ښکاره نه وو او پټ وو، د دوی پېخليک، څېړنه، سپړنه، څه رنګوالی او څرګندوالی له ۱۰۰ څخه تر ۱۱۰۰ لېږدېز سپوږمېز کال په نوموړي نوم وکښې. په همغه مهال په کندهار کې پټه خزانه ليکی کښل شوی او له کندهاره خپورشوی دی. (پټه خزانه، ۳ چوپړی).

۵۸. **مجاور احمد زيار. پوهاند. دوکتور.** (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زېږدی)، ليکلار ښور , يوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختيا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۹. **مجاور احمد زيار. پوهاند. دوکتور.** (د تلې اتلسمه ۱۳۸۸ لېږدی، د اکتوبر ۱۰ ۲۰۰۹ زېږدی)، پښتو بدلمبچ يا (پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)، دانش خپرندويه ټولنه، کېسه خانی بازار پېښور، ۱ چوپړی.

۶۰. **مجاور احمد زيار. پوهندوی. دوکتور.** (۱۳۵۷ لېږدی، ۱۹۷۸ زېږدی)، پښتو ښوويه (ګرامر) دوېيم لاس وهلی ازمايښتي چاپ، دولتي چاپخونه، Property of ACKU, # ٥٥٦٦ ادبياتو پوهنځی، کابل پوهنتون، ۱۰۲ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦١. **مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور.** (۱۳۸۲ لېږدی، ۲۰۰۳ زیږدی)، پښتو پښنویه درېیم چاپ، پایڅوړ: د ژبپوهنې بنسټونه او غړونه، دانش خپرندویه ټولنه، کیسه خانی بازار پېښور، ۱۱۲۲۸ Property of ACKU, # ، ۱۴۶ چوپړی.

٦٢. **نزک بابرو.** (۱۹۴۴میلادي کال)، مغولی باچا بابر یاداشت، د لیکي اوردو ته ژباړونکی، رشید اختر ندوی لاهور چاپ، ۸۱ چوپړی

٦٣. **ولایت خان ځدراڼ.** (۲۰۰۸ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له اینټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

٦٤. **ویکیپېډیا.** د میوند جګړه، (۲۸/ ۹/ ۲۰۱۳ زیږدی کال)

(c) ketabton.com: The Digital Library

LANDAYYU, TAPO, TEKAYYU AND MESRAYYU COURTYARD RESEARCH PAPERS

VOLUME III

COURSE: RESIDUE KNOWLEDGE APPRISOR: SMALLNESS SENSATION

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library